

Parlamentārās izmeklēšanas komisija par problēmām nacionālā un Eiropas Savienības līmeņa imigrācijas regulējumā un izpildinstitūciju darbā, kas izraisa trešo valstu pilsoņu masveida ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā

Nod. maks. kods 900 000 283 00 • Jēkaba iela 11, Rīga, LV-1811
Tālrunis: 20636065 • saeima@saeima.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā

Nr. 231.2.9/18/4-1-14/26

Saeimas Prezidijam

Par gala ziņojuma iekļaušanu Saeimas sēdes darba kārtībā

Lūdzu iekļaut 2026. gada 28. maija Saeimas sēdes darba kārtībā gala ziņojumu par Saeimas “Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par problēmām nacionālā un Eiropas Savienības līmeņa imigrācijas regulējumā un izpildinstitūciju darbā, kas izraisa trešo valstu pilsoņu masveida ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā” darbu.

Pielikumā:

- 1. Gala ziņojums uz 116 (viens simts sešpadsmit) lapām;*
- 2. Komisijas locekļa Edmunda Zivtiņa atsevišķo viedokli uz četrām lapām.*

Latvijas Republikas Saeimas deputāts,
Parlamentārās izmeklēšanas komisijas vadītājs

(paraksts*)

Jānis Dombrava

* Šis dokuments ir elektroniski parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

Latvijas Republikas Saeimas
“Parlamentārās izmeklēšanas komisija par
problēmām nacionālā un Eiropas
Savienības līmeņa migrācijas regulējumā
un izpildinstitūciju darbā, kas izraisa trešo
valstu pilsoņu masveida ieceļošanu un
uzturēšanos Latvijā”

2026. gada 27. maijs

ZIŅOJUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS
SAEIMA

Latvijas Republikas Saeimas “Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par problēmām nacionālā un Eiropas Savienības līmeņa imigrācijas regulējumā un izpildinstitūciju darbā, kas izraisa trešo valstu pilsoņu masveida ieceļošanu un uzturēšanos Latvijā”

ZIŅOJUMS

Rīga, 2026

Satura rādītājs

Ievads.....	3
1. Eiropas Savienības konteksts: dalībvalstu imigrācijas problēmas un to risinājumi.....	6
2. Legālās migrācijas kontrole un nelegālās imigrācijas novēršana Latvijā.....	16
3. Patvēruma pieprasīšanas process Latvijā un ar to saistītās problēmas.....	28
4. Uzturēšanās atļauju piešķiršana trešo valstu pilsoņiem un ar to saistītie riski.....	36
5. Pastāvīgās uzturēšanās atļaujas un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss.....	43
6. Termiņuzturēšanās atļauju izsniegšana uz investīciju pamata.....	49
7. Trešo valstu studentu ieceļošana un uzturēšanās Latvijā.....	57
8. Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība I: Tiesiskais regulējums un vispārīgās problēmas.....	70
9. Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība II: Studentu darbs un kurjerdienesti.....	82
10. Sociālais atbalsts trešo valstu pilsoņiem.....	90
11. Atbildīgo dienestu kapacitāte nodrošināt imigrācijas kontroli.....	96
Kopsavilkums.....	104
Pielikumi.....	109
Izmeklēšanas komisijas locekļa Edmunda Zivtiņa atsevišķais viedoklis.....	112

Ievads

Latvijas Republikas Saeima 2025. gada 27. novembrī pieņēma paziņojumu “Par Saeimas Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par problēmām nacionālā un Eiropas Savienības līmeņa imigrācijas regulējumā un izpildinstitūciju darbā, kas izraisa trešo valstu pilsoņu masveida ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā, izveidošanu” (turpmāk – Saeimas paziņojums). Pamatojoties uz Saeimas paziņojumu, tika izveidota parlamentārās izmeklēšanas komisija “Par problēmām nacionālā un Eiropas Savienības līmeņa imigrācijas regulējumā un izpildinstitūciju darbā, kas izraisa trešo valstu pilsoņu masveida ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā” (turpmāk – Izmeklēšanas komisija), nosakot tās darbībai sešu mēnešu termiņu.

Izmeklēšanas komisijai tika noteikts noskaidrot atbildes uz šādiem jautājumiem:

1. *Kā tiek īstenotas imigrācijas pieteikumu izvērtēšanas procedūras?*
2. *Kādi pasākumi tiek veikti nelegālās imigrācijas novēršanai, tostarp nelikumīgas robežšķērsošanas un uzturēšanās bez tiesiska pamata gadījumos?*
3. *Kādas ir tā tiesiskā regulējuma problēmas, kas attiecas uz patvēruma meklētājiem;*
4. *Cik personu nozūd no valsts institūciju redzesloka pēc uzturēšanās atļaujas piešķiršanas?*
5. *Vai bēgļiem pieejamais atbalsts ir samērīgs, salīdzinot ar atbalstu Latvijas mazaizsargātājiem iedzīvotājiem?*
6. *Kādas problēmas pastāv vīzu izsniegšanas un izmantošanas kārtībā?*
7. *Vai un kā tiek novērsta termiņuzturēšanās atļauju ļaunprātīga izmantošana, īpaši izmantojot studentu statusu imigrācijas legalizēšanai?*
8. *Kādi riski un problēmas ir saistītas ar vispārējām termiņuzturēšanās atļaujām, tostarp ieguldījumiem kapitālsabiedrībās un nekustamajā īpašumā?*
9. *Kādas tiesiskā regulējuma problēmas ir konstatējamās attiecībā uz pastāvīgās uzturēšanās atļaujām Latvijā un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu?*
10. *Kā novērst riskus attiecībā uz to valstu pilsoņu nodarbinātību un uzturēšanos Latvijā, kuri ierodas no terorismu atbalstošām valstīm vai augsta terorisma riska valstīm (piemēram, Krievija, Pakistāna, Indija)?*
11. *Vai ir konstatējamās problēmas vai ļaunprātīga rīcība gadījumos, kad tiek pieprasīta uzturēšanās atļauja, pamatojoties uz “ģimenes apvienošanu”?*
12. *Vai ir konstatēta ar imigrāciju saistītu dokumentu viltošana, kā tiek novērsti korupcijas riski valsts iestādēs un diplomātiskajās pārstāvniecībās?*
13. *Kā tiek kontrolēts, lai personas, kuras Latvijā ieceļo un uzturas ar citā Eiropas Savienības dalībvalstī izsniegtu dokumentu, ievērotu normatīvo aktu prasības?*
14. *Kādas ir izmaksas un konstatētās problēmas attiecībā uz personu piespiedu izraidīšanu?*
15. *Cik izmaksā sociālais nodrošinājums trešo valstu valstspiederīgajiem un kā tiek novērsts tas, lai trešo valstu valstspiederīgie sociālo atbalstu neizmantotu ļaunprātīgi?*
16. *Kāda ir atbildīgo dienestu kapacitāte, lai nodrošinātu efektīvu migrācijas kontroli arvien pieaugošās imigrācijas apstākļos?*
17. *Kāda ir uzaicinātāja un imigranta atbildība par likuma pārkāpumiem?*
18. *Kā izskaust nelegālās imigrācijas atbalstītājus – pārvadātājus un organizatorus?*
19. *Kā tiek nodrošināts, lai imigranti un viņiem piederošie uzņēmumi ievērotu nodarbinātības, valsts valodas un darba tiesību prasības?*
20. *Vai Latvijai ir iespēja piemērot izņēmumus attiecībā uz ES migrācijas tiesību normām?*

21. Kā tiek kontrolēta Valsts robežsardzes izsniegto izbraukšanas rīkojumu izpilde un kādi uzlabojumi nepieciešami normatīvajā regulējumā?

Izmeklēšanas komisijas sastāvā darbojas septiņi deputāti, vienādā skaitā no 14. Saeimas katras frakcijas deputātiem šādā sastāvā: Jānis Dombrava (NA), Jānis Dinevičs (ZZS), Svetlana Čulkova (ST!) (piedalījās komisijas darbā līdz 23. aprīlim), Selma Teodora Levrence (PRO) (piedalījās komisijas darbā līdz 14. maijam), Gatis Liepiņš (JV), Ingmārs Līdaka (AP) un Edmunds Zivtiņš (LPP). Par parlamentārās izmeklēšanas komisijas priekšsēdētāju tika ievēlēts Jānis Dombrava (NA), par sekretāru – Jānis Dinevičs (ZZS). Izmeklēšanas komisijas konsultanta darba veikšanai tika piesaistīts politologs Andis Kudors; Izmeklēšanas komisijas tehniskais sekretārs pienākumus veica Edgars Kristaps Rupeiks.

Izmeklēšanas komisijas darbības pamatveids bija publiskas un slēgtas sēdes, kuru laikā tika uzklauti ar migrācijas tematiku saistītu Latvijas institūciju pārstāvju ziņojumi. Izmeklēšanas komisijas darbības laikā tika pieprasītas komisijas darbam nepieciešamā informācija un paskaidrojumi no iestādēm. Pavisam Izmeklēšanas komisija laika posmā no 2025. gada decembra līdz 2026. gada maijam tikās uz 22 publiskām un vienu slēgtu sēdi. Slēgtajā sēdē Izmeklēšanas komisija uzklāja Valsts drošības dienesta VDD, Satversmes aizsardzības biroja (SAB) un Militārās izlūkošanas un drošības dienesta (MIDD) pārstāvju ziņojumus par ar imigrācijas kontroli saistītiem jautājumiem.

Uz Izmeklēšanas komisijas atklātajām sēdēm informācijas sniegšanai tika uzaicināti pārstāvji no Valsts robežsardzes, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, Iekšlietu ministrijas, Ārlietu ministrijas, Valsts policijas, Rīgas Pašvaldības policijas, Labklājības ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Satiksmes ministrijas, Valsts drošības dienesta, Finanšu izlūkošanas dienesta, Uzņēmumu reģistra, Valsts darba inspekcijas, Pārtikas un veterinārā dienesta, Valsts valodas centra, Sabiedrības integrācijas fonda, Rīgas Tehniskās universitātes, Latvijas Ziemeļvalstu augstskolas, Biznesa augstskolas "Turība", Rīgas Stradiņa universitātes, Transporta un sakaru institūta un Ekonomikas un kultūras augstskolas.

Atsevišķās sēdēs piedalījās privāto uzņēmumu SIA Kreiss, SIA "Bolt Services Latvia" un SIA "Bolt Latvija" pārstāvji. Noteiktās Izmeklēšanas komisijas sēdēs piedalījās iekšlietu ministrs Rihards Kozlovskis, izglītības un zinātnes ministre Dace Melbārde, ekonomikas ministrs Viktors Valainis, satiksmes ministrs Atis Švinka. Izmeklēšanas komisija uzklāja arī Latvijas vēstniekus Indijā un Uzbekistānā.

Papildus valsts iestāžu, augstskolu un privāto uzņēmumu sniegtās informācijas analīzei, tika veikta arī ar imigrācijas jautājumiem saistīto Latvijas likumu, ES direktīvu un regulu izpēte. Tika pievērsta uzmanība ar nodarbinātību un studijām Latvijā saistītajai reklāmai sociālajās platformās. 2026. gada maija sēdēs Izmeklēšanas komisijas deputāti apsprieda gala ziņojuma tekstu, kas tika apstiprināts ar balsojumu 26. maija sēdē.

Izmeklēšanas komisijas gala ziņojums ir publicēts uz 115 lappusēm (ieskaitot pielikumus un Edmunda Zivtiņa atsevišķo viedokli) un satur detalizētu analīzi par tēmām, kas atbilst Izmeklēšanas komisijas izveides sākumā definētajiem jautājumiem. Ziņojumā ietilpst ievads, vienpadsmit nodaļas, kopsavilkums un pielikumi. Ziņojumā tika iekļautas sadaļas par ES migrācijas kopējo kontekstu, nelegālās imigrācijas novēršana Latvijā, patvēruma pieprasīšanas procesu Latvijā, uzturēšanās atļauju

piešķiršanu trešo valstu pilsoņiem, pastāvīgās uzturēšanās atļaujām un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu, termiņuzturēšanās atļauju izsniegšanu uz investīciju pamata, trešo valstu studentu ieceļošanu un uzturēšanos Latvijā, trešo valstu pilsoņu nodarbinātību, studentu nodarbinātību un ar kurjerdienestu saistītām problēmām, sociālo atbalstu trešo valstu pilsoņiem. Ziņojuma tekstuālo daļu noslēdz nodaļa par atbildīgo dienestu kapacitāti un kopsavilkums, kurā apkopoti galvenie Izmeklēšanas komisijas darba secinājumi un ierosinājumi uzlabojumiem legālās imigrācijas kontroles un nelegālās imigrācijas novēršanas īstenošanā. Ziņojums ir papildināts ar pielikumiem, kuros iekļauti grafiki un tabulas, kas ļauj vizualizēt dažādu imigrācijas aspektu statistiskos rādītājus.

1. Eiropas Savienības konteksts: dalībvalstu imigrācijas problēmas un to risinājumi

Latvijas imigrācijas jautājumi nav skatāmi atrauti no kopējā Eiropas Savienības migrācijas problēmu konteksta. Ja 20. gs. 70. un 80. gados migrācija Eiropā tika skatīta caur ekonomisko ieguvumu/zaudējumu prizmu, tad 21. gadsimtā tā ir kļuvusi par tādu tēmu, kas ir neatraujami saistīta ar nacionālās drošības jomu. Eiropas demogrāfiskās problēmas, t.i. vājie dzimstības rādītāji un sabiedrības novecošanās, tika risināti ar imigrācijas palīdzību, plaši atverot durvis trešās pasaules valstīm, tai skaitā tādām, kuru kultūra ir izteikti atšķirīga no Eiropas vērtībām. Pie noteikta ieceļotāju īpatsvara sasniegšanas kļuva skaidrs, ka izteikti atšķirīgu kultūras pārstāvju integrācija Eiropas valstu sabiedrībā ir praktiski neiespējama, jo īpaši, ja skatāmies uz radikālā islāmisma ideju aizstāvjiem.

1.1. Atvērto robežu politika un tās sekas

Pēdējās desmitgadēs migrācija – gan nelegāla, gan legāla – ir bijusi viena no Eiropas sabiedrību polarizējošākajām tēmām. Imigrācijas problēma Eiropā īpaši saasinājās sākot ar 2010. gadu un sasniedza kulmināciju 2015. gada rudenī ar īpaši liela skaita imigrantu ieplūšanu Vācijā. Kancleres Angelas Merkeles liberālā pieeja trešo valstu ieceļošanas jautājumā skaidri parādīja, ka ne tikai nelegālā imigrācija kā tāda ir problēma, bet arī legāli organizēta darbaspēka kustība nav labs risinājums demogrāfijas izaicinājumu risināšanā, jo ieбраucēji rada jaunus – ar nacionālo drošību un sociālo spriedzi saistītus riskus. Papildus minētajam, ekonomisko migrantu ieplūšana Rietumeiropas valstīs izgaismoja jaunu problēmu, kas saistīta ar jauniešu augsto bezdarba līmeni lielā daļā vadošo ES valstu,

Ja 2025. gada jūlijā ES vidējais bezdarba līmenis bija 5,9 %, tad jauniešu (zem 25. g.) sadaļā tas sasniedza 14,4 %. Igaunijā tie bija 27,0 %, Zviedrijā 23,8 %, Spānijā 23,5 %, Somijā 21,7 % un Latvijā – 16,9 %. Pirms plaši vērt durvis trešo valstu ieceļotājiem, vispirms ir jādombā, kā radīt jaunas darba vietas un nodrošināt tādus apstākļus, lai vietēji jaunieši būtu ieinteresēti aktīvāk iesaistīties darba tirgū, kā arī dibināt kuplas ģimenes, domājot par demogrāfijas situācijas uzlabošanu.

ES juridiskais ietvars migrācijas jautājumos ir “Dublinas regula”, kas nosaka, ka patvēruma pieprasījumi jāizskata tajā ES valstī, kurā viņi ir ieradušies vispirms, bet, ja tie devušies tālāk bloka teritorijā, tie ir nosūtāmi atpakaļ. Diemžēl kopš 2015. gada minētā regula netiek pilnā mērā ievērota. Bijušais Vācijas Satversmes tiesas priekšsēdētājs Hans-Jürgens Papiers (*Hans-Jürgen Papier*) ir norādījis, ka tā kā Vācija robežojas tikai ar drošām valstīm, tad migrantu atraidīšana pie vācu robežām ir likumīga. Šis Vācijas patvēruma likuma 18. pants bija spēkā arī 2015. gadā, bet tika lielā mērā ignorēts, novedot Vāciju pie būtiskas migrācijas krīzes. Vācijas piemērs ir pamācošs visai Eiropas savienībai, tai skaitā Latvijai, kuras valdība sastopas ar nepamatotu dažu nevalstisko aktīvistu kritiku par Latvijas robežsargu rīcību Baltkrievijas īstenotā hibrīdkara laikā, jo īpaši sākot ar 2021. gadu. Ja robežsargiem netiek dots uzdevums atraidīt likuma pārkāpējus, nelikumīgi šķērsojot robežu, tad tam var sekot sociāla un drošības krīze valsts iekšienē.

Eiropas Savienībā ir lielākais imigrantu skaits, salīdzinot ar visiem pasaules reģioniem, tas sastāda 14,0 % no kopējā apjoma. Aptuveni 70,0 % no visiem ne-ES migrantiem

dzīvo četrās Eiropas valstīs: Vācijā, Spānijā, Francijā un Itālijā. Latvija un Igaunija izceļas citā ES statistikā, proti, cik ne-ES pilsoņu uzturas valstī. Latvijā tie ir 13,4 %, savukārt Igaunijā – 16,3 %. Runājot par migrāciju Baltijā, nedrīkst ignorēt vēsturisko fonu – padomju okupācijas laikā īstenoto krieviskošanu (rusifikāciju), latviešu *aizstāšanas* politiku un imigrantu iepludināšanu Baltijas valstu teritorijās, radot destruktīvas ilgtermiņa sekas, jo īpaši Latvijā un Igaunijā.

Lielākā problēma ES kontekstā joprojām ir nelegāla imigrācija. Cilvēki, maksājot nozīmīgas naudas summas cilvēku kontrabandistiem, dodas dzīvībai bīstamā ceļā. Ierodoties Eiropā, tie, pretēji pastāvošajai likumdošanai, nevis paliek pirmajā drošajā valstī, bet gan dodas uz noskatīto valsti, šķērsojot vairāku valstu robežas, bieži vien iesniedzot nepārbaudāmus/falsificētus dokumentus. Masveida imigrācija no izteikti atšķirīgu kultūru valstīm veicina slēgtu kopienu veidošanos, kurās dominē eiropiešiem nepieņemamas tradīcijas, paradumi, uzvedības modeļi, specifiska izpratne par tiesībām, likuma varu un fundamentāli atšķirīgs filozofisks skatījums uz labo un ļauno, kas neļauj iecerotajiem integrēties tos uzņemšajā sabiedrībā. Minētais rada vairākas sociālas problēmas, kuru rezultātā tiek apdraudētas sieviešu tiesības un drošība, jo pamatā ieeļo jauni vīrieši, un tas veicina nelegālo imigrantu dzimuma disbalansu, vairojot bažas par dzimumnoziegumu skaita pieaugumu.

Zviedrija, kura jau ilgu laiku ir zināma kā atvērto durvju politikas piekritēja, sastopas etniskās noziedzības pieaugumu, imigrantu izraisītiem bandu kariem un seksuālās vardarbības statistikas līknes strauju augšupeju. Zviedrijā ir pieaudzis tādu pusaudžu bandu skaits, kurās pārsvarā ir iesaistīti jauni vīrieši ar imigrantu izcelsmi. Tiek novērota etnisku anklāvu veidošanās ar sekojošu etniskās noziedzības pieaugumu. 2025. gada sākumā publicēts pētījums norāda uz satraucošiem faktiem. Imigranti ir neproporcionāli pārstāvēti (2/3) izvarošanu statistikā. Tas attiecas uz vīriešiem, kuri dzimuši ārpus Zviedrijas, un kuri emigrēja uz Zviedriju būdami piecpadsmit gadus veci vai vecāki un dzīvojuši Zviedrijā neilgu laiku. 2022. gadā Zviedrijas premjere Magdalēna Andešone norādīja, ka Zviedrija ir izgāzusies imigrantu integrācijā, kas novedis pie paralēlu kopienu izveidošanās un bandu vardarbības.

Līdztekus Zviedrijas gadījumam, kā pārkāpuma nostājas seku piemērs ir Vācija, kur 2015. gadā ieradās mazliet vairāk par miljonu patvēruma meklētāju, kam nākamajos 10 gados nākuši klāt vēl vairāki miljoni. Vācijas Kriminālpolicijas 2024. gada dati liecina, ka dažādu migrantu grupas pārstāvji ir neproporcionāli pārstāvēti dažādos noziegumu veidos. Piemēram, vardarbības noziegumos etniskie vācieši sastāda 163 aizdomās turamo uz 100 000 iedzīvotāju. Sīrieši – 1740 un afgāņi – 1722 uz 100 000.

Vācijas gadījumā vairāk kā puse no statistikā iekļautajiem aizdomās turamajiem bija jaunāki par 30 gadiem, un no tiem vairāk kā 3/4 ir vīrieši. 32,0 % no tiem jau iepriekš bija piemērots aizdomās turamā statuss. Tā kā lielākā daļa Vācijā ieradušos ir vientuļi, jauni vīrieši, varam pieņemt, ka šī noziedzības problēma tikai pastiprināsies. Vācijai problēmas rada gan migranti gan no Sīrijas, Afganistānas un Irākas, gan Lībijas un Gruzijas.

Arī citas Eiropas valstis, nespējot tikt galā ar migrantu pieplūdumu un iespējamu noslēgtu komūnu veidošanu, jau pieņēmušas vai pieņem attiecīgus mērus, piemēram, Austrija un Dānija. Latvijai ir jāizgūst pieredze no Rietumeiropas valstīm ne vien nelegālās, bet arī legālās imigrācijas jautājumos, neļaujot šeit veidot noslēgtas

kopienas, strikti kontrolējot un uzskaitot iebraukušos, veicot regulāras pārbaudes un pārkāpumu gadījumā, veicot vīzu/atļauju atcelšanu vai piemērojot izraidīšanu no valsts. Eiropas Savienības dalībvalstu sabiedrības integrāciju kavējošs faktors ir imigrantu reliģiskā piederība (lielā gadījumu skaitā musulmaņi). Radikālā islāmisma piekritēji ir īstenojuši virkni terora uzbrukumu Rietumeiropā, valstīs iekļūstot kā “patvēruma meklētāji”. Papildus tam, daudzās valstīs veidojas noslēgtas (ekstrēmistu) komūnas, kuri pakļaujas vairāk radikāli noskaņotajiem imāmiem (sludinātājiem), nevis jaunās mītnes zemes likumiem.

Kā 2017. gada pētījumā prognozēja Pew Research Center, tad ar “augstiem imigrācijas rādītājiem” musulmaņu īpatsvars Eiropas valstīs 2050. gadā sasniegs no dažiem % līdz pat 30,06 % Zviedrijā, 19,7 % Vācijā un 19,9% Austrijā, bet Somijā 15,0 %. Sasniedzot noteiktu iecelotāju īpatsvaru, ir jārēķinās, ka mainīsies dažu Eiropas valstu iekšpolitika un ārpolitika. Turklāt vēl pirms minētajām iespējamām izmaiņām, valstu sabiedrība var radikalizēties un radīt sabiedriskās kārtības un drošības riskus.

38 % Eiropas Savienības iedzīvotāju 2025. gada novembra Eurostat aptaujā norādīja, ka migrācija ir otrs (!) nozīmīgākais ES izaicinājums, kurš jārisina. Latvijā tādu atbildi izvēlējās Latvijā – 35 % respondentu. Eiropas, tai skaitā Latvijas politiķiem ir jāieklausās Eiropas sabiedrībā, maksimāli ierobežojot, kontrolējot un atjaunojot mūsdienu standartiem atbilstošu migrācijas politiku. Līdzīgu nostāju parāda arī kompānijas FGS Global 2025. gada novembrī veiktā aptauja, kurā tika intervēti 11714 respondenti no 23 ES dalībvalstīm, tai skaitā, Latvijas. Respondentiem bija jāatbild uz jautājumu – “Vai Eiropas Savienībai jāļauj/jādod dalībvalstīm daudz lielāku kontroli pār savām robežām, lai valstis varētu labāk pārvaldīt imigrāciju?” 71,0 % eiropiešu piekrita šim uzstādījumam, kas dod vēl lielāku pamatu valstu politiķiem rīkoties, ierobežojot (nelegālu) migrāciju līdz maksimāli zemākajai iespējamajai robežai.

1.2. Izmaiņas dažu Eiropas valstu migrācijas likumos

Daļa Rietumeiropas valstu ir ieviesušas izmaiņas migrācijas politikā. Francija pieņēma jaunu migrācijas kontroles pastiprināšanas likumu 2023. gada beigās. Likums izšķir iecelotāju vidū tos, kuri ir darbu attiecībās, un kuri nav. No tā ir atkarīgs, vai un kad imigrants saņems sociālos pabalstus. Piemēram, nestrādājošajiem ir jāgaida pieci gadi, lai tie saņemtu ģimenes atbalstu; tie kuri strādā, to saņem pēc 30 mēnešiem. Mājokļa atbalstu ārzemnieki bez darba saņem tikai pēc piecu gadu perioda. Ir paredzēts, ka pastāv iespēja atņemt pilsonību personām ar dubultpilsonību, ja tā pastrādājusi slepkavību pret amatpersonu (ugunsdzēsējs, policists utt.).

Vairs netiek automātiski piešķirta pilsonība ārzemnieku bērniem, kuri piedzimuši Francijā. Bērniem būs jāpiesakās pilsonības iegūšanai, sākot no 16. gadu vecuma. Turklāt, pilsonību nepiešķirs krimināli sodītiem ārzemniekiem. Ģimeņu apvienošanās iespējas Francijā ir padarītas stingrākas, proti, personām jābūt ar uzturēšanos atļauju vismaz 24 mēnešus, kā arī jāspēj pierādīt “regulārus, pietiekamus” iztikas līdzekļus, kā arī to, ka ir veselības apdrošināšana. 2024. gada jūlijā tika apstiprināti vēl papildus noteikumi ārzemniekiem, piemēram, lai iegūtu uzturēšanas atļauju personai jāparakstās, ka tā respektēs Francijas noteikumus. Tāpat, patvēruma meklētājam var noteikt mājas arestu, ja tas rada apdraudējumu sabiedrībai. Turklāt no 2026. gada 1. janvāra ir pastiprinātas prasības migrantiem obligāti zināt franču valodu.

Dānija jau kopš migrācijas krīzes sākuma ir uzturējusi striktus noteikumus. Viens no tiem ir 2016. gadā ieviestais "Rotaslietu likums", kurš ļauj Dānijas varas iestādēm konfiscēt patvēruma meklētāju dārglietas un citus īpašumus, kuru vērtība pārsniedza 10 000 Dānijas kronu vērtību (ap 1339 euro); konfiscētie īpašumi var tikt izmantoti bēgļu uzturēšanas izdevumu segšanai. Pagaidu uzturēšanās atļaujas Dānijā ir derīgas tikai vienu vai divus gadus. Bēgļiem ir jāgaida astoņi gadi, pirms viņi var pieteikties pastāvīgai uzturēšanās atļaujai. Tomēr valsts patur tiesības to nepiešķirt, ja bēglis sekmīgi nenokārto dāņu valodas zināšanu testu un nav oficiāli nostrādājis Dānijā vairākus gadus. 2018. gadā Dānija ieviesa "paralēlo sabiedrību" likumu, kas ļauj valsts iestādēm pārdot vai nojaukt daudzdzīvokļu namus rajonos, kur vairāk nekā 50,0 % iedzīvotāju nav Rietumu izcelsmes.

2021. gadā Dānija pieņēma likumu, kurš nosaka, ka valstij ir tiesības noteikt, vai patvēruma meklētāja dzimtene ir droša valsts. Ja Dānijas varas iestādes atzīst patvēruma meklētāju dzimteni par drošu valsti, jaunais likums paredz, ka Dānijas institūcijām ir tiesības viņus izraidīt. Savukārt, ja iestādes atzīst, ka izcelsmes valsts apdraud patvēruma meklētāja un viņa ģimenes dzīvību, tad valsts viņiem piešķir pagaidu aizsardzību. Dānija ierobežoja imigrantu ģimeņu apvienošanu, ja viens no ģimenes locekļiem ir saņēmis uzturēšanās atļauju. Šādi ierobežojumi daļēji palīdz arī cīnīties pret piespiedu laulību. Lai ģimene varētu apvienoties, abiem imigrantiem jābūt vismaz 24 gadus veciem un jānokārto dāņu valodas eksāmens. Tāpat, lai pārvestu savu ģimeni uz Dāniju, patvēruma meklētājam, kuram piešķirta atļauja, ir trīs gadus jānodzīvo bez valsts pabalstiem un jāiesniedz pierādījumi, ka Dānijā ir nepārtraukti nostrādāti vairāki gadi.

Austrija, kura ilgstoši saskarās ar nelegālas migrācijas sekām, ir ieviesusi jaunus noteikumus. Imigrantiem, kas pamet demokrātijas vērtību un vācu valodas kursus, tiks piemēroti lieli naudas sodi, kuri var sasniegt vairākus tūkstošus euro. Tas attiecas arī uz gadījumiem, kad imigranti neparaksta apliecinājumus par Austrijas demokrātiskā dzīvesveida pieņemšanu. 2025. gada jūlijā tika apstiprināts, ka patvēruma meklētājiem un bēgļiem ir liegta (bez dažiem izņēmumiem) ģimeņu apvienošana. No 2024. gada jūlija patvēruma meklētājiem, kuri saņēma no valsts pamata nodrošinājumu, tika noteikta obligāta prasība strādāt visai Austrijas sabiedrībai noderīgos amatos. Ja to nedara, tiek samazināta kabatas nauda no 40 euro uz 20 euro mēnesī. Tāpat, ir noteikti obligāti Austrijas valsts vērtību apmeklēšanas kursi.

Nīderlande, kas ir saskārusies ar lielu nelegālās imigrācijas spiedienu, ieviesa striktus noteikumus. 2025. gada septembrī Nīderlande noslēdza nodomu vienošanos ar Ugandu tur izveidot noraidītu patvēruma meklētāju atgriešanas centru, kas paredzēts ne tikai personām no Ugandas, bet arī personām no tuvākajām Ugandas kaimiņvalstīm. Nīderlandiešu valdība pacels naturalizācijas latīņu, proti, lai iegūtu Nīderlandes pilsonību būtu valstī jānodzīvo nevis pieci, bet gan 10 gadi. 2025. gada jūlijā Nīderlandes parlaments atbalstīja striktākus noteikumus, proti, "Divu statusu sistēmu", kurā tiek nošķirti patvēruma meklētāji, kuri bēg no kara un patvēruma meklētāji, kuriem draud briesmas viņu reliģijas, seksualitātes vai politisko uzskatu dēļ. Tāpat, likums nosaka, ka uzturēties valstī nelegāli kļūst par sodāmu rīcību. Arī tie, kuri sniedz palīdzību nelegāliem imigrantiem, var tikt tiesāti.

Centrāleiropas valstī Čehijā, no 2026. gada janvāra stājas spēkā pastiprinātie migrācijas likuma noteikumi, kas nosaka, ka atbildīgajām institūcijām ir ļauts izbeigt pavisam vai

atteikt uzturēšanās atļaujas pagarināšanu personām, kuras gada laikā ir veikušas trīs pārkāpumus. Drošības iestādēm tiek dotas papildu rīcības brīvība identificēt un atrast ārzemniekus, kuri tiek turēti aizdomās par imigrācijas likuma pārkāpumiem. Policijai ir tiesības iekļūt personas telefonā, ja ārzemnieks atsakās uzrādīt identitātes apliecināšu dokumentu. Likums aizliedz Čehijā pieteikties vēlreiz patvērumam, ja persona jau vienreiz ir tikusi deportēta. Gadījumos, kur deportāciju jau ir pieteikusi cita ES valsts, čehu atbildīgās iestādes vairs neveiks papildus pārbaudi. Iestādēm ir iespēja noteikt patvēruma meklētājiem konkrētu uzturēšanās vietu/adresi, vai arī tiem noteikt, ka obligāti jāuzturas noteiktā patvēruma centrā. Tāpat, patvēruma meklētāju iespējas tikt pielaistiem darba tirgum būs limitētas, un sociālo pabalstu līmenis ierobežots līdz samaksai par mājokli un ēdiena pamatvajadzībām.

1.3. Latvijas iespējas piemērot izņēmumus ES migrācijas tiesību normu piemērošanā

Migrācijas regulēšana ir Eiropas Savienības kompetences jautājums. Tas nenožīmē, ka nekas nav maināms šajā jomā. ES ir starptautiska organizācija, kas balstās uz dalībvalstu savstarpējas vienošanās, kuras noteikumi ir maināmi brīdī, kad vairs neatbilst izaicinājumiem, ar ko sastopas dalībvalstis.

Atbilstoši *Līguma par Eiropas Savienības darbību* (turpmāk – LESD) 78. panta 1. punktam Eiropas Savienība īsteno kopēju patvēruma, papildu aizsardzības un pagaidu aizsardzības politiku, lai varētu piešķirt attiecīgu statusu jebkuram trešās valsts pilsonim, kurš pieprasa starptautisku aizsardzību, un nodrošinātu atbilstību neizraidīšanas principam. Šai politikai jābūt saskaņā ar 1951. gada 28. jūlija Ženēvas konvenciju par bēgļu statusu un 1967. gada 31. janvāra Protokolu par bēgļu statusu, kā arī ar citiem ar to saistītiem līgumiem.

LESD 78. panta 2. punkts paredz, ka, piemērojot 1. punktu, Eiropas Parlaments un Padome saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru paredz pasākumus par kopējo Eiropas patvēruma sistēmu, kuru veido:

- vienots patvēruma statuss trešo valstu pilsoņiem, kas ir derīgs visā Savienībā;
- vienots papildu aizsardzības statuss trešo valstu pilsoņiem, kuriem, neiegūstot Eiropas patvērumu, ir nepieciešama starptautiska aizsardzība;
- kopēja pagaidu aizsardzības sistēma pārvietotām personām to liela pieplūduma gadījumā;
- kopīgas procedūras vienota patvēruma vai papildu aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai;
- kritēriji un mehānismi, lai noteiktu, kura dalībvalsts ir atbildīga par patvēruma vai papildu aizsardzības pieteikuma izskatīšanu;
- standarti attiecībā uz patvēruma vai papildu aizsardzības pieprasītāju uzņemšanas nosacījumiem;
- partnerattiecības un sadarbība ar trešām valstīm nolūkā regulēt to cilvēku pieplūdumu, kuri pieprasa patvērumu vai papildu aizsardzību, vai pagaidu aizsardzību.

LESD 5. panta 2. punkts paredz, ka saskaņā ar kompetences piešķiršanas principu ES darbojas tikai to kompetenču robežās, ko tai Līgumā par Eiropas Savienību un LESD piešķirušas dalībvalstis, lai sasniegtu tajos paredzētos mērķus. Kompetence, kas

minētajos līgumos nav piešķirta ES, paliek dalībvalstīm. Tas nozīmē, ka Latvijas Republika var īstenot savu kompetenci tiktāl, ciktāl ES nav īstenojusi savu kompetenci. ES ir pieņēmusi virkni normatīvo aktu, kas reglamentē patvēruma un migrācijas jomu, pamatojoties uz LESD.¹

2023. gada beigās tika apstiprināta un 2024. gadā stājās spēkā *Regula (ES) 2024/1351 par patvēruma un migrācijas pārvaldību* (turpmāk – AMMR regula), kas cita starpā paredz jauna *Solidaritātes mehānisma* izveidi, kurā dalībvalstu dalība ir obligāta, taču tās var brīvi izvēlēties veidu, kādā sniegt savu ieguldījumu.

Solidaritātes mehānisms paredz savstarpēju solidaritāti un taisnīgu atbildības sadali starp dalībvalstīm patvēruma un migrācijas jomā. Tas ietver pastāvīgu un skaidru atbalsta sistēmu tām dalībvalstīm, kuras saskaras ar pārlieku lielu migrācijas spiedienu. Dalība mehānismā ir obligāta visām dalībvalstīm un ik gadu katrai tiek aprēķināta tās daļa kopējā ieguldījumā (ņemot vērā IKP un iedzīvotāju skaita rādītājus), taču tās drīkst brīvi izvēlēties atbalsta sniegšanas veidu (vai veidus) atbilstoši savai nacionālajai situācijai. Atbalsta veidi ir trīs: 1) personu pārvietošana; 2) finanšu iemaksas; 3) alternatīvi atbalsta pasākumi (piemēram, nosūtot ekspertus, ekipējumu, daloties ar pieredzi u.c.).

Atbilstoši 2025. gada 22. decembra ES Padomes īstenošanas lēmumam, kas saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu par patvēruma un migrācijas pārvaldību izveido ikgadējo solidaritātes rezervi 2026. gadam, Latvija ir izvēlējusies piedalīties tajā ar alternatīviem pasākumiem. Latvijai ir iespēja piedāvāt PMLP un citus specialistus alternatīvo pasākumu ietvarā, lai nebūtu jāuzņem imigranti no citām ES valstīm. Lai to īstenotu, ir jāvienojas divpusēji ar atsevišķām ES dalībvalstīm par šādu risinājumu. Ja divpusēja vienošanās netiek panākta, tad Latvija var izvairīties no pārvietoto personu uzņemšanas, veicot solidaritātes maksājumus, kas pēc Iekšlietu ministrijas teiktā Izmeklēšanas komisijai, varētu kopumā sasniegt vienu miljonu euro.

Pamatojoties uz AMMR regulu, Eiropas Komisija 2025. gada 11. novembrī sagatavoja Īstenošanas lēmumu (turpmāk – Lēmums), ar ko cita starpā pēc savas īpaši izstrādātas metodoloģijas nosaka dalībvalstis, kuras: 1) ir pakļautas migrācijas spiedienam; 2) ir pakļautas migrācijas spiediena riskam un 3) saskaras ar ievērojamu migrācijas situāciju. Saskaņā ar AMMR regulā ietvertajām migrācijas spiediena un ievērojamas migrācijas situācijas definīcijām, Lēmums balstās aprēķinos, kam pamatā ir Eurostat un ES aģentūru apkopotie statistikas dati iepretim dalībvalstu iedzīvotāju skaitam un IKP par:

- saņemto starptautiskās aizsardzības pieteikumu skaitu;
- personu skaitu, kuras izceltas krastā pēc meklēšanas un glābšanas operācijām;
- personu skaitu, kurām piešķirta starptautiskā aizsardzība;
- pieņemto patvēruma lēmumu un atgriešanas lēmumu skaitu;
- atgrieztu personu skaitu;
- personu, kurām atteikta ieceļošana, skaitu;
- aizturēto personu skaitu.

Lai noteiktu, vai dalībvalsts ir pakļauta migrācijas spiedienam, tiek ņemti vērā pēdējā gada statistikas dati, savukārt attiecībā uz migrācijas situāciju – kumulatīvais efekts pēdējo piecu gadu laikā. Atbilstoši Komisijas izvērtējumam, Lēmumā noteikts, ka

¹ Skatīt Pielikumu Nr. 1 “Eiropas Savienības” imigrācijas direktīvas”!

Bulgārija, Čehija, Igaunija, Horvātija, Austrija un Polija saskaras ar *ievērojamu migrācijas situāciju* un attiecīgi tām ir tiesības lūgt Padomi piešķirt pilnīgu vai daļēju atbrīvojumu no ieguldījuma veikšanas Solidaritātes rezervē. Ir jāņem vērā, ka Polija ir ieguvusi aptuveni divus miljonus ieceļotājus no Ukrainas, kuru integrācija ir vieglāka nekā to ieceļotāju, kuri ierodas ES (tai skaitā Latvijā) no valstīm ar stipri atšķirīgu kultūru un tradīcijām.

Metodoloģijas izstrādē Komisija divreiz rīkoja formālas viedokļu apmaiņas ar dalībvalstīm, prezentējot tās izstrādāto metodoloģiju un gala rezultātā neveicot būtiskas izmaiņas tajā. Šajās viedokļu apmaiņās Latvija kopā ar vairākām citām valstīm skaidroja nepieciešamību papildus kvantitatīvajiem rādītājiem iekļaut metodoloģijā arī plašu kvalitatīvu datu izvērtējumu, tai skaitā attiecībā uz konkrētu dalībvalstu nepārtrauktajiem centieniem ārējo robežu apsardzībā un pārvaldībā. Taču Komisija šo aspektu neņēma pietiekami vērā.

Katru gadu no jauna, balstoties uz augstāk minētajiem statistiskajiem datiem, tiks noteikts to dalībvalstu loks, kas atbilst vienai no trim minētajām grupām. Savukārt Latvija ir atzīta par *dalībvalsti, kas pakļauta migrācijas spiediena riskam*, un tai ir prioritāra piekļuve AMMR regulā noteiktajiem ES līmeņa atbalsta pasākumiem, kā arī Latvijas situācija var tikt pārskatīta paātrinātā veidā atkarībā no aktuālajām izmaiņām.

Lai arī Latvijas puse argumentācijā ir izmantojusi arī PSRS imigrācijas mantojumu, tas Eiropas Komisijā nav ticis pietiekami ņemts vērā, tomēr Latvija ir saņēmusi papildus ES finansējumu 140 miljonu euro apmērā ārējās robežas stiprināšanai. No 2021. gada vidus kopā ir saņemti 113 464 135 euro Valsts robežsardzes un ārējās robežas tehnoloģiskā risinājuma izbūvei. Lielākā daļa no šī papildus finansējuma ir novirzīts tieši ārējās robežas tehnoloģiskā risinājuma izbūvei.

Šobrīd Komisija jau ir uzsākusi gatavošanos 2027. gada solidaritātes rezerves diskusijām. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka Latvijai ir jāsteno aktīvs dialogs ar Eiropas Komisiju par iespējām ņemt vērā aktuālos izaicinājumus, ar ko Latvija saskaras, sargājot ES ārējās robežas. Šajā procesā Latvijas diplomātiskajam dienestam ir jāsniedz atbalsts Iekšlietu ministrijai, lai pārliecinātu Eiropas Komisiju piemērot izņēmuma statusu Latvijai. Iekšlietu ministrija informēja Izmeklēšanas komisiju par to, ka Latvija, pamatojoties uz AMMR regulas 62. pantu, nosūtīja EK lūgumu atkārtoti izvērtēt aktuālo situāciju un pārskatīt Latvijai piešķirto statusu, nosakot Latviju par valsti, kura saskaras ar *ievērojamu migrācijas situāciju*, kā arī pilnībā atbrīvot Latviju no nepieciešamības sniegt ieguldījumu pirmajā Solidaritātes rezervē. Komisijas sniegtā atbilde uz šo lūgumu bija negatīva.

Eiropas Komisija nav pietiekami ņēmusi vērā situāciju, ar kuru saskaras Latvija, kas ne tikai turpina sniegt plašu atbalstu mūsu valstī izmitinātajiem ukraiņiem, bet vienlaikus jau četrus gadus pastāvīgi strādā pastiprinātā režīmā, cīnoties ar naidīgo režīmu organizētu nelegālo migrāciju pie ES ārējās robežas.

Lai iegūtu Latvijai labvēlīgāku kārtību, iespējams, metodoloģijā būtu jāiekļauj atturēto personu skaits uz Latvijas robežas, kas ļautu parādīt izaicinājumus, ar ko saskaras Latvija. Ar nelegālo imigrantu atturēšanu pie valsts robežas, Latvija pasargā pārējās ES valstis no imigrantu pieplūduma. Šajā jautājumā ir jāmeklē citu dalībvalstu atbalsts, jo ir jāņem vērā, ka ES dienvidu valstis uzskata, ka galvenās problēmas imigrācijas

kontekstā nāk tieši no dienvidiem. Latvijai ir jāprasa vēl vairāk finansējuma ES ārējās robežas sargāšanai no hibrīdkara uzbrukumiem.

1.4. Jaunais Eiropas Savienības Migrācijas un patvēruma pakts

Latvijas patvēruma un migrācijas sistēma tuvākajos gados piedzīvos būtiskas pārmaiņas, jo nacionālajā tiesiskajā regulējumā tiek ieviesti Eiropas Savienības Migrācijas un patvēruma pakta tiesību akti. Valsts robežsardze ir norādījusi, ka šie grozījumi ir nozīmīgākie pēdējā laikā un veido visaptverošu sistēmas pilnveides mehānismu, kas būtiski ietekmēs gan patvēruma procedūras efektivitāti, gan migrācijas plūsmu pārvaldību. Atbildīgās iekšlietu iestādes uzskata, ka ES Migrācijas pakts ļaus sakārtot vairākas procedurās problēmas, tomēr nav skaidrs, kāpēc Eiropas Komisija ir vilcinājusies trīspadsmit gadus pieņemt šos grozījumus.

ES Migrācijas pakts ieviešanas ietvaros ir izstrādāti Patvēruma likuma un Imigrācijas likuma likumprojekti, kas nosaka jaunu skrīninga mehānismu trešo valstu valstspiederīgajiem. Skrīnings būs jāattiecinā uz personām, kuras nelikumīgi šķērso ārējo robežu, nelikumīgi uzturas valsts teritorijā vai piesakās patvērumam robežšķērsošanas vietās. Šī mehānisma ietvaros ir jāveic personas identifikācija, drošības izvērtējums, veselības pārbaude un neaizsargātības sākotnējā analīze. Pēc skrīninga personas tiks novirzītas uz vienu no atbilstošajām procedūrām — *patvēruma*, *atgriešanas* vai *pārcelšanas*. Tas saīsinās laiku, kas nepieciešams, lai noteiktu personas tiesisko statusu un nepieciešamos tālākos pasākumus.

Sākot ar 2026. gada 12. jūniju uzsākot ES Migrācijas un patvēruma pakta pilnu piemērošanu, paredzēts, ka tiks mazināti patvēruma procedūras ļaunprātīgas izmantošanas riski, mazināta sekundārā kustība — situācijas, kad personas pārvietojas no vienas dalībvalsts uz citu — un veicinās ātrāku atgriešanu tām personām, kurām patvēruma netiek piešķirts. Neskatoties uz pozitīvajiem jaunā Pakta jauninājumiem, saglabājas problēma – *hibrīdkarš*, ar ko robežapsardzības jomā visvairāk ir saskārusies, Latvija, Lietuva un Polija, nav iekļauts jaunajā Pakta.

Latvija kopā ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm ir vairākkārt vērsusies pie Eiropas Komisijas ar aicinājumu sakārtot likumdošanu saistībā ar Baltkrievijas izvērsto hibrīdkaru pret vairākām ES valstīm, tostarp Latviju. Neskatoties uz to Eiropas Komisijas Migrācijas komisāri Ylva Johansson un Magnuss Brunnars ir rīkojušies ļoti pasīvi. Piecu gadu laikā nav pieņemtas būtiskas izmaiņas Eiropas Savienības līmenī, kas ļautu efektīvi novērst Baltkrievijas radīto hibrīdapaudējumu

Saeimas parlamentārā izmeklēšanas komisija 2026. gada februārī nosūtīja ES Iekšlietu un migrācijas komisāram Magnusam Bruneram vēstuli, kurā norādīja, ka vairākas ES dalībvalstis, tostarp Latvijas Republika, ir vērsušās Eiropas Komisijā, lai rastu juridisku risinājumu Baltkrievijas (un Krievijas) *hibrīdkara* īstenošanai pret Latviju un citām valstīm, izmantojot mākslīgu nelegālās migrācijas plūsmu caur Latviju. Komisija uzdeva ES komisāram sekojošos jautājumus:

- 1) Kāpēc Eiropas Komisija nav nopietni rīkojusies šajā jautājumā?
- 2) Kādi pasākumi tiks veikti, lai novērstu Baltkrievijas (un Krievijas) nelegālās migrācijas plūsmas izmantošanu kā hibrīdkara instrumentu pret Latviju un Eiropas Savienību kopumā?

Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija saņēma komisāra Magnusa Brunera atbildi, kurā tika norādīts, ka ES tiesiskais regulējums ir stiprināts ar 2024. gada Šengenas Robežu kodeksa (*the Schengen Borders Code*) pārskatīšanu un Krīzes un nepārvaramas varas regulas (*Crisis and Force Majeure Regulation*) pieņemšanu. Komisārs norādīja, ka Eiropas Komisija 2024. gada decembrī pieņēma paziņojumu par cīņu pret hibrīddraudiem, kas izriet no migrācijas kā ieroča izmantošanas, kurā izklāstīts, kā dalībvalstis var īstenot nacionāla mēroga pasākumus, lai aizsargātu savu drošību un teritoriālo integritāti, ievērojot ES un starptautiskās tiesības. Komisija saņemto atbildi neuzskata par apmierinošu, Eiropas Savienība bija pieņēmusi neefektīvas direktīvas un regulas, kuras negodprātīgas personas varēja izmantot, lai ļaunprātīgi izmantotu patvēruma pieteikuma procedūras, lai ieceļotu un uzturētos Eiropas Savienības teritorijā.

Secinājumi

1. Imigrācijas problēmas Eiropā īpaši saasinājās sākot ar 2010. gadu un sasniedza kulmināciju 2015. gada rudenī ar īpaši liela skaita imigrantu ieplūšanu Vācijā. Ilggadējā “atvērto durvju” politika ir radījusi sociālu spriedzi vairākās Eiropas valstīs, kurās ir liels ieceļotāju īpatsvars. Sasniedzot augstus imigrācijas rādītājus kļuva skaidrs, ka daudzi Āfrikas, Tuvo Austrumu un Āzijas ieceļotāji no valstīm ar izteikti atšķirīgu kultūru un uzvedības normām, nevēlas integrēties Eiropā un pieņemt demokrātijas, cilvēktiesību un universālo vērtību normas.
2. Pastiprinoties etniskajai noziedzībai un terorisma riskiem, vairākas Rietumeiropas valstis ir sākušas skatīt imigrāciju ne tikai caur ekonomisku ieguvumu vai zaudējumu prizmu, bet arī kā nacionālās drošības un sabiedriskās kārtības jautājumu.
3. Rietumeiropas valstu pieeja trešo valstu ieceļošanas jautājumā skaidri parādīja, ka ne tikai nelegālā imigrācija kā tāda ir problēma, bet arī legāli organizēta, bet nepietiekami kontrolēta darbaspēka kustība, nav labs risinājums demogrāfijas izaicinājumu risināšanā, jo tiek radīti jauni – ar nacionālo drošību un sociālo spriedzi saistīti riski
4. Vairāku Eiropas valstu imigrācijas regulējuma prakse norāda uz arvien stingrākiem noteikumiem ieceļotāju uzturēšanās statusa iegūšanai, ģimeņu apvienošanai, vērtību un uzvedības normu ievērošana, valodas apguvei un nelegālas uzturēšanās nepieļaušanai.
5. Pēdējos piecos gados Francija, Nīderlande, Dānija un citas valstis ir veikušas vairākas izmaiņas ar imigrāciju saistītos likumus, padarot tos stingrākus. Jaunie noteikumi skar naturalizācijas prasības (valstī pavadītais laiks, u.c.), patvēruma meklētāju vērtēšanu, ģimeņu apvienošanās priekšnosacījumus, valodas zināšanas prasības, nodarbinātības un sociālās palīdzības noteikumus.
6. Rietumeiropas valstu imigrācijas noteikumu pastiprināšana rada politiski labvēlīgu situāciju, lai Latvija varētu rīkoties izlēmīgi un pastiprināt legālās imigrācijas kontroli, kā arī lemt par striktiem soļiem nelegālās imigrācijas mazināšanā.

7. Atbilstoši 2023. gada beigās apstiprinātajai Regulai (ES) 2024/1351 par patvēruma un migrācijas pārvaldību, Latvijai tika piešķirts statuss – *dalībvalsts, kas pakļauta migrācijas spiediena riskam*. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka šāds statuss nav atbilstošs Latvijas reālajai situācijai imigrācijas jomā. Ir jāpanāk, lai Latvijai tiktu piešķirts statuss – *valsts, kura saskaras ar ievērojamu migrācijas situāciju*”, kas dos iespēju iegūt pilnīgu vai daļēju atbrīvojumu no ieguldījuma veikšanas Solidaritātes rezervē.
8. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka Latvijai ir jāīsteno aktīvs dialogs ar Eiropas Komisiju par iespējām ņemt vērā aktuālos izaicinājumus, ar ko Latvija saskaras, sargājot ES ārējās robežas. Šajā procesā Latvijas diplomātiskajam dienestam ir jāsniedz atbalsts Iekšlietu ministrijai, lai pārliecinātu Eiropas Komisiju piemērot izņēmuma statusu Latvijai.
9. Lai Latvija varētu iegūt statusu – *valsts, kura saskaras ar ievērojamu migrācijas situāciju*”, vērtēšanas metodoloģijā ir jāiekļauj atturēto personu skaits uz Latvijas robežas, kas ļautu parādīt visus izaicinājumus, ar ko saskaras Latvija, sargājot ES ārējo robežu.
10. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka patvēruma sniegšanas tiesiskajā regulējumā ir nepieciešamas izmaiņas. 1951. gada Konvencija par bēgļa statusu ir novecojusi un vairs nespēj piedāvāt adekvātus risinājumus 21. gadsimta migrācijas problēmu risināšanai. Jau vismaz piecpadsmit gadus ES saskaras ar migrācijas kontroles problēmām, tomēr atbilstošās ES regulas nebija tikušas mainītas atbilstoši jaunajai realitātei.
11. Lai arī jaunā ES Migrācijas un patvēruma pakta ieviešana dod cerību atrisināt procesuālas dabas problēmas, tomēr arī jaunajā ES regulējumā joprojām nebūs *hibrīdkara* tēmai pievērsta pietiekama uzmanība. Līdz ar to Latvijai nav pietiekamas brīvības efektīvi risināt legālās un nelegālās imigrācijas radītās problēmas, tāpēc valsts nacionālajās pozīcijās ES līmenī ir jāpieprasa attiecīgas izmaiņas.
12. Eiropas Komisijas Migrācijas komisāri Ylva Johansson un Magnuss Brunnars ir rīkojušies ļoti pasīvi. Piecu gadu laikā nav pieņemtas būtiskas izmaiņas Eiropas Savienības līmenī, kas ļautu efektīvi novērst Baltkrievijas radīto hibrīdapdraudējumu, neskatoties uz vairāku dalībvalstu aicinājumiem to izdarīt. Latvijai kopā ar citām dalībvalstīm ir tiesības saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienības darbību 247. pantu vērsties Eiropas Tiesā pret attiecīgajiem komisāriem saistībā ar bezdarbību, kas ir radījis sekas iespējās efektīvi novērst Baltkrievijas radīto apdraudējumu dalībvalstīm.

2. Legālās migrācijas kontrole un nelegālās imigrācijas novēršana Latvijā

Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija ir konstatējusi, ka ārvalstnieku deklarētais ieceļošanas mērķis Latvijā daudzos gadījumos kalpo kā formāls pamats ieceļošanai, savukārt faktiskais nodoms bieži saistīts ar tranzītu, sekundāru pārvietošanos Eiropas Savienībā vai uzturēšanās nosacījumu apiešanu. Latviju var raksturot kā aktīvu starpposmu starptautiskajās migrācijas plūsmās, kur ieceļošana, tranzīts un turpmāka pārvietošanās veido savstarpēji cieši saistītu procesu kopumu, kas prasa pastāvīgu uzraudzību un sistēmisku kontroli.

2.1. Trešo valstu ieceļošanas plūsmas un migrācijas maršruti

Trešo valstu pilsoņu ieceļošana Latvijā koncentrējas ārējās robežas punktā – lidostā “Rīga”, kas faktiski funkcionē kā centrālais mezgls personu pārvietošanās nodrošināšanai gan uz Latvijas teritoriju, gan tālāk Eiropas Savienības un Šengenas telpā. Līdztekus gaisa transportam tiek izmantoti arī citi pārvietošanās veidi, tostarp starptautiskie autobusu un vilcienu maršruti, kā arī prāmju satiksme no Ventspils un Liepājas ostām, kas kopumā veido daudzkanālu migrācijas maršrutu sistēmu. Ievērojamu plūsmu rada arī sauszemes transports no Krievijas un Baltkrievijas, tāpat ļoti aktīvi notiek ieceļošana no ES dalībvalstīm, piemēram, Igaunijas. Daudzi Krievijas pilsoņi Latvijā ieceļo caur Igauniju, pirms tam šķērsojot Krievijas-Igaunijas robežu.

Ieceļošanas plūsmās dominē noteiktu trešo valstu valstspiederīgie. Nozīmīgāko daļu veido Krievijas, Baltkrievijas, Uzbekistānas un Tadžikistānas un Indijas pilsoņi. Uzbekistānas un Tadžikistānas valstspiederīgie pārsvarā ieceļo ar regulāriem avioreisiem no Turcijas vai Uzbekistānas, bieži deklarējot nodarbinātību kā galveno ieceļošanas mērķi. Visbiežāk norādītās nodarbinātības jomas ir būvniecība un kravu pārvadājumi, īpaši kravas transportlīdzekļu vadītāja darbs. Indijas pilsoņi Latvijā pārsvarā ierodas ar mērķi strādāt un/vai studēt.

Praksē iezīmējas stabila tendence izmantot Latviju kā tranzītvalsti ceļā uz citām Eiropas Savienības dalībvalstīm. Piemēram, Uzbekistānas valstspiederīgie, kuri saņēmuši Latvijas izsniegtas D kategorijas vīzas nodarbinātībai, pēc ieceļošanas Latvijas teritorijā nereti cenšas izceļot uz citām dalībvalstīm, visbiežāk uz Lietuvu, Poliju vai Zviedriju. Tiek konstatēti arī gadījumi, kad personas ieceļo Latvijā ar citu dalībvalstu izsniegtām vīzām vai uzturēšanās atļaujām, tostarp Slovēnijas un Slovākijas izsniegtiem dokumentiem, kas apliecina transnacionālu migrācijas plūsmu raksturu.

Tadžikistānas valstspiederīgie visbiežāk ieceļo ar D kategorijas vīzām, deklarējot nodarbinātību kravu pārvadājumu sektorā. Tomēr intervēšanas laikā nereti tiek konstatētas pretrunas starp deklarēto uzturēšanās mērķi un faktiskajiem nodomiem, tostarp norādes par plāniem doties uz Vāciju vai citām Rietumeiropas valstīm. Šādos gadījumos tiek pieņemti lēmumi par ieceļošanas atteikumu. Papildus tam tiek konstatēti arī gadījumi, kad personas uzturas Latvijā pēc vīzas derīguma termiņa beigām vai veic nodarbinātību pie cita darba devēja nekā tas, uz kura pamata izsniegta vīza.

Krievijas pilsoņu profils būtiski atšķiras no kopējā. Ir personas, kuras ilgstoši uzturas Latvijā ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām, un ir personas, kuras ir ieguvušas

termiņuzturēšanās atļauju, pamatojoties uz veikto investīciju programmu,² vai citu iemeslu dēļ. Krievijas valstspiederīgie bieži izmanto dubultpilsonības vai alternatīvas identitātes iespējas, šķērsojot robežu ar citas valsts ceļošanas dokumentiem, piemēram, Bulgārijas, Moldovas, Izraēlas vai Ukrainas pasi. Tiek konstatēti arī gadījumi, kad Krievijas pilsoņi mēģina ieceļot Latvijā, uzdodoties par Ukrainas bēgļiem un uzrādot Ukrainas izsniegtus dokumentus.

Baltkrievijas valstspiederīgie savukārt nereti izmanto citu valstu izsniegtas tūrisma vīzas, kas sarežģī sākotnējo valstiskās piederības identificēšanu. Starp Baltkrievijas pilsoņiem ir daudzi, kuri ir nodarbināti transporta sektorā.

Statistikas dati par ieceļojošo personu skaitu atklāj būtiskas izmaiņas valstu īpatsvarā laika gaitā. 2023. gadā Baltkrievijas un Krievijas valstspiederīgie veidoja aptuveni 89,5% no kopējā aplūkotā ieceļojošo personu skaita, savukārt Uzbekistānas un Tadžikistānas pilsoņu kopējais īpatsvars sasniedza 10,5 %. 2024. gadā šajā struktūrā notika būtiskas izmaiņas – Uzbekistānas valstspiederīgo īpatsvars strauji pieauga līdz 38,1 %, un ievērojami palielinājās arī Tadžikistānas pilsoņu skaits. 2025. gadā saglabājās tendence pieaugt Tadžikistānas valstspiederīgo skaitam, vienlaikus turpinot samazināties Krievijas, Baltkrievijas un Uzbekistānas pilsoņu ieceļošanas apjomam.

Līdzīga dinamika vērojama arī ieceļošanas atteikumu statistikā. 2023. gadā tika pieņemti 1402 lēmumi par ieceļošanas atteikumu, no kuriem 72,2 % attiecās uz Krievijas valstspiederīgajiem. 2024. gadā atteikumu skaits samazinājās līdz 1276, savukārt 2025. gadā tas pieauga līdz 1574. Šajā periodā īpaši palielinājās atteikumu skaits Baltkrievijas valstspiederīgajiem, veidojot gandrīz ceturto daļu no visiem atteikumiem. Galvenie atteikumu pamati bija derīgu ceļošanas dokumentu vai vīzu trūkums, nespēja pamatot uzturēšanās mērķi, viltotu dokumentu izmantošana un drošības riski.

Papildus neatbilstībām starp deklarēto un faktisko mērķi tiek konstatēti arī uzturēšanās nosacījumu pārkāpumi pēc ieceļošanas. Ir gadījumi, kad trešo valstu pilsoņi turpina uzturēties Latvijas teritorijā pēc vīzas vai uzturēšanās atļaujas darbības termiņa beigām. Tāpat tiek konstatēta nodarbinātība pie cita darba devēja nekā tā, uz kura pamata persona saņēmusi tiesības uzturēties valstī. Šāda rīcība ne tikai pārkāpj imigrācijas nosacījumus, bet arī sarežģī faktisko personu pārvietošanās izsekojamību.

Sarežģījumus rada identitātes un valstiskās piederības maskēšana, uzdodoties par Ukrainas bēgļiem, tādējādi izmantojot humānās aizsardzības režīmu kā ceļu uz Šengenas telpu. Baltkrievijas valstspiederīgie savukārt bieži izmanto citu valstu izsniegtas tūrisma vīzas, kas apgrūtina savlaicīgu patiesā ieceļošanas mērķa un turpmākās rīcības izvērtēšanu.

Latvijā ievērojama trešo valstu pilsoņu plūsma veidojas, personām ieceļojot no citām Eiropas Savienības dalībvalstīm, izmantojot tur izsniegtas Šengenas vīzas vai uzturēšanās atļaujas, kas dod tiesības brīvi pārvietoties Šengenas telpā. Praksē tas nozīmē, ka līdz 2025. gadam valstij nebija pilnvērtīga un centralizēta priekšstats par faktisko personu skaitu, kas ieceļo Latvijā šādā veidā, jo ieceļošana no citām dalībvalstīm netika sistemātiski fiksēta līdzvērtīgi ārējās robežas šķērsošanai. Šo

² Skatīt nodaļu Nr. 8 "Termiņuzturēšanās atļauju izsniegšana uz investīciju pamata"!

problēmu risināšanai no 2025. gada 1. septembra ir ieviests Imigrācijas likuma 4.4 panta regulējums, kas nosaka pienākumu trešo valstu pilsoņiem, kuriem nav Latvijas izsniegta vīza vai uzturēšanās atļauja, pirms ieceļošanas Latvijā reģistrēties Valsts apdraudējuma novēršanas informācijas sistēmā, sniedzot informāciju par sevi un ceļošanas mērķi, tādējādi pirmo reizi radot instrumentu faktisko personu plūsmu uzskaiti un analīzei.

2.2. Nelegālās imigrācijas novēršanas prakse un problēmas

Imigrācijas procesi Latvijā atklāj virkni būtisku izaicinājumu, kas saistīti gan ar dokumentu viltošanu, gan ar nepieciešamību stiprināt institucionālos pretpasākumus šo risku mazināšanai.

2021. gadā Baltkrievija uzsāka hibrīdkara īstenošanu pret Latviju, kas izpaudās kā migrantu plūsmas instrumentalizēšana, Baltkrievijas robežsargiem aktīvi iesaistoties nelegālo robežas šķērsotāju atbalstīšanā. Latvijas Valsts robežsardze līdz 2026. gadam ir atturējusi no nelegālas robežas šķērsošanas ap 40 000 personas. Baltkrievijā nav humānās katastrofas, kas liktu tur ieceļojošajiem bēgt uz citu valsti. Ir skaidri redzams, ka migrantu plūsma no Āfrikas, Tuvo Austrumu un citām valstīm uz Latvijas pierobežu tiek organizēta mērķtiecīgi kā hibrīdkara instruments ar mērķi destabilizēt situāciju ES un NATO dalībvalstīs, tai skaitā Latvijā.

Kopš 2021. gada ir novērota tendence – personas, kuras mēģina šķērsot Latvijas valsts robežu ir bieži bijušas agresīvas, tāpēc robežsargiem ir nācies lietot šaujamieročus vai speciālos līdzekļus pārkāpēju savaldīšanai. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka nav uzsākts kriminālprocess pret Baltkrievijas amatpersonām par migrācijas plūsmu organizēšanu, bet aptuveni trīs nedēļas vēlāk ģenerālprokurors pauda gatavību uzsākt šādu kriminālprocesu pret organizatoriem.

Baltkrievijai ir specifisks bezvīzu režīms ar 59 valstīm, kas dod iespēju ieceļotājiem desmit dienas legāli uzturēties Baltkrievijā. Ar šo laiku pietiek, lai imigranti pēc ierašanās Minskā, pārvietotos un sasniegtu Baltkrievijas-Latvijas robežu. Ja Latvijas robežsargi nebūtu īstenojuši atturēšanas pasākumus uz valsts robežas, tad ieceļotāju potenciālais skaits varētu būt nesalīdzināmi lielāks, jo ziņas par vieglu iespēju tikt ES nelegāli izplatās Tuvajos Austrumos, Ziemeļāfrikā un Āzijā ļoti ātri. Rezultātā ceļš caur Baltkrieviju un Latviju uz Rietumeiropu un Skandināviju pārvērstos par kaut ko līdzīgu “Balkānu maršrutam”, ko izmanto nelegālie ieceļotāji un ekonomiskie imigranti.

Liela daļa nelegālo ieceļotāju caur Baltkrieviju ir nākuši no Somālijas, Bangladešas, Kubas un citām valstīm. Daļa no tiem, kuri vēlas ieceļot ES no Baltkrievijas ir kubieši, kuri ir studējuši Baltkrievijā vai Krievijā, un vēlas pārcelties uz dzīvi ES. Baltkrievijas valsts šajā ziņā darbojas, kā noziedzīga organizācija, kas nodrošina migrantu iekļūšanu, uzturēšanos Baltkrievijā un novirzīšanu uz Latvijas robežu.

Nelegālie pārvadātāji izmanto sociālās platformas Telegram un Whatsapp, kas apgrūtina viņu identifikāciju. Daļa imigrantu maksā pārcelšanās īstenotājiem/pārvadātājiem līdz pat 15000 euro, pirms tam pārdodot visu iedzīvi savās zemēs vai iegūstot aizdevumu. Maksājumi tiek veikti arī kriptovalūtās; daļa atmaksā ieviešanu Eiropas Savienībā, jau uzturoties Eiropā no sociālajiem pabalstiem, kurus izmaksā ES dalībvalsts, strādājot Eiropas Savienībā vai citos veidos, tostarp iesaistoties

pretlikumīgās aktivitātēs. Tiek lēsts, ka nelegālas migrācijas tirgus ir ienesīgāks par narkotiku tirdzniecību. Vairāki pārvadātāji, kuri ir īstenojuši šo personu “tranzītu” arī paši ir trešo valstu pilsoņi.

Nevalstiskās organizācijas (piem. “Gribu palīdzēt bēgļiem”) un individuālie aktīvisti, kuru deklarētie mērķi ir saistīti ar palīdzību cilvēktiesību ievērošanā, *de facto* var veicināt imigrācijas plūsmu uz Latviju, apgrūtinot padziļinātas izpratnes iegūšanu Latvijas sabiedrībā par nacionālas drošības un sabiedriskās kārtības radītajiem riskiem. Minētie riski būtiski pieaugtu, ja Latvijas tiks asociēta kā ērts migrantu tranzīta ceļš uz ES bagātajām valstīm.

Šobrīd valstij nav daudz mehānismu, kā atrast ārzemnieku, kurš nelegāli uzturas Latvijā Viena pieeja, ko praktizē robežsardze, ir pārbaudīt personas pēdējo dzīvesvietu un aptaujāt kaimiņus, darba kolēģus u.c. personai pietuvinātos cilvēkus. Otra pieeja ir paļauties uz nejaušību – gaidīt, kad nelegālis pastrādās kādu noziegumu vai citādā veidā nonāks valsts iestāžu redzeslokā. Trešā pieeja ir paredzēt ziņošanas pienākumu tūrisma mītnēm u.c. pakalpojuma sniedzējiem, kur uzturas vai pakalpojumus saņem ārzemnieki. Ceturtā pieeja ir rīkot specializētus reidus, lai identificētu nelegālus, gan rīkot reidus vietās, kur lielā īpatsvarā uzturas ārzemnieki vai tiek nodarbināti ārzemnieki. Līdz šim reidu rīkošana ir pierādījusi savu efektivitāti.³

2.3. Piespiedu izraidīšana

Piespiedu izraidīšanas procedūru reglamentē Imigrācijas likums un tām pakārtotie Ministru kabineta noteikumi. Ārzemnieku piespiedu izraidīšanas procedūra notiek atbilstoši Imigrācijas likuma V nodaļai “Izraidīšana” un Ministru kabineta 21.06.2011. noteikumiem Nr.454 “Noteikumi par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu, izceļošanas dokumentu un tā izsniegšanu”. Saskaņā ar Imigrācijas likuma 50.³ pantu piespiedu izraidīšanu no Latvijas Republikas organizē un veic Valsts robežsardze. Ārzemnieku izraidīšanas pamats var būt PMLPs vai Valsts robežsardzes lēmumus par piespiedu izraidīšanu, kā arī tiesas spriedums par piespiedu papildsodu – izraidīšana no Latvijas Republikas, atbilstoši Krimināllikuma 43. pantam.

Lēmumam par piespiedu izraidīšanu obligāti pievieno ieceļošanas aizliegumu Latvijas Republikā un Šengenas teritorijā. Lēmumā par nepilngadīgā ārzemnieka piespiedu izraidīšanu var nenoteikt ieceļošanas aizliegumu Latvijas Republikā un Šengenas teritorijā. Maksimālais ieceļošanas aizlieguma termiņš ir 3 gadi. Nosakot ieceļošanas aizlieguma termiņu, ņem vērā pārkāpuma izdarīšanas iemeslu un tā objektīvos apstākļus, izdarītā pārkāpuma ilgumu, atbildību mīkstinošus un pastiprinošus apstākļus u.c. faktorus. Ja pamats ārzemnieka piespiedu izraidīšanai ir tiesas spriedumā noteiktais papildsods, tad tiesa var noteikt ieceļošanas aizliegumu Latvijas Republikā līdz 10 gadiem.

Ārzemnieku Imigrācijas likuma kārtībā var aizturēt vienīgi ar mērķi veikt viņa izraidīšanu no Eiropas Savienības un, ja ir pamats uzskatīt, ka ārzemnieks izvairīsies no izraidīšanas procedūras vai traucēs tās sagatavošanu vai pastāv ārzemnieka bēgšanas iespējamība. Aizturēt ārzemnieku, kurš nelikumīgi uzturas Latvijas Republikas

³ Par pašvaldības policijas reidu rezultātiem sk. sadaļu Nr. 11.3. “Valsts policijas un pašvaldības policijas iesaiste nelegālās imigrācijas novēršanā.”

teritorijā ir tiesīgi: Valsts robežsardze (uz laiku līdz 10 diennaktīm), tiesa (uz laiku, kas ir ilgāks par 10 diennaktīm) un Valsts policija, ja tā ir konstatējusi šādu ārzemnieku (uz 3 stundām līdz nodošanai VRS).

Valsts robežsardze veic ārzemnieka piespiedu izraidīšanu. Ārzemnieka piespiedu izraidīšanu var īstenot, konvojējot viņu līdz Latvijas robežšķērsošanas vietai, robežšķērsošanas vietai tranzīta vai galamērķa valstī. Īpašos gadījumos, ja ārzemnieks ir mazāk aizsargāta persona, viņu var konvojēt līdz dzīvesvietai vai specializētai iestādei galamērķa valstī. 2023. gadā piespiedu izraidīšanai tika īstenota attiecībā uz 44 personām. Lielākais to skaits bija no Indijas, Gruzijas, Krievijas, Uzbekistānas un Baltkrievijas. 2024. gadā – 108 personas, bet 2025. gadā – 88 personas, vairums no kurām bija no Indijas, Krievijas, Tadžikistānas, Ukrainas un Uzbekistānas.

2.4. Piespiedu izraidīšanas izmaksas

Īstenojot piespiedu izraidīšanu, Valsts robežsardze izmaksā ārzemniekam ēdināšanai un transporta izdevumu segšanai paredzētu naudas summu 30 euro. Šo summu atlīdzina no ES politikas instrumentu programmām vai citu ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem. Izdevumus, kas saistīti ar faktisko izceļošanu sedz vai no realizētu Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda projekta vai no FRONTEX līdzekļiem. Tā ar komandējumu saistītos viesnīcas, sakaru, apdrošināšanas, ar ceļošanu saistītos izdevumus, kā arī dienas naudu 100,0 % apmērā sedz Valsts robežsardze no Projektam paredzētajiem finanšu līdzekļiem. Savukārt, aviobiļetes konvojam un izraidāmajam ārzemniekam nodrošina FRONTEX un tikai izņēmuma gadījumā, šos izdevumus sedz no Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda projekta.

Izdevumu ilustrācijai var kalpot dati par Valsts robežsardzes īstenotā projekta Nr. VRS/PMIF/2023/4 “Aizturēto ārzemnieku, tai skaitā patvēruma meklētāju, uzņemšanas un atgriešanas spēju stiprināšana (1. posms)” izdevumiem. Projekta ietvaros tika nodrošināta 2916 ārzemnieku un patvēruma meklētāju uzturēšana un izmitināšana, tajā skaitā 2023. g. – 1000, 2024. g. – 682, 2025. g. – 1234. Apskatāmajā periodā 123 ārzemnieku un patvēruma meklētāju saņēma medicīnisko palīdzību, bet 224 personas tika izraidītas. Izdevumi par izmitināšanu un izraidīšanu 2025. gadā sastādīja 1 428 728, 00 euro. 2025. gadā vidēji viena aizturētā ārzemnieka izmitināšanas un izraidīšanas izmaksas bija 2275,08 euro.

Nr. 1. “Kopsavilkuma tabula par izdevumiem 2025. gadā”

Nr. p/k	Izmaksu pozīcija	EUR
1.	Aizturēšana, uzturs, medicīna, tulkošana	1 081,81
2.	Apsardze aizturēšanas laikā	1 055,20
3.	Izraidīšanas izmaksas	138,07
	KOPĀ uz vienu ārzemnieku	2 275,08

(Avots – Valsts robežsardze)

2.5. Valsts robežsardzes izbraukšanas rīkojumu izpilde

Valsts robežsardze informāciju par izdotajiem izbraukšanas rīkojumiem ievada Vienotās migrācijas informācijas sistēmas Izraidīto ārzemnieku uz ieceļošanas

aizliegumu reģistrā (IĀIAR), turpretī IĀIAR automātiski nosūta informāciju par atgriešanas lēmumu Šengenas informācijas sistēmai (SIS). Gadījumā, ja ārzemnieks izpilda atgriešanas lēmumu, izceļojot caur citu Eiropas Savienības (ES) dalībvalsti, vai izvairās no atgriešanas lēmuma izpildes, un ir konstatēts citā ES dalībvalstī, informācija par neizpildīto atgriešanas lēmumu citām ES dalībvalstu kompetentām iestādēm ir pieejama SIS. Gadījumā, ja ārzemnieks izceļo no ES caur citas ES dalībvalsts ārējo robežu, informācija ar SIRENE biroja starpniecību, kompetences ietvaros nonāk Valsts robežsardzei vai PMLP, un tiek veikta atzīme par atgriešanas lēmuma izpildi IĀIAR, kas attiecīgi nosūta minēto informāciju SIS.

Pēc datu ievades informācijas sistēmās, tiek veikta ārzemnieku izceļošanas kontrole noteiktajā termiņā. Ja tiek konstatēts, ka ārzemnieks nav izceļojis izbraukšanas rīkojumā noteiktajā termiņā, tiek veikti imigrācijas kontroles pasākumi, ja konstatējama ārzemnieka iespējamā uzturēšanās vieta, kā arī atsevišķos gadījumos ārzemnieks var iesniegt iesniegumu Valsts robežsardzei par izbraukšanas rīkojuma termiņa pagarinājumu. Tāpat ārzemnieki, kuri nav izpildījuši izbraukšanas rīkojumus, var tikt konstatēti imigrācijas kontroles laikā vai saņemot informāciju no citām sadarbības iestādēm.

Eiropas Savienībā kopumā ir zemi atgriešanas rādītāji, neefektīvas, sarežģītas un atšķirīgas procedūras dalībvalstīs, kā arī turpina pastāvēt novecojuši administratīvie procesi. Ir paredzami uzlabojumi imigrācijas kontroles jomā, stājoties spēkā ES Migrācijas un patvēruma paktam, kas paredz izveidot “pirmsieceļošanas” posmu, kas sastāv no skrīninga un patvēruma robežprocedūras, ja tā ir piemērojama, un atgriešanas robežprocedūras.

Atgriešanas robežprocedūras laikā ārzemniekam nebūs atļauts ieceļot valstī un izbraukšanas rīkojumu ārzemniekam izdos tikai pēc viņa lūguma un tikai gadījumos, ja šāds ārzemnieks neapdraud dalībvalstu sabiedrisko kārtību, sabiedrības drošību vai valsts drošību (pārējos gadījumos piemēros piespiedu izraidīšanu). Ievērojot to, ka šāda izbraukšanas rīkojuma izdošana nepiešķirs ārzemniekam tiesības ieceļot Latvijas Republikas teritorijā, viņa izceļošana no ES notiks ar Valsts robežsardzes amatpersonu pavadību, kas būtiski samazinās izbraukšanas rīkojuma neizpildes iespēju.

2.6. Drošības iekšējais konteksts: korupcija novēršana un apkarošana

Migrācijas kontroles sistēmas drošība ir cieši saistīta ne tikai ar personu pārvietošanās plūsmām un dokumentu kontroli, bet arī ar institucionālo integritāti, iekšējās kontroles efektivitāti un amatpersonu profesionālo noturību pret ārēju un iekšēju ietekmi. Pastāvīgs neregulārās migrācijas spiediens rada vidi, kurā robežkontrole un imigrācijas kontrole kļūst par nozīmīgu risku zonu gan migrācijas organizētājiem, gan ārvalstu ietekmes struktūrām.

Institucionālās integritātes jomā nozīmīgs riska faktors ir korupcijas un amatnoziegumu iespējamība. Laika posmā no 2022. līdz 2025. gadam netika uzsākti kriminālprocesi, kas būtu saistīti ar koruptīvām robežsargu darbībām tieši nelegālās imigrācijas jomā. Tomēr iepriekšējos gados tika konstatēti gadījumi, kas apliecina šādu risku esamību. 2017. gadā tika uzsākts kriminālprocess pret pieciem robežsargiem par personu nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai atbalstīšanu, tostarp vienā gadījumā par vairāk nekā piecu personu nelikumīgas pārvietošanas mēģinājuma atbalstīšanu. 2019.

gadā tika uzsākts kriminālprocess pret robežsargu par liela personu skaita nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai organizētā grupā mēģinājumu.

Robežu drošība tiek uzskatīta par būtisku izlūkošanas interešu mērķi, īpaši Krievijas un Baltkrievijas speciālo dienestu darbības kontekstā. Tas palielina risku mēģinājumiem vervēt robežas drošības nodrošināšanā iesaistītās amatpersonas. Šādi apdraudējumi vērtējami kopsakarā ar Baltkrievijas īstenoto imigrācijas spiedienu Eiropas Savienības austrumu robežās, kas ilgstoši ietekmē reģiona drošības situāciju. Institucionālās kontroles vājināšanās šādos apstākļos varētu būtiski apdraudēt valsts robežas neaizskaramību.

Prakse liecina, ka kukuļdošanas veids robežšķērsošanas vietās saglabājas nemainīgs. Visbiežāk naudas zīmes tiek ievietotas dokumentos, kas tiek uzrādīti robežpārbaudes laikā. 2025. gadā tika uzsākti divi kriminālprocesi pret civilpersonām saistībā ar amatpersonu kukuļošanu, savukārt kriminālvajāšanas uzsākšanai prokuratūrai tika nosūtīti trīs kriminālprocesi par kukuļdošanu. Tajā pašā gadā tika uzsākti pieci kriminālprocesi par amatpersonu iespējami koruptīvām darbībām, tostarp par tīšu dienesta pienākumu nepildīšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Šie procesi tika uzsākti pret četrām amatpersonām.

Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija pievērsa zināmu uzmanību arī korupcijas riskiem imigrācijas kontrolē un dokumentu pārbaudē. PMLP ir izveidots pretkorupcijas pasākumu plāns 2026.–2028. gadam, kurā identificēti galvenie riski:

- Starptautiskā kukuļošanā, kukuļa pieprasīšana vai pieņemšana.
- Darbiniekam noteikto pienākumu apzināta neveikšana, nolaidīga veikšana, apzināta nolaidīga veikšana savās vai citas personas interesēs, ar mērķi gūt labumu.
- Darbinieka ietekmēšana nolūkā panākt personai labvēlīga lēmuma pieņemšanu.

Lai šos riskus samazinātu, ieviesti virkne šādu organizatorisku pasākumu:

- 1) Nodrošināt, lai dokumentu pieņemšanu un lēmumu sagatavošanu veic dažādas amatpersonas;
- 2) Veikt lēmumu pēcpārbaudes;
- 3) Nodrošināt lēmumu un PMLP faktiskās rīcības kontroli un uzraudzību. Pēc nejaušības principa atlasīt un pārbaudīt iesniegumus personu apliecinošu dokumentu izsniegšanā.
- 4) Veikt pasākumus, kas veicina attālinātās saziņas ar klientiem izmantošanu un dokumentu nosūtīšana elektroniski vai pa pastu.

Pēcpārbaudes mehānisms ir būtiska daļa no institūcijas kvalitātes kontroles. Ja atbildīgais darbinieks atklāj iespējamu normu pārkāpumu, informācija tiek nodota PMLP vadībai, kas lemj par disciplinārlietas ierosināšanu. Turklāt gadījumos, kad tiek konstatētas korupcijas pazīmes, informācija tiek nodota Iekšējās drošības birojam. Kopš 2017. gada ierosinātas četras disciplinārlietas, lai gan neviena no tām nav bijusi tieši saistīta ar korupciju. Savukārt viens korupcijas gadījums konstatēts 2024. gadā, un attiecīgais darbinieks atbrīvots no dienesta. Lai nodrošinātu kvalitatīvu dokumentu pārbaudi, PMLP regulāri organizē darbinieku apmācības par viltojumu atpazīšanu, tostarp par ārvalstu ceļošanas dokumentiem. Tas palīdz darbiniekiem labāk sagatavoties riska situācijām un nodrošināt profesionālu izvērtēšanu.

2.7. Ar imigrāciju saistīto dokumentu viltošana

Migrācijas process Latvijā ir cieši saistīts ar dokumentu apriti un kontroli, kas aptver gan ceļošanas dokumentus, gan uzturēšanās atļaujas, darba un studiju vīzas, izglītības pierādījumus un finanšu dokumentus. Dokumentu viltošana ir viens no būtiskākajiem riskiem, kas apdraud migrācijas sistēmas integritāti un valsts drošību. Šobrīd dokumentu viltošana un tai radniecīgas krāpnieciskas darbības ir viens no viskomplicētākajiem migrācijas riskiem Latvijā. Tās ietekmē ne tikai imigrācijas politikas efektivitāti, bet arī valsts drošību, starptautiskās attiecības un sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei.

Regulāri tiek konstatēti ieceļošanas un uzturēšanās pamatojuma dokumentu viltošanas gadījumi Latvijā. Visbiežāk tiek viltoti izglītības dokumenti, identifikācijas dokumenti un autovadītāja apliecības. Lai arī lielākā daļa šādu dokumentu ir viltoti ārvalstīs, ir konstatēti Latvijā izdot dokumentu viltošanas gadījumi. Papildus viltošanai notiek arī svešu dokumentu izmantošana. Ja dokumenti ir viltoti ārpus Latvijas, tad to konstatējot, Latvijas institūcijas informē ārvalstu dienestus, savukārt, ja viltojums ir veikts Latvijā, tad informācija tiek nodota Valsts policijai. Viens no biežākajiem ar imigrāciju saistītajiem pārkāpumiem ir parakstu viltošana. Piemēram, ja kādu dokumentu (kas nepieciešami darba attiecību vai dzīvesvietas nodrošinājuma pierādīšanai) kārtošanai tuvojās gala termiņš, un darbinieks atrodas citā valstī, tad darba devējs izmanto kādu citu personu, kas paraksta dokumentus. Atsevišķos gadījumos tiek konstatēti arī līgumu viltojumi starp uzņēmumiem, kas liecina par sistēmisku problēmu un koordinētas krāpšanas shēmu potenciālu.

Visbiežāk viltotie dokumenti tiek konstatēti starptautiskajā lidostā, īpaši Šengenas iekšējās robežkontroles laikā, kad Latvija kļūst par tranzīta punktu ceļā uz Rietumeiropu. Personas no trešajām valstīm, tostarp Centrālāfrikas Republikas, Kamerūnas, Somālijas, Sudānas, Kongo, Mali, Indijas, Irānas, Bangladešas un citām valstīm, mēdz izmantot viltotus Eiropas Savienības dalībvalstu ceļošanas dokumentus, lai apietu robežkontroli un nonāktu galamērķa valstīs. Daļa personu izmanto patvēruma sistēmu kā sekundāru aizsardzības mehānismu – pēc viltojuma atklāšanas tiek iesniegts patvēruma pieteikums, lai izvairītos no tūlītējas izraidīšanas un saglabātu iespēju atrasties ES teritorijā procedūras laikā.

Viltoto ceļošanas dokumentu klāsts ir plašs – tās ir gan svešas vai viltotas pases, gan viltotas autovadītāja apliecības, kas bieži tiek izmantotas, mēģinot ieceļot kā profesionālajiem transportlīdzekļu vadītājiem. Atsevišķi gadījumi izceļ īpaši apjomīgus viltojumus, piemēram, situāciju, kur vienai personai tika konstatētas deviņas dažādu valstu viltotas pases. Papildus viltojumiem, kas atklāti Latvijā, tiek konstatēti arī viltojumi ārvalstīs – informācija par tiem tiek apmainīta starptautiski, taču izmeklēšana par viltošanu ārpus Latvijas netiek veikta, jo tas neatbilst nacionālajai jurisdikcijai.

Tiek konstatēti gadījumi, kuros personām ir viltotas citu valstu uzturēšanās atļaujas vai Šengenas vīzas, iegūtas, izmantojot publisko paraugu materiālus. Nozīmīgs viltojumu apjoms nācis no repatriācijas pieteikumiem, kuros izmantoti viltoti latviskās izcelsmes pierādījumi. Tas novedis pie repatriācijas procesu būtiskas pārskatīšanas un ierobežošanas, jo vairāku gadu garumā konstatēti simptomi nepamatotu pieteikumu. PMLP cita starpā ir saskārusies ar repatriācijas iesniegumu, kurā tika viltots latviskās izcelsmes dokuments, saistībā ar represēto personu datiem Krievijā. Tā kā Latvijas

Republikai nav savstarpējas tiesiskās palīdzība slīguma ar Krievijas Federāciju, tad sadarbība līdzīgos gadījumos ir problemātiska. Šajā kontekstā ir nepieciešamas izmaiņas Latvijas likumos, kas ļaus piesaistīt dokumentu īstuma pārbaudei ārpalpojuma sniedzējus.

Īpaši būtiski viltojumu gadījumi tika konstatēti 2019. gadā, kad vairāki bijušo PSRS valstu pilsoņu repatriācijas pieteikumi bija balstīti uz dokumentiem, kas, lai arī formāli legalizēti vai apzīmogoti ar spiedogu *Apostille*, saturēja nepatiesas ziņas. *Apostille* spiedogs ir īpašs apliecinājums (sertifikāts), ko izdod valsts kompetentā iestāde, lai legalizētu dokumentus starptautiskai lietošanai valstīs, kuras ir pievienojušās 1961. gada Hāgas Konvencijai par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu. Šie gadījumi skaidri demonstrēja, ka viltojumi var būt profesionāli izstrādāti un izturēt pirmreizējo verificēšanu.

Sadarbība ar ārvalstu iestādēm sākotnēji izrādījās nepietiekama, jo atbildes nereti netika saņemtas vai bija formālas un atsaucās uz datu aizsardzības ierobežojumiem. Tikai informācijas pieprasījumi, kas izsūtīti divpusējo tiesiskās palīdzības līgumu ietvaros, ļāva iegūt faktisko situāciju apstiprinošus pierādījumus. Turklāt, šobrīd Latvijai nav noslēgtu tiesiskās palīdzības līgumu ar Baltkrieviju un Krieviju. Rezultātā tika konstatēts 181 gadījums, kuros repatriācijas statusa iegūšanai iesniegtie dokumenti neatbilda ārvalstu iestāžu sniegtajai informācijai. Šajās situācijās tika atteiktas vai anulētas uzturēšanās atļaujas, kā arī uzsākti kriminālprocesi, jo dažos gadījumos izrādījās, ka viltots pat *Apostille* spiedogs.

Komisija arī konstatēja, ka pastāv sludinājumi internetā, kuros tiek piedāvāts izgatavot viltotus un autentiskus Latvijas personas identifikācijas dokumentus un autovadītāja tiesības. Sludinājumos viltotie dokumenti tiek piedāvāti par zemāku cenu iepretim autentiskajiem. Komisija vērsa tiesībsargājošo iestāžu uzmanību uz šo problēmu un iestādes savas kompetences ietvaros sāka pārbaudīt saņemto informāciju.

Lai gan šie un citi gadījumi ir būtiski, PMLP rīcībā nav kopējās statistikas par tieši viltojumu dēļ pieņemtajiem negatīvajiem lēmumiem, jo normatīvie akti, kas tiek izmantoti atteikumu pamatošanai, ietver arī citus tiesiskus pamatus, piemēram, nepatiesu ziņu sniegšanu vai dokumentu prettiesisku iegūšanu. Pieņemot negatīvu lēmumu saistībā ar citu tiesisku pamatu, informācijas sistēmā tiek iekļauta norāde uz visu normu, bet netiek atsevišķi norādīts, vai atteikuma pamats ir nepatiesu ziņu sniegšana, vai dokumenta viltojums, dokumenta prettiesiska iegūšana, vai visi šie elementi. Tādējādi informācijas sistēmā neveidojas precīzi dati par tieši viltojumu īpatsvaru. Viltojumi tiek konstatēti arī situācijās, kad pieteikums nemaz netiek pieņemts izskatīšanai – piemēram, atklājot viltotu vīzu. Šādos gadījumos tiek iesaistīta Valsts robežsardze, taču šie gadījumi netiek reģistrēti PMLP sistēmā, attiecīgi reālo viltojumu mērogs nav zināms vai statistiski pārbaudāms.

Lai stiprinātu kontroli pār iesniegto dokumentu autentiskumu, Iekšlietu ministrija ir sagatavojusi likumprojektu “Grozījumi Imigrācijas likumā” (Nr. 1180/Lp14), paredzot tiesības deleģēt ārpalpojuma sniedzējam veikt ārzemnieka iesniegto dokumentu īstuma pārbaudi tādās izcelsmes valstīs, kuru izsniegtos dokumentus Latvijas valsts pārvaldes iestādēm nav praktisku iespēju pārbaudīt. Šādos gadījumos vienlaikus ar ārzemnieka uzturēšanās atļaujas vai vīzas pieteikumu tiktu saņemts arī ārpalpojuma izvērtējums par atbilstošo dokumentu, kas varētu tikt ņemts vērā, sagatavojot lēmumus

vīzu vai uzturēšanās atļauju lietās. Šāda prakse jau tiek izmantota citās Šengenas valstīs un palīdzētu Latvijai novērst viltojumu noplūdi agrīnākā stadijā. Vienlaikus Izmeklēšanas komisija puda bažas par to, ka var rasties problēmas, ja valsts pārbaudēs uzticas privātām firmām, nevis pati rūpīgi pārbauda ar imigrāciju saistītos dokumentus. Šāda prakse drīzāk tiek piedāvāta resursu trūkumu apstākļos, nevis kā pozitīvs risinājums, ja valstij pašai būtu pietiekami resursi dokumentu īstuma pārbaudēm.

Izglītības dokumentus pārbauda Akadēmiskās izglītības centrs – uz viņu atziņas pamata tiek izsniegtas atļaujas ārvalstu pilsoņiem studēt Latvijā. Latvijas Finanšu izlūkošanas dienests ir konstatējis gadījumus, kad ārvalstu studentiem cenšas iegūt termiņuzturēšanās atļaujas, maldinot PMLP par noteikta apjoma līdzekļu esamību, lai varētu uzturēties Latvijā. Citas personas īslaicīgi ieskaita naudu, lai kredītiestāde varētu izsniegt izziņu PMLP, ka līdzekļi ir pietiekami, pēc tam nauda tiek pārskaitīta atpakaļ. Šāda rīcība tiek vērtēta kā maldināšana un atbilstoši tiek ziņota kompetentajām iestādēm.

Komisija ir konstatējusi, ka Indijā uz Latviju pārcelties gribētāju pieteikumu anketas bieži aizpilda starpnieku kompānijas pārstāvji, nevis paši vīzas pieteicēji. Turklāt starpnieki iedrošina personas pārsūdzēt vīzu atteikumus. Latvijas vēstniecība Indijā ir saskārusies ar gadījumiem, kad vairāki vīzu pieteikumi ir identiski uzrakstīti, turklāt diplomātiskās pārstāvniecības darbinieki konstatē, ka vīzas pretendenta izglītības līmenis neļautu sastādīt dokumentu tādā līmenī. Minētā problēma apgrūtina objektīvu vīzas pieteicēju izvērtēšanu. Ir konstatēti arī banku izdruku viltošanas gadījumi, lai maldinātu par pieteicēja finansiālo stāvokli.

Uzbekistānā ir augsti dzimstības rādītāji, tur katru gadu piedzimst no 700000 līdz 1 miljonam bērnu. Tas rada priekšnosacījumus jauniešu bezdarbam un viņu aizplūšanu uz Eiropas valstīm darba meklējumos. Ja agrāk liela daļa Uzbekistānas pilsoņu uzturējās kā viesstrādnieki Krievijā, tad kopš Krievijas plašā iebrukuma Ukrainā 2022. gadā, daudzi uzbeki ir pametuši Krieviju un devušies uz Eiropu, vai atgriezušies Uzbekistānā, kur darba visiem nepietiek. Arī Latvija ir viens no Uzbekistānas pilsoņu galamērķiem, ar ko saistītas vairākas problēmas. Viena no tām ir uzņēmumi, kas darbojas pelēkajā zonā, viltojot iecelšanas dokumentus un organizē viesstrādnieku aicinātājus Latvijā. Vēl cita problēma ir saistīta ar Uzbekistānas studentu pieplūdumu Latvijā, kura viens no veicinošiem faktoriem ir Rīgas Ziemeļvalstu augstskolas aktivitātes, tostarp tās filiāles Uzbekistānā darbība.

Secinājumi

1. Baltkrievijas režīms 2021. gadā uzsāka hibrīdkara īstenošanu pret Latviju, instrumentalizējot nelegālo imigrantu plūsmu uz Latvijas valsts robežu. Atsevišķi aktīvisti un nevalstiskās organizācijas ir apgrūtinājušas veidot objektīvu priekšstatu par problēmu, faktiski darbojoties Baltkrievijas interesēs, diskreditējot Latviju. Būtu jāparedz, ka hibrīdkara apstākļos fiziskas un informatīva rakstura darbības ārvalstu interesēs imigrācijas jomā ir pielīdzināmas noziedzīgiem nodarījumiem, kurš ir definēts Krimināllikuma 77.⁴ pantā.
2. Valsts robežsardzes izlēmīgā rīcība, atturot no valsts robežas šķērsošanas lielu skaitu ārvalstnieku, ir pasargājusi Latviju no daudz lielāka iespējamā nelegālo

imigrantu pieplūduma, kas rastos, ja Ziemeļāfrikas, Tuvo Austrumu un Āzijas valstīs izplatītos ziņas, ka atturēšana nenotiek.

3. Latvijas kā tranzītvalsts loma būtiski palielina viltojumu atklāšanas apjomu un sarežģīt identificēšanas mehānismus. Ir nepieciešami uzlabojumi – sākot ar aktīvu monitoringu attiecībā uz piedāvājumiem viltot Latvijas dokumentus, korupcijas risku prevencijas un kontroles mehānismu pilnveidošanu, līdz darba devēju un izglītības iestāžu atbildības stiprināšanai – ir būtiski, lai nodrošinātu migrācijas procesu caurskatāmību un likumību.
4. Ir nepieciešams stiprināt darba devēju un izglītības iestāžu atbildību, paredzot daudz augstākus sodus negodprātīgiem uzņēmējiem vai amatpersonām.
5. Plašāk pielietot tehnoloģiskus risinājumus viltojumu atklāšanā un pilnveidot starpinstitucionālo sadarbību.
6. Ir jāizskata iespēja slēgt tiesiskās palīdzības līgumus, tostarp tādus, kuri nodrošina tikai Latvijas pusi ar tiesībām saņemt tiesisko palīdzību ar tām valstīm, no kurām nāk vislielākās migrācijas plūsmas un dokumentu viltojumu riski. Šādi līgumi ļautu operatīvāk pārbaudīt informāciju par personām un dokumentiem.
7. Atsevišķām Latvijas vēstniecībām ir ārlietu dienesta noteikts vīzu pieteikumu pieņemšanas limits, ko diplomātiskās pārstāvniecība spēj apkalpot noteiktā valstī. Izmeklēšanas komisija atbalsta to, ka Latvijas pārstāvniecības var noteikt vīzu pieteikumu izskatīšanas apjoma ierobežojumus.
8. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka kompetentajām iestādēm būtu jāizmanto pieejamie tiesiskie instrumenti, lai sauktu pie atbildības personas, kuras ir iesaistītas hibrīdkara un ar to saistīto nelegālās migrācijas plūsmu organizēšanā pret Latviju un citām ES valstīm.
9. Atzinīgi ir vērtējams lēmums paaugstināt sodus nelegālo imigrantu pārvadātājiem, bet vienlaikus problēmas saglabājas, ka finansiālie ieguvumi no sekmīgas ieceļošanas Eiropā atsver potenciālos zaudējumus. Latvijai ir jāveicina, lai ES līmenī tiktu ieviesti daudz stingrāka atbildība tiem, kuri nodarbina vai nodrošina nelegālos trešo valstu valstspiederīgos ar iespēju uzturēties Eiropas Savienībā.
10. Reidi saglabājas kā viens no efektīvākajiem instrumentiem, lai atrastu nelegālos imigrantus, kuri turpina uzturēties valstī pēc tiesiskā statusa zaudēšanu, tāpēc Robežsardzei kopā ar Valsts policiju un Pašvaldības policijām ir jāturpina rīkot regulārus, koordinētus reidus, lai notvertu nelegālos imigrantus.
11. Iekšlietu ministrijai sadarbībā ar Ekonomikas ministriju un Satiksmes ministriju ir jāpārskata Tūrisma likums un Sabiedriskā transporta pakalpojumu likums, kā arī Ministra kabineta noteikumi Nr. 226. Ministrijām būtu nepieciešams paplašināt tūrisma pakalpojumu sniedzēju loku, kuriem būtu jāpārbauda ārzemnieku dokumenti un jāaizpilda deklarācijas veidlapu par personu pirms

pakalpojumu sniegšanas, tostarp īpašu uzmanību pievēršot privāto naktsmītņu īpašniekiem, kuri izīrē sev piederošos īpašumus.

15. Valstij būtu jāsaglabā dokumentu īstuma pārbaudes. Vienlaikus valsts var prasīt papildus atzinumu no privātiem uzņēmumiem, ja tai trūkst iespējas pašai kvalitatīvi pārbaudīt dokumenta atbilstību, bet šī funkcija nav pilnībā deleģējama privātam uzņēmumam. Tas radītu pārmērīgus riskus valsts drošības interesēm.
16. PMLP ir nepieciešams pilnveidot statistiku attiecībā uz gadījumiem, kad personas ir mēģinājušas iegūt vīzu vai uzturēšanās atļaujas ar viltotiem dokumentiem.
17. Gadījumos, kad ir saskatāmi dokumenta viltojumi no trešo valstu valstspiederīgo puses, atbildīgajām iestādēm ir jāuzsāk kriminālprocess pret konkrēto personu.
18. Kontrolējošām institūcijām ir jāpilnveido prakse, kā tiek izmeklēti gadījumi, kad ārpus valsts robežām tiek izgatavoti dokumenti, kuri ir interpretējami kā Latvijas dokumenti, piemēram, Latvijas pasēs, autovadītāja tiesības vai ID kartes. Komisija nekonstatēja, ka būtu bijušas uzsāktas kriminālprocesuālās darbības, lai vērstos pret šādiem noziedzniekiem.

3. Patvēruma pieprasīšanas process Latvijā un ar to saistītās problēmas

Migrācijas un patvēruma politika pēdējos gados ir kļuvusi par vienu no būtiskākajiem valsts drošības, iekšējās pārvaldības un sociālās politikas jautājumiem gan Eiropas Savienības, gan nacionālajā līmenī. Latvijā šī tematika īpašu aktualitāti ieguva pēc 2021. gada notikumiem uz Baltkrievijas–Eiropas Savienības ārējās robežas, kad migrācija tika izmantota kā hibrīdinstruments politiska spiediena izdarīšanai uz dalībvalstīm.

Vienlaikus Latvija piedzīvoja bezprecedenta situāciju pēc Krievijas Federācijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā, kad tika aktivizēts pagaidu aizsardzības mehānisms Ukrainas civiliedzīvotājiem. Šo notikumu kopums izgaismoja ne tikai Eiropas Savienības patvēruma sistēmas strukturālās nepilnības, bet arī nacionālā līmeņa izaicinājumus – institucionālo kapacitāti, normatīvā regulējuma robežas, drošības iestāžu sadarbību un sociālā atbalsta samērīgumu.

3.1. Patvēruma pieprasīšanas procedūra

Latvijas patvēruma sistēma ir balstīta starptautiskajās un Eiropas Savienības tiesību aktiem. Nacionālajā līmenī šīs saistības konkretizē Patvēruma likums, kas nosaka bēgļa un alternatīvā statusa piešķiršanas kritērijus, procedūru un iesaistīto institūciju kompetenci. *Bēgļa statuss* tiek piešķirts personām, kurām savā izcelsmes valstī pastāv pamatotas bailes no vajāšanas rases, reliģijas, tautības, politisko uzskatu vai piederības noteiktai sociālai grupai dēļ. *Alternatīvais statuss* paredz aizsardzību personām, kuras neatbilst bēgļa kritērijiem, bet kurām draud nopietns kaitējums – nāvessods, spīdzināšana vai necilvēcīga izturēšanās, vai nopietni draudi civiliedzīvotāja dzīvībai bruņota konflikta apstākļos.

Pēdējo piecu gadu laikā patvērumu Latvijā ir pieprasījušas 4 841 personas. Lai gan daļai patvēruma pieprasītāju tiek piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss, praksē ir konstatējama būtiska atšķirība starp patvēruma pieprasīšanu, statusa piešķiršanu un personu faktisku ilgtermiņa uzturēšanos Latvijas teritorijā, jo daļa personu pēc procedūras pabeigšanas izceļo uz citām Eiropas Savienības dalībvalstīm vai neatgriezeniski pamet Latviju.

Patvēruma pieprasīšanas procesu regulē Patvēruma likums, kura 6. panta otrā daļa nosaka, ka persona iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu iesniedz personīgi Valsts robežsardzei. Tas var notikt divējādi:

- robežšķērsošanas vietā vai tranzīta zonā pirms ieceļošanas Latvijas Republikā, vai
- Valsts robežsardzes teritoriālajā struktūrvienībā, ja persona jau atrodas Latvijas teritorijā.

Saņemot iesniegumu, Valsts robežsardze īsteno sākotnējās procesuālās darbības savas kompetences ietvaros. Tās ietver iesnieguma reģistrēšanu, personas identifikāciju, valstspiederības noskaidrošanu un biometrisku datu – tostarp pirkstu nospiedumu noņemšanu – personām no 14 gadu vecuma. Ar pirkstu nospiedumu datu palīdzību var noskaidrot, vai persona uzturas ES likumīgi, un ja ne, tad to var izraidīt no valsts.

Pirkstu nospiedumu sistēma neļauj personai iesniegt vairākās ES valstīs patvēruma meklētāja statusa pieteikumu. Ja viena dalībvalsts ir noraidījusi, citas var personu izraidīt. Tāpat robežsardze nodrošina patvēruma meklētāja dokumenta izgatavošanu, iepazīstina personu ar piemērojamo tiesisko regulējumu un veic pārrunas un sākotnējo interviju, kas palīdz izvērtēt pirmreizējos apstākļus un potenciālos drošības riskus.

Ja jau iesnieguma brīdī tiek konstatēts, ka personai ir īpašas procesuālās vai uzņemšanas vajadzības – piemēram, gadījumos, kad iesniegumu iesniedz nepilngadīgais bez pavadības –, Valsts robežsardze sazinās ar bāriņtiesu. Bāriņtiesa lemj par aizbildņa iecelšanu, un visas turpmākās procesuālās darbības ar nepilngadīgo tiek veiktas tikai likumiskā pārstāvja klātbūtnē, ievērojot bērna tiesību aizsardzības principus.

Patvēruma procedūras sākumposmā Valsts robežsardze noskaidro personas identitāti, izcelsmes valsti, ceļošanas apstākļus un iepriekšējo statusu Eiropas Savienības teritorijā. Šajā posmā tiek vākti sākotnējie dati, kas ļauj noteikt, vai persona ir iesniegusi patvēruma pieteikumu citā ES dalībvalstī, vai iecerējusi ar citas valsts izdotiem dokumentiem. Ja tiek konstatēts, ka persona jau ir iesniegusi pieteikumu, vai kompetence pieder citai dalībvalstij, tiek piemērota Dublīnas regula, kuras mērķis ir novērst tā dēvēto “patvēruma tūrismu”. Vienlaikus jāņem vērā, ka Valsts robežsardze neveic izvērtējumu par personas tiesībām uz starptautisko aizsardzību. Atbilstoši Patvēruma likumam vienīgi PMLP ir pilnvarota lemt gan par iesnieguma pieņemamību, gan par tā izskatīšanu pēc būtības.

Ukrainas civiliedzīvotāju pagaidu aizsardzības statuss būtiski atšķiras no klasiskā patvēruma regulējuma. Tas tika aktivizēts kā ārkārtas mehānisms masveida plūsmas gadījumā un ļāva izvairīties no individuālu patvēruma lietu izskatīšanas. Latvijā šis mehānisms ir radījis ievērojamu administratīvo slodzi, jo ar statusu saistīti ne tikai uzturēšanās jautājumi, bet arī sociālā palīdzība, izglītība, veselības aprūpe un nodarbinātība. Vienlaikus statistika liecina par iecerēto Ukrainas civiliedzīvotāju kontroles neesamību, augstu statusa anulēšanas dinamiku, kas saistīta ar personu izceļošanu uz citām valstīm vai atgriešanos Ukrainā.

Kopš 2022. gada 24. februāra Latvijā ir iecerējuši un pagaidu aizsardzības ietvarā reģistrēti vairāki desmiti tūkstošu Ukrainas civiliedzīvotāju. No tiem aptuveni 60 000 personu ir reģistrējušās pagaidu aizsardzības saņemšanai Latvijā, savukārt ap 31 000 Ukrainas civiliedzīvotāju ilgtermiņā saglabā aktīvu uzturēšanās statusu Latvijas teritorijā. Pārējās personas ir izceļojušas no Latvijas, atgriezušās Ukrainā vai nav atjaunojušas uzturēšanās statusu noteiktajā kārtībā.

3.2. Ļaunprātīga prakse patvēruma pieprasīšanā

Latvijā ir konstatētas situācijas, kurās personas šo patvēruma iegūšanas procedūru izmanto nevis starptautiskās aizsardzības vajadzībām, bet gan ļaunprātīgiem mērķiem — *izvairīties no izraidīšanas, slēpjot identitāti vai mēģinot apiet imigrācijas regulējumu*. Tās ietver tīšu nepatiesas informācijas sniegšanu par vajāšanas apstākļiem, savu vecumu, identitātes dokumentu iznīcināšanu, atteikšanos no pirkstu nospiedumu noņemšanas vai mēģinājumus slēpt iecerēto ceļu.

Dažkārt personas min apstākļus, kas nav saistīti ar bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanas kritērijiem, piemēram, ekonomiska rakstura problēmas, ģimenes

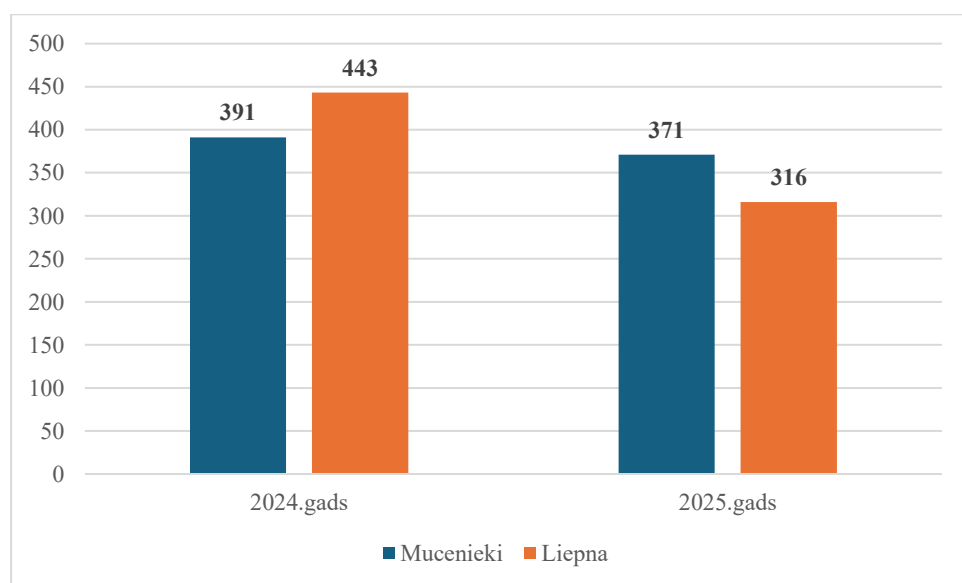
konfliktus vai personīgus strīdus, kuri normatīvi nav uzskatāmi par starptautiskās aizsardzības pamatojumu. Par patvēruma meklētāju nolūkiem ļaunprātīgi izmantot sistēmu liecina arī apstākļi, ka daudzas personas nelegāli šķērso robežu, bet patvērumam piesakās Rīgas reģionā, tāpat apstākļi, ka pietiekami daudzas personas uzdodas par nepilngadīgiem bērniem, lai iegūtu labvēlīgākus nosacījumus patvēruma izskatīšanas procesā.

2025. gadā 38 iesniegumi par patvērumu Latvijā tika atstāti bez izskatīšanas, jo tie bija atkārtoti un nepamatoti. 36 lietas tika izskatītas saīsinātā kārtībā, jo pieteicēji bija no valstīm, kas atzītas par drošām izcelsmes valstīm, piemēram, Ēģiptes, Marokas, Alžīrijas vai Indijas. Šajos gadījumos personas parasti norāda tikai tādus apstākļus, kuri nav saistīti ar vajāšanu vai smaga kaitējuma risku. Būtiski ir tas, ka daļa patvēruma meklētāju pamet Latvijas teritoriju jau procedūras sākuma posmā, pirms PMLP var pieņemt lēmumu. Šāda rīcība var norādīt uz to, ka patvēruma procedūra tiek izmantota, lai:

- īslaicīgi nodrošinātu uzturēšanos Latvijas teritorijā,
- nokļūtu citās Eiropas Savienības dalībvalstīs,
- aizkavētu vai padarītu neiespējamu izraidīšanas procedūras īstenošanu.

Komisija secina, ka Latvija zināmā mērā kopš Baltkrievijas hibrīdkara uzsākšanas (un pat pirms tā), izmantojot migrantu plūsmas virzīšanu uz Latviju, bija kļuvusi par tranzīta valsti, kur patvēruma pieteikuma procedūra tika izmantotas, kā aizsargs, lai personas iegūtu tiesības likumīgi uzturēties Latvijā, kamēr tiek izskatīts patvēruma pieteikums. Pa to laiku nozīmīga daļa patvēruma meklētāju, nesagaidot lēmumu, pazūd no atbildīgo dienestu redzesloka. Viena daļa no šīm personām ir izceļojušas uz citām Eiropas valstīm, bet par lielu daļu personu Latvijas institūcijām nav informācijas. Latvijā joprojām nav skaidri noteiktas kārtības, kā iestādes konstatē, kas ir noticis ar pazudušajām personām. Valsts institūcijas par pazudušajiem patvēruma meklētājiem uzzina nejaušā veidā, ja patvēruma meklētājs ir nonācis kādās Latvijas iestādes vai citas Eiropas Savienības dalībvalsts redzeslokā.

Nr. 2. “Izmitināšanas centru atstāšanas gadījumi”

Komisija ir konstatējusi, ka 60-75% no visiem patvēruma meklētājiem ir patvaļīgi pametuši patvēruma meklētāju centrus. Tādos gadījumos tiek informēta Valsts policijas attiecīgās teritoriālās struktūrvienību, Valsts robežsardze un Valsts drošības dienests. Tomēr Valsts policija neizsludina viņus meklēšanā, izņemot, ja tās ir nepilngadīgas personas. Minētais rada problēmu, proti, personas turpina uzturēties Latvijā, vai dodas uz citām ES valstīm bez tiesiska statusa noformēšanas. 2025. gadā no 1473 patvēruma meklētājiem Latvijā 715 bija atstājuši patvēruma meklētāju centru; vairāku gadu laikā tie ir vairāki tūkstoši personu.

Ir konstatēts, ka daļa no personām ir centušies izceļot izmantojot lidostu "Rīga" vai sauszemes sabiedrisko transportu, reģistrējot biļeti uz citas personas vārdu. Prakse liecina, ka visbiežāk patvēruma centrus pametušās personas tiek atrastas Lietuvā un Polijā. Arī Vācija sūta salīdzinoši daudz atpakaļuzņemšanas pieprasījumus un Latvijai nākas uzņemt minētās personas atpakaļ.

Komisija konstatēja, ka pat parlamentārās izmeklēšanas komisijas sēdē bija novērojama atšķirīga interpretācija no atbildīgajām amatpersonām par Patvēruma likuma normu interpretāciju. Iekšlietu ministrija uzsvēra, ka patvēruma meklētājam, kamēr viņa dokumenti tiek izskatīti, ir pienākums uzturēties patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, aizturēto personu centrā vai norādītajā dzīvesvietā, kamēr citas iekšlietu iestādes interpretēja, ka persona var brīvi pārvietoties laikā, kad tiek izskatīts personas pieteikums. Tas norāda, ka Iekšlietu ministrijai būtu jāīsteno regulāra apmācība personālam, lai valstī būtu vienota izpratne par ar migrāciju saistīto dokumentu interpretāciju.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/33/ES (2013. gada 26. jūnijs) nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai un paredz dalībvalstu rīcības brīvību noteikt patvēruma pieteikuma iesniedzēja dzīvesvietu un piešķirt pārvietošanās ierobežojumu līdz noteiktai teritorijai, kā arī piesaistīt materiālo uzņemšanas nosacījumu saņemšanu faktiskai uzturēšanās vietai, ja tas nepieciešams pieteikuma ātrai izskatīšanai un efektīvai uzraudzībai. Tātad minētā direktīva dod brīvību dalībvalstīm noteikt, ka patvēruma meklētājam ir jāuzturas konkrētā adresē, kamēr viņa patvēruma pieteikums tiek izskatīts. Nav gan skaidrs, kāpēc Latvija nav izmantojusi šo brīvību un savā nacionālajā likumdošanā nav piemērojusi stingrāku kārtību. Latvijā praksē patvēruma meklētāji pārvietojas brīvi, izņemot gadījumus, kad noteikta regulāra reģistrēšanās Valsts robežsardzē.

Līdzšinējais patvēruma regulējums ir radījis valstij arvien pieaugošas izmaksas. Papildus administratīvajām un uzturēšanas izdevumiem, kas rodas saistībā ar katru patvēruma meklētāju, valstij nākas ieguldīt naudu, lai aizvien paplašinātu infrastruktūru patvēruma meklētāju apkalpošanai. Dažus gadus atpakaļ tika izveidots patvēruma meklētāju centrs Liepnā, bet tuvākajā laikā tiks atklāts centrs Raudā. Ja Eiropas Savienība būtu izstrādājusi efektīvāku regulējumu, kas ļautu nodalīt nelegālos ekonomiskos imigrantus, kas izmanto patvēruma pieteikumu procedūru no reāliem patvēruma meklētājiem, tas būtu ļāvis ietaupīt ievērojamus finanšu resursus.

3.3. Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums

Latvijas Republikas atbalstu Ukrainas civiliedzīvotājiem, kuri izceļo no Ukrainas vai kuri nevar atgriezties Ukrainā Krievijas Federācijas izraisītā bruņotā konflikta dēļ nosaka *Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums*. Tajā ir noteikts, ka Ukrainas civiliedzīvotāji minētā likuma izpratnē ir Ukrainas pilsoņi un viņu ģimenes locekļi, kā arī personas, kuras Ukrainā saņēmušas pastāvīgās uzturēšanās atļauju un nevar atgriezties savas pilsonības valstī, bezvalstnieka statusu vai starptautiskās aizsardzības statusu, un to ģimenes locekļi.

Krievijas 2022. gadā uzsāktais karš ir būtiski ietekmējis migrācijas tendences pasaulē, tostarp Latvijā. Liels skaits Ukrainas civiliedzīvotāju Latvijā ieradās kā bēgļi, veidojot ievērojamu daļu imigrācijas plūsmas 2022., 2023. un 2024. gadā. Tomēr šiem cilvēkiem bieži nav zināms ģimenes stāvoklis, kas rada datu nepilnības un sarežģīt sociālo atbalsta pasākumu plānošanu. Vienlaikus tieši uz Ukrainu pēdējos divos gados devies vislielākais emigrantu skaits no Latvijas. Tas lielā mērā saistīts ar Ukrainas valstspiederīgo atgriešanos dzimtenē, taču Latvijai tas nozīmē ātru un strauju iedzīvotāju skaita svārstību atsevišķām etniskajām un sociālajām grupām. Ukrainu vidū emigrantu īpatsvars ir 7,4 %, kas ievērojami pārsniedz latviešu emigrācijas rādītāju (0,5 %) un krievu rādītāju (1,1 %). Šāda liela un īsā laikā notikusi migrācija rada integrācijas, nodarbinātības un sabiedriskās saliedētības izaicinājumus.

2025. gadā samazinājās Ukrainas pilsoņu uzturēšanās atļauju iegūšanas iesniegumu skaits. Būtiski lielāku grupu veido Ukrainas civiliedzīvotāji ar pagaidu aizsardzības statusu – to skaits sasniedza 31 334 personas.

Ukrainas civiliedzīvotāju pagaidu aizsardzības statusam 2025. gadā ik mēnesi no jauna tika reģistrētas vidēji ap 600 personas, bet kopumā gada laikā pagaidu aizsardzības statusu saņēma 7319 Ukrainas civiliedzīvotāji. 2026. gada janvārī statuss no jauna tika piešķirts 476 personām. Vienlaikus pastāv arī statusa anulēšanas dinamika. 2025. gadā pagaidu aizsardzības statuss tika anulēts 23 945 personām. Kopš kara sākuma līdz 2026. gada 1. februārim statuss anulēts 31 610 gadījumos. Galvenais anulēšanas iemesls ir tas, ka persona pēc vīzas vai termiņuzturēšanās atļaujas darbības termiņa beigām noteiktajā laikā nav vērsusies, lai saņemtu jaunu uzturēšanās tiesības apliecināšu dokumentu, kas norāda uz to, ka aizsardzība Latvijā personai vairs nav nepieciešama.

Atsevišķos gadījumos personas, kuras ieceļo vai uzturas Latvijā kā Ukrainas civiliedzīvotāji, tiek pakļautas papildu profilēšanai. Intervēšanas laikā situācijās, kad rodas aizdomas par iespējamu atbilstību ārvalstu kaujinieku vai terorisma riska profiliem, par šādām personām tiek sniegta informācija valsts drošības iestādēm turpmākai izvērtēšanai. Šāda pieeja ir vērsta uz potenciālu drošības apdraudējumu savlaicīgu identificēšanu humānās aizsardzības režīma ietvaros.

Atsevišķos gadījumos ieceļošanas mērķa neatbilstība izpaužas arī atkārtotā robežas šķērsošanā bez objektīva pamata. Tiek konstatētas situācijas, kurās personas vairākkārt šķērso Latvijas ārējo robežu, formāli saglabājot tiesības uz uzturēšanos, taču faktiski izmantojot piešķirto statusu vai vīzu ļaunprātīgi. Šāda prakse ir īpaši aktuāla arī Ukrainas civiliedzīvotāju vidū, kad pagaidu aizsardzības statuss tiek izmantots atkārtotai pārvietošanās brīvībai starp valstīm bez patiesas nodoma ilgstoši uzturēties Latvijā.

Plašā iebrukuma sākumā 2022. gadā Ukrainas bēgļu plūsma netika pilnā mērā nokontrolēta, daļa ieceļotāju no Ukrainas ierādās bez dokumentiem, daļai bija tikai dzimšanas apliecība. Ukrainā dubultpilsonība ar Krievijas Federāciju nav atļauta, bet daļa to uztur slēptā veidā. Var pieņemt, ka ieceļojošo skaits bija lielāks, bet tikai noteikta daļa, jeb aptuveni 60 tūkstoši ir reģistrējušies Latvijā un kompetentajām iestādēm ir bijusi iespēja vērtēt uzturēšanās pamatojumu.

3.4. Readmisija (atpakaļuzņemšana) un sekundārā migrācija Eiropas Savienībā

Sekundārā migrācija Eiropas Savienības telpā ir cieši saistīta ar readmisijas mehānismu t.sk. Dublinas regulas piemērošanu, kad trešo valstu pilsoņi pēc uzturēšanās vai patvēruma procedūrām vienā dalībvalstī tiek konstatēti citas valsts teritorijā bez derīga tiesiskā pamata uzturēties. Šādos gadījumos personas, pamatojoties uz iepriekšēju uzturēšanās tiesību esamību Latvijā, kļūst par atpakaļuzņemšanas jeb readmisijas subjektiem.

Visbiežāk readmisijas pieprasījumi tiek saņemti no Vācijas, Francijas, Zviedrijas, Norvēģijas, Šveices, Lielbritānijas un Itālijas, kā arī no tuvākajām kaimiņvalstīm – Polijas un Lietuvas. Saņemot readmisijas pieprasījumu, Valsts robežsardze vai Pārvalde Dublinas regulas gadījumos izvērtē personas atbilstību attiecīgā atpakaļuzņemšanas līguma nosacījumiem. Ja atbilstība tiek konstatēta, tiek sniegta akcepta vēstule, kā arī lūgums informēt par personas ieceļošanas laiku, datumu un vietu.

Readmisijas mehānisms praksē atklāj, ka Latvijā uzņemtās personas bieži neuztver Latviju kā galamērķa valsti, bet kā pagaidu uzturēšanās vietu Eiropas Savienības teritorijā. Ar šādu rīcību personas, kuras ir saņēmušas patvēruma meklētāja statusu apliecina, ka viņu mērķis nav atrast tuvāko drošo valsti, bet gan nokļūt valstī ar labāku sociālekonomisko nodrošinājumu. Sekundārā migrācija, dokumentu derīguma termiņu neievērošana un atkārtota pārvietošanās starp dalībvalstīm būtiski ietekmē patvēruma un uzturēšanās sistēmas funkcionēšanu, kā arī palielina administratīvo un drošības slodzi uz iesaistītajām institūcijām.

Secinājumi

1. Latvijā ir konstatēta prakse, kurā personas patvēruma iegūšanas procedūru izmanto nevis starptautiskās aizsardzības vajadzībām, bet gan ļaunprātīgiem mērķiem — izvairoties no izraidīšanas, slēpjot identitāti vai mēģinot apiet imigrācijas regulējumu.
2. Readmisijas mehānisms praksē atklāj, ka Latvijā uzņemtās personas bieži neuztver Latviju kā galamērķa valsti, bet kā pagaidu uzturēšanās vietu Eiropas Savienības teritorijā. Ar šādu rīcību personas, kuras ir saņēmušas patvēruma meklētāja statusu apliecina, ka viņu mērķis nav atrast tuvāko drošo valsti, bet gan nokļūt valstī ar labāku sociālekonomisko nodrošinājumu. Sekundārā migrācija, dokumentu derīguma termiņu neievērošana un atkārtota pārvietošanās starp dalībvalstīm būtiski ietekmē patvēruma un uzturēšanās sistēmas funkcionēšanu, kā arī palielina administratīvo un drošības slodzi uz iesaistītajām institūcijām.

3. Ir nepieciešams uzlikt par pienākumu patvēruma statusa pretendentiem ne tikai piedalīties patvēruma procesuālajā darbībā, bet arī pastāvīgi uzturēties noteiktā vietā līdz lēmumu pieņemšanai. Būtu nepieciešams lemt par iespēju uzlikt par pienākumu personām regulāri reģistrēties, ja tās uzturas ārpus patvēruma meklētāja centra, nosakot sodu par noteikumu neievērošanu. Ja persona ir devusies patvaļīgā prombūtnē, tad ir anulējams patvēruma meklētāja statusa pieprasījums un persona ir izraidāma no valsts.
4. Valsts institūcijām ir jāpievērš īpaša uzmanība ārzemniekiem, par kuru vecumu nav iespējams pārliecināties.
5. Izmeklēšanas komisija aicina izstrādāt noteikumus personu izsludināšanai meklēšanā situācijās, kad patvēruma meklētājs ir devies patvaļīgā prombūtnē.
6. Lidostai "Rīga", kā arī starptautiskajiem sauszemes un jūras pasažieru pārvadātājiem ir jāmaina drošības pārbaudes, lai pārliecinātos vai netiek izmantotas biļetes, kuras ir reģistrētas uz citas personas vārda, veicot personu apliecinošu dokumentu un reģistrētās biļetes salīdzināšanu. Konstatējot pārkāpumu, ir nepieciešams iesaistīt Robežsardzes vai Valsts policijas amatpersonas.
7. Iekšlietu ministrijai jāturpina īstenot regulāras Eiropas Savienības līmeņa apmācības personālam, lai valstī būtu vienota izpratne par ar migrāciju saistīto dokumentu interpretāciju.
8. Pieaugošas starptautiskās migrācijas ietekmē valstij ir jāspēj īstenot kvalitatīvas intervijas ar ārzemniekiem-patvēruma pieprasītājiem neatkarīgi no viņa etniskās izcelsmes. Atsevišķām valstīm nebūs iespējams nodrošināt valsti ar tulkkiem, kuri pārzina visas valodas, bet Eiropas Savienībai būtu jāuzņemas koordinējošā loma un jāorganizē tulkošanas pakalpojumus dalībvalstīm, kas ir saistīts ar migrācijas vai nacionālās drošības izaicinājumiem.
9. Līdzšinējais patvēruma regulējums ir radījis valstij arvien pieaugošas izmaksas. Papildus administratīvajām un uzturēšanas izdevumiem, kas rodas saistībā ar katru patvēruma meklētāju, valstij nākas ieguldīt naudu, lai aizvien paplašinātu infrastruktūru patvēruma meklētāju apkalpošanai. Šāda situācija nav ilgtspējīga.
10. Liels skaits Ukrainas civiliedzīvotāju Latvijā ieradās kā bēgļi, veidojot ievērojamu daļu imigrācijas plūsmas 2023. un 2024. gadā. Tomēr šiem cilvēkiem bieži nav zināms ģimenes stāvoklis, kas rada datu nepilnības un sarežģī sociālo atbalsta pasākumu plānošanu.
11. Var pieņemt, ka ieceļojošo Ukrainas pilsoņu skaits bija lielāks nekā fiksētais, bet tikai noteikta daļa, jeb aptuveni 60 tūkstoši ir reģistrējušies Latvijā un kompetentajām iestādēm ir bijusi iespēja vērtēt uzturēšanās pamatojumu. Ir jāņem vērā, Ukrainā dubultpilsonība ar Krievijas Federāciju nav atļauta, bet daļa to uztur slēptā veidā.

12. Pastāv prakse, kurā ārvalstnieki vairākkārt šķērso Latvijas ārējo robežu, formāli saglabājot tiesības uz uzturēšanos, taču faktiski izmantojot piešķirto statusu vai vīzu ļaunprātīgi. Šāda prakse ir aktuāla arī Ukrainas civiliedzīvotāju vidū, kad pagaidu aizsardzības statuss tiek izmantots atkārtotai pārvietošanās brīvībai starp valstīm bez patiesas nodoma ilgstoši uzturēties Latvijā.

4. Uzturēšanās atļauju piešķiršana trešo valstu pilsoņiem un ar to saistītie riski

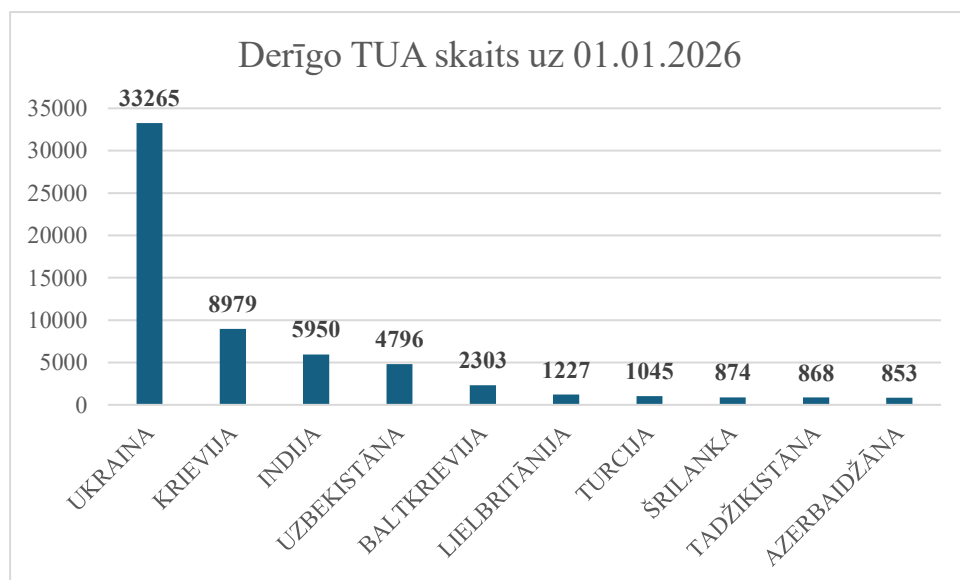
Latvijā un Eiropas Savienībā noteiktos periodos uzturas ievērojams skaits trešo valstu valstspiederīgo. 2026. gada 1. janvārī Latvijā bija reģistrētas 107 060 personas ar derīgām uzturēšanās atļaujām, savukārt Eiropas Savienībā kopumā 2025. gada 1. janvārī – 26 554 930 šādu personu, kuriem ir tiesības ieceļot un uzturēties Latvijā. Atbilstoši *Eurostat* datiem par periodu līdz 2024. gada 31. decembrim, redzams, ka Latvijas teritorijā ar derīgām uzturēšanās atļaujām uzturas 249 358 trešo valstu pilsoņi.

Statistikas atšķirības rodas no metodoloģijas – *Eurostat* trešo valstu pilsoņu kategorijā iekļauj arī Latvijas nepilsoņus, taču nacionālajā statistikā tie netiek uzskatīti par uzturēšanās atļauju saņēmējiem. Vienlaikus *Eurostat* datus netiek iekļauti Ukrainas civiliedzīvotāji, kuriem ir piešķirts pagaidu aizsardzības statuss, jo dalībvalstis šo personu statusu regulē atšķirīgi un šī informācija tiek uzrādīta atsevišķos pārskatos.

4.1. Uzturēšanās atļauju sistēma Latvijā

Latvijā tiek izmantoti *divu veidu vīzu režīmi* un *divu veidu uzturēšanās atļaujas*. Īstermiņa jeb vienotā vīza tiek izsniegta ieceļošanai līdz 90 dienām jebkurā 180 dienu periodā un ir derīga visās Šengenas valstīs. Savukārt ilgtermiņa jeb nacionālā vīza ļauj uzturēties ilgāk par 90 dienām, un ar to iespējams uzturēties Latvijā visa vīzas derīguma laikā, kā arī īslaicīgi ceļot Šengenas telpā. Uzturēšanās atļaujas iedalās *termiņuzturēšanās (TUA)* un *pastāvīgajās uzturēšanās atļaujās (PUA)*, atkarībā no paredzētā uzturēšanās ilguma.

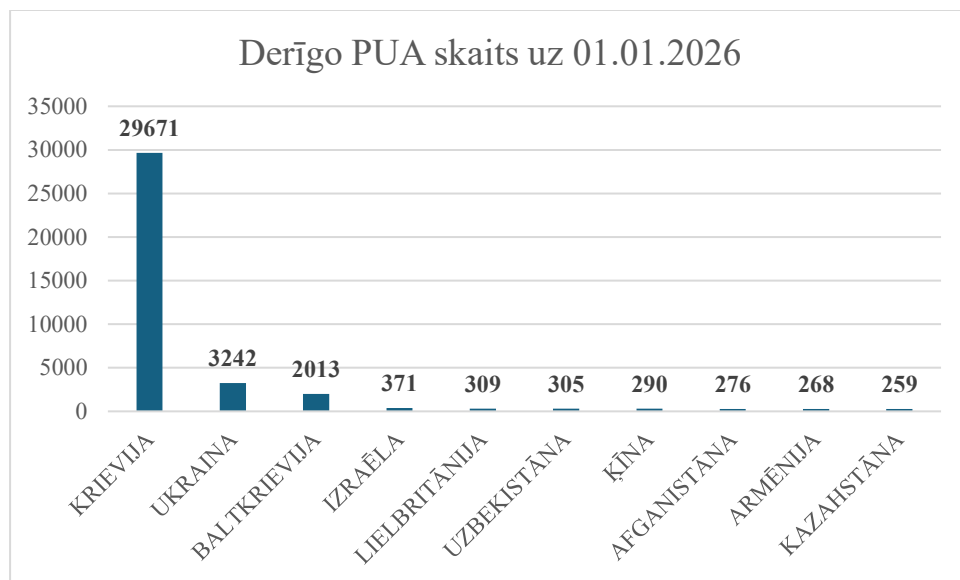
Nr. 3. “Derīgās termiņuzturēšanās atļaujas”

Trešo valstu pilsoņu skaits Latvijā atšķiras atkarībā no uzturēšanās dokumenta veida. Derīgas termiņuzturēšanās atļaujas bija 68 072 personām, no kurām 30 200 bija Ukrainas civiliedzīvotāji. Pastāvīgās uzturēšanās atļaujas bija spēkā 38 988 personām. Dati par piederības valstīm liecina, ka lielākās trešo valstu kopienas Latvijā ar derīgām

termiņuzturēšanās atļaujām veido Ukrainas (33 265), Krievijas (8 979), Indijas (5 950), Uzbekistānas (4 796) un Baltkrievijas (2 303) pilsoņi. Savukārt pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņēmēju vidū visplašāk pārstāvēti ir Krievijas (29 671), Ukrainas (3 242), Baltkrievijas (2 013), kā arī Izraēlas (371) un Lielbritānijas (309) valstspiederīgie.

Nr. 4. “Derīgās pastāvīgās uzturēšanās atļaujas”

2025. gadā tika izsniegtas 15739 pirmreizējas termiņuzturēšanās atļaujas trešo valstu pilsoņiem (tostarp 6042 Ukrainas civiliedzīvotājiem) un 32199 vīzas. Tuvākajos četros gados prognozēts aptuveni 10,0 % ikgadējs pieaugums pirmreizējo termiņuzturēšanās atļauju izsniegšanā. Vīzu skaita dinamika savukārt ir cieši atkarīga no ES līmeņa lēmumiem par vīzu režīmiem — izmaiņas trešo valstu sarakstos var samazināt vai palielināt vīzu pieprasījumu.

Nacionālajā līmenī prognozējams, ka, pieaugot trešo valstu darba ņēmēju piesaistei, arī vīzu skaits var pieaugt līdzīgi kā uzturēšanās atļauju skaits. Vienlaikus ir skaidrs, ka šāda trešo valstu piederīgo pieteikumu izaugsme nav ilgtspējīga, jo dienestiem un iestādēm trūkst resursu, lai kvalitatīvi pārbaudītu un uzraudzītu visus pieteikumus.

4.3. Trešo valstu pilsoņu kriminālpārkāpumi Latvijā 2023.–2025. gadā

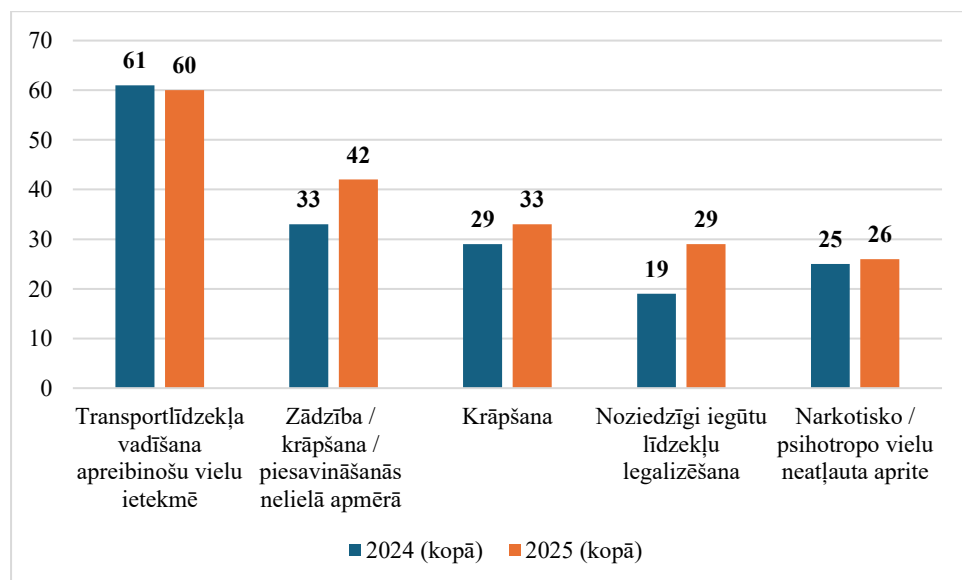
Laikposmā no 2023. līdz 2025. gadam Latvijā fiksēti 15 103 kriminālprocesu gadījumi, kuros iesaistīti trešo valstu pilsoņi, no kuriem 11 553 gadījumos identificētas unikālas personas. Atšķirība starp kopējo gadījumu skaitu un unikālo personu skaitu norāda, ka daļa personu kriminālprocesos figūrējušas atkārtoti. Šajā periodā aizdomās turētā statuss piemērots 2 101 gadījumā, aptverot 1 595 unikālas personas. Vienlaikus 2 103 krimināllietas izbeigtas, tostarp gadījumos, kad aizdomās turētā statuss atcelts vai izmeklēšanas gaitā nav konstatēts pamats kriminālprocesa turpmākai virzībai. Šie skaitļi apliecina, ka kriminālprocess ievērojamā daļā gadījumu noslēdzas bez apsūdzības celšanas vai tiesas izskatīšanas.

Trešo valstu pilsoņu vidū vislielākais kriminālprocesu gadījumu skaits laikposmā no 2023. līdz 2025. gadam reģistrēts Ukrainas pilsoņu grupā. Kopumā fiksēti 160 kriminālprocesu gadījumi. Krievijas Federācijas pilsoņu gadījumā 2023.–2025. gadā reģistrēti 141 kriminālprocesu gadījumi. Sīrijas pilsoņu vidū minētajā laika posmā fiksēti 78 kriminālprocesu gadījumi, Baltkrievijas Republikas pilsoņiem 44, Moldovas Republikas pilsoņiem 37 kriminālprocesu gadījumi.

2023.–2025. gada periodā trešo valstu pilsoņu kriminālprocesos dominējošais noziedzības kodols veidojas no *ceļu satiksmes drošības pārkāpumiem, mantiska rakstura nodarījumiem, krāpšanas, finanšu noziegumiem saistībā ar legalizēšanu, narkotisko vielu aprites un mantas bojāšanas*. Valstspiederību griezumā visās galvenajās kategorijās atkārtoti dominē Ukraina un Krievijas Federācija, bet atsevišķās kategorijās stabils vai pieaugošs rādītājs redzams Moldovas, Baltkrievijas, Indijas un Uzbekistānas pilsoņu lietās, kā arī atsevišķās specifiskās kategorijās — citām valstīm, kuras konkrētajā pantā veido būtisku īpatsvaru attiecīgajā gadā.

No visiem trešo valstu pilsoņu pārkāpumu veidiem 2023-2025. gadā dominēja transportlīdzekļa vadīšana alkohola vai citu apreibinošu vielu ietekmē. 2023. gadā šādu nodarījumu skaits bija 337; 2024. gadā tas pieauga līdz 373, savukārt 2025. gadā samazinājās līdz 275. Valstspiederību griezumā šī nodarījuma struktūra ir skaidri koncentrēta dažās grupās. 2025. gadā valsts, kuras pilsoņi bija izdarījuši šo pārkāpumu, bija Ukraina (135 gadījumi) un Krievijas Federācija (66), bet nākamās valstis ir Moldova (14), Serbija (12) un Uzbekistāna (9). Šī aina rāda, ka galvenais apjoms visos trīs gados veidojas no Ukrainas un Krievijas Federācijas pilsoņu lietām, bet pārējās valstis veido mazākus, tomēr atkārtoti konstatējamus apjomus.

Nr. 5. “Trešo valstu pilsoņu noziedzīgie nodarījumi (2024., 2025. gads)”

Mantiska rakstura nodarījumi nelielā apmērā ir nozieguma veids, kas 2023.-2025. gadā ir skaitliski pieaudzis. 2023. gadā 121, 2024. gadā 186, 2025. gadā 207. Tādējādi mantiska rakstura nodarījumi nelielā apmērā (zādzība/piesavināšanās/krāpšana nelielā apmērā) 2025. gadā sasniedz augstāko līmeni visā trīs gadu periodā. Valstspiederību

struktūra arī šeit ir koncentrēta. 2025. gadā Ukraina (97) un Krievijas Federācijas (64) saglabāja dominanci, bet sekoja Kazahstāna (9), Indija (8), Maroka (6) un Moldova (6).

Krāpšana 2025. gadā ir kļuvusi par vienu no straujāk augošo no galvenajiem noziedzības veidiem trešo valstu pilsoņu kriminālprocesos. 2023.–2025. gada statistika uzrāda izteiktu pieaugumu, īpaši 2025. gadā. 2023. gadā krāpšanas gadījumu skaits bija 82, 2024. gadā 94, bet 2025. gadā tas pieauga līdz 149. Valstspiederību griezumā dominē Ukrainas pilsoņi (113), bet nākamās pēc apjoma ir Moldova (24) un Krievijas Federācija (12). Strauju pieaugumu pēdējo trīs gadu laikā ir piedzīvojuši *noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana*.

Ja 2023. gadā gadījumu skaits bija 48, tad 2024. gadā tas pieauga līdz 125, bet 2025. gadā sasniedza 163. Valstspiederību struktūra norāda uz skaidru dinamiku, kur 2023. gadā dominēja Ukraina (21) un Krievijas Federācija (15). Bet 2024. gadā Baltkrievijas pilsoņi ieņēma otro vietu (30) aiz Ukrainas valstspiederīgajiem (68). 2025. gadā šajā noziedzības rādītājā dominēja Ukrainas pilsoņi (103), pēc tam Krievijas Federācijas (33) un Moldovas valstspiederīgie (15).

Ir pieaugusi arī *narkotisko un psihotropo vielu neatļauta aprīte* trešo valstu pilsoņu vidē Latvijā. 2023. gadā tika fiksēti 84 gadījumi, 2024. gadā – 98, bet 2025. gadā jau 135. Valstspiederību griezumā redzamas būtiskas pārbīdes. 2023. gadā šī kategorija ir izteikti koncentrēta Krievijas Federācijas pilsoņu lietās (48), bet Ukrainas pilsoņi ar ezmeāku rādītāju (6). Savukārt, 2024. gadā līderpozīcijā nonāca Ukrainas pilsoņi (35), otrajā vietā Krievijas Federācija (21), bet būtisks pieaugums ir Indijai (15).

4.4. Organizētā noziedzība un drošības riski Latvijā trešo valstu pilsoņu kontekstā

Organizētās noziedzības situācija Latvijā 2024.–2025. gadā veidojas uz plaša un dinamiska fona, kur būtiska loma ir trešo valstu pilsoņu klātbūtnei un migrācijas procesiem. Valsts policija norāda, ka Latvijā nav izteikti etnisku organizēto grupējumu, un esošās noziedzīgās grupas parasti sastāv no dažādu tautību pārstāvjiem. Šīs grupas darbojas vairākās jomās vienlaikus – narkotiku tirdzniecībā, akcīzes preču aprītē un citās ātras peļņas nodrošināšanas aktivitātēs. Pēdējos gados tām raksturīgs pieaugošs starptautiskās darbības apjoms, kas Latviju saista ar plašāku Eiropas un NVS reģiona noziedzīgo tīklu struktūru.

Lai gan Latvijā nav mononacionālu grupējumu, dažas tendences norāda uz iespējamu etnisku struktūru veidošanos nākotnē. Policijas analītiskajos materiālos uzsvērts, ka, ņemot vērā ģeopolitisko vidi, Krievijas un Baltkrievijas īstenoto hibrīdkara taktiku pret Eiropas Savienību un Latviju, kā arī strauji pieaugošo imigrantu plūsmu no Āzijas un Āfrikas, ir pamats gaidīt, ka Latvijā var izveidoties etniski balstīti noziedzīgi grupējumi. Šādas tendences jau ilgstoši novērotas Rietumeiropā un Skandināvijas valstīs, kur tieši imigrantu kopienu noslēgtība vai kultūras barjeras kļuvušas par nozīmīgu faktoru organizētās noziedzības strukturēšanā.

Latvijas situācijā apdraudējuma potenciālu veido ne tikai imigrācijas intensitāte, bet arī specifiskas trešo valstu kopienas, kuras var būt kā iespējami sarežģīti objekti tiesībsargājošo institūciju darbā. Latvijas Valsts policija norādīja izmeklēšanas

komisijai, ka musulmaņu, hinduistu un citu etnisko un reliģisko kopienu organizētās grupas citās valstīs ir bijušas sarežģīti apkarojams fenomens Eiropā valodas, kultūras un paražu atšķirību dēļ; līdz ar to šādas grūtības var rasties arī Latvijā, ja šīs kopienas turpinās pieaugt. Šie apstākļi palielina risku, ka mazāk integrētas un savstarpēji cieši saistītas kopienas var kļūt par bāzi specifiskiem noziedzīgiem tīkliem.

Organizētās noziedzības riski Latvijā ietver arī plašāku ārpolitisku kontekstu. Valsts policija norāda, ka hibrīdkara apstākļi ietekmē gan migrācijas plūsmas, gan noziedzības struktūru, jo atsevišķu valstu pilsoņu pārvietošanās var tikt izmantota ļaunprātīgiem nolūkiem, tai skaitā izlūkošanai, destabilizēšanai vai nelikumīgu finanšu plūsmu organizēšanai. Šo risku klātbūtne ir viens no iemesliem, kāpēc 2025. gadā tika pastiprinātas trešo valstu pilsoņu pārbaudes, īpaši gadījumos, kad persona nonāk policijas redzeslokā jebkāda pārkāpuma dēļ. Šis preventīvais mehānisms, ieviests ar Valsts policijas pavēli Nr. 6134, paredz obligātu datu pārbaudi un atzinuma sniegšanu PMLP, ja tiek konstatēti sabiedriskās kārtības vai drošības riski.

Kopējā drošības vide atkarīga ne tikai no atsevišķu indivīdu izdarītajiem nodarījumiem, bet arī no iespējamās grupu koordinācijas. Organizētās noziedzības grupas Latvijā nereti darbojas vairākās jomās paralēli, un to darbība ir cieši saistīta ar starptautiskiem kontaktiem. Narkotiku aprīte ir viena no galvenajām jomām, kur trešo valstu pilsoņi nonāk grupu interešu lokā, jo Latvija atrodas uz maršrutiem, kas savieno Austrumus ar Rietumiem. Papildus narkotikām tiek izmantotas arī citas ātras peļņas iespējas, tostarp kontrabanda, akcīzes preču nelikumīga aprīte un finanšu shēmas, kas bieži saistītas ar naudas atmazgāšanu un pārrobežu maksājumu manipulācijām.

4.5. Ieceļotāji no augsta terorisma riska valstīm

Papildus organizētās noziedzības riskiem Valsts drošības dienests 2025. gadā migrācijas kontroles un patvēruma procedūru ietvaros vērtēja arī personu radītus izlūkošanas un terorisma apdraudējumus. No vairāk nekā tūkstoš patvēruma meklētājiem, tajā skaitā ievērojama skaita personu no augsta terorisma riska valstīm, atsevišķos gadījumos tika konstatēti valsts vai sabiedrības drošības riski, kā rezultātā tika sniegti negatīvi atzinumi par personu uzturēšanos Latvijā, tostarp individuālos gadījumos identificējot arī iespējamu terorisma apdraudējumu.

Ministru kabinets 2026. gada 27. janvārī pieņēma grozījumus 2010. gada 21. jūnija noteikumos Nr. 554 "Noteikumi par valstīm, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veic papildu pārbaudi", lai aktualizētu valstu sarakstu, kuru pilsoņiem ieceļojot Latvijā tiek piemērotas papildu drošības pārbaudes. Grozījumi tika izdarīti ņemot vērā VDD un Satversmes aizsardzības biroja risku analīzi, kā arī ievērojot MK noteikumos noteikto pienākumu ne retāk kā reizi trijos gados pārskatīt attiecīgo valstu sarakstu. Izmaiņu rezultātā no saraksta svītrotas vairākas valstis, bet ir nākusi klāt Tadžikistānas Republika. Šāds lēmums ir pieņemts, jo ir pieauguši terorisma riski saistībā ar teroristiskās organizācijas "Islamic State Khorasan Province" aktivitātēm Eiropā.

VDD, sadarbībā ar konsulārā dienesta amatpersonām, veic riska valstu (MK noteikumiem Nr. 554 "Noteikumi par valstīm, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veic papildu pārbaudi") pilsoņu pastiprinātas pārbaudes pirms uzturēšanās dokumentu izsniegšanas, taču, iegūstot riska informāciju, VDD pārbaudes

veic arī citos gadījumos. 2025. gadā VDD rekomendēja atteikt uzturēšanās atļauju izsniegšanu 41 personai, kā arī rekomendēja atteikt vīzas izsniegšanu 295 personai. VDD sadarbībā ar citām migrācijas kontrolē iesaistītajām iestādēm turpina aktīvu darbu robežkontroles punktos. Konstatējot riskus valsts drošības interesēm, VDD rekomendē personām liegt ieceļošanu Latvijas teritorijā. Kopš 2022. gada, pamatojoties uz VDD rekomendācijām, ieceļošana Latvijā liegta kopumā 4160 ārvalstniekam.

VDD dati liecina, ka paralēli organizētajai noziedzībai drošības riski migrācijas kontekstā 2025. gadā izpaudās arī kā individuālu trešo valstu pilsoņu radīti izlūkošanas vai terorisma apdraudējumi, kas tika identificēti galvenokārt robežkontroles, vīzu, uzturēšanās atļauju un patvēruma procedūru ietvaros, īstenojot mērķtiecīgus preventīvus pasākumus. Vienlaikus VDD secinājumi apliecina, ka lielākā daļa personu no augsta terorisma riska valstīm Latvijā neiesaistās ne teroristiskās, ne citās pret valsts drošību vērstās aktivitātēs, un identificētie terorisma riski ir kvalificējami kā reti un individuāli gadījumi, nevis sistemātiska parādība.

VDD sniedza informāciju Izmeklēšanas komisijai, norādot, terorisma draudu līmenis Latvijā saglabājas zems. VDD rīcībā esošā informācija neliecina, ka terorisma draudu tendences tuvākajā laikā varētu būtiski mainīties. VDD trešo valstu pilsoņu vidū nav konstatējis personas, kuras plānotu veikt vai iesaistīties teroristiskās aktivitātēs. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, pastāv risks, ka Latvijai nedraudzīgu ārvalstu izlūkošanas un drošības dienesti var izmantot ārvalstniekus informācijas ieguvei kopienās, nozarēs vai objektos, kuros personas ir nodarbinātas vai citu darbību veikšanai. Vienlaikus pastāv risks, ka no terorisma riska valstīm var ieceļot personas, kuras ir saistītas ar ekstrēmismu vai terorismu. Lai nodrošinātu trešo valstu pilsoņu aktivitāšu uzraudzību VDD amatpersonas sadarbībā ar citu iestāžu amatpersonām veikušas trešo valstu pilsoņu kontroles pasākumus.

Secinājumi

1. Sākot ar 2024. gadu, visbiežāk reģistrētie trešo valstu pilsoņu paveiktie noziedzīgie nodarījumi Latvijā bija saistīti ar transportlīdzekļa vadīšanu alkohola vai citu apreibinošu vielu ietekmē. Pārkaļpumu augšgalā ierindošanas arī zādzības, krāpšana un piesavināšanās nelielā apmērā, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta aprīte.
2. Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija, ņemot vērā Valsts policijas secinājumus un prognozes, uzsver nepieciešamību pēc pastiprinātas uzmanības šai imigrācijas jomai valsts līmenī. Riska faktori, kas saistīti ar trešo valstu pilsoņu noziedzību un organizēto grupējumu iespējamo veidošanos, prasa koordinētu, preventīvu rīcību, tostarp regulāru informācijas apmaiņu starp tiesībsargājošajām institūcijām, pašvaldībām, Valsts robežsardzi un imigrācijas iestādēm. Ir jāpieņem stratēģiski politisks lēmums par imigrācijas procesu vadību, ņemot vērā dažādu tautu specifiku.
3. Līdz ar imigrantu skaita pieaugumu, ir vērojams musulmaņu skaita pieaugums; daļa no islāmticīgajiem var tikt pakļauti radikālā islāma ideoloģijas ietekmei, kas vairo nākotnes terorisma riskus.

4. Latvijā trūkst resursu, lai padziļināti vērtētu visus, kuri ieceļo Latvijā no terorisma riska valstīm. Ir nepieciešamas kvotas, lai varētu kvalitatīvi pārbaudītu personas pirms ieceļošanas Latvijā.
5. Ir jāturpina imigrācijas risku monitorēšana un regulāra valstu kvalitatīva analīze, lai pēc nepieciešamības varētu laicīgi papildināt vai mainīt to valstu sarakstu, kuru pilsoņiem ieceļojot Latvijā tiek piemērotas papildu drošības pārbaudes atbilstoši MK noteikumiem Nr. 554 “Noteikumi par valstīm, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veic papildu pārbaudi”.
6. Pieaugošās migrācijas plūsmas Eiropā, ārpolitiskie draudi un tendences, kas novērotas citās Eiropas valstīs, veido pamatu bažām par organizētās noziedzības un terorisma iespējamo attīstību vairākos virzienos. Šo risku kontrole prasa sistemātisku darbu ne tikai policijas un drošības iestāžu līmenī, bet arī politisku lēmumu pieņemšanas stratēģijas līmenī.
7. Eurostat statistikā, atšķirībā no PMLP datiem, Latvijas Republikas nepilsoņi tiek skatīti kā trešo valstu valstspiederīgie. Šajā kontekstā PMLP ir nepieciešams precizēt ārzemnieku uzskaites statistiku, lai ļautu atbilstoši atainot Latvijas specifisko situāciju pilsonības un imigrācijas jomā.
8. Valstij saziņā ar Eurostat būtu jāpanāk vienota izpratne par uzskaiti attiecībā uz personām, kurām ir piešķirts statuss atbilstoši Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likumam.
9. Kompleksa, profilaktiska pieeja ir viens no galvenajiem instrumentiem, lai novērstu sabiedriskās kārtības apdraudējumus un ierobežotu organizēto noziedzību.

5. Pastāvīgās uzturēšanās atļaujas un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss

Latvijas Republikā trešo valstu pilsoņiem pastāv divi pastāvīgās uzturēšanās režīmi: nacionālā pastāvīgās uzturēšanās atļauja (PUA) saskaņā ar Imigrācijas likumu un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss saskaņā ar likumu “Par Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijas Republikā”, kas pārņem Padomes 2003. gada 25. novembra direktīvu 2003/109/EK. Abi šie statusi nodrošina personai ilgtermiņa uzturēšanās tiesības Latvijā un piešķir būtisku tiesisko stabilitāti, kas praksē ir grūti pārskatāma vai atsaucama, ja vien netiek konstatēti būtiski pārkāpumi.

Saeimas komisija secināja, ka pastāvīgās uzturēšanās režīmu sistēmā Latvijā vienlaikus pastāv vairāki strukturāli izaicinājumi: paralēli režīmi ar nelielām, bet praktiski nozīmīgām atšķirībām nosacījumos, būtisks Krievijas Federācijas pilsoņu īpatsvars ar no tā izrietošiem drošības riskiem, nepietiekami instrumenti faktiskās uzturēšanās pārbaudei Šengenas apstākļos, institucionālās uzraudzības nepilnības attiecībā uz iekšlietu ministra paraksta pilnvarām, kā arī normatīvo aktu atšķirīgā interpretācija “ģimenes” jēdzienā un nepilsoņu statusa ilgtermiņa risinājums.

5.1. Pastāvīgās uzturēšanās režīmi un to atšķirības

Abu pastāvīgās uzturēšanās režīmu piešķirtās tiesības Latvijā pēc būtības ir ļoti līdzīgas. Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss tomēr nodrošina plašākas iespējas pārcelties, ceļot un uzsākt nodarbinātību citās Eiropas Savienības dalībvalstīs, savukārt nacionālā pastāvīgās uzturēšanās atļauja galvenokārt ir orientēta uz uzturēšanos un integrāciju tieši Latvijas Republikā. Šī atšķirība praksē rada situāciju, kurā personas izvēlas statusu, kas nodrošina lielāku mobilitāti, neatkarīgi no to faktiskās dzīvesvietas.

Abiem režīmiem kā pamatnosacījums ir vismaz piecu gadu uzturēšanās Latvijas Republikā ar termiņuzturēšanās atļauju. Nacionālajā regulējumā pieļaujama prombūtne no Latvijas līdz 12 mēnešiem piecu gadu laikā, savukārt Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa gadījumā – līdz 10 mēnešiem. ES zilās kartes turētājiem piecu gadu periodu var veidot trīs gadi citā Eiropas Savienības dalībvalstī un divi gadi Latvijā, ja uzturēšanās abos gadījumos bijusi ar zilo karti. Šāds regulējums objektīvi apgrūtina faktisko dzīvesvietu sasaisti ar piešķirto pastāvīgās uzturēšanās statusu.

Finanšu līdzekļu kritērijs abos režīmos ir obligāts, tomēr vērtēšanas pieeja atšķiras. Nacionālais regulējums paredz pierādīt ar tālākejošu datumu, ka personai turpmākos 12 mēnešus būs finanšu līdzekļi vismaz minimālās algas apmērā, savukārt Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa gadījumā tiek vērtēts iepriekšējais 12 mēnešu periods, prasot apliecināt regulārus un pietiekamus iztikas līdzekļus. Šī atšķirība praksē nozīmē atšķirīgu riska novērtējumu par personas sociālekonomisko stabilitāti. Turklāt pastāv īpašs regulējums attiecībā uz tiem Krievijas pilsoņiem, kuri bija Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi – šīm personām tiek prasīti tikai faktiskie ienākumi. Piemēram, šajā gadījumā arī 200 eiro pensija var tikt uzskatīta par pietiekamu pamatu uzturēšanās tiesību saglabāšanai Latvijā.

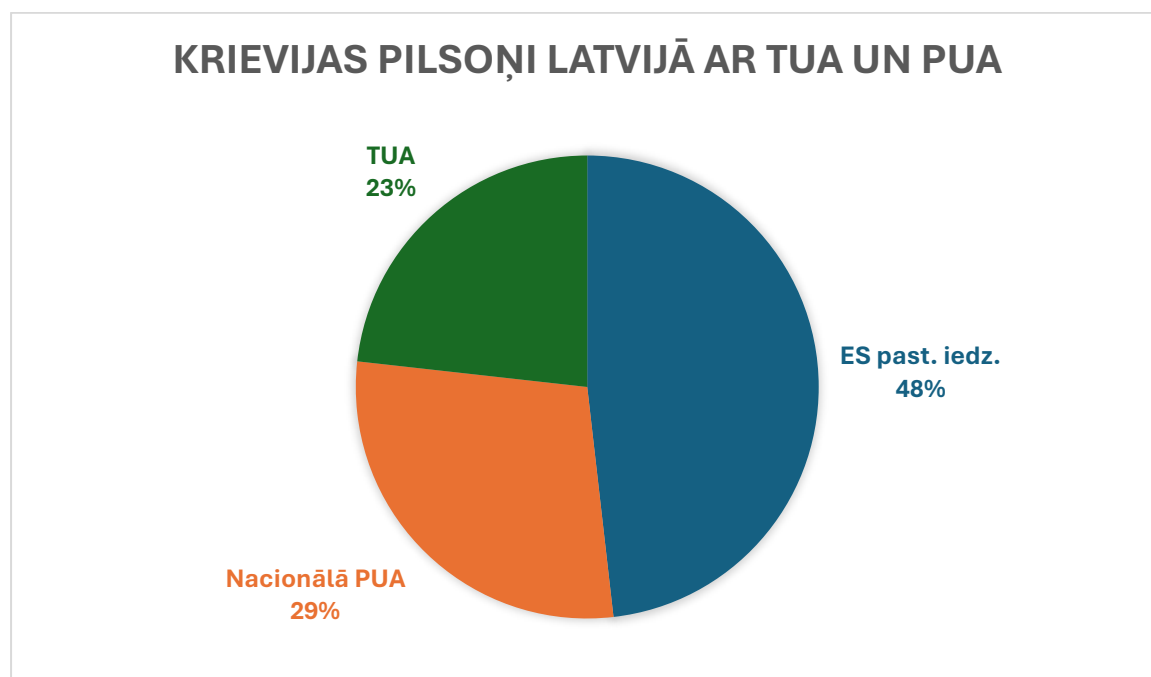
5.2. Pastāvīgās uzturēšanās tiesību apjoms un valstu struktūra

Uz 2026. gada 1. janvāri Latvijā uzturējās 39 073 trešo valstu pilsoņi ar pastāvīgās uzturēšanās tiesībām, no kuriem 18 975 personām bija nacionālā pastāvīgās uzturēšanās atļauja, bet 20 098 – Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statuss. Pilsonības griezumā dominē Krievijas Federācijas pilsoņi – kopumā 29 672 personas. Ukrainas pilsoņu skaits bija 3 242, savukārt Baltkrievijas pilsoņu – 2 013. Nevienas citas valsts pilsoņu skaits nepārsniedza 400. Šāda struktūra norāda uz augstu koncentrāciju no bijušās Padomju Savienības valstu pilsoņiem, kas vērtējama ne tikai migrācijas, bet arī drošības un integrācijas politikas kontekstā.

5.3. Krievijas pilsoņu pastāvīgās uzturēšanās statusa pārformēšana pēc 2022. un 2024. gada Imigrācijas likuma grozījumiem

Latvijā dzīvojošie Krievijas pilsoņi uzturēšanās tiesiskā pamata un mērķu ziņā nav homogēna grupa. 2026. gada 1. janvārī Latvijā ar pastāvīgo uzturēšanās atļauju (PUA) uzturējās 29 672 Krievijas pilsoņi, no kuriem 18 626 bija piešķirts ES pastāvīgā iedzīvotāja statuss. Savukārt 11 046 bija saņēmuši nacionālo pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Ar termiņuzturēšanās atļaujām (TUA) 2026. gada sākumā Latvijā uzturējās 8979 Krievijas pilsoņu. Abas grupas kopā sastāda 38 651 personu. Ir jāņem vērā, ka dažādās Krievijas pilsoņu grupas Latvijas risku un ieguvumu ziņā nav vērtējamās vienādi. Krievijas pilsoņi (vai vismaz to daļa), kas Latvijā uzturas ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām, ir labāk integrējušies, nekā tie, kuri ieguvuši termiņuzturēšanās atļaujas un ieguvuši tiesības uzturēties Latvijā salīdzinoši nesen.

Nr. 6. “Krievijas pilsoņi Latvijā ar termiņuzturēšanās un pastāvīgās uzturēšanās atļaujām”

Ar 2022. gada Imigrācijas likuma grozījumiem Krievijas Federācijas pilsoņiem, kuriem pastāvīgā uzturēšanās Latvijas Republikā bija piešķirta saskaņā ar iepriekšējo regulējumu, tika noteikts pienākums pārformēt savu statusu. Tas paredzēja valsts valodas zināšanu apliecināšanu un atbilstību Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa kritērijiem.

Šie grozījumi attiecās uz 25 316 personām un bija vērsti uz to, lai pastāvīgās uzturēšanās tiesības saglabātu tikai tās personas, kurām ir reāla un ilgtermiņā pārbaudāma saikne ar Latviju. No šīm personām 15 159 bija derīgs ES pastāvīgā iedzīvotāja statuss, 1 238 – nacionālā pastāvīgās uzturēšanās atļauja, 2 681 tika piešķirta uzturēšanās atļauja uz diviem gadiem, bet 1 263 – citas termiņuzturēšanās atļaujas. Tika izdoti 84 izbraukšanas rīkojumi un pieņemti 22 lēmumi par piespiedu izraidīšanu. Aptuveni 2 600 personas Latviju pameta brīvprātīgi, savukārt attiecībā uz pārējām lietām vēl bija izskatīšanā, notika tiesvedības vai personas bija mirušas.

Ar 2024. gada Imigrācijas likuma grozījumiem līdzīgs pienākums tika attiecināts uz papildu personu loku, kura statuss iepriekš nebija galīgi noregulēts. Šie grozījumi skāra 4 650 personas. No tām 2 478 bija derīgs ES pastāvīgā iedzīvotāja statuss, 575 – nacionālā pastāvīgās uzturēšanās atļauja, bet 245 – termiņuzturēšanās atļaujas. Šajā procesā tika izdoti 13 izbraukšanas rīkojumi, no kuriem pieci izpildīti labprātīgi, bet viens apstrīdēts. Par 108 personām, kuru izceļošana nebija konstatēta, pārbaudi veic Valsts robežsardze, savukārt par 78 personām informācija nodota sākotnējai pārbaudei informācijas sistēmās. Attiecībā uz pārējām personām lietas atradās izskatīšanā, personas bija izceļojušas vai mirušas, un procesa laikā izceļojušo personu skaitu nebija iespējams precīzi noteikt.

Salīdzinot situāciju 2022. gada 1. jūlijā ar situāciju 2026. gada 1. janvārī, Krievijas Federācijas pilsoņu skaits, kuri Latvijā uzturējās ar derīgām uzturēšanās atļaujām, ir samazinājies par 11 858 personām.

5.4. Faktiskās uzturēšanās kontrole

Saeimas komisija secina, ka Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei nav bijis uzticama kontroles mehānisms, lai precīzi konstatētu, cik ilgi ārzemnieks faktiski ir uzturējies Latvijā pirms pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pieprasīšanas. Situācijās, kad persona šķērso Latvijas ārējo robežu, robežšķērsošanas fakts ir konstatējams, taču Šengenas telpā praktiski nav instrumentu, kas ļautu droši noteikt, vai persona piecu gadu periodā nav lielāko daļu laika pavadījusi citā Eiropas Savienības dalībvalstī.

Piecu gadu uzturēšanās kritērija izpilde praksē balstās uz personas sniegtajiem pierādījumiem, piemēram, nodokļu maksājumiem, bērnu skolas apmeklējumu vai bankas konta izrakstiem. Vienlaikus tiek atzīts, ka nav iespējams pilnībā pārbaudīt personas faktisko uzturēšanos katrā konkrētā dienā. Tas rada risku, ka pastāvīgās uzturēšanās statuss tiek izmantots kā juridisks pamats dzīvei citā dalībvalstī, tādējādi mazinot šī institūta integrācijas mērķi.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir jāizskata iespēja noteikt to personu loku, kuriem termiņuzturēšanās atļauju kontekstā ir regulāri klātienē jāreģistrējas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē vai pašvaldības vienotajā klientu apkalpošanas centrā, lai pierādītu uzturēšanos Latvijā.

Līdzīgas problēmas pastāv arī attiecībā uz personām ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām. Šajā gadījumā riski ir vēl augstāki, jo pēc piecu gadu uzturēšanās Latvijā persona var iegūt tiesības pretendēt uz Latvijas pilsonību.

5.5. Drošības un integrācijas filtri pastāvīgajās atļaujās

Liela daļa pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņēmēju ir Krievijas Federācijas pilsoņi (75 %), savukārt vairāk nekā 90 % šo atļauju saņēmēji bijušās Padomju Savienības valstu pilsoņi. Šāda struktūra rada būtiskus drošības un izlūkošanas riskus.

Saeimas komisija konstatēja, ka 2022. gadā ieviestās valodas prasības un drošības iestāžu pārbaudes ir bijušas efektīvas. To apliecina Krievijas Federācijas pilsoņu skaita samazinājums Latvijā par aptuveni 12 tūkstošiem, kā arī situācija, kurā daļa personu, nespējot pierādīt valsts valodas zināšanas, izvēlējās pieprasīt termiņuzturēšanās atļauju, nevis saglabāt pastāvīgās uzturēšanās statusu.

Saeimas komisija uzskata, ka nepieciešams saglabāt un pilnveidot stingrus nosacījumus, kas ļauj efektīvāk identificēt un atsijāt personas, kuras nevēlas integrēties Latvijas sabiedrībā un rada ilgtermiņa drošības riskus. Vienlaikus Iekšlietu ministrijai būtu jāizvērtē un jāpilnveido nosacījumi, kas attiecas uz pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pretendentiem un saņēmējiem, lai nodrošinātu ilgtermiņā efektīvu mehānismu drošības risku un integrācijas problēmu mazināšanai.

Imigrācijas likums paredz iespēju iekšlietu ministram ar personisku parakstu piešķirt uzturēšanās atļauju ārzemniekam, taču kontroles un uzraudzības mehānismi attiecībā uz šo procesu nav noteikti. Līdzīga problēma pastāv arī attiecībā uz uzturēšanās atļaujām, kuras tiek piešķirtas ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka parakstu.

Normatīvais regulējums neparedz regulāru pārskatu par šādu atļauju piešķiršanas gadījumu skaitu, kā arī nepastāv sistemātiska atskaite Saeimai par šo pilnvaru izmantošanu. Tas ierobežo parlamentārās kontroles iespējas pār būtisku migrācijas politikas instrumentu. Saeimas komisija uzskata, ka Imigrācijas likumā būtu jāparedz pienākums iekšlietu ministram reizi gadā iesniegt Saeimai ziņojumu par uzturēšanās atļaujām, kas piešķirtas ar ministra personisko parakstu, norādot piešķiršanas pamatojumu. Ziņojums būtu izskatāms Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisijā, tādējādi nodrošinot parlamentāro uzraudzību.

Personas, kuras uzturas Latvijā saskaņā ar 1995. gadā pieņemto likumu “Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”, Eurostat un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes izpratnē tiek uzskatītas par ārzemniekiem ar īpaša veida pastāvīgās uzturēšanās tiesībām.

Nemot vērā, ka kopš šī regulējuma pieņemšanas pagājuši vairāk nekā 30 gadi, Saeimai būtu izvērtējams, vai šīs personas nav iekļaujamās Imigrācijas likumā līdzvērtīgi citiem ārzemniekiem ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām. Eiropas Komisijai ir paziņots, ka nepilsoņa pase tiek uzskatīta par uzturēšanās atļaujai pielīdzināmu dokumentu un tiek izmantota ceļošanai uz citām Eiropas Savienības dalībvalstīm.

5.6. Ģimenes jēdziens nacionālajā un ES regulējumā

Trešo valstu pilsoņu “ģimenes” jēdziens nacionālajā regulējumā ir cieši saistīts ar Eiropas Savienības tiesisko ietvaru par ģimenes atkalapvienošanos. Šo ietvaru veido Padomes Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos, kas nosaka kopīgus nosacījumus, lai trešo valstu pilsoņu ģimenes locekļi varētu pievienoties personai, kura likumīgi uzturas dalībvalstī. Direktīva paredz kodolģimenes aizsardzību, vienlaikus ļaujot dalībvalstīm noteiktos gadījumos paplašināt ģimenes locekļu loku.

Vienlaikus “ģimenes” jēdziens Eiropas Savienības tiesībās tiek lietots arī citā regulējuma blokā – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā. Atšķirīgais tiesiskais pamats nozīmē, ka “ģimenes” jēdziena tvērums dažādos regulējumos var atšķirties, kas praksē rada interpretācijas un piemērošanas atšķirības.

Saeimas komisija konstatēja, ka Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/38/EK (2004.gada 29.aprīlis) ietvertā ģimenes definīcija ir pārāk plaša. Līdz ar to būtu izvērtējama nepieciešamība to precizēt, lai tas attiektos tikai uz laulāto, bērniem vai apgādībā esošu personu. Attiecīgi būtu jāprecizē ģimenes jēdziens arī “Eiropas Savienības, Eiropas Ekonomikas zonas un Šveices Konfederācijas pilsoņu un viņu ģimenes locekļu ieceļošanas un uzturēšanās Latvijas Republikā likumā”.

Secinājumi

1. Saeimas komisija secina, ka pastāvīgās uzturēšanās institūts Latvijā ir būtisks valsts drošības, integrācijas un migrācijas politikas elements. Vienlaikus pastāvošie paralēlie režīmi, nepilnīgā faktiskās uzturēšanās kontrole, augstā atsevišķu valstu pilsoņu koncentrācija un institucionālās uzraudzības trūkumi norāda uz nepieciešamību pastāvīgās uzturēšanās regulējumu pilnveidot sistemātiski, saglabājot līdzsvaru starp tiesisko noteiktību, valsts drošības interesēm un integrācijas mērķiem.
2. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir Latvijas institūcijām ir jāizskata iespēja noteikt to personu loku, kurām termiņuzturēšanās atļauju kontekstā ir regulāri klātienē jāreģistrējas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē vai pašvaldības vienotajā klientu apkalpošanas centrā, lai pierādītu pastāvīgu uzturēšanos Latvijā.
3. Iekšlietu ministrijai būtu jāpārskata nosacījumi, kas attiecas uz pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pretendentiem un saņēmējiem, lai radītu ilgtermiņā efektīvu mehānismu, kā mazināt drošības riskus un integrācijas problēmas, ņemot vērā milzīgo Krievijas pilsoņu īpatsvaru starp patstāvīgās uzturēšanās atļauju turētājiem.
4. Saeimai būtu jāizvērtē likuma “Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības” turpmāko darbību.
5. Imigrācijas likumā ir jāparedz kārtība, ka reizi gadā iekšlietu ministrs iesniedz ziņojumu Saeimai par personām un iemesliem, kam piešķirtas uzturēšanās

atļaujas ar ministra vai PMLP priekšnieka parakstu; ziņojumu izskata Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisija, nodrošinot parlamentāro uzraudzību pār attiecīgo procesu.

6. Ministru kabinetam būtu jāaicina Eiropas Komisiju grozīt direktīvu 2004/38/EK, aicinot precizēt direktīvā ietverto “ģimenes” regulējumu, lai tas attiektos tikai uz laulāto, bērniem vai apgādībā esošu personu. Attiecīgi būtu jāprecizē ģimenes jēdziens “Eiropas Savienības, Eiropas Ekonomikas zonas un Šveices Konfederācijas pilsoņu un viņu ģimenes locekļu ieceļošanas un uzturēšanās Latvijas Republikā likumā”.

6. Termiņuzturēšanās atļauju izsniegšana uz investīciju pamata

Termiņuzturēšanās atļauju (TUA) piešķiršana uz investīciju pamata tika ieviesta pēc tā laika Latvijas Satiksmes ministra Aināra Šlesera politiskās iniciatīvas kā viens no instrumentiem ārvalstu kapitāla piesaistei un ekonomikas stimulēšanai pēc 2008.–2009. gada finanšu krīzes. Programmas sākotnējais mērķis bija veicināt investīciju ieplūdi nekustamajā īpašumā, uzņēmējdarbībā un finanšu sektorā, vienlaikus piedāvājot trešo valstu pilsoņiem iespēju iegūt tiesības uzturēties Latvijas Republikā, tātad arī visas Eiropas Savienības teritorijā.

Laika gaitā šo programmu piemērošanā notikušas būtiskas izmaiņas gan normatīvā regulējuma, gan apjoma, gan arī to nozīmes ziņā kopējā imigrācijas un investīciju politikā. Sākotnēji investīciju programmas veidoja nozīmīgu daļu no izsniegtajām termiņuzturēšanās atļaujām, savukārt pēdējos gados to īpatsvars ir būtiski samazinājies. Vienlaikus aktualizējušies jautājumi par programmu faktisko ekonomisko pienesumu, administratīvo slogu un drošības riskiem.

Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisijas darbā analizēta investīciju programmu attīstība, faktiskā ietekme, piemērošanas prakse un ar tām saistītie riski, balstoties uz ministriju un citu institūciju informatīvajiem ziņojumiem, statistikas datiem un komisijas sēdēs sniegto informāciju.

6.1. TUA investīciju programmu būtība

Termiņuzturēšanās atļauju piešķiršana uz investīciju pamata tika noteikta Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 28., 29., 30. un 31. punktā. Šis regulējums uz Izmeklēšanas komisijas ziņojuma pieņemšanas brīdi paredzēja iespēju trešo valstu pilsoņiem saņemt termiņuzturēšanās atļauju, ja tiek veikts noteikts ieguldījums Latvijas tautsaimniecībā.

Šādi ieguldījumi var tikt veikti vairākos veidos:

1. iegādājoties nekustamo īpašumu;
2. ieguldot kapitālsabiedrības pamatkapitālā;
3. veicot ieguldījumu Latvijā reģistrētas kredītiestādes pakārtotajās saistībās;
4. iegādājoties īpašam mērķim paredzētus bezprocentu valsts vērtspapīrus.

Katram no šiem instrumentiem normatīvajos aktos noteikti konkrēti ieguldījuma sliekšņi un papildu nosacījumi.

Laika posmā no 2010. gada 1. jūlija līdz 2024. gada 31. decembrim investīciju programmu ietvaros iesniegts 21 081 pieteikums, tostarp 8378 investoru pieteikumi un 12 703 investoru ģimenes locekļu pieteikumi. Šajā periodā ir izsniegtas 19 925 pirmreizējās termiņuzturēšanās atļaujas investoriem kopā ar ģimenes locekļiem. Šie dati atspoguļo gan investīciju programmu apjomu, gan to ietekmi uz kopējo uzturēšanās atļauju sistēmu ilgākā laika posmā.

6.2. Termiņuzturēšanās atļauju skaits

Investīciju programmu ietekme uz termiņuzturēšanās atļauju sistēmu ir īpaši labi redzama pirmreizēji izsniegto atļauju statistikā. Laika posmā līdz 2014. gadam

pirmreizēji izsniegto termiņuzturēšanās atļauju skaits investīciju pamata gadījumos strauji pieauga. 2011. gadā izsniegtas 3 777 atļaujas, 2012. gadā – 5 164, 2013. gadā – 6 820, bet 2014. gadā – 9 173.

Šajā periodā investīciju pamata atļaujas veidoja vairāk nekā 30,0 % no visām pirmreizējām atļaujām 2011. gadā, 40,0 % – 2013. gadā un 53,0 % – 2014. gadā. Šajā laika periodā notika aktīvas politiskās diskusijas par šo termiņuzturēšanās atļauju negatīvo ietekmi uz valsts drošību, nekustamo īpašumu sektoru un naudas atmazgāšanas riskiem. 2014. gadā pēc normatīvo izmaiņu ieviešanas investīciju pamata termiņuzturēšanās atļauju īpatsvars pakāpeniski samazinājās – līdz 21,0 % 2015. gadā, 10 % – 2016. gadā un 5,0 % – 2017. gadā.

Turpmākajos gados investīciju programmu loma termiņuzturēšanās atļauju sistēmā kļuva margināla. 2023. gadā investīciju pamata atļaujas veidoja 0,6 %, bet 2024. gadā – 0,94 % no visām pirmreizēji izsniegtajām termiņuzturēšanās atļaujām. Uz 2025. gada 31. decembri derīgās investīciju pamata termiņuzturēšanās atļaujas veidoja 3,23 % no visām derīgajām termiņuzturēšanās atļaujām, salīdzinot ar 57,0 % 2014. gada beigās.

6.3. Investoru profils

Investīciju programmu ietvaros termiņuzturēšanās atļaujas pieprasījuši 80 valstu pilsoņi. Aptuveni 88,0 % pieteikumu iesniegti no bijušo PSRS republiku pilsoņiem. Vislielākais pieteikumu skaits visā programmas darbības laikā saņemts no Krievijas Federācijas pilsoņiem – 13 631 pieteikums jeb 64,7 % no kopējā pieteikumu skaita.

Pēc 2022. gada normatīvajiem grozījumiem Krievijas Federācijas un Baltkrievijas Republikas pilsoņiem investīciju pamata termiņuzturēšanās atļauju piešķiršana tika pārtraukta. 2025. gadā investoru struktūrā dominēja pilsoņi no Turcijas, Izraēlas, Kirgizstānas, Uzbekistānas, ASV un Kanādas. No vienas puses tas norāda uz investoru ģeogrāfiskās izcelsmes būtiskām izmaiņām salīdzinājumā ar programmu darbības sākuma periodu. No otras puses ir VDD sniegtā informācija, ka daļa no Krievijas pilsoņiem turpina saņemt uzturēšanās atļauju, izmantojot citu vai otro pilsonību.

6.4. TUA saistībā ar nekustamā īpašuma iegādi

Nekustamā īpašuma ieguldījumi veido lielāko daļu no investīciju programmām. 2023. gadā ieguldījumu apjoms bija 7,5 miljoni euro, 2024. gadā – 15,5 miljoni euro, bet 2025. gadā – 21,5 miljoni euro, iesniedzot 70 pieteikumus termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai. Ieguldījumi teritoriāli galvenokārt koncentrējas Rīgā, Jūrmalā un Pierīgā, savukārt citos reģionos darījumu apjoms ir ievērojami mazāks. Programmas ietvaros pārsvarā tiek iegādāti jau gatavi īpašumi, nevis īstenoti attīstības vai renovācijas projekti. Tas norāda uz šādu ieguldījumu ierobežoto pienesumu Latvijas tautsaimniecībai.

Līdz 2014. gadam tika konstatēti daudzi krāpšanas gadījumi, piemēram, situācijas, kurās īpašums faktiski tika iegādāts par salīdzinoši zemu cenu, bet dokumentos tika uzrādīta paaugstināta vērtība, lai kvalificētos termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai. No visiem termiņuzturēšanās atļauju iegūšanas veidiem nekustamā īpašuma iegādes programma bija tā, ar kuras starpniecību visvairāk personu saņēma uzturēšanās atļaujas Latvijā. Tā tika īpaši aktīvi izmantota līdz kara sākumam Ukrainā 2014. gadā.

Programma tika pārvērtēta 2014. gadā atbilstoši starptautisko auditoru ziņojumam, un notika ieguldījumu sliekšņa paaugstināšana, kas programmas nosacījumus padarīja par ieguldītājiem neizdevīgākiem, līdz ar to tās izmantošana būtiski samazinājās.

Terminiuzturēšanās atļauju programma, kas saistīta ar nekustamā īpašuma iegādi, pirms 2014. gada veicināja mājokļu cenu pieaugumu Latvijā un padarīja tos mazāk pieejamus Latvijas iedzīvotājiem. Ar grozījumiem Imigrācijas likumā programma tika koriģēta, tomēr saglabājās tās pamatproblēma – apšaubāms piensesums tautsaimniecībai, īpaši situācijās, kad ārvalstnieks pārdod nekustamo īpašumu citam ārvalstniekam.

Neraugoties uz aicinājumiem apturēt šo programmu, Valda Dombrovska vadītā valdība sākotnēji neieviesa būtiskus ierobežojumus tās darbībā, un terminiuzturēšanās atļauju saņēmēju skaits turpināja pieaugt. Pēc Nacionālās apvienības pieprasījuma ierobežot programmas darbību 2013. gada nogalē valdība 2014. gadā lēma ieviest papildu kritērijus, kas ļāva mazināt acīmredzamus krāpšanas gadījumus programmas ietvaros. Pēc šo grozījumu ieviešanas programmas popularitāte strauji samazinājās.

2025. gadā minētā programma Latvijas budžetā nodrošināja 0,9 miljonu euro ieņēmumus. Šis ieguvums vērtējams kā ierobežots, ņemot vērā resursus, kas tika patērēti Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, Valsts drošības dienesta un citu institūciju darbā saistībā ar terminiuzturēšanās atļauju administrēšanu.

Ir novērota arī dažādu interešu grupu ārējā ietekme uz programmas saglabāšanu. Piemēram, nekustamā īpašuma nozares organizācijas ir iestājušās par iespējas saņemt terminiuzturēšanās atļauju, iegādājoties nekustamo īpašumu Latvijā, saglabāšanu. Ekonomikas ministrija ir atsaukusies uz šiem priekšlikumiem un 2026. gada pirmajā pusē atbalstīja programmas saglabāšanu, neraugoties uz tās zemo piensesumu tautsaimniecībai un ar to saistītajiem drošības riskiem. Turklāt Ekonomikas ministrija nav pietiekami ņēmusi vērā sākotnējo valdības nostāju, kas paredzēja investīciju programmu darbības pārskatīšanu un, iespējams, arī to slēgšanu.

6.5. TUA saistībā ar ieguldījumiem kapitālsabiedrībā

Terminiuzturēšanās atļauju izsniegšanas un atjaunošanas procesā, ja tās tiek pieprasītas uz investīciju pamata, lēmumu pieņem Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (PMLP). Sākotnējā posmā PMLP pārbauda ieguldījuma faktu un normatīvajos aktos noteikto nosacījumu izpildi.

Uzņēmuma faktiskā darbība tiek pārbaudīta vēlāk – reģistrējot terminiuzturēšanās atļauju pēc viena gada. Šajā posmā PMLP vērtē uzņēmuma darbību un nodokļu samaksu. Uzņēmumam, kurā veikts ieguldījums 50 000 euro apmērā, gada laikā nodokļos jāsamaksā 40 000 euro. Praksē konstatēti gadījumi, kad nodokļi ir samaksāti, bet uzņēmumam nav apgrozījuma, noslēgtu līgumu un reālas saimnieciskās darbības, turklāt tajā nodarbināts tikai viens darbinieks. Šādās situācijās ir apgrūtināta terminiuzturēšanās atļaujas pagarināšanas atteikšana, ja formālās prasības ir izpildītas.

Starp Komisijas pieprasītajiem un Ekonomikas ministrijas iesniegtajiem pozitīvajiem piemēriem par ieguldījumu programmām uzņēmumos tika norādīts arī uzņēmums, kura īpašnieki ir saņēmuši uzturēšanās atļaujas un kura darbība saistīta ar trešo valstu darba ņēmēju piesaisti Latvijai.

Atbilstoši Komerclikumam pamatkapitāls ir nauda vai citas mantiskas vērtības, kas izteiktas naudā un ieguldītas kapitālsabiedrībā tās komercdarbības uzsākšanai un turpināšanai. Pašreizējais regulējums Latvijā nenodrošina pietiekamu mehānismu, lai nošķirtu gadījumus, kuros pamatkapitāla palielināšana veikta objektīvu komercdarbības vajadzību dēļ, no gadījumiem, kuros šis instruments tiek izmantots tikai kā formāls priekšnoteikums termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai vai nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai.

Finanšu izlūkošanas dienests (FID) padziļinātajās izpētēs, kas veiktas no 2024. līdz 2026. gadam, ir konstatējis vairākus gadījumus, kuros ārvalstniekiem, iespējams, tiek nodrošināta iespēja saņemt termiņuzturēšanās atļaujas, pamatojoties uz šķietami fiktīviem ieguldījumiem kapitālsabiedrību pamatkapitālā.

FID ir novērojis satraucošas tendences, kas norāda uz būtiskām problēmām termiņuzturēšanās atļauju izsniegšanā, ja tās tiek pieprasītas uz ieguldījumu pamatkapitālā pamata. Lai gan naudas līdzekļi faktiski tiek iemaksāti juridisko personu kontos, kas nereti atvērti ārvalstu kredītiestādēs vai finanšu iestādēs, veiktie ieguldījumi pārsvarā netiek izmantoti juridisko personu saimnieciskās darbības nodrošināšanai. Tā vietā tie tiek nodoti shēmu organizētāju – personu, kuras piedāvā iespēju saņemt termiņuzturēšanās atļaujas – rīcībā.

FID Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisijai sniedza informāciju, ka ieguldītāji parasti iegūst juridisko personu B kategorijas daļas bez balsstiesībām, bet pēc ieguldījuma veikšanas nesaņem dividendes vai cita veida mantisku labumu no attiecīgās juridiskās personas.

Tā vietā, lai ieguldītie līdzekļi tiktu izmantoti saimnieciskās darbības nodrošināšanai, tie nereti tiek:

1. pārskaitīti shēmas organizētājam kā aizdevumi vai aizdevumu atmaksa;
2. pārskaitīti shēmas organizētājam vai ar to saistītām personām kā darba samaksa;
3. izmantoti nekustamo īpašumu un transportlīdzekļu iegādei;
4. pārskaitīti uz citu fizisku vai juridisku personu kontiem par faktiski nenotikušiem darījumiem.

Konstatēti gadījumi, kuros shēmu organizētāji, piedāvājot iespēju saņemt termiņuzturēšanās atļauju, potenciālos atļauju saņēmējus informē, ka dividendes viņiem netiks izmaksātas un veiktais ieguldījums netiks atmaksāts.

Turklāt FID ir konstatējis gadījumus, kuros vieni un tie paši līdzekļi tiek ieguldīti vairākas reizes, lai sasniegtu Imigrācijas likumā noteikto ieguldījuma summu termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai. Tāpat konstatēti gadījumi, kuros vieni un tie paši līdzekļi tiek secīgi ieguldīti vairāku ārvalstnieku vārdā, shēmas organizētājiem nodrošinot līdzekļu aplūveida kustību.

Komisija līdzīgu informāciju ir saņēmusi arī no Uzņēmumu reģistra (24.02.2026. vēstule Nr.2-5n/2025), kurā norādīts, ka pašreizējais regulējums nenodrošina pietiekamu mehānismu, lai nošķirtu situācijas, kurās pamatkapitāla palielināšana veikta objektīvu komercdarbības vajadzību dēļ, no gadījumiem, kad šis instruments tiek izmantots tikai kā formāls priekšnoteikums termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai vai,

iespējams, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Uzņēmumu reģistrs ir konstatējis situācijas, kurās viena un tā pati naudas summa tiek atkārtoti izmantota kā “ieguldījums”. Tas rada maldīgu priekšstatu par ieguldījumiem sabiedrībā, lai gan atbilstoša ekonomiskā darbība, visticamāk, netiek īstenota. Uzņēmumu reģistrs 2025. gadā konstatēja vairākus aizdomīgus darījumus, kas saistīti ar uzņēmumu kapitāla daļu iegādi un ieguldījumiem pamatkapitālā. Šie darījumi potenciāli varētu būt veikti ar vienīgo mērķi iegūt tiesības uz uzturēšanās atļauju.

Uzņēmumu reģistrs puda viedokli Izmeklēšanas komisijai par to, ka ir pamats pārvērtēt, vai ieguldījumam sabiedrības pamatkapitālā arī turpmāk būtu jābūt pamatojumam termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai. Tas nepieciešams, lai nepieļautu pamatkapitāla palielināšanas izmantošanu tikai termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai bez nolūka faktiski iesaistīties komercdarbībā.

Tieslietu ministrija ir informējusi Izmeklēšanas komisiju (vēstule uz Nr. 232.9/18/4-37-14/26) par 2026. gada 30. aprīlī notikušo starpinstitucionālo sanākumi, kurā piedalījās Tieslietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, PMLP, Ekonomikas ministrijas un Uzņēmumu reģistra pārstāvji. Sanāksmē tika spriests par problēmām, kas saistītas ar TUA izsniegšanu apmaiņā pret ieguldījumu kapitālsabiedrības pamatkapitālā un secināja, ka TUA izsniegšana apmaiņā pret ieguldījumiem kapitālsabiedrībās nesasniedz investīciju piesaistes mērķi, jo reālais tautsaimniecības ieguvums ir maznozīmīgs, bet ļaunprātīgas izmantošanas risks – ļoti augsts. Vēstulē tika norādīts, ka Tieslietu ministrija aicina būtiski (vairākkārtīgi) palielināt investīciju apjoma iemaksājamo summu vai pilnībā atteikties no tiesiskā regulējuma, kas paredz ārvalstnieka tiesības saņemt TUA, pamatojoties uz ieguldījumu kapitālsabiedrības pamatkapitālā.

Izmeklēšanas komisija skata arī termiņuzturēšanās atļaujas iegūšanu, balstoties uz ieguldījumiem jaunuzņēmumos kā problemātisku un slēdzamu

6.6. TUA saistībā ar ieguldījumiem bezprocentu valsts vērtspapīros

Viena no iespējām iegūt termiņuzturēšanās atļauju Latvijā līdz 2026. gada 20. maijam bija ieguldījums īpašam mērķim noteiktos bezprocentu valsts vērtspapīros. Šādā gadījumā persona iegādājās valsts vērtspapīrus 250 000 euro nominālvērtībā un papildus iemaksāja valsts budžetā 38 000 euro. Šis ieguldījuma veids paredz, ka persona iegādājas valsts vērtspapīrus uz piecu gadu termiņu un pēc termiņa beigām atgūst ieguldīto pamatsummu. Līdz ar to šāds ieguldījums nav uzskatāms par paliekošu investīciju Latvijas tautsaimniecībā. Faktiski programma ārvalstniekam nodrošināja iespēju uz pieciem gadiem izvietot līdzekļus drošā, bezprocentu instrumentā, pretī saņemot termiņuzturēšanās atļauju.

Jau vairākus gadus šīs programmas pozitīvais pienesums Latvijas tautsaimniecībai ir vērtējams kā apšaubāms. Atsevišķos periodos programma valstij pat radījusi finansiāli neizdevīgas sekas, jo vēsturiski zemo procentu likmju apstākļos, tostarp Covid-19 pandēmijas laikā, valsts finanšu tirgos varēja aizņemt ar ļoti zemām vai pat negatīvām procentu likmēm. Šādos apstākļos bezprocentu obligāciju programma kļuva ekonomiski nepamatota, jo valsts varēja piesaistīt līdzekļus lētākos veidos.

Valsts kase jau vairākus gadus, tostarp informatīvajos ziņojumos “Par Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 3., 28., 29., 30. un 31. punktā paredzēto noteikumu īstenošanas gaitu un rezultātiem”, bija aicinājusi slēgt programmu, kas saistīta ar īpašam mērķim noteiktu bezprocentu valsts vērtspapīru iegādi. Tomēr Saeimā līdz 2026. gadam netika pievērsta pietiekama vērība iespējai atsaukties uz atsevišķu institūciju aicinājumiem un slēgt minētās programmas laikā, kad Imigrācijas likums bija vairākas reizes atvērts citu grozījumu veikšanai.

6.7. TUA saistībā ar ieguldījumiem Latvijā reģistrētu kredītiestāžu pakārtotajās saistībās

Termiņuzturēšanās atļauju iespējams iegūt, ieguldot līdzekļus Latvijā reģistrētas kredītiestādes pakārtotajās saistībās. Šādā gadījumā ieguldījumam jābūt vismaz 280 000 euro apmērā, papildus iemaksājot valsts budžetā 25 000 euro.

Pakārtotās saistības jeb subordinētie noguldījumi ir noguldījumu veids, kas kalpo kā viens no bankas kapitāla instrumentiem. Tiem ir vismaz piecu gadu termiņš, tiek noteikta procentu likme, un tie daļēji tiek ieskaitīti bankas kapitālā. Piecu gadu laikā šādu noguldījumu nozīme kapitāla aprēķinos pakāpeniski samazinās, tādēļ arī bankas interese uzturēt šādus ieguldījumus laika gaitā mazinās. Pēc būtības tas ir noguldījums ar papildu funkciju – stiprināt bankas kapitālu.

Praksē šīs programmas īstenošana izpaudās kā ārvalstu personu līdzekļu ieguldīšana kredītiestādēs, pēc pieciem gadiem ieguldījumu atgūstot ar procentiem un šajā laikā saņemot termiņuzturēšanās atļauju. Konstatēti arī gadījumi, kuros persona iegulda līdzekļus šajā programmā un vienlaikus no tās pašas kredītiestādes aizņemas attiecīgo naudas summu, tādējādi neveicinot Latvijas ekonomisko attīstību.

Latvijas Banka komisijai norādījusi, ka, analizējot nerezidentu ieguldījumus kredītiestāžu pakārtotajās saistībās, redzams kopējais ieguldījumu apjoms, kurā ietilpst arī tādi ieguldījumi, kas nav saistīti ar uzturēšanās atļauju programmām. Banku uzraudzības ietvaros situācija ir pārrunāta ar kredītiestādēm, un secināts, ka pat visu šādu nerezidentu ieguldījumu pēkšņa izņemšana būtiski neietekmētu banku darbību vai stabilitāti. Līdz ar to sistēmiski riski finanšu sektoram nepastāv. Turklāt bankas lielā mērā ir mainījušas savus biznesa modeļus, un tās kredītiestādes, kuras agrāk aktīvi strādāja ar nerezidentiem, šobrīd to dara minimāli.

Komisija konstatēja, ka ieguldījumu programma kredītiestāžu pakārtotajās saistībās ir bijusi saistīta ar paaugstinātiem nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riskiem. Latvijas kredītiestādēs nonāca finansējums ar augstiem naudas atmazgāšanas riskiem, kas varēja veicināt negatīvu vērtējumu par Latvijas finanšu sektoru un kļūt par vienu no faktoriem pastiprinātas AML uzraudzības procedūru kontekstā.

Jāņem vērā, ka programmas īstenošana patērē Latvijas institūciju administratīvos resursus un palielina naudas atmazgāšanas un drošības riskus, vienlaikus nesniedzot būtisku ieguvumu valsts tautsaimniecībai. Tādēļ Izmeklēšanas komisija secina, ka nepieciešams politisks atbalsts jaunā Imigrācijas likumprojekta (Nr.56/Lp.14) virzībai, kur šis investīciju veids vairs netiek paredzēts.

6.8. Problēmas saistībā ar investīciju programmu darbību

Drošības riskus termiņuzturēšanās atļauju pieteicējiem vērtē Valsts drošības dienests (VDD), analizējot izlūkošanas riskus, terorisma draudus un iespējamu apdraudējumu konstitucionālajai iekārtai. Ja drošības izvērtēšanas procesā tiek iegūta informācija par iespējamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju vai nelegālu migrāciju, tā tiek nodota citām kompetentajām iestādēm.

Kopš 2022. gada vairāk nekā 30 termiņuzturēšanās atļauju vai pastāvīgās uzturēšanās atļauju turētāji pēc drošības izvērtējuma ir iekļauti tā dēvētajā melnajā sarakstā. Nekustamā īpašuma ieguldījumu programmas pieteikumu izskatīšanā pēdējos gados aktīvi iesaistās arī Finanšu izlūkošanas dienests, pārbaudot līdzekļu izcelsmi.

2024. gadā VDD veica 818 termiņuzturēšanās atļauju pretendentu pārbaudes, no kurām 80,0 % bija saistītas ar ārvalstnieku ieguldījumiem nekustamajā īpašumā. Termiņuzturēšanās atļauju pieteicēju pārbaudes patērē PMLP un VDD administratīvos un finanšu resursus, kurus, iespējams, būtu lietderīgāk novirzīt citu valsts drošības un migrācijas kontroles uzdevumu veikšanai.

Pēc 2022. gada Imigrācijas likuma grozījumiem, ar kuriem Krievijas un Baltkrievijas pilsoņiem tika liegta iespēja investēt Latvijas tautsaimniecībā termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanas nolūkā, izsniegto atļauju skaits samazinājās. Vienlaikus zināms pieaugums novērots Indijas un Turcijas pilsoņu veikto darījumu dēļ.

VDD sniegtā informācija liecina, ka papildu problēmu rada Krievijas pilsoņu iespēja iegūt citas valsts pilsonību, piemēram, Izraēlas pilsonību, un pēc tam pieprasīt vai pagarināt termiņuzturēšanās atļauju Latvijā jau kā citas valsts pilsonim. Šādos gadījumos informācijas pārbaude ir sarežģīta, jo no Krievijas, Baltkrievijas un Ķīnas ir grūti iegūt precizējošu informāciju.

Konstatēti arī gadījumi, kad VDD pieprasījis papildu informāciju par Izraēlas pilsoni, kuram vienlaikus ir arī Krievijas pilsonība, un pēc šāda pieprasījuma persona atsaukusi savu termiņuzturēšanās atļaujas pieteikumu.

Secinājumi

1. Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija secina, ka investīciju programmu ar šādiem nosacījumiem nozīme termiņuzturēšanās atļauju sistēmā laika gaitā ir būtiski samazinājusies. Kopējais investīciju apjoms kopš programmu ieviešanas pārsniedz 1,6 miljardus euro, bet ar termiņuzturēšanās atļaujām saistīto investīciju īpatsvars kopējā ārvalstu investīciju struktūrā ir būtiski samazinājies (no >11 % 2014. gadā līdz 0,3 % 2024. gadā). Vienlaikus programmu piemērošana ir saistīta ar administratīvu slogu, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas riskiem un drošības riskiem, tai skaitā drošības pārbažu apjomu un informācijas pieejamības ierobežojumiem par atsevišķu valstu pilsoņiem.
2. Balstoties uz Uzņēmumu reģistra un citu institūciju sniegtās informācijas, Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija ir konstatējusi, ka

TUA izsniegšana uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus, gadījumos, kad ārzemnieks, atbilstoši PIK vērtētajā laikā spēkā esošajam Imigrācijas likuma regulējumam, veic investīcijas nekustamajā īpašumā, nesniedz gaidītos rezultātus Latvijas ekonomikas attīstībā. Uzņēmumu reģistrs ir norādījis, ka pašreizējais regulējums nenodrošina pietiekamu mehānismu, lai nošķirtu situācijas, kurās pamatkapitāla palielināšana veikta objektīvu komercdarbības vajadzību dēļ, no gadījumiem, kad šis instruments tiek izmantots tikai kā formāls priekšnoteikums termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai vai, iespējams, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Ir konstatētas situācijas, kurās viena un tā pati naudas summa tiek atkārtoti izmantota kā ieguldījums, radot maldīgu priekšstatu par uzņēmuma ieguvumiem izaugsmei, bet atbilstoša uzņēmējdarbība netiek īstenota.

3. Izmeklēšanas komisija secina, ka esošās TUA programmas, kas dod iespēju ārvalstu pilsoņiem iegūt uzturēšanās tiesības Latvijā balstoties uz nekustamā īpašuma iegādi, ieguldot kapitālsabiedrību pamatkapitālā, veicot ieguldījumus Latvijā reģistrētu kredītiestāžu pakārtotajās saistībās vai iegādājoties īpašam mērķim noteiktus bezprocentu valsts vērtspapīrus, ir slēdzamas. Tādēļ Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir nepieciešams politisks atbalsts jaunā Imigrācijas likumprojekta (Nr.56/Lp.14) virzībai, kur šis investīciju veids vairs netiek paredzēts.
4. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka Valsts kase jau vairākus gadus, tostarp informatīvajos ziņojumos “Par Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 3., 28., 29., 30. un 31. punktā paredzēto noteikumu īstenošanas gaitu un rezultātiem”, bija aicinājusi slēgt programmu, kas saistīta ar īpašam mērķim noteiktu bezprocentu valsts vērtspapīru iegādi. Tomēr Saeimā līdz 2026. gadam netika pievērsta pietiekama vērība iespējai atsaukties uz atsevišķu institūciju aicinājumiem un slēgt minētās programmas laikā, kad Imigrācijas likums bija vairākas reizes atvērts citu grozījumu veikšanai.
5. Tiesībsargājošām iestādēm ir jāveic turpmākas kriminālprocesuālās darbības kopā ar Finanšu izlūkošanas dienestu un Uzņēmumu reģistru, lai vērstos pret juridiskajām personām, kuras ir iesaistītas shēmu organizēšanā saistībā ar termiņuzturēšanās atļauju negodprātīgu iegūšanu.
6. Ņemot vērā noteiktos iecerēšanas un uzturēšanās ierobežojumus Krievijas un Baltkrievijas pilsoņiem saistībā ar radītajiem drošības riskiem, Imigrācijas likumā būtu jāparedz norma, ka termiņuzturēšanās atļaujas noteiktos gadījumos nav iespējams saņemt un pagarināt ne tikai Krievijas un Baltkrievijas pilsoņiem, bet arī tām personām, kurām ir dubultā pilsonība ar šīm valstīm.

7. Trešo valstu studentu iecelšana un uzturēšanās Latvijā

Trešo valstu studentu iespējas iecelt un uzturēties Latvijas Republikā studiju nolūkā regulē Imigrācijas likums un uz tā pamata izdotie Ministru kabineta noteikumi. Līdz šim normatīvais regulējums lielā mērā veidots atbilstoši agrāk valdību deklarācijās noteiktajām prioritātēm, ārvalstu studentu piesaisti skatot galvenokārt ekonomiskā kontekstā un akcentējot to kā vienu no izglītības eksporta virzieniem, nevis kā darbaspēka piesaistes instrumentiem.

Kopš 2009. gada ārvalstu studentu piesaiste tika uzskatīta par vienu no ekonomiskās politikas faktoriem, tādēļ regulējums tika veidots ar salīdzinoši atvieglotām procedūrām gan studentiem, gan augstākās izglītības iestādēm. Tomēr starptautiskā un Latvijas iekšējā situācija ir būtiski mainījusies. Līdz ar to trešo valstu pilsoņu iecelšana studiju nolūkā turpmāk vērtējama ne tikai ekonomiskās lietderības, bet arī nacionālās drošības, sabiedriskās kārtības un nacionālās identitātes saglabāšanas kontekstā.

7.1. Noteikumi ārvalstu studentiem un augstskolu atbildība

Augstākās izglītības iestāde studiju nolūkā uzņemas uzaicinātāja lomu. Tas nozīmē, ka augstskola Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē noformē izsaukumu, ar kuru apliecina, ka konkrētais ārvalstu students ir uzņemts akreditētā studiju programmā. Uz šā izsaukuma pamata trešās valsts pilsonis var pieprasīt ilgtermiņa vīzu vai termiņuzturēšanās atļauju.

Augstskolas pienākums ir nodrošināt, lai studenta patiesais iecelšanas un uzturēšanās mērķis atbilstu dokumentos norādītajam mērķim, proti, studijām. Ja students pieprasa termiņuzturēšanās atļauju saistībā ar studijām Latvijas Republikā, lēmums par tās izsniegšanu tiek pieņemts, izvērtējot vairākus nosacījumus. Studentam jābūt derīgam ceļošanas dokumentam, izglītībai, kas atbilst uzņemšanai attiecīgajā augstākās izglītības iestādē, pietiekamiem finanšu līdzekļiem uzturēšanās nodrošināšanai un tās valodas prasmēm, kurā tiek plānotas studijas. Tendence liecina, ka studējošie tiek atlasīti un ierodas bez attiecīgās valodas prasmēm. Valsts robežsardze vairākkārtēji lidostā “Rīga” ir konstatējusi studentus, kuri acīmredzot, nepārprotami nepārvalda studiju valodu – angļu, pēc kā tiek pieņemts lēmums atteikt iecelšanu Latvijā. Tāpat students nedrīkst radīt draudus sabiedriskajai kārtībai vai valsts drošībai. Ja šo nosacījumu izvērtēšanā rodas šaubas par personas patieso iecelšanas mērķi, termiņuzturēšanās atļaujas piešķiršana var tikt atteikta.

Statistikas dati liecina, ka regulāri tiek pieņemti lēmumi par atteikumu piešķirt termiņuzturēšanās atļauju studiju nolūkā. 2025. gadā tika pieņemti 104 atteikuma lēmumi, no kuriem būtiska daļa – 37 gadījumi – bija saistīti ar konstatētu nelegālās imigrācijas risku. Cits biežs atteikuma pamats bija nepilnīgi iesniegti dokumenti. Tas norāda, ka studiju uzaicinājums pats par sevi netiek uzskatīts par pietiekamu pierādījumu personas nolūku atbilstībai. Vienlaikus jāuzsver, ka pieejamā statistika par atteikumiem nav pilnīga, jo ievērojamu pieteikumu skaitu, tostarp vairākus simtus gadījumu, noraida Latvijas diplomātiskās pārstāvniecības vīzas pieprasīšanas stadijā, kā arī Akadēmiskās informācijas centrs (AIC).

Pēc termiņuzturēšanās atļaujas izsniegšanas studentam ir pienākums nodrošināt pietiekamu studiju progresu. Tas formāli tiek vērtēts katru gadu, un termiņuzturēšanās atļauja var tikt anulēta, ja students faktiski nepilda studiju programmu vai atkārtoti pārtrauc studijas.

Normatīvais regulējums paredz vairākus kritērijus, kas liecina par nepietiekamu studiju progresu, tostarp atkārtotu atskaitīšanu no studiju programmas pēdējo piecu gadu laikā, vairākkārtēju studiju uzsākšanu un pārtraukšanu, kā arī būtisku studiju termiņa pārsniegšanu bez objektīva pamata.

Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka praksē daudzas no šīm prasībām nedarbojas pilnvērtīgi vai tiek piemērotas tikai daļēji. Turklāt starp dažādām augstākās izglītības iestādēm, kas darbojas kā uzaicinātāji, pastāv būtiskas atšķirības kontroles pasākumu ieviešanā un īstenošanā.

Praksē konstatēti šādi gadījumi:

1. atsevišķas augstskolas ir noteikušas tikai 60,0 % obligāto studiju apmeklējumu;
2. apmeklējums tiek reģistrēts ar identifikācijas kartēm, kuras ārvalstu studenti var izmantot arī citu studentu reģistrēšanai;
3. atbildība par korektu apmeklējuma reģistrāciju nereti tiek uzticēta pasniedzējam, kura pamatpienākumi nav administratīvā kontrole;
4. augstskolas pieļauj attālinātu pieslēgšanos lekcijām un semināriem, tostarp ar izslēgtām kamerām;
5. netiek pietiekami kontrolēts, vai ārvalstu students faktiski neuzturas citā Eiropas valstī, vienlaikus radot šķietamību, ka viņš attālināti turpina studijas Latvijas augstskolā.

Anulēto termiņuzturēšanās atļauju skaits ir ievērojami lielāks nekā atteikumu skaits. 2025. gadā tika anulētas 1204 ārvalstu studentiem izsniegtās termiņuzturēšanās atļaujas. No tām 1012 gadījumi bija saistīti ar studenta atskaitīšanu no studiju programmas. Vēl 80 gadījumos atļaujas tika anulētas tādēļ, ka students nebija reģistrējies savu uzturēšanos, savukārt četros gadījumos anulēšana tika veikta, pamatojoties uz kompetento valsts drošības iestāžu atzinumu. Ne visos gadījumos valsts var pārliecināties, vai attiecīgie studenti pēc termiņuzturēšanās atļaujas anulēšanas ir izceļojuši no Latvijas un Eiropas Savienības.

Augstskolām kā uzaicinātājām ir tiešs pienākums informēt valsts iestādes par studentu statusa izmaiņām. Ja students pārtrauc studijas, tiek atskaitīts vai ilgstoši bez attaisnojoša iemesla neapmeklē studiju procesu un nav sasniedzams, augstskolai noteiktajā termiņā ir jāsniedz informācija PMLP vai Valsts robežsardzei. Šī informācija kalpo par pamatu turpmākai studenta uzturēšanās tiesiskuma izvērtēšanai.

Valsts robežsardze norāda uz gadījumiem, kuros studenti pēc studiju pārtraukšanas faktiski pazūd no valsts iestāžu redzesloka, un viņu atrašanās vietu nevar noskaidrot, neskatoties uz veikto informācijas sistēmu analīzi un pārbaudēm. Valsts robežsardzes īstenoātā kontrole parāda, ka trešo valstu studentu uzturēšanās faktiskā uzraudzība sākas tikai pēc tam, kad augstskola jau ir sniegusi uzaicinājumu un valsts iestādes ir piešķirušas ieceļošanas tiesības. Tādējādi augstskolu sniegtā informācija par studentu faktisko studiju procesu, mācību apmeklēšanu un studiju turpināšanu ir būtisks elements visā trešo valstu studentu kontroles sistēmā Latvijā.

7.2. Trešo valstu studenti Latvijā

Trešo valstu studentu skaits Latvijā pēdējos gados ir strauji pieaudzis. Kopējo migrācijas statistiku būtiski ietekmē Ukrainas civiliedzīvotāju plūsma, tomēr arī bez šī faktora trešo valstu studentu skaita pieaugums ir ievērojams. Ja 2016. gada beigās derīgas termiņuzturēšanās atļaujas studiju nolūkā bija 2900 trešo valstu pilsoņiem, tad 2025. gada beigās šis skaits sasniedza 7677. Līdztekus būtiski pieauga arī ikgadēji izsniegto pirmreizējo termiņuzturēšanās atļauju skaits studiju nolūkā, īpaši pēc 2022. gada. Atbilstoši PMLP sniegtajai informācijai 2025. gadā aptuveni 20,0 % no visām pirmreizējām termiņuzturēšanās atļaujām tika izsniegtas ārvalstu studentiem. Šāda dinamika rada pastiprinātu slodzi gan augstākās izglītības iestādēm, gan kontrolējošajām institūcijām.

Vērtējot kopējo ārvalstu studentu skaitu, 2025. gadā visvairāk studentu bija no Indijas – 3158 personas jeb 27,0 % no kopējā ārvalstu studentu skaita. Tai sekoja Uzbekistāna ar 1118 studentiem jeb 10,0 % no visiem ārvalstu studentiem. Aptuveni puse no visiem ārvalstu studentiem studēja Rīgas Stradiņa universitātē un Rīgas Tehniskajā universitātē. Trešo valstu studentu griezumā aiz Indijas un Uzbekistānas seko Turcija, Azerbaidžāna un Šrilanka. Tas nozīmē, ka augstskolām un valsts iestādēm studiju migrācijas jomā arvien biežāk jāstrādā ar studentiem no valstīm, kas tiek uzskatītas par paaugstināta migrācijas riska valstīm.

2025. gadā Akadēmiskās informācijas centrs izskatīja aptuveni 12 000 izglītības dokumentu, no kuriem aptuveni 6000 bija no Indijas. Tālāk sekoja Pakistāna, Šrilanka un Azerbaidžāna. Vienlaikus Akadēmiskās informācijas centra rīcībā nav datu par studentu turpmākajām gaitām pēc studiju uzsākšanas vai pabeigšanas.

Izskatot termiņuzturēšanās atļaujas pieprasījumus studiju nolūkā, PMLP neprasa Akadēmiskās informācijas centra izziņu par pretendenta izglītības dokumentu atbilstību, jo normatīvais regulējums paredz, ka izglītības dokumentu atbilstību pārbauda pati augstskola. Tas rada risku, ka atsevišķas augstākās izglītības iestādes, īpaši privātās augstskolas, var uzņemt studentus bez pietiekami rūpīgas izglītības dokumentu pārbaudes.

7.3. Dažādā Latvijas augstskolu prakse

Uz Izmeklēšanas komisijas sēdi tika aicinātas tās Latvijas augstskolas, kurās ir vislielākais studējošo trešo valstu pilsoņu īpatsvars – Rīgas Tehniskajā universitātē (RTU), Rīgas Ziemeļvalstu augstskola (RZA), Biznesa augstskola “Turība”, Ekonomikas un kultūras augstskola (EKA) Transportu un sakaru institūts (TSI). Sēdē piedalījās arī Rīgas Stradiņa universitātes pārstāvis.

Gan Izmeklēšanas komisijas sēdēs klātienē prezentētā, gan elektroniski iesūtītā atsevišķu augstskolu informācija atklāja, ka trešo valstu studentu uzņemšana, studiju norise un uzraudzība Latvijā tiek organizēta pēc līdzīga normatīvā regulējuma, taču ar atšķirīgiem praktiskās īstenošanas mehānismiem. Augstskolas sniedza detalizētu informāciju par studentu izcelsmi, uzņemšanas procedūrām, sadarbību ar aģentūrām un studiju apmeklējuma kontroli. Noteikumu praktiskajā īstenošanā pastāv nozīmīgas atšķirības studiju apmeklējuma kontroles, sadarbības ar aģentūrām un studentu uzraudzības intensitātes ziņā.

Rīgas Tehniskajā universitātē trešo valstu studenti veido būtisku ārvalstu studentu daļu. Universitātē pilna laika bakalaura un maģistra studiju līmenī studē vairāk nekā 2300 trešo valstu studenti no 49 valstīm. Lielākās izcelsmes valstis ir Indija (867), Turcija (412), Azerbaidžāna (300), Šrilanka (259) un Uzbekistāna (255). Studentiem tiek piedāvātas vairāk nekā 40 studiju programmas angļu valodā, un uzņemšana notiek centralizētā tiešsaistes pieteikšanās sistēmā. Lielākā daļa RTU ārvalstu studentu (97,0 %) izglītību bija ieguvuši ārpus Eiropas Savienības.

Transporta un sakaru institūtā trešo valstu studenti veido vairāk nekā pusi no visiem ārvalstu studentiem. TSI studē studenti no vairāk nekā 40 valstīm, tostarp gan no OECD un NATO valstīm, gan no citām trešajām valstīm. Lielākā daļa trešo valstu studentu studē bakalaura līmenī, kam seko maģistra un doktora studijas. Daļa studentu apgūst attālinātās programmas, un šie studenti fiziski Latvijā neuzturas, izņemot brīdi, kad ierodas pēc diploma. Visvairāk trešo valstu studentu TSI ir no Indijas (273), Uzbekistānas (75), Šrilankas (50), Turcijas (49), Azerbaidžānas (40) un Ukrainas (39).

Rīgas Ziemeļvalstu augstskola komisijā sniedza informāciju par starptautisko studentu sastāvu un studiju organizāciju. RZA pavisam studē 2356 studējošie no 32 valstīm. Augstskola darbojas gan Latvijā, gan ārvalstīs, tostarp ar filiāli Uzbekistānā, kur studējošie fiziski neierodas Latvijas Republikā. No trešo valstu studentiem, 85,0 % uzturas Uzbekistānā, 2026. gada sākumā viņu skaits bija 233. No trešo valstu studentiem Latvijā studē tikai 10,0 %. Studējošie Latvijā un filiālē tiek reģistrēti vienotajā valsts sistēmā. Daļa studentu nepiedalās fiziskajā migrācijā uz Latviju, jo apgūst studijas filiālē vai nepilna laika programmās. 2024. gadā daļa apstiprināto studentu Latvijā neieceļoja, mainot lēmumu vai saņemot atteikumu vīzas procesā. 2024. gadā no 800 RZA apstiprinātajiem pieteikumiem 12,3% jeb 99 studenti neieceļoja Latvijā, mainot viedokli vai saņemot atteikumu.

Biznesa augstskola "Turība" ir noteikusi ārvalstu studentiem minimālo apmeklējumu 70,0 % apjomā. Kopējais augstskolas studentu skaits ir 4190, tiem 1096 ir trešo valstu studenti. Visvairāk ārvalstu studentu ir no Indijas (923), Šrilankas (50), Azerbaidžānas (39), Ukrainas (19), un Uzbekistānas (19).

Rīgas Stradiņa universitātes statistiskie dati parāda labāku ainu, nekā vairākās citās augstskolās. RSU ārvalstu studentu vidū trešo valstu pilsoņi veido salīdzinoši mazāku daļu. No 482 trešo valstu studentiem būtiska daļa ir OECD valstu pilsoņi, savukārt studentu skaits no papildus pārbaudāmajām valstīm ir ievērojami mazāks. Vairāk nekā puse no RSU ārvalstu studentiem dzīvo Eiropas Savienības vai Eiropas Ekonomikas zonas valstīs. Savukārt vairākās augstskolās ir vērojams dominējošs trešo valstu studentu īpatsvars. Šie dati ilustrē, ka trešo valstu studentu profils būtiski atšķiras starp Latvijas augstskolām, kur RSU pozitīvi izceļas ar studentu piesaisti no ekonomiski attīstītajām valstīm.

16 augstskolas ir noslēgušas labas gribas vienošanos ar Robežsardzi, PMLP, Izglītības un zinātnes ministriju, Ārlietu ministriju un Iekšlietu ministriju. Šajās vienošanās iekļauti nosacījumi par informācijas sniegšanu, apmeklējuma uzskaiti un kontroles mehānismiem. Augstskolu programmu akreditācijas procesā ir stingrāk jāvērtē, vai augstskolas ievēro noteikumus gan uzņemšanā, gan studiju procesa uzraudzībā, gan iekšējās kontroles mehānismos. Augstskolām būs jāspēj pierādīt, ka tām ir skaidra

kārtība, kā rīkoties gadījumos, kad students neapmeklē nodarbības vai neatbilst valodas prasībām.

Ja augstskolas uzaicinātajiem studentiem ir liels vīzu atteikumu īpatsvars, tad augstskolai vajadzētu piemērot aizliegumu turpmāk uzaicināt ārvalstniekus. Šiem ierobežojumiem ir jākalpo kā līdzeklim, lai atturētu augstskolas no nekvalitatīvas uzņemšanas. Ārvalstu studentu kontrolē ir jāliek uzsvars uz preventīviem pasākumiem, lai Valsts robežsardzei un citām iestādēm būtu mazāk jānodarbojas ar seku risināšanu.

7.4. Studentu piesaiste ārvalstīs

Īpaša uzmanība komisijas sēdēs tika pievērsta augstskolu piesaistes praksei trešajās valstīs. Tika apkopota un analizēta informācija par augstskolu sadarbības praksi ar ārvalstu aģentūrām ārvalstu studentu piesaistē. Te tiek piedāvāti dažu augstskolu piemēri ilustrācijai. *Rīgas Stradiņa universitātei (RSU)* 2026. gadā ir 23 aktīvi līgumi ar studējošo piesaistes aģentūrām trešajās valstīs. Divpadsmit no šiem līgumiem ir ar OECD/bezvīzu valstu aģentūrām. Ar Indijas aģentūrām RSU ir noslēgusi astoņus līgumus, bet ar Šrilankas, Uzbekistānas, Libānas – pa vienam līgumam.

Pēdējo piecu gadu laikā ir bijuši vēl 19 līgumi ar studējošo piesaistes aģentūrām trešajās valstīs, kuru darbība beigusies vai tikusi apturēta. Komisijas maksas aģentūrām par katru piesaistīto studējošo lielākajā daļā studiju programmu ir 10,0 % vai mazākā apmērā no viena studiju gada RSU studiju maksas par attiecīgo programmu. Minētā 10,0 % apmērs tiek pārsniegts divu maģistra studiju gadījumā un veido 11,1 % un 14,7 % no viena studiju gada RSU studiju maksas par attiecīgo programmu.

Daugavpils Universitāte 2023. gadā noslēdza līgumu ar “Gevitas Consulting (Wuxi) Co”, lai piesaistītu studējošos no Ķīnas. DU maksāja vienreizēju komisijas maksu 1000 euro par katru piesaistīto ārvalstu studējošo. Komisijas maksa tiek izmaksāta starpniekam pēc tam, kad ārvalstu studējošais ir pārskaitījis studiju maksu par pirmo studiju gadu uz Universitātes bankas kontu un uzsācis studijas klātienē. Tā kā studiju maksa ir ap 3000 euro par vienu mācību gad, tad DU trešdaļu no tās maksā studentu piesaistes aģentūrai. Studiju maksa ir jāpārskaita par veselu studiju gadu uz Universitātes bankas kontu pirms oficiālā uzņemšanas apliecinājuma un vīzas saņemšanas.

Studiju maksa tiek atgriezta tikai tādā gadījumā, ja reflektantam tiek atteikta vīza. 2024. gadā DU slēdza līgumu ar “Horizons For Study Abroad”, bet minēta aģentūra ne reizi nav piesaistījusi nevienu studentu kopš tika parakstīts līgums. Līdzīga situācija ir arī ar aģentūrām – “Sunshine Overseas Education Consultancy” un SIA “Hippopotamus”. DU 2025. gadā slēdza līgumu par studentu piesaisti ar uzņēmumu “J M Education Consultancy”, bet sadarbība vairs nav aktuāla.

Latvijas Universitātē (LU) visās studiju programmās, kas tiek piedāvātas ārvalstu studējošajiem, ir noteikts ierobežots studiju vietu skaits. Atlasi iztur aptuveni 10,0 % pretendentu. 2025. gadā lielākā daļa ārvalstu studentu piesaistes aktivitāšu norisinājās Eiropas valstīs un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dalībvalstīs, piedaloties starptautiskajās izglītības izstādēs: 12 – Itālijā, 6 – Vācijā, 2 – Japānā un 1 – Turcijā. Vairāku gadu laikā LU ir slēgusi līgumus ar dažādiem ārvalstu aģentūrām; 2025. gadā līgums ir slēgts ar “Begin Education Marketing” 13 671,00 euro,

kas iekļauj dalību 1 tiešsaistes augstākās izglītības izstādē Latīņamerikas valstīs (Argentīna, Peru, Kolumbija, Meksika 7 klātienes izstādēs Azerbaidžānā, Kazahstānā, Uzbekistānā, Turcijā, Vjetnamā). LU starpniekiem maksā vienreizēju 10,0 % komisiju no pirmā studiju gada studiju maksas par katru piesaistīto ārvalstu studentu (gan Eiropas, gan trešo valstu pilsoni), kurš ir uzsācis studijas Latvijas Universitātē. LU studentu piesaistes aģentūrām ir izmaksājusi komisijas maksu 2024. gadā 17626,20 EUR - 2025. gadā – 13482 euro.

Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte (LBTU) reklāmas kampaņām trešajās valstīs 2023. gadā ir tērējusi 33 180,49 euro, 2024. gadā – 53 648,72 EUR, bet 2025. gadā – 48 673.50 euro. 2023. gadā finansējums cita starpā ir lietots dalībai starptautiskajās izstādēs Uzbekistānā, Azerbaidžānā, Gruzijā un Kazahstānā. Savukārt 2025. gadā tika īstenota dalība starptautiskajās izstādēs Azerbaidžānā, Vjetnamā, Turcijā un Albānijā. LBTU izmanto dažādu studentu piesaistes aģentūru pakalpojumus. LBTU ir fokusējusies uz tādām trešajām valstīm Uzbekistāna, Azerbaidžāna, Gruzija, Kazahstāna, Indija, Šrilanka, Vjetnama, Turcija, Albānija un citas valstis, kurās tiek īstenotas studentu piesaistes aktivitātes. Aģentam tiek maksāta komisijas maksa par katru piesaistīto studentu, kurš ir imatrikulēts LBTU. Komisijas apmērs tiek noteikts procentuāli no studenta pirmā studiju gada maksas: 10,0 % no pirmā gada studiju maksas – sākotnēji; 15,0 %, ja aģents piesaistījis LBTU kopumā vairāk nekā 10 studentus; 20,0 %, ja konkrētajā semestrī LBTU piesaistīti vismaz 5 studenti.

No *Rīgas Tehniskā universitātes (RTU)* piesaistītajiem trešo valstu pilsoņiem, lielāko studējošo īpatsvaru veido Indijas pilsoņi. 2024. gadā RTU organizēja iepirkumu uz četriem gadiem, izmantojot starpnieku kompānijas studentu meklēšanai trešajās valstīs. 2024./2025. gadā studentu piesaistei no Indijas tika izmantoti vairāki aģenti, kuriem kopumā tika samaksāti 223 813,70 euro. Savukārt, Šrilankas studējošo piesaistei tika tērēti 143 480 euro. Kopējās RTU izmaksas aģentiem 2023. gadā – 155 000 euro; 2024. gadā – 491 000 euro, 2025. gadā – 361 000 euro. Ārvalstu studentu aktivitātes tiek finansētas tikai no RTU pašas ieņēmumiem – ārvalstu studentu mācību maksām; valsts budžeta piešķirtie līdzekļi netiek izmantoti ārvalstu studentu piesaistē un studiju procesa nodrošināšanā. RTU studē aptuveni 3000 ārvalstu studentu no vairāk nekā 100 dažādām pasaules valstīm un gandrīz puse no šiem studentiem studē maģistrantūrā.

Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka trešo valstu studentu piesaistē aktīvi darbojas aģentūras, kuras nereti sniedz maldinošu informāciju. Gatavojoties sēdei, kurā tika izskatīta trešo valstu studentu piesaistes problemātika, tika analizēta informācija uzbeku, hindi un citās valodās, lai noskaidrotu, kā Latvija tiek reklamēta potenciālajiem studentiem. Uzbeku valodā informācija pārsvarā tiek pasniegta korekti, savukārt Indijas un Pakistānas tirgum paredzētās reklāmas bieži neatbilst realitātei. Tajās tiek solīta viegla piekļuve darbam, brīva pārvietošanās pa Eiropu, minimālas angļu valodas prasības un iespēja ierasties kopā ar ģimeni.

Ilustrācijai var minēt interneta vidē pieejamus videoklipus, kuros personas atklāti stāsta par studiju statusa izmantošanu darbam Latvijā. Vienā no šādiem video vīrietis norāda, ka ir augstskolas “Turība” students un strādā par kurjeru, izmantojot citas personas identitāti “Bolt” lietotnē, par to maksājot 70 rūpijas (7,9 euro) dienā. Viņš atzīst, ka likumā noteiktais četru stundu darba ierobežojums netiek ievērots un ka sistēma to faktiski nekontrolē. Citā videoklipā students no Deli norāda, ka studiju vīzu ir vieglāk iegūt nekā darba vīzu un ka viņš pats strādā līdz 12 stundām dienā, jo reāla kontrole

nenotiek. Persona arī apgalvo, ka studijas Latvijā ir formālas un daudz vieglākas nekā Indijā, savukārt galvenais mērķis esot strādāt un pelnīt.

Lai gan minētie gadījumi nav attiecināmi uz visiem trešo valstu studentiem vai visām Latvijas augstskolām, šādu videomateriālu liels skaits interneta vidē ir satraucošs un nevar palikt bez imigrācijas kontroles institūciju uzmanības. Ārvalstu aģentūras labi pārzina Latvijas normatīvā regulējuma nepilnības un aktīvi māca studentus, kā intervijās sniegt “pareizās” atbildes. Konstatēti arī gadījumi, kuros aģentūras piedāvā finanšu nodrošinājuma “sakārtošanu”, īslaicīgi pārskaitot naudu studentu kontos, lai formāli izpildītu uzturēšanās atļaujas vai vīzas saņemšanas prasības.

7.5. Nozīmīgākās problēmas un iespējamie risinājumi

Valsts robežsardze konstatē gadījumus, kuros studenti tūlīt pēc ierašanās Latvijā mēģina pārvietoties uz citām Šengenas valstīm, nemaz neuzsākot studijas augstākās izglītības iestādē. Šim nolūkam tiek izmantoti iekšējie avioreisi. Šādu gadījumu atklāšana ir sarežģīta, jo pārvietošanās notiek Šengenas telpā, tomēr Valsts robežsardze, izvēles kārtībā balstoties uz riska analīzi, veic imigrācijas kontroli arī attiecībā uz iekšējiem reisiem, un atsevišķi šādi pārkāpumi tiek konstatēti.

Izmeklēšanas komisijas sēdēs tika apspriesta augstskolu atbildība par studentu faktisko dalību studiju procesā. Normatīvais regulējums uzliek augstskolām pienākumu ziņot par studentu neapmeklēšanu, studiju pārtraukšanu vai atskaitīšanu. Tomēr komisijā secināts, ka augstskolu pieeja apmeklējuma kontrolei ir atšķirīga un vienota sistēma nepastāv. Daļa augstskolu tikai nesen sākusi ieviest elektronisko apmeklējuma kontroli, savukārt citās kontrole ilgstoši bijusi formāla.

Valsts drošības dienests jau vairākus gadus ir iesaistīts trešo valstu pilsoņu pieteikumu pārbaudēs gan studiju, gan nodarbinātības nolūkā. VDD informēja Izmeklēšanas komisiju, ka dienesta rīcībā esošā informācija liecina par sistemātiskiem trešo valstu studentu kontroles trūkumiem valsts pārvaldē. Šos trūkumus izmanto ārvalstnieki, kuri kā iecerēšanas mērķi deklarē studijas, bet faktiski Latvijā strādā vai uzturas ar citu nolūku.

Valsts drošības dienests un Valsts robežsardze norādīja, ka ikdienas praksē tiek konstatēti studenti, kuri nespēj angļu valodā atbildēt uz vienkāršiem jautājumiem par savām studijām, augstskolu vai tās atrašanās vietu. Sniedzot atbalstu Valsts robežsardzei un Rīgas pašvaldības policijai reidu laikā, VDD darbinieki regulāri sastop personas, kuras strādā par taksometra vadītājiem vai kurjeriem, bet nepārvalda angļu valodu pat minimālā līmenī, lai gan uzrāda Latvijas augstskolu studentu apliecības.

Konstatēti arī gadījumi, kad persona nespēj nosaukt pat savas augstskolas atrašanās vietu. VDD iegūtā informācija liecina, ka studentiem noteiktais maksimālais darba stundu skaits praksē tiek plaši pārsniegts.⁴

Ne Valsts robežsardzei, ne Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei (PMLP) nav pietiekamu resursu, lai pilnvērtīgi kontrolētu studentu studiju apmeklējumu,

⁴ Vairāk informācijas par studējošiem, kas strādā kā pašnodarbinātie, lasi sadaļā nr. 9. “Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība II: Studentu darbs un kurjerdienesti”.

nodarbinātības stundu ievērošanu, studentu apliecību izmantošanas shēmas un izraidīšanas procesu. Imigrācijas kontrole ir tikai viena no daudzām Valsts robežsardzes funkcijām, turklāt pēdējos gados dienesta slodzi ir palielinājuši arī papildu uzdevumi saistībā ar agresorvalstu pilsoņu pārbaudēm.

Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka nepastāv efektīvs mehānisms, kas ļautu pārbaudīt, vai ārvalstu studenti faktiski studē un vai viņu nodarbinātība atbilst normatīvo aktu prasībām. Kontroles procesā iesaistīts plašs institūciju un subjektu loks – no brīža, kad persona piesakās studijām, līdz brīdim, kad Latvijā jāuzrauga tās nodarbinātība. Šajā procesā piedalās gan valsts iestādes, gan augstskolas, gan privātās aģentūras. Tomēr šajā jomā līdz šim nav izveidots vienots, koordinēts un mērķtiecīgs mehānisms, kas nodrošinātu iesaistīto institūciju savstarpēji saskaņotu rīcību. Ja viena iestāde savu funkciju pilda rūpīgi, bet cita neveic tai uzticēto kontroles daļu, sistēmas kopējais rezultāts nav pietiekams.

Viena no problēmām ir saistīta ar ārvalstu studentu augstskolu maiņu uzturēšanās laikā Latvijā. 2024./2025. mācību gadā vairāk nekā simts ārvalstu studentu ir mainījuši augstskolu, turklāt vērojama tendence, ka pāreja lielākoties notiek uz vienām un tām pašām augstākās izglītības iestādēm. Īpaši problemātiski ir gadījumi, kuros studenti, kas no augstskolas atskaitīti pārkāpumu dēļ, pirms izraidīšanas reģistrējas citā augstskolā, tostarp mācību gada vidū. Komisijas ieskatā šāda prakse būtu vērtējama arī Krimināllikuma 285.² panta kontekstā, kas paredz atbildību par ļaunprātīgu nodrošināšanu ar iespēju likumīgi iegūt tiesības uzturēties Latvijas Republikā, citā Eiropas Savienības dalībvalstī, Eiropas Ekonomikas zonas valstī vai Šveices Konfederācijā.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka gadījumos, kad ārvalstu students tiek atskaitīts no augstskolas, viņam būtu jāatgriežas savā izcelsmes valstī un imigrācijas process jāuzsāk no jauna. Šāds risinājums mazinātu iespēju studenta statusu izmantot tikai formālai uzturēšanās tiesību saglabāšanai Latvijā un palīdzētu ierobežot mazāk motivētu ārvalstu studentu ilgstošu uzturēšanos valstī.

Ir nepieciešams noteikt stingrākus nosacījumus ārvalstu studentu eksmatrikulācijai studiju neapmeklēšanas gadījumā, kā arī ieviest stingrākus uzsākšanas kritērijus. Viena no būtiskām problēmām ir studentu nepietiekamās priekšzināšanas gan izvēlētajā studiju nozarē, gan angļu valodā. Būtu nosakāmi augstāki kritēriji vidējās izglītības sekmēm profilētajos priekšmetos, savukārt angļu valodas zināšanām jābūt pierādāmām ar uzticamu un starptautiski atzītu testu. Pašlaik pieņemamo svešvalodu pārbaudes sertifikātu saraksts ir pārāk plašs, kas rada šaubas par zināšanu novērtēšanas objektivitāti. Tāpēc būtu nepieciešams samazināt pieņemamo testu skaitu līdz diviem vai trim starptautiski atzītiem un uzticamiem pārbaudījumiem.

Vienlaikus Latvijā pašlaik nav institūcijas, kas varētu neatkarīgi pārliicināties par ārvalstnieka uzrādītajām angļu valodas prasmēm gadījumos, kad rodas šaubas par attiecīgā sertifikāta atbilstību.

Ir jāievieš prasība ārvalstu studentiem apgūt latviešu valodu vismaz A2 līmenī ārpus studiju programmas ietvara. Tāpat nepieciešams stiprināt administratīvās prasības, kas saistītas ar studentu materiālo nodrošinājumu. Studentam, ieceļojot Latvijā, jābūt pietiekamiem finanšu līdzekļiem, lai nepieciešamības gadījumā varētu atgriezties savā

izcelsmes valstī. Šo prasību varētu īstenot, ieviešot finanšu nodrošinājuma maksājumu, kas segtu atgriešanās izmaksas gadījumā, ja vīza vai uzturēšanās atļauja tiek anulēta. Praksē ir konstatētas situācijas, kurās ārvalstniekam faktiski nav pietiekamu finanšu līdzekļu, bet nepieciešamā summa īslaicīgi tiek izvietota personas ārvalstu bankas kontā un pēc tam pārskaitīta atpakaļ naudas aizdevējam.

Šajā ziņā kā pozitīvs piemērs minama Biznesa augstskolas “Turība” prakse, kas paredz depozīta iemaksu speciālā kontā. Šādu pieeju būtu iespējams noteikt kā standartu, paredzot, ka ārvalstu studentam finanšu nodrošinājums jāizvieto Latvijā atvērtā kontā ar ierobežotu piekļuvi līdzekļiem. Tas ļautu valstij pārliecināties, ka persona faktiski izpilda Imigrācijas likumā noteiktās prasības.

Trešo valstu bakalaurea līmeņa studenti regulāri pārkāpj atļauto darba laika ierobežojumu, izmanto citas personas identitāti, tostarp īrējot kontus, kā arī izmanto piegādes kompāniju pieprasīto pašnodarbinātā statusu, lai apietu noteiktos ierobežojumus. Šī situācija ir jārisina pēc būtības, piemēram, nosakot aizliegumu strādāt pirmajā studiju gadā vai paredzot, ka darba veikšanai nepieciešams atsevišķi pieprasīt darba tiesības saistībā ar konkrētu darba devēju. Nepieciešams aizliegt ārvalstu studentiem strādāt pašnodarbinātā statusā un atļaut nodarbinātību tikai uz darba līguma pamata. Tas ļautu efektīvāk izsekot nostrādātajām stundām un nodokļu nomaksai, jo pašreizējais pašnodarbinātības modelis padara kontroli praktiski neiespējamu.

Vienlaikus jāņem vērā, ka valsts institūciju kontrole būs neefektīva, ja augstākās izglītības iestādes pašas nepietiekami kontrolēs studiju procesa faktisko norisi un pieļaus situācijas, kurās studenta statuss tiek izmantots tikai formālai uzturēšanās tiesību saglabāšanai.

Augstākās izglītības eksportam būtu jānozīmē pievienotās vērtības radīšana Latvijas labā – zināšanu iegūšana un to turpmāka izmantošana tautsaimniecībā. Tomēr pašreizējā situācija liecina, ka trešo valstu absolventu skaits un viņu faktiskā nodarbinātība ne vienmēr korelē ar iegūto augstāko izglītību un sagaidāmo pienesumu Latvijas tautsaimniecībai.

Tādēļ nepieciešams veidot tādu regulējumu, kas nodrošinātu, ka ārvalstu absolventi rada pievienoto vērtību Latvijas tautsaimniecībai, nevis pēc studijām tiek nodarbināti vai pašnodarbināti nozarēs, kurās nav objektīva augsti kvalificēta darbaspēka trūkuma.

7.6. Izglītības internacionalizācijas politikas trūkumi

Latvija ir izvēlējusies augstākās izglītības internacionalizācijas ceļu, īstenojot studiju eksportu. Sākotnēji šajā procesā dominēja ekonomiski mērķi un Eiropas Savienības vienotās augstākās izglītības telpas attīstība, savukārt pēdējos gados priekšplānā izvirzījusies drošības risku analīze. Tas liek meklēt līdzsvaru starp ārvalstu studentu piesaisti, drošības prasībām, izglītības kvalitāti un tautsaimniecības interesēm.

Kopš 2010. gada dažādos stratēģiskos valsts attīstības dokumentos un izglītības pamatnostādnēs ir ietverts mērķis veicināt augstākās izglītības internacionalizāciju. Sākotnēji uzsvars tika likts uz kvantitatīviem rādītājiem, proti, pēc iespējas lielāka ārvalstu studentu skaita piesaisti. Tomēr situācija ir mainījusies. Imigrācijas jautājumi

vairs nav vērtējami tikai ekonomiskajā dimensijā, bet arī drošības politikas kontekstā. Līdz ar to kvantitatīva pieeja būtu aizstājama ar kvalitātes mērķu prioritāti, priekšroku dodot ārvalstu studentiem ar augstu motivāciju studēt, sekmīgi iekļauties akadēmiskajā vidē un sniegt pienesumu Latvijas zinātnes un tautsaimniecības attīstībai.

Valsts līmenī ārvalstu studentu piesaistes mārketingu īsteno “Study in Latvia”, kas darbojas Valsts izglītības attīstības aģentūras ietvaros. Mērķa valstis tiek noteiktas, balstoties uz ārpolitikas prioritātēm, starpvaldību līgumiem par sadarbību izglītībā, Ekonomikas ministrijas reģionālajām interesēm un drošības iestāžu rekomendācijām.

Laika posmā no 2021. līdz 2025. gadam trešajās valstīs notikušas četrpadsmit izstādes, kuru organizēšanai izlietoti 38 758 euro. Digitālajam mārketingam šajā pašā periodā izlietoti 54 654 euro. Vidēji gadā šiem mērķiem izlietoti aptuveni 18 600 euro. Atbilstoši Finanšu ministrijas datiem “Study in Latvia” kopējais gada izdevumu plāns 2025. gadam bija 474 482 euro, savukārt 2026. gadā paredzēts būtisks samazinājums. Līdz šim kā mērķa valstis noteiktas Vācija, Itālija, Ukraina, Gruzija, Vjetnama, kā arī Latvijas diaspora. Lēmumu par konkrētajām mērķa valstīm pieņem Izglītības un zinātnes ministrija.

Reizi gadā notiek starpinstitūciju sanāksme, kurā piedalās Izglītības un zinātnes ministrija, Ārlietu ministrija, Iekšlietu ministrija, Ekonomikas ministrija, drošības iestādes un “Study in Latvia”. Šajās sanāksmēs tiek izvērtēta līdzšinējā sadarbība, identificēti riski un saskaņots nākamā gada mērķa valstu saraksts. Piesaistīto studentu skaita dati liecina, ka “Study in Latvia” līdz šim nav sasniedzis būtiskus rezultātus vairākās prioritārajās valstīs, tostarp Vjetnamā un Gruzijā. Tāpat līdz šim nav īstenotas īpaši mērķētas un apjomīgas kampaņas Latvijas diasporas studentu piesaistei studijām Latvijā.

Desmit gadu laikā, no 2014. līdz 2024. gadam, ārvalstu studentu skaits Latvijā pieauga no 5293 jeb 6,0 % no visiem studējošajiem līdz 11 542 jeb 15,0 %. Īpaši straujš pieaugums vērojams 2024.–2025. gadā, kad ārvalstu studentu īpatsvars sasniedza 16,0 % no kopējā studentu skaita. Vairāk nekā divas trešdaļas jeb 72,9 % ārvalstu jeb mobilo studentu iepriekšējo izglītību ieguvuši ārpus Eiropas Savienības. Ārvalstu studentu īpatsvars ietekmē augstskolu starptautiskos reitingus. Tomēr Latvijas augstskolu reitingi kāpj lēni vai ilgstoši saglabājas nemainīgi, kas liecina, ka ārvalstu studentu skaita pieaugums nav devis pietiekamu kvalitātes pienesumu. Šajā kontekstā augstākās izglītības internacionalizācijas politikas izmaiņas ir bijušas novēlotas vai nepietiekami straujas.

Latvijā stipendijas tiek piešķirtas aptuveni 30 valstu pilsoņiem, un starp šīm valstīm ir arī Centrālāzijas valstis, ar kurām Latvijai nav tiesiskās palīdzības līgumu. Tas rada riskus, jo Latvijas institūcijām ir ierobežotas iespējas pilnvērtīgi pārbaudīt studēt gribētāju sniegto informāciju. Tāpat šādās situācijās vēlāk var būt apgrūtināta izraidīšanas procedūras īstenošana, ja tā kļūst nepieciešama.

Nemot vērā ģeopolitisko situāciju un ierobežotos valsts resursus, kvalitātei jābūt galvenajam kritērijam ārvalstu studentu piesaistē. Latvijai jāturpina sniegt iespēja studēt talantīgiem un motivētiem ārvalstu studentiem, kuri ir gatavi respektēt Latvijas vērtības un ievērot normatīvos aktus. Vienlaikus masveida ārvalstu studentu piesaiste

nedrīkst kļūt par pašmērķi. Nepieciešams izdarīt stratēģisku izvēli par to, kuru valstu potenciālajiem studentiem Latvija turpmāk pievērsīs galveno uzmanību.

Izglītības un zinātnes ministrijas 2025. gada informatīvajā ziņojumā “Par nacionālas iniciatīvas “Study in Latvia” turpmāko finansēšanu” sadaļā “Turpmākās rīcības indikatīvais plāns” norādīts, ka Latvijas augstākās izglītības internacionalizācijas stratēģijas ietvara izstrāde paredzēta 2026. gada otrajā ceturksnī.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka šāda rīcība ir novēlota, jo ārvalstu studentu skaits Latvijā strauji audzis jau pēdējo desmit gadu laikā. Līdz ar skaitlisko pieaugumu ilgstoši ir redzamas problēmas, kas saistītas ar ārvalstu studentu studiju kvalitātes prasībām un kontroli, mērķa valstu definēšanu, kā arī augstskolu nepietiekamu atbildību par ārvalstu studentu akadēmisko sniegumu.

Secinājumi

1. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir jāprecizē Latvijas augstākās izglītības eksporta stratēģijas mērķi, kas nedrīkst būt pretrunā ar nacionālās drošības apsvērumiem. Ir jādefinē mērķa valstis, jānosaka stingri personu kvalificēšanās studijām Latvijas augstskolās kritēriji, jānostiprina datus balstīta uzraudzība studiju laikā un informētība par viņu gaitām pēc absolvēšanas.
2. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka Latvijā ir ilgstoši ir pieļauta situācija, kad augstākās izglītības iestādes nav kvalitatīvi uzraudzījušas, lai uzaicinātais ārzemnieks ievērotu Latvijas likumu prasības; rezultātā ir konstatēti daudz gadījumi, kad likuma prasības nav ievērotas.
3. Pēc Izmeklēšanas komisijas vadītāja iesnieguma Ģenerālprokuratūra uzsāka izvērtēt likuma pārkāpumu pieļaušanu trešo valstu studentu kontrolē, bet Robežsardze atteicās uzsākt kriminālprocesu pamatojot, ka iesniegumā aprakstītie faktiskie apstākļi nesatur ziņas par ļaunprātīgu rīcību vai apstākļu mākslīgu radīšanu ar mērķi nodrošināt citai personai iespēju iegūt uzturēšanās tiesības, līdz ar to iesniegumā norādītie apstākļi neliecina par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, par kuru kriminālatbildība paredzēta Krimināllikuma 285.² pantā. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka būtu jāprecizē atbilstošais Krimināllikuma pants, lai nebūtu interpretācijas, ka šī norma ir piemērojama arī uz gadījumiem, kad izglītības iestāde vai darba devējs ļaunprātīgi nodrošina ārzemniekus ar uzturēšanās dokumentiem.
4. Ir atzinīgi vērtējami informatīvajā ziņojumā “Par trešo valstu pilsoņu uzturēšanās Latvijā tiesiskā regulējuma pilnveidošanu” iekļautie 1.1 – 1.10 punkti, kuri paredz risināt trešo valstu ārvalstu studentu problemātiku. Vienlaikus ir nepieciešams precizēt 1.6. punktu, kur būtu jāparedz, ka ārvalstu studentiem ir jāapmeklē studijas vismaz 70,0 % apmērā, un no augstskolas ir atskaitāmi studenti, kuri bez attaisnojoša iemesla ir kavējuši vairāk par trīs dienām mācību gada laikā.
5. Būtu jāatsakās no principa, ka ir “labās prakses” augstskolas un valstij būtu jānosaka vienotus un stingrus atbildības nosacījumus visām augstskolām, kuras

vēlas saņemt tiesības uzaicināt ārzemniekus, nevis tikai tām, kuras pašas izrāda interesi.

6. Normatīvajos aktos ir jāparedz, ka augstskolās (neskaitot augstskolu filiālēs ārvalstīs) ārvalstu studentu īpatsvars nedrīkst pārsniegt pusi no kopējā studentu skaita. Savukārt trešo valstu (neskaitot EEZ, NATO dalībvalstis) studentu skaits nedrīkst veidot nozīmīgu daļu no kopējā ārvalstu studentu īpatsvara augstskolā.
7. Augstskolām būtu jāparedz pienākums izvirzīt īpaši augstas uzņemšanas prasības trešo valstu studentiem, lai tiktu piesaistīti talantīgie studenti.
8. Imigrācijas likumā ir jāparedz, ka students nevar mainīt augstskolas. Ja persona lemj mainīt augstskolu, tad ir jāsāk ieceļošanas/uzturēšanās procedūras no sākuma. Tiklīdz persona tiek atskaitīta vai pati aiziet no konkrētās augstskolas, kur bija uzsācis studijas, tā zaudē tiesisko pamatu uzturēties Latvijā, un valsts būtu jāatstāj iespējami īsā laikā.
9. Latvijas Ārlietu ministrijas Konsulārajam departamentam ir jāinformē augstskola par vīzas piešķiršanas/nepiešķiršanas faktu. Studentam pēc vīzas saņemšanas īsā laikā ir jāierodas Latvijā un ir jāuzsāk mācības. Ja tas nenotiek, augstskolai ir jāinformē kompetentās iestādes par to, ka students nav ieradies un ir jāanulē viņam izsniegtā vīza.
10. Ņemot vērā, ka ārvalstu studentu piesaiste ir finansiāli ienesīgs uzņēmējdarbības veids, Imigrācijas likumā ir jāparedz adekvāts sods uzaicinātājiem – izglītības iestādēm, kuras neievēro likuma prasības. Naudas sodu maksimālajam apmēram nebūtu jābūt ierobežotam. Paralēli naudas sodam ir jānodrošina iespējas tiesām piemērot papildu sodu – liegumu uzaicināt ārvalstnieku vai izglītības iestādes akreditācijas anulēšana.
11. Lai risinātu problēmu, kad ārvalstu studentu patiesais ieceļošanas mērķis ir nodarbinātība, nevis studijas, būtu jāparedz, ka ārvalstu studentam, kurš vēlas strādāt ir atsevišķi jāpiesakās saņemt nodarbinātības atļauju. Ir nepieciešams izskatīt iespēju ierosināt izmaiņas ES Direktīvā 2016/801, lai noteiktu, ka nodarbinātības atļauju nebūtu iespējams saņemt pirmajā bakalaura studiju gadā. Šiem nosacījumiem nebūtu jāattiecas uz studiju ietvaros īstenotu darba praksi.
12. Izglītības ministrijai ir jāveic izvērtējums, vai līdzšinējā augstākās izglītības internacionalizācija ir veicinājusi augstākās izglītības kvalitātes pieaugumu. Ja internacionalizācija nav radījusi pozitīvu pienesumu, tad Izglītības ministrijai būtu jārosina pārskatīt kopējais Eiropas Savienības augstākās izglītības internacionalizācijas prasības.
13. Visām kontrolējošām iestādēm (Robežsardzei, Valsts darba inspekcijai u.c.) ir jāizmanto mašīntulkošanas un citi automatizētie risinājumi, lai efektīvāk uzraudzītu, kādu informāciju par studiju un darba iespējām Latvijā ārvalstnieki publicē internetā. Tas ļautu uzraugošajām iestādēm savlaicīgi identificēt iespējamus likuma pārkāpumus.

14. Izglītības ministrijai būtu jāparedz, ka mērķtiecīgi tiek atbalstīts, lai diasporas latvieši neatkarīgi no pilsonības pieņemtu lēmumu par labu studijām Latvijā. Valstij būtu jārada īpašas atbalsta programmas, lai piesaistītu minētos studentus.
15. Visām augstskolām Latvijā ir jānosaka aizliegums slēgt līgumus ar aģentūrām par trešo valstu valstspiederīgo piesaisti, kur tiek maksāta atlīdzība par katru piesaistīto personu.
16. Valsts augstskolām ir jāaizliedz tērēt valsts finansējumu reklāmas kampaņām trešajās valstīs, izņemot NATO un EEZ valstīs, lai popularizētu studiju iespējas Latvijā.
17. Izglītības kvalitātes valsts dienesta darba ietvaros ir jānodrošina iespēja pārbaudīt ārvalstu studentu praktiskās angļu valodas prasmes.

8. Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība I

Tiesiskais regulējums un vispārīgās problēmas

Trešo valstu pilsoņu nodarbinātību Latvijas Republikā regulē Imigrācijas likums, Darba likums un uz to pamata izdotie Ministru kabineta noteikumi. Tiesības uz nodarbinātību netiek piešķirtas automātiski, bet ir atkarīgas no personas uzturēšanās pamata, nodarbinātības veida, profesijas un paredzētās darba attiecību formas. Šīs tiesības tiek apliecinātas ar attiecīgu ierakstu trešās valsts pilsonim izsniegtajā vīzā vai uzturēšanās atļaujā.

8.1. Nodarbinātības tiesiskais regulējums un prakse

Imigrācijas likuma 9. pants paredz, ka trešo valstu pilsoņiem tiesības uz nodarbinātību var tikt piešķirtas ar ierobežojumiem, komercdarbības veikšanai vai bez ierobežojumiem. Nodarbinātība ar ierobežojumiem nozīmē darba attiecības pie konkrēta darba devēja noteiktā profesijā vai specialitātē, tostarp uz nepilnu darba laiku vai uz civiltiesiska līguma pamata. Savukārt tiesības uz nodarbinātību komercdarbības veikšanai var tikt piešķirtas personām, kuras darbojas kā individuālie komersanti, kapitālsabiedrību valdes vai padomes locekļi, prokūristi, administratori vai pašnodarbinātās personas.

Atsevišķām personu kategorijām Imigrācijas likums paredz tiesības uz nodarbinātību bez ierobežojumiem. Šādas tiesības tiek piešķirtas, piemēram, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas turētājiem, ģimenes apvienošanas nolūkā ieceļojušām personām, kā arī citām Imigrācijas likuma 9. panta piektajā daļā noteiktajām personu grupām. Šādos gadījumos persona var strādāt pie jebkura darba devēja bez nepieciešamības saņemt atsevišķu darba atļauju.

Trešo valstu pilsoņu nodarbinātības uzraudzībā izšķiramas trīs galvenās jomas. Pirmā attiecas uz gadījumiem, kad darba devējs tieši uzaicina ārvalstu darbinieku, nodrošina viņam uzturēšanās un darba atļauju un nodarbina savā uzņēmumā. Šādā situācijā ārvalstu darbinieks ir pielīdzināms citiem uzņēmuma darbiniekiem, un uz viņu attiecas tādas pašas darba tiesības un darba aizsardzības prasības.

Otrā joma ir nosūtītie darbinieki, proti, gadījumi, kad Latvijas darba devējs noslēdz pakalpojuma līgumu ar citas Eiropas Savienības dalībvalsts uzņēmumu, kas savus darbiniekus nosūta uz Latviju konkrēta darba veikšanai. Šādā gadījumā darba devējs joprojām ir attiecīgās citas valsts uzņēmums, ar kuru darbiniekam noslēgts darba līgums.

Pirms darbinieku nosūtīšanas šim ārvalstu darba devējam ir jāiesniedz iepriekšējs paziņojums Valsts darba inspekcijai. Papildus tam nepieciešams saņemt savas valsts sociālās apdrošināšanas iestādes apliecinājumu, ka par attiecīgo darbinieku tiek veiktas sociālās iemaksas.

Trešā joma ir gadījumi, kad Latvijas darba devējs savus darbiniekus, tostarp trešo valstu pilsoņus, nosūta darbam uz citām valstīm. Šādās situācijās sadarbībā ar citu valstu darba inspekcijām tiek pārbaudīts, vai tiek ievēroti attiecīgās valsts normatīvie akti, tostarp prasības par darba samaksu, kas nereti ir augstāka nekā Latvijā.

Ārvalstu pilsoņu nodarbinātības uzraudzība ir Valsts darba inspekcijas (VDI) kompetencē. 2025. gadā VDI veica 1 961 pārbaudi, kuru laikā tika atklātas 1 166 personas, no kurām 152 jeb 13,0 % bija trešo valstu pilsoņi. Neregistrētās nodarbinātības gadījumu skaits trešo valstu pilsoņu vidū, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, pieauga par 65,0 %.

Šis pieaugums skaidrojams gan ar kopējā trešo valstu pilsoņu nodarbināto skaita palielināšanos, gan ar mērķtiecīgākām pārbaudēm uzņēmumos, kuros šādas personas tiek nodarbinātas. Neregistrētās nodarbinātības riska analīze rāda, ka augstākais risks 2025. gadā bija *izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu* nozarē, kā arī *transporta un uzglabāšanas* nozarē. Šajās nozarēs atklāto trešo valstu pilsoņu īpatsvars veidoja aptuveni trešdaļu no visām konstatētajām neregistrētās nodarbinātības personām.

8.2. Izsniegtās atļaujas un darbinieku izcelsmes valstis

Visiem pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņēmējiem Latvijā ir tiesības uz nodarbinātību. Šādas tiesības ir arī aptuveni 30 000 Ukrainas civiliedzīvotāju (neieskaitot nepilngadīgās personas).

Tiesības uz nodarbinātību ir arī citām personu grupām, tostarp darba ņēmēju uzturēšanās atļauju turētājiem, studentiem (aptuveni 9000), Latvijas pilsoņu un nepilsoņu ģimenes locekļiem, sezonas strādniekiem (2025. gadā – aptuveni 4000), Eiropas Savienības zilās kartes turētājiem, kā arī personām ar citiem uzturēšanās pamatiem, piemēram, kapitālsabiedrību valdes locekļiem.

Kopumā 2025. gadā aptuveni 115 000 ārvalstnieku bija tiesīgi oficiāli strādāt Latvijā. Šajā skaitā nav iekļauti nepilsoņi, kuriem arī ir tiesības uz nodarbinātību un kuru statuss komisijā tika apspriests kā pielīdzināms uzturēšanās atļaujai.

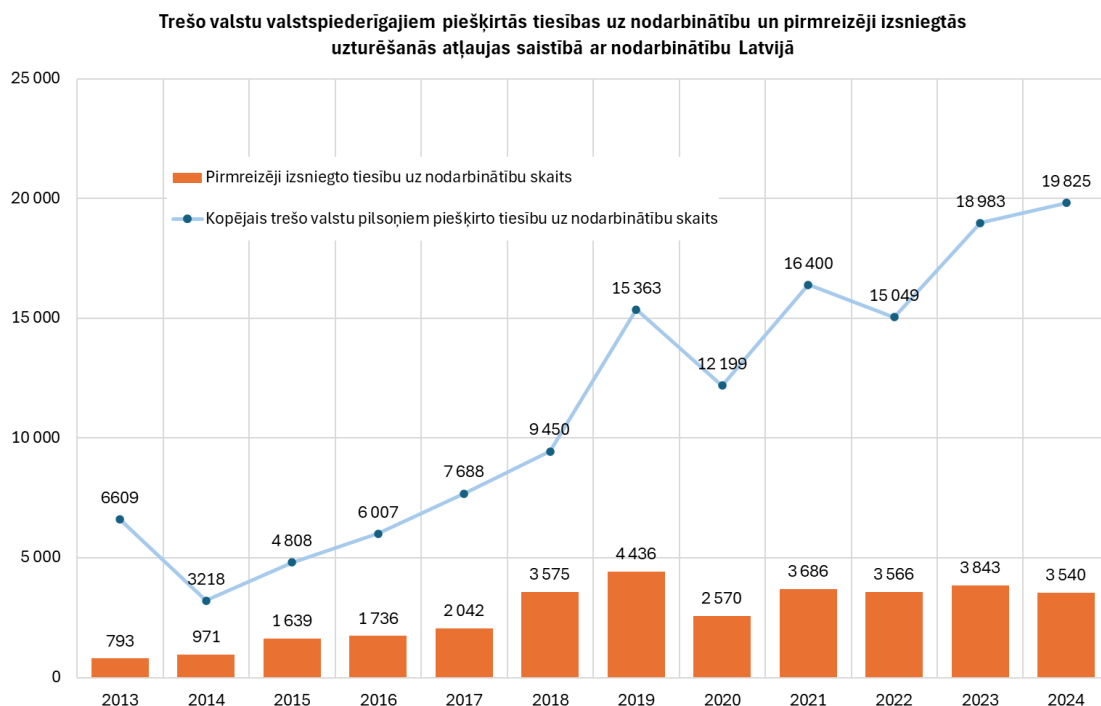
Statistikas dati liecina par būtisku trešo valstu pilsoņiem piešķirto nodarbinātības tiesību pieaugumu. 2016. gadā tika piešķirtas 5807 tiesības uz nodarbinātību, savukārt 2025. gadā šis skaits sasniedza 22 917.

Visbiežāk šādas tiesības piešķirtas *sauszemes transporta, darbaspēka nodrošināšanas, būvniecības, ēdināšanas un apstrādes rūpniecības* nozarēs. Profesiju griezumā dominē *kravas automobiļu vadītāji, palīgstrādnieki, būvstrādnieki un pavāri*.

Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem pirmreizēji izsniegto nodarbinātības tiesību skaits trešo valstu pilsoņiem pēdējos gados bijis aptuveni 3–4 tūkstoši gadā. Vienlaikus kopējais piešķirto nodarbinātības atļauju skaits 2024. gadā sasniedza 19,8 tūkstošus, kas ir par 4,4 % vairāk nekā iepriekšējā gadā un 6,2 reizes vairāk nekā 2014. gadā.

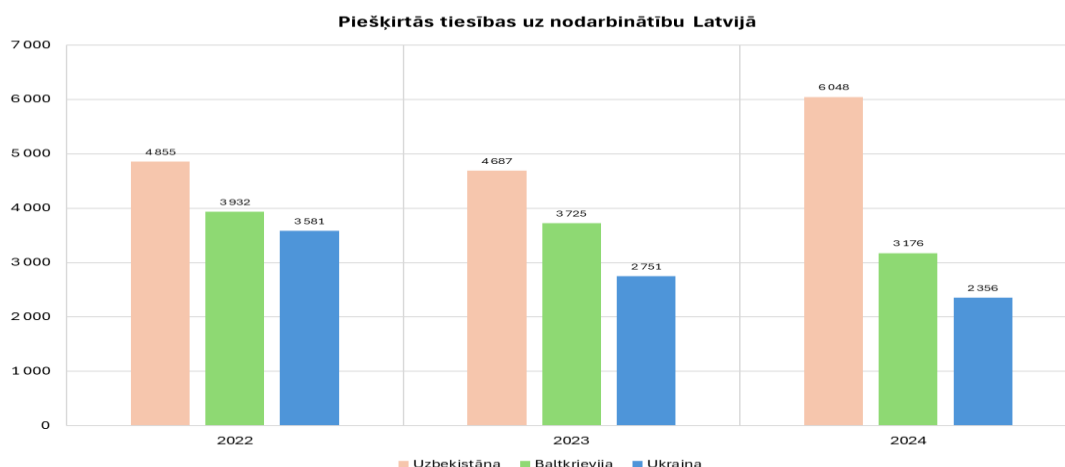
Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka nevienai institūcijai nav precīzas informācijas par to, cik daudz ārzemnieku faktiski izmanto piešķirtās tiesības uz nodarbinātību.

Nr. 7. “Trešo valstu pilsoņiem piešķirtās tiesības uz nodarbinātību”

Ja piešķirto nodarbinātības atļauju skaitu attiecina pret kopējo nodarbināto skaitu Latvijā (kas pēdējo piecu gadu laikā svārstījies no 860 līdz 890 tūkstošiem), redzams, ka trešo valstu pilsoņu īpatsvars pakāpeniski pieaug. 2024. gadā tas sasniedza 2,3 %. Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem lielāko daļu trešo valstu pilsoņu, kuriem pēdējo trīs gadu laikā piešķirtas tiesības uz nodarbinātību Latvijā, veido Uzbekistānas, Baltkrievijas un Ukrainas pilsoņi.

Nr. 8. “Uzbekistānas, Baltkrievijas un Ukrainas pilsoņiem piešķirtās tiesības uz nodarbinātību”

Raksturojot situāciju 2026. gada 1. janvārī, Latvijā uzturējās 15,7 tūkstoši personu, kurām ir derīgas tiesības uz nodarbinātību un kuru ieceļošanas mērķis bijusi nodarbinātība. Vienlaikus gada laikā piešķirto nodarbinātības tiesību skaits sasniedza

aptuveni 22 917. Šie rādītāji nav tieši salīdzināmi, jo runa nav par personu skaitu, bet gan par piešķirto tiesību skaitu. Vienai personai var būt vairākas tiesības uz nodarbinātību, piemēram, strādājot pie vairākiem darba devējiem vai pagarinot sākotnēji piešķirto nodarbinātības periodu.

Galvenās trešo valstu viesstrādnieku izcelsmes valstis ir Uzbekistāna, Indija un Baltkrievija. Uzbekistāna būtiski dominē – 2025. gadā tās pilsoņiem piešķirtas 7,2 tūkstoši nodarbinātības tiesību. Otrajā vietā ir Indija ar aptuveni 3000 piešķirtām tiesībām. Nozaru griezumā dominē transporta nozare, īpaši kravas automobiļu vadītāju profesija, kas ilgstoši saglabā līderpozīciju.

8.3. Trešo valstu pilsoņu nodarbinātības noteikumu pārkāpumi

Izmeklēšanas komisija, pamatojoties uz iegūtajiem datiem, konstatēja, ka daļa imigrantu Latvijā tiek nodarbināti vairāk nekā 40 stundas nedēļā un par darbu saņem zemāku atlīdzību nekā vidēji attiecīgajā nozarē. Atsevišķos gadījumos darba samaksa netiek izmaksāta pilnā apmērā, turklāt norēķini mēdz notikt ar starpnieku vai starpniekfirmu starpniecību.

Tāpat konstatēts, ka daļa trešo valstu pilsoņu pēc noteikta laika pazūd no institūciju redzesloka vai pārceļas uz citām valstīm, piemēram, Vāciju. Šāda prakse tiek īstenota, izmantojot dažādus juridiskos risinājumus, tostarp pašnodarbinātā vai kapitālsabiedrības statusu, kas ļauj apiet normatīvā regulējuma prasības. Saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem uzaicinātajam darbiniekam jānodrošina darba samaksa vismaz valstī noteiktās vai nozares vidējās mēnesālgas apmērā, kas ir tuvu 2000 euro. Tomēr praksē konstatēti darba sludinājumi, kuros būvniecības un ražošanas nozarē tiek piedāvāts atalgojums 1200 līdz 1400 euro mēnesī, īpaši orientējoties uz darbiniekiem no Indijas un citiem reģioniem.

Atsevišķos gadījumos sezonālā darba atļauja Latvijā tiek piedāvāta ar solītu atalgojumu aptuveni 2000 euro mēnesī, vienlaikus pieprasot līdz pat 5000 euro par dokumentu noformēšanu. Citviet sludinājumos automehāniķiem tiek piedāvāts atalgojums 900 līdz 1000 euro mēnesī, savukārt atsevišķiem speciālistiem – līdz 2500 euro.

Pat neveicot padziļinātu izpēti slēgtos forumos, ir konstatējams, ka hindi, uzbeku un krievu valodā publiski tiek izplatīti piedāvājumi, kuros atklāti tiek solīta nepilnvērtīga darba samaksa, īstermiņa nodarbinātība Latvijā un pēc tam brīva pārvietošanās pa Eiropas Savienību. Ilustrācijai var minēt Izmeklēšanas komisijas konstatētu sludinājumu krievu valodā, kas izplatīts NVS valstīs, kur “Guess” noliktavai tiek meklēti darbinieki no Krievijas, Baltkrievijas, Uzbekistānas, Tadžikistānas un Kazahstānas. Sludinājumā paredzēts darbs piecas līdz sešas dienas nedēļā, 8 līdz 12 stundas dienā.

Tirgū darbojas arī personāla nomas uzņēmumi, kas piedāvā īstermiņa un ilgtermiņa darbaspēka piesaisti Latvijā. Atsevišķi uzņēmumi specializējas uz darbiniekiem no Ukrainas, Baltkrievijas, Azerbaidžānas un Uzbekistānas, savukārt citi piedāvā piesaistīt darbiniekus no Centrālāzijas valstīm pat uz ļoti īsiem termiņiem, piemēram, desmit dienām. Šādu piedāvājumu formulējums nereti ir problemātisks, uzsverot darbinieku fizisko izturību vai spēju strādāt smagos apstākļos, kas liecina par attieksmi, kas

neatbilst darba tiesību pamatprincipiem. Šos gadījumus var vērtēt kā nodarbinātības prakses, kas pietuvojas ekspluatējošiem darba apstākļiem.

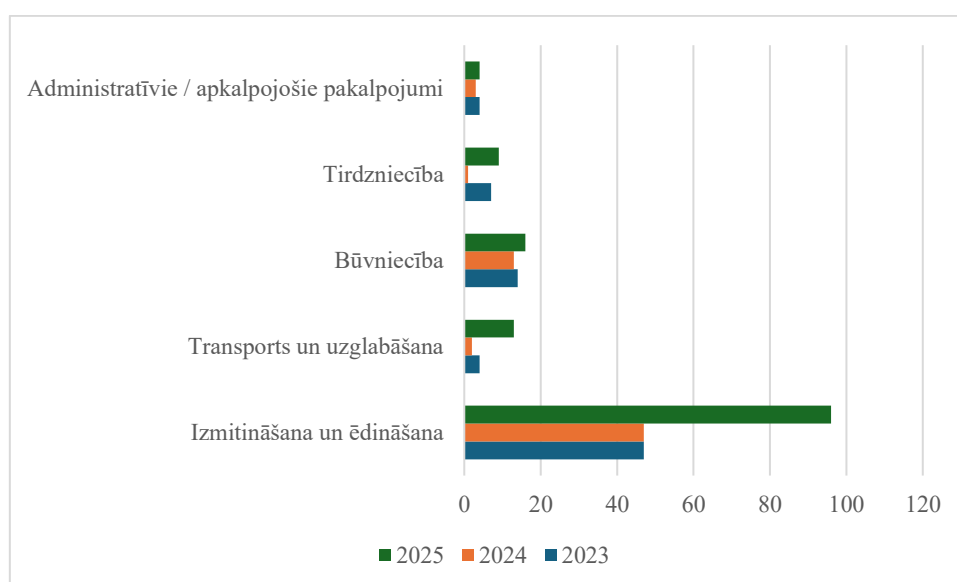
Vienlaikus tiek piedāvāti šķietami legāli risinājumi ārvalstu darbaspēka piesaistei, apejot tiešās Imigrācijas likuma prasības. Izveidojusies sistēma, kurā darbā iekārtošanas aģentūras iekasē ievērojamas summas par iespēju strādāt Eiropā, pēc tam darbinieks tiek nodarbināts, bet darba samaksa tiek izmaksāta caur starpniekiem vai uzņēmumiem, kas ne vienmēr sakrīt ar faktisko darba devēju. Papildus no darba samaksas tiek atvilktas ievērojamas summas par dzīvošanu, dokumentu noformēšanu un citiem pakalpojumiem, kā rezultātā darbinieks saņem tikai nelielu daļu no solītā atalgojuma. Nereti jau sākotnēji piedāvātais atalgojums ir zemāks par Latvijas normatīvajos aktos noteikto.

Izmeklēšanas komisija konstatējusi arī gadījumus, kuros par virsstundu darbu tiek piedāvāts tikai 25,0 % piemaksa, kas neatbilst Darba likuma prasībām, kur noteikta 100,0 % piemaksa.

Valsts darba inspekcija pārbaudes laikā izvērtē uzņēmumu dokumentus par darba samaksu un darba laiku, un tie formāli bieži ir noformēti korekti. Ja nav darbinieka iesnieguma vai sadarbības ar inspekciju, pārkāpumu pierādīšana, balstoties tikai uz dokumentiem, praksē ir būtiski apgrūtināta.

Darbiniekiem izsniegtās vīzas vai uzturēšanās atļaujas Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (PMLP) anulē gadījumos, kad darba devējam tiek noteikts liegums uzaicināt ārzemniekus. PMLP pārbaudes galvenokārt koncentrējas uz darba samaksas izmaksu, darbinieku faktisko klātbūtni un pārkāpumiem, kas saistīti ar darbinieku neregistrēšanu Valsts ieņēmumu dienestā (VID).

Nr. 9. “Trešo valstu pilsoņu neregistrēta nodarbinātība pa nozarēm”

PMLP regulāri saņem no VID informāciju par gadījumiem, kad uzņēmumos konstatēti neregistrēti darbinieki. Šādos gadījumos tiek noteikts liegums uzaicināt ārzemniekus.

Šāda prakse tiek piemērota aptuveni pusotru gadu, un šajā laikā PMLP ir noteikusi aptuveni 40 šādus liegumus.

Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība pārtikas nozarē Latvijā aptver gan pārtikas ražošanas un izplatīšanas uzņēmumus, gan pārtikas piegādes nozari, kur būtiska loma ir kurjeru pakalpojumiem. Šajā jomā atbildīgā institūcija īsteno uzraudzību attiecībā uz pārtikas higiēnu, drošumu un normatīvo aktu ievērošanu, kā arī veic reģistrācijas darbības, kas ļauj identificēt riskus saistībā ar personu tiesisko statusu un saimnieciskās darbības pamatu.

Uzņēmumos, kuros nodarbināti trešo valstu valstspiederīgie, tostarp ēdināšanas segmentā (piemēram, kebabu ēstuvēs), konstatēta augsta darbinieku mainība. Situācijās, kad vienā pārbaudē darbiniekiem tiek izskaidrotas prasības, nākamajā pārbaudē uzņēmumā jau var strādāt citi darbinieki, un prasību skaidrošana jāveic atkārtoti. Papildus komunikāciju bieži apgrūtina nepietiekamas valsts valodas zināšanas.

Konstatēta arī uzņēmumu rotācijas prakse. Gadījumos, kad uzņēmumam piemēroti vairāki naudas sodi un uzkrājušies nodokļu parādi, tas tiek likvidēts. Piespiedu izpildes procesā nodotie lēmumi nereti netiek īstenoti, jo uzņēmums vairs nepastāv. Praktiski tajā pašā adresē darbību uzsāk jauns uzņēmums ar citu juridisko statusu un valdes sastāvu, lai gan faktiskie īpašnieki var palikt tie paši.

Ēdināšanas nozarē konstatētas shēmas, kurās uzņēmumi tiek dibināti, nodarbina darbiniekus, pieļauj pārkāpumus, uzkrāj sodus un pēc tam tiek likvidēti vai pārdēvēti, turpinot darbību ar citu juridisko personu. Šāda prakse kropļo godīgu konkurenci.

Ir identificēts modelis, kurā darbinieki, īpaši kebabnīcu segmentā, tiek regulāri nomainīti, iespējams, bez pilnīgas darba samaksas nodrošināšanas. Pēc tam uzņēmums tiek likvidēts vai pārstrukturēts un darbība turpinās tajā pašā adresē, izmantojot jaunu juridisko personu. Šis cikls var atkārtoties vairākkārt. Šādu situāciju novēršanai nepieciešama aktīvāka un koordinētāka valsts institūciju rīcība. Pašlaik spēkā esošais regulējums noteiktos gadījumos ļauj Valsts ieņēmumu dienestam liegt valdes loceklim dibināt jaunus uzņēmumus, tomēr būtu izvērtējams, uz kādiem pārkāpumiem šis ierobežojums attiecināms.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka gadījumos, kad valdes loceklis pieļauj būtiskus pārkāpumus, piemēram, nenodrošina trešo valstu pilsoņu nodarbināto reģistrēšanu, liegums uzaicināt ārzemniekus būtu attiecināms arī uz citiem uzņēmumiem, kuros šī persona ieņem valdes locekļa amatu.

Valsts ieņēmumu dienests informē Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi par konstatētajiem neregistrētas nodarbinātības gadījumiem. PMLP pārbaudēs bieži konstatēts, ka neregistrēti ir vairāki darbinieki vienlaikus, kā arī atklājas citi ar nodarbinātību saistīti pārkāpumi. Valsts darba inspekcija piemēro sankcijas juridiskajām personām, bet ne pašiem nodarbinātajiem.

Valsts darba inspekcija ir uzsākusi darba sludinājumu monitoringu Latvijā, tostarp izmantojot savus resursus un izvērtējot mākslīgā intelekta risinājumu izmantošanu sludinājumu analīzei un neatbilstību identificēšanai, tai skaitā valodas prasību jomā.

Monitorings attiecas uz Latvijas darba devēju sludinājumiem Latvijā, taču neaptver vervēšanas kampaņas ārvalstīs.

Pašlaik nav skaidri noteikts, kurai valsts institūcijai būtu jāuzņemas atbildība par šādu darbību uzraudzību ārvalstīs, lai efektīvi vērstos pret negodprātīgām vervēšanas praksēm. Valsts policija reaģē gadījumos, kad pārkāpumi ir konstatēti, tomēr profilaktisko pasākumu jomā pastāv būtiski trūkumi.

Viena no būtiskām ārvalstnieku nodarbināšanas problēmām ir saistīta ar darbinieku rīcību pēc darba attiecību pārtraukšanas. Situācijās, kad uzņēmumam vairs nav nepieciešams uzaicināto ārvalstnieku darbs, ir nepieciešams nodrošināt šo personu izceļošanas kontroli. Pašlaik nav pietiekami efektīvu mehānismu, kas garantētu, ka šādas personas faktiski pamet Latviju.

Ir konstatēti gadījumi, kad uzņēmumi informē par darbiniekiem, kuri patvaļīgi pārtrauc darba attiecības vai pazūd, taču pēc šādas informācijas sniegšanas ne vienmēr seko efektīva institūciju rīcība.

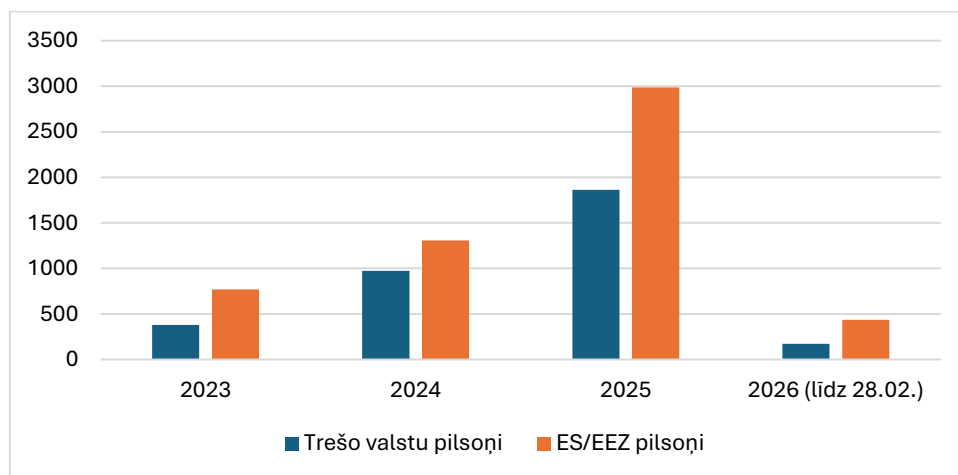
Nepieciešams pilnveidot atbildības mehānismus par pārkāpumiem, kas saistīti ar ārvalstnieku nodarbināšanu Latvijā. Profilaktisku efektu varētu panākt, paredzot atbildību vai līdzatbildību arī pakalpojuma saņēmējam Latvijā, kura labā darbs faktiski tiek veikts. Kā piemērs šādai pieejai minama Lietuvas prakse, kur par pārkāpumiem, kas saistīti ar nosūtīto darbinieku nodarbināšanu, atbildība tiek attiecināta arī uz Lietuvas darba devēju, kura interesēs šie darbinieki strādā.

8.4. Uz Latviju nosūtītie ārvalstu darbinieki un ar tiem saistītās problēmas

Būtiska uzraudzības joma ir uz Latviju nosūtīto darbinieku nodarbinātības kontrole. Nosūtītie darbinieki var būt gan ES/EEZ pilsoņi, gan trešo valstu pilsoņi, kuri ieguvuši tiesības uz nodarbinātību tajā ES/EEZ valstī, no kuras tie tiek nosūtīti uz Latviju.

Citas ES/EEZ valsts darba devējam pirms darbinieka nosūtīšanas ir pienākums elektroniski, valsts valodā informēt Valsts darba inspekciju, norādot Darba likuma 14.¹ pantā paredzēto informāciju. Šim nolūkam kopš 2023. gada 1. jūnija darbojas elektroniska nosūtīto darbinieku paziņošanas sistēma.

Nr. 10. “Nosūtītie darbinieki* uz Latviju”

**Nosūtītie darbinieki ir darbinieki, kurus ārvalsts darba devējs uz noteiktu laiku nosūta strādāt uz Latviju, lai sniegtu pakalpojumu Latvijas uzņēmumam, saglabājot darba tiesiskās attiecības ar savu ārvalsts darba devēju.*

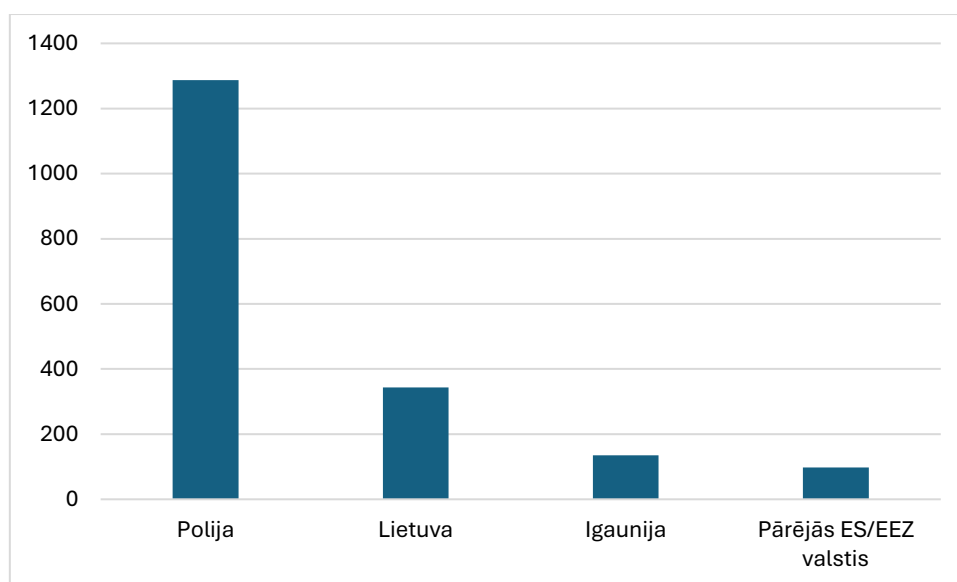
2025. gadā tika paziņots par 4 851 uz Latviju nosūtīto darbinieku, tostarp 1 863 trešo valstu pilsoņiem. Dinamika liecina par pieaugumu, jo 2023. gadā nosūtīto trešo valstu pilsoņu skaits bija 380, bet ES/EEZ pilsoņu skaits – 770.

Nozaru griezumā situācija ir stabila – 2023.–2025. gadā nosūtītie trešo valstu pilsoņi galvenokārt tiek nodarbināti būvniecībā, apstrādes rūpniecībā, kā arī elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozarē. 2025. gadā būvniecības nozarē tika nodarbināti 63,0 % no visiem uz Latviju nosūtītajiem trešo valstu pilsoņiem. Nosūtīto darbinieku uzraudzībā īpaša uzmanība tiek pievērsta viltus nosūtīšanas gadījumu identificēšanai un novēršanai, kas saistīti ar nelegālas pārrobežu nodarbinātības organizēšanu un trešo valstu pilsoņu neregistrētu nodarbināšanu Latvijā.

2025. gadā Valsts darba inspekcija veica 237 pārbaudes saistībā ar ārvalstnieku, tostarp trešo valstu pilsoņu un nosūtīto darbinieku, nodarbinātību. Tajā pašā gadā par pienākuma nepildīšanu – nepaziņošanu par nosūtītajiem darbiniekiem Darba likumā noteiktajā kārtībā – tika piemēroti 15 administratīvie sodi.

Transporta pakalpojumu joma Lietuvā ir īpaši attīstīta, un pastāv iespēja, ka daļa šoferu, kuri uzskaitīti Latvijas statistikā, faktiski strādā Lietuvas uzņēmumos. Latvijā regulāri ierodas komandējumā noformēti darbinieki no Polijas, kuri galvenokārt darbojas transporta nozarē. Šie darbinieki uzturas Latvijā īslaicīgi – no viena līdz vairākiem mēnešiem –, un par viņiem bieži nav pilnvērtīgas uzskaites, tostarp nodokļu jomā.

Nr. 11. “Nosūtīto trešo valstu pilsoņu sadalījums pēc nosūtītājvalsts 2025. gadā”

Risinājumi saistāmi ar kontrolējošo institūciju – Valsts darba inspekcijas, Nodarbinātības valsts aģentūras un citu iestāžu – ciešāku sadarbību. Būtu lietderīgi izveidot centralizētus reģistrus un nodrošināt sistemātisku datu uzskaiti par šādiem

uzņēmumiem un darbiniekiem, jo pašlaik pilnvērtīga uzskaitē nav nodrošināta. Valsts darba inspekcija ir institūcija, kurai darba devējiem jāsniedz informācija par darbinieku nosūtīšanu. Šim nolūkam izveidota digitālā uzskaites sistēma, un laikposmā no 2023. līdz 2025. gadam šādu darbinieku skaits ir četrkārtšojies. Polija uz Latviju nosūta ne tikai savus pilsoņus, bet arī trešo valstu pilsoņus.

Problēmas rodas gadījumos, kad tiek apieta šī uzskaites sistēma, piemēram, nosūtot uz Latviju neregistrētas darbinieku grupas. Šādās situācijās nepieciešams izvērtēt arī Latvijas uzņēmumu atbildību, proti, vai netiek apzināti pieļauta šādu darbinieku nodarbināšana. Ir novērots, ka, pastiprinot kontroli vienā jomā, daļa uzņēmēju meklē alternatīvus veidus, kā samazināt izmaksas un risināt darbaspēka trūkumu. Tādēļ līdztekus legālai trešo valstu darbaspēka piesaistei ir būtiski pastiprināt uzraudzību pār šo personu nodarbinātību pēc ierašanās Latvijā, īpaši situācijās, kad darba attiecības tiek pārtrauktas.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka Latvijas uzņēmumu atbildībai par nosūtīto darbinieku darba tiesību ievērošanu ir jābūt lielākai. Par piemēru var minēt Lietuvas praksi, kur atbildība par nosūtīto darbinieku nodarbināšanu tiek attiecināta uz vietējo uzņēmumu, nevis ārvalstu nosūtītāju, tādējādi samazinot nepieciešamību identificēt ārvalstu starpniekus, kuri nereti ir saistīti ar vietējām personām. Komisija secina, ka Latvijā bieži tiek izmantots modelis, kurā vietējais darba devējs piesaista darbaspēku, par kuru faktiskais atbildības un kontroles apjoms ir ierobežots.

8.5. Institucionālās sadarbības un informācijas aprites trūkumi

Trešo valstu pilsoņu nodarbinātības uzraudzība Latvijā balstās vairāku institūciju kompetencē, kur katra darbojas savā normatīvajā ietvarā un kontrolē atsevišķus ar nodarbinātību saistītus aspektus. 2026. gada 17. marta Parlamentārās izmeklēšanas komisijas sēdē tika secināts, ka, neraugoties uz plašo institucionālo iesaisti, starp atbildīgajām iestādēm nepastāv pilnvērtīga un konsekventa informācijas apmaiņa par trešo valstu pilsoņu faktisko nodarbinātību, darba apstākļiem un uzturēšanās pamata atbilstību.

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde nodarbinātības uzraudzības kontekstā galvenokārt darbojas kā iestāde, kas piešķir vai atsauc tiesības uz nodarbinātību. Tās rīcībā nonāk informācija par darba samaksas apmēru, darba devēju iesniegtajiem uzaicinājumiem un formālu pienākumu izpildi. Vienlaikus pārvalde nesaņem tiešu informāciju par trešo valstu pilsoņu faktisko darba laiku, nodarbinātības intensitāti vai reālajiem darba apstākļiem, jo šāda informācija tiek uzkrāta citās institūcijās vai netiek centralizēti fiksēta. Valsts ieņēmumu dienests savukārt informāciju iegūst no darba devēju paziņojumiem par darba tiesisko attiecību uzsākšanu.

VID sistēmās ir pieejami dati par to, vai persona ir reģistrēta kā darba ņēmējs, taču šī informācija attiecas tikai uz formāli deklarētām darba attiecībām. VID rīcībā nav informācijas par to, vai trešās valsts pilsonis faktiski strādā, pārsniedzot noteikto darba laiku, vai par situācijām, kurās nodarbinātība tiek slēpta aiz pašnodarbinātības vai platformu darba modeļiem.

Valsts darba inspekcija nodrošina darba tiesību un darba aizsardzības uzraudzību, taču tās kontrole lielā mērā balstās uz dokumentācijas atbilstību un paša darbinieka

sniegtajiem paskaidrojumiem. Gadījumos, kad dokumentos darba samaksa, darba laiks un līgumi ir noformēti korekti, bet praksē pastāv ekspluatējoši apstākļi, pārkāpumu pierādīšana bez darbinieka aktīvas iesaistes ir būtiski apgrūtināta. Situāciju vēl vairāk sarežģī valodas barjera, jo darbinieki bieži nepārvalda nevienu no Latvijā plašāk izmantotajām svešvalodām.

Valsts robežsardze nodarbinātības kontroles pasākumos tiek iesaistīta novēloti, kad jau pastāv aizdomas par personas uzturēšanās un nodarbinātības pārkāpumiem. Tā nav primārā iestāde, kas kontrolē nodarbinātības nosacījumu ievērošanu, un tās rīcībā esošā informācija pārsvarā balstās uz citu institūciju sniegtajiem datiem, fizisku vai juridisku personu sniegto informāciju, riska analīzes rezultātā iegūtajām ziņām vai kopīgo pārbaužu rezultātiem. Līdz ar to Valsts robežsardze bieži tiek iesaistīta tikai pēc tam, kad ir konstatēti, atsevišķos gadījumos arī ilgstoši, pārkāpumi.

Pārtikas un veterinārais dienests un Valsts valodas centrs darbojas kā nozares uzraugi, kuru galvenā kompetence nav nodarbinātības attiecības, bet attiecīgi pārtikas drošība, higiēna un valsts valodas lietošana. Tomēr šo iestāžu rīcībā nonāk būtiska informācija par trešo valstu pilsoņu nodarbinātību – darbinieku mainību, uzņēmumu rotāciju un gadījumiem, kad personas uzturas Latvijā bez tiesiska pamata. Šī informācija bieži ir fragmentāra un tiek nodota citām iestādēm tikai konkrētu gadījumu ietvaros.

Kopumā sistēma ir veidota tā, ka katra iestāde redz tikai savu kompetences jomu. Rezultātā neviena institūcija nenodrošina pilna cikla kontroli – no darbaspēka vervēšanas trešajās valstīs līdz faktisko darba apstākļu uzraudzībai un personas izceļošanai pēc uzturēšanās pamata zuduma. Šāda pieeja ļauj pastāvēt situācijām, kurās nodarbinātība formāli atbilst prasībām, bet pēc būtības neatbilst ne darba tiesību, ne migrācijas politikas mērķiem.

Izmeklēšanas komisija konstatējusi būtisku informācijas sadrumstalotību starp iestādēm. Lai gan tiek organizēti kopīgi reidi un dati tiek ievadīti kopīgos reģistros, piemēram, Sodu reģistrā, praksē šī informācija netiek sistemātiski izmantota lēmumu pieņemšanā par uzturēšanās atļauju anulēšanu vai lieguma noteikšanu darba devējiem uzaicināt trešo valstu pilsoņus. Tā rezultātā vienas iestādes konstatēts pārkāpums bieži nerada tiesiskas sekas citā jomā.

Institucionālās sadarbības ierobežojumi atklāj strukturālu problēmu trešo valstu pilsoņu nodarbinātības uzraudzībā. Kontrole ir formāli plaša, taču praksē fragmentēta, un informācijas apmaiņa bieži ir atkarīga no manuālas rīcības, konkrēta darbinieka iniciatīvas vai sabiedrības iesniegumiem, nevis no sistēmiski integrētas uzraudzības pieejas.

Secinājumi

1. PMLP būtu jāprecizē statistika par ārvalstnieku nodarbinātību Latvijā, atainojot informāciju gan par to, cik personām ir tiesības uz nodarbinātību, un, cik no tām šīs tiesības reāli izmanto un ir nodarbinātas Latvijā.
2. Ņemot vērā plaši izplatīto praksi pamest valsti pirms iestājas pienākums maksāt nodokļus, kā arī sistemātiskus pārkāpumus attiecībā uz darba stundu

uzskaiti – ir jāatceļ iespēja trešo valstu pilsoņiem, kuri valstī uzturas ar ilgtermiņa vīzu vai uzturēšanās atļauju, reģistrēties kā pašnodarbinātajiem.

3. Valsts darba inspekcija nespēj nokontrolēt, vai trešo valstu valstspiederīgie tiek nodarbināti atbilstošu darba laiku, tāpēc Ekonomikas ministrijai ir jāizstrādā sistēma kā uzaicinātajam un uzaicinātajam darbiniekam ir jānodrošina darba stundu reģistrēšana.
4. Valsts darba inspekcijai ir jānodrošina iespēja ārvalstniekam ziņot par ekspluatējošu nodarbinātību, ja viņš nepārvalda Latvijā biežāk izplatītās svešvalodas.
5. Viena no problēmām ir ārvalstu uzņēmumu darbinieku grupas, kuras ir neoficiāli nosūtītas strādāt Latvijā, un tiek, piemēram, konstatētas pārbaužu laikā būvobjektos.
6. Valsts darba inspekcijai ir jānodrošina darba sludinājumu monitorings attiecībā uz nodarbinātību Latvijā, kas ir publicēti ārpus Latvijas, lai laicīgi identificētu potenciālos likuma pārkāpumus, kas ir saistīti ar ārvalstnieku nodarbinātību Latvijā. Monitoringa īstenošanā ir ieteicams izmantot jauno tehnoloģiju sniegtās priekšrocības.
7. Ir jāierobežo iespējas izmantot starpniekfirmas, lai nodarbinātu ārvalstniekus.
8. Izmeklēšanas komisija ir konstatējusi informācijas sadrumstalotību starp iestādēm. Kontrolējošām institūcijām ir jāizveido darba grupa un jāvienojas kā panākt, lai varētu nodrošināt vienotu trešo valstu pilsoņu nodarbinātības uzraudzību.
9. Ir jānosaka liegums negodprātīgajiem uzņēmējiem uzaicināt citus ārzemniekus ar tiesībām uz nodarbinātību. Liegums būtu attiecināms ne tikai uz uzņēmumu, bet arī uzņēmuma amatpersonām.
10. Valsts institūcijām ir jāpievērš īpaša uzmanība to uzņēmumu monitoringam, kas nodarbojas ar darbinieku rekrutēšanu darbam Latvijā.
11. Ir jāparedz atbildība uzņēmumam, kur ārzemnieks faktiski tiek nodarbināts, lai izslēgtu situācijas, ka par pārkāpumiem tiek sodītas “čaulas” starpniekfirmas, kuras ir uzaicinājušas ārzemnieku.
12. Analizējot trešo valstu valstspiederīgo nodarbināšanu transporta loģistikas uzņēmumos, Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka to uzņēmumu darbība, kuru darba specifika paredz, ka to nodarbinātie ārvalstnieki lielākoties neuzturas Latvijā, nerada īpašas problēmas. Šajā jomā ir būtiski kontrolēt uzaicinātā ārzemnieka faktiskās autovadītāja prasmes, jo ne visās trešajās valstīs iegūtās autovadītāja tiesības ir uzskatāmas par apliecinājumu personas spējai droši vadīt automašīnu.

13. Komisija konstatēja, ka Ministru kabineta līmenī trūkst savstarpējas koordinācijas. No vienas puses – Satiksmes ministrija veido valsts politiku transporta un loģistikas jomā, no otras – Ekonomikas ministrija 2026. gada 1. aprīlī parakstīja nodomu memorandu ar Lietuvu par ilgtermiņa investīciju veicināšanu transporta un loģistikas sektorā Latvijā, pret kuru iebilda Satiksmes ministrija, un kurš veicina Latvijā apmācītu kvalificētu speciālistu aizplūdi uz Lietuvas darba tirgu.
14. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka Ceļu satiksmes likumā ir izdarāmi grozījumi, paredzot, ka trešo valstu valstspiederīgajiem ir nepieciešams iegūt autovadītāja tiesības Eiropas Savienībā, ja autovadītāja tiesības ir nepieciešamas darba pienākumu veikšanai Eiropas Savienībā reģistrētā uzņēmumā.
15. Ņemot vērā kravas un autobusu šoferu iztrūkumu Latvijā un Eiropas Savienībā, Satiksmes ministrijai kopā ar Izglītības ministriju ir jāizstrādā informatīvais ziņojums par vidējās izglītības sistēmas pilnveidi, lai daudz lielākā skaitā tiktu sagatavoti kravas un autobusu šoferi Latvijā.
16. Ņemot vērā, ka ir novērojama prakse nodarbināt ārzemniekus, pārsniedzot Darba likuma prasības, Ekonomikas ministrijai ir jāsagatavo informatīvais ziņojums, kur tiek izanalizēta ietekme uz konkurenci, kuru rada uzņēmumi, kuros tiek nodarbināti ārzemnieki no trešajām valstīm.

9. Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība II

Studentu darbs un kurjerdienesti

Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija konstatēja, ka īpaši daudz pārkāpumu notiek ārvalstu studentu nodarbinātībā un kurjerdienestu darbībā. Abas sfēras daļēji pārklājas, jo studentu nodarbinātības kontekstā īpaša uzmanība pievērsta pārtikas piegādes jeb kurjeru sektoram.

Šajā sektorā plaši tiek izmantots pašnodarbinātības modelis, kas nepakļaujas klasiskajam darba tiesību regulējumam. Valsts darba inspekcija uzrauga darba tiesiskās attiecības, savukārt pašnodarbinātība tās kompetencē praktiski neietilpst. Rezultātā studentu darbs kurjeru platformās neietilpst tradicionālajā darba uzraudzības sistēmā, pat ja faktiskais darba apjoms un slodze ir salīdzināma ar pilna laika nodarbinātību.

9.1. Kurjeru reģistrēšana

Reģistrējot kurjerus, tiek izmantots PMLP personu datu pārlūks, lai pārlicinātos, vai personai ir deklarētā dzīvesvieta un tiesiskais statuss Latvijā. Vienlaikus nav piekļuves paplašinātai PMLP datubāzei, kas ļautu pārbaudīt personas tiesības uz nodarbinātību Latvijā, tādēļ šis jautājums tiek skaidrots, sazinoties ar PMLP.

Pirms kurjera reģistrācijas pieteikuma pieņemšanas tiek pārbaudīts, vai persona ir reģistrējusi saimniecisko darbību Valsts ieņēmumu dienestā. Ja tā nav reģistrēta, kurjera reģistrācija netiek veikta. Vienlaikus konstatēti gadījumi, kad personas reģistrējušas saimniecisko darbību arī tad, kad uzturēšanās atļaujas termiņš jau ir beidzies un personai vairs nav tiesiskā statusa Latvijā.

Tiešsaistes reģistrācijas procesā konstatētas vairāk nekā 70 personas (Indijas, Uzbekistānas, Pakistānas, Kamerūnas, Šrilankas, Turkmenistānas, Azerbaidžānas un Afganistānas valstspiederīgie), kurām nav likumīgu tiesību uzturēties Latvijā. Informācija par šīm personām tiek nodota Valsts robežsardzei un Valsts drošības dienestam.

9.2. Nodarbinātība pārtikas nozarē un higiēnas prasības

Pārtikas aprites uzraudzības iestāžu kompetence koncentrējas uz higiēnas prasību ievērošanu neatkarīgi no nodarbināto valstspiederības, tādēļ nav pieejama centralizēta statistika par konkrētu trešo valstu juridisku vai fizisku personu iesaisti pārtikas nozarē. Pārbaudēs konstatēts, ka trešo valstu pilsoņi tiek nodarbināti gan ražošanas, gan pārtikas izplatīšanas uzņēmumos, un daļā gadījumu konstatēti higiēnas prasību pārkāpumi.

Visvairāk trešo valstu valstspiederīgo nodarbināti pārtikas produktu piegādē (kurjeri). No reģistrētajiem 8260 kurjeriem 48,0 % ir trešo valstu valstspiederīgie. Tie tiek nodarbināti arī ēdināšanas uzņēmumos, tostarp uzņēmumos, kas gatavo kebabus, suši un līdzīgus produktus vai piedāvā nacionālās virtuves, kā arī tirdzniecības uzņēmumos un pārtikas produktu noliktavās, kur bieži tiek veikti darbi ar zemām nepieciešamās kvalifikācijas prasībām, piemēram, telpu uzkopšana un preču šķirošana.

Higiēnas prasības pārtikas uzņēmumu darbiniekiem tiek piemērotas vienādi neatkarīgi no darbinieku valstiskās piederības. Pirms darba uzsākšanas personai ir jāapgūst mācību kurss par minimālajām higiēnas prasībām pārtikas nozarē un jānokārto tests, sniedzot pareizas atbildes vismaz uz 70,0 % no uzdotajiem jautājumiem (Ministru kabineta noteikumi Nr. 545). Darbiniekam jāveic obligātās veselības pārbaudes un jāsaņem apliecinājums par atļauju strādāt pārtikas aprītes uzņēmumā (Ministru kabineta noteikumi Nr. 447). Papildus tam jāievēro visas normatīvajos aktos noteiktās un uzņēmuma deklarētās prasības, kas attiecināmas uz pārtikas aprīti.

Ēdināšanas uzņēmumos, kuros atbildīgās personas vai vairākums darbinieku ir trešo valstu valstspiederīgie, higiēnas prasību pārkāpumi tiek konstatēti biežāk, atšķirīgas izpratnes par higiēnas prasību piemērošanu dēļ. Par šiem uzņēmumiem tiek saņemts arī vairāk patērētāju sūdzību. 2025. gadā 10,0 % no saņemtajām sūdzībām par iespējamiem higiēnas prasību pārkāpumiem ēdināšanas uzņēmumos bija par uzņēmumu, kas gatavo un pasniedz kebabus. Reaģējot uz patērētāju sūdzībām, šādos uzņēmumos pārbaudes tiek veiktas biežāk, kā arī salīdzinoši biežāk tiek piemērotas soda sankcijas un/vai apturēta uzņēmuma darbība.

Nav atsevišķi apkopojamas statistikas par neatbilstībām tieši uzņēmumos, kuros nodarbināti trešo valstu valstspiederīgie, ņemot vērā, ka šādu informāciju nav iespējams apkopot. Kopīgajās pārbaudēs ar citām institūcijām konstatēti vispārējo higiēnas prasību pārkāpumi, galvenokārt saistībā ar ražošanas iekārtām, aprīkojumu un personāla higiēnu un apmācību. Vairākos uzņēmumos līdzīgas neatbilstības konstatētas arī iepriekš, un iepriekš jau piemērotas soda sankcijas. Ja pārkāpumi nav būtiski, to novēršanai tiek noteikts termiņš un uzņēmumos tiek veiktas atkārtotas pārbaudes.

9.3. Identificētās problēmas kurjerdienestu darbā

Valsts darba inspekcija (VDI) pārbaūžu laikā veic darbinieku aptaujas, to laikā noskaidrojot gan darba devēju, gan darbiniekam izmaksāto atlīdzību. Šie dati tiek fiksēti pārbaudes protokolā un kalpo par sākotnējo informāciju turpmākai atbildīgo dienestu rīcībai. Ja no darbinieka sniegtās informācijas izriet, ka viņš nesaņem minimālo darba algu vai līgumā paredzēto atlīdzību, turpmākā pārbaude tiek veikta pie uzņēmuma, kuru darbinieks norādījis kā savu darba devēju.

VDI nevar veikt pārbaudes attiecībā uz SIA “Bolt Services Latvia” un SIA “Wolt Latvija” kurjeriem, jo tie darbojas platformu regulējuma ietvaros, kas nepakļaujas darba tiesiskajam regulējumam. Valsts darba inspekcija neuzrauga personas, kuras strādā kā pašnodarbinātie. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka pašnodarbinātās personas statuss var slēpt plašu nodarbinātības formu loku, tostarp profilu iznomāšanu un citas prakses, savukārt klasiskās darba tiesiskās attiecības ir stingri reglamentētas.

Pārtikas produktu drošība un higiēnas prasību ievērošana ir Pārtikas un veterinārā dienesta (PVD) kompetencē. Ar kurjeru darbību saistītā problemātika īpaši aktualizējās 2024. gada beigās, kad sociālajos tīklos parādījās videoieraksti par kurjeru rīcību, kas neatbilda higiēnas prasībām. Tika ieviesta kurjeru reģistrācijas sistēma, kā arī pastiprināta kontrole un uzraudzība. Uzsākot aktīvu kurjeru reģistrēšanu 2024. gada beigās, tika konstatēts, ka aptuveni 70 trešo valstu pilsoņiem, kuri strādāja par kurjeriem, nebija tiesību uzturēties Latvijā. Parlamentārās izmeklēšanas komisija

uzskata, ka būtu jāatceļ iespēja saņemt pašnodarbinātā statusu personām, kuras Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju vai vīzu.

Ir konstatēti vairāki gadījumi, kad personas izmanto citas personas identitāti, lai strādātu par kurjeru vai šoferi. Tas attiecas arī uz Bolt un Wolt lietotnēm, kurās pastāv iespēja izmantot citas personas identitāti. Latvijā un citviet Eiropā konstatēti daudzi gadījumi, kad personas izīrē savus kontus trešo valstu valstspiederīgajiem. Turklāt konstatēta virkne gadījumu, kuros, izmantojot lietotnes, strādā personas, kurām nav tiesiska pamata uzturēties Latvijā. Lietotnes pieļauj situācijas, kurās sadarbības partneri, proti, kurjeri, neveic nodokļu samaksu pilnā apmērā. VID apstiprināja Izmeklēšanas komisijai, ka daļa pašnodarbināto ārvalstu kurjeru ir devušies prom no Latvijas pirms nodokļu maksāšanas termiņa iestāšanās.

Sākotnēji netika nodrošināta pienācīga kurjeru kontrole, kā rezultātā atsevišķos gadījumos personas pārvietojās ar automašīnām bez derīgas tehniskās apskates. Izmeklēšanas komisijas sēdē SIA “Bolt Services LV” nenoliedza, ka gūst mantisko labumu par katru sadarbības partneru veikto piegādi, bet vienlaikus atsakās uzņemt pilnu atbildību par to vai sadarbības partneri ievēro likuma prasības.

Valsts institūcijas un bankas ir ieviesušas rūpīgas pārbaudes attiecībā uz uzņēmumu darbību, izvēlētajiem sadarbības partneriem, naudas atmazgāšanas riskiem un terorisma atbalstīšanas riskiem. Vienlaikus nav konstatējams, ka platformām, piemēram, Wolt vai Bolt, būtu radīti šķēršļi darboties Latvijā ar tūkstošiem sadarbības partneru, tostarp no augsta terorisma riska valstīm, kuru naudas līdzekļu izlietojums nav caurspīdīgs un kuri neveic nodokļu samaksu pilnā apmērā.

Darbinieki ir kļuvuši aktīvāki un vēršas VID par nodokļu nemaksāšanu, Valsts darba inspekcijā par necienīgiem darba apstākļiem, savukārt PVD par higiēnas prasību neievērošanu. Dienesti reaģē arī uz anonīmām sūdzībām, jo šie jautājumi skar patērētāju drošību. Valsts darba inspekcijai faktiski nav pietiekamu iespēju kvalitatīvi kontrolēt, vai tiek ievērotas darba tiesiskās attiecības, ja vien pats darbinieks skaidri nenorāda uz ekspluatējošiem darba apstākļiem.

Daļai darba devēju ārvalstu darbinieki ir izdevīgi tieši tādēļ, ka viņus ir vieglāk pakļaut nesamērīgai darba slodzei un zemākai samaksai nekā vietējos darbiniekus, kuri var vērsties iestādēs ar sūdzībām valsts valodā un efektīvāk panākt attiecīgo dienestu tūlītēju reakciju. Izmeklēšanas komisija secina, ka šajā jomā joprojām pastāv plaša pelēkā zona, kas rada labvēlīgus apstākļus dažādiem krāpniecības veidiem.

2024. gadā tika lemts, ka visiem pārtikas piegādes kurjeriem būs jāreģistrējas Pārtikas un veterinārajā dienestā. 2025. gada 10. februārī PVD reģistrā bija iekļauti 2111 pārtikas piegādes kurjeri. Viņu skaits ar katru gadu pieaug; 2026. gada sākumā to skaits jau pārsniedza 8000. Izmeklēšanas komisijas sēdē uzņēmuma SIA “Bolt Services Latvia” pārstāvis norādīja, ka no tiem aptuveni 3000 ir kurjeri, kas ir aktīvie Bolt sadarbības partneri. Par “aktīviem” Bolt uzskata tos, kurjerus, kuri ir veikuši vismaz vienu piegādi pēdējā mēneša laikā.

SIA “Wolt Latvija” Izmeklēšanas komisijas sēdē norādīja, ka 2025. gadā aktīvo kurjerpartneru skaits mēnesī vidēji bija aptuveni 2000. Savukārt 2026. gada martā SIA “Wolt Latvija” bija spēkā sadarbības līgumi ar aptuveni 3900 kurjeriem. No tiem

aptuveni 40 % bija Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi, bet pārējie bija citu valstu pilsoņi. Starp tiem vislielākais bija Indijas pilsoņu īpatsvars, proti, 60,0 %. Tam sekoja Šrilankas pilsoņi ar 11,0 %, Uzbekistānas pilsoņi ar 9,6 % un Pakistānas pilsoņi ar 5,8 %. Aptuveni 1,0 % kurjeru bija no Azerbaidžānas, Turcijas, Ukrainas un Afganistānas.

Zīmīgi, ka SIA “Bolt Services Latvia” darbinieku skaits ir nedaudz virs 100, bet sadarbības partneru, proti, kurjeru, skaits ir aptuveni 30 reižu lielāks. Līdzīga situācija ir arī uzņēmumā “Wolt Latvija”, kur atbilstoši VID datiem vidējais darbinieku skaits pēdējos pārskata periodos bijis 60–90 cilvēki, savukārt kurjeru skaits sasniedz aptuveni 3900 personu. Neraugoties uz ienākumu pieaugumu, ko nodrošina kurjeru darba izmantošana, neviens no minētajiem uzņēmumiem Izmeklēšanas komisijas sēdē neuzņēmās pilnu atbildību par pārkāpumiem kurjeru darbībā.

9.4. Valsts valodas prasību ievērošana

Trešo valstu pilsoņu nodarbinātības uzraudzībā Latvijā būtiska nozīme ir arī valsts valodas prasību ievērošanai darba vidē. Valsts valodas centrs (VVC) uzrauga normatīvajos aktos noteikto pienākumu lietot valsts valodu profesionālo un amata pienākumu veikšanā, kā arī uzrakstos, izkārtnēs, darba sludinājumos un citā informācijā, ja normatīvie akti paredz tās sniegšanu valsts valodā. Šī uzraudzība attiecas gan uz fiziskajām, gan juridiskajām personām neatkarīgi no darbinieku valstiskās piederības. Ja uzņēmumos nav nevienas personas, kas runātu valsts valodā, par valsts valodas nelietošanu tiek informēts Valsts valodas centrs; atsevišķos gadījumos saziņa ir apgrūtināta arī tādēļ, ka darbinieki ne vienmēr saprot angļu valodu.

Valsts valodas centrs ir norādījis Izmeklēšanas komisijai uz pieaugošu tendenci neievērot valodas prasības kurjeru un ēdināšanas (īpaši kebabnīcu) darbībā. Administratīvo sodu statistika liecina, ka 2024.–2026. gadā kopumā piemēroti 333 administratīvie sodi par pārkāpumiem valsts valodas lietošanas jomā. No tiem 57 gadījumos piemērots brīdinājums, bet 276 gadījumos – naudas sods. Kopējais aprēķinātais naudas sodu apmērs sasniedz 21 570 euro, no kuriem samaksāti 17 936,96 EUR, savukārt 3 633,04 euro palikuši nesamaksāti. Piespiedu izpildei nodoti 27 lēmumi par kopējo summu 2 085 euro, no kuriem piedzīti 311,96 euro.

Pārkāpumu sadalījums pēc normatīvā pamata rāda, ka dominē pārkāpumi gadījumos, kuros valsts valoda netiek lietota tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai. Šī pārkāpumu grupa veido 88,29 % no visiem konstatētajiem gadījumiem. Mazākā apjomā konstatēti pārkāpumi par amatpersonas likumīgo prasību nepildīšanu vai amatpersonas darbības traucēšanu, kā arī atsevišķi gadījumi par informācijas nesniegšanu valsts valodā, tostarp darba sludinājumos vai uzrakstos.

Valstiskās piederības griezumā administratīvie pārkāpumi visbiežāk konstatēti Ukrainas, Indijas, Krievijas, Uzbekistānas, Pakistānas un Šrilankas valstspiederīgajiem. Vienlaikus VVC uzsver, ka tā kompetencē galvenokārt ir pārkāpumu konstatēšana un sodu piemērošana fiziskajām personām, savukārt juridisko personu atbildības piemērošana praksē ir ierobežotāka.

Uzraudzības darbā VVC lielā mērā balstās uz sabiedrības iesniegumiem un sūdzībām. Sabiedrības aktivitāte ir būtisks faktors pārbaužu veikšanai, jo tieši iedzīvotāji ikdienā saskaras ar situācijām, kurās darbinieki nespēj sazināties valsts valodā vai kur

informācija netiek sniegta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Kurjeru pakalpojumi un ēdināšanas iestādes ir tās jomas, kur šādi pārkāpumi ir visuzskatāmākie.

Konstatētas arī situācijas, kurās VVC uzsāktu lietu izskatīšanu nav iespējams pabeigt. Tas saistīts ar darbinieku pazušanu, darba vietas maiņu vai uzņēmumu likvidāciju īsā laika posmā pēc pārbaudes uzsākšanas. Šādos gadījumos administratīvo sodu piedziņa ir būtiski apgrūtināta vai neiespējama.

Informācijas aprīte starp institūcijām liecina, ka VVC nereti ir viena no pirmajām iestādēm, kas konstatē pārkāpumus objektos, kuros nodarbināti trešo valstu pilsoņi. Par konstatētajiem gadījumiem informācija tiek nodota citām kompetentajām iestādēm, tostarp Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei, Valsts darba inspekcijai un Pārtikas un veterinārajam dienestam, lai tās savas kompetences ietvaros veiktu turpmākās pārbaudes. Ir konstatēti daudzi gadījumi, kuros Bolt un Wolt platformas nodrošina iespēju strādāt ar klientiem personām bez valsts valodas zināšanām.

Valsts valodas prasību uzraudzības rezultāti iezīmē plašāku problemātiku, kurā valsts valodas lietošanas pārkāpumi ir cieši saistīti ar trešo valstu pilsoņu nodarbinātības uzraudzības jautājumiem kopumā. Praksē valodas prasību neievērošana bieži konstatējama tajās pašās nozarēs, kur raksturīga neregistrēta nodarbinātība, augsta darbinieku mainība, uzņēmumu rotācija un apgrūtināta administratīvo sankciju izpilde.

9.5. Ārvalstu studentu nodarbinātība

Trešo valstu studenti Latvijā ir viena no personu grupām, kurām tiesības uz nodarbinātību ir piešķirtas kā papildu elements citam primārajam uzturēšanās mērķim – studijām. Šīs tiesības ir ierobežotas, nosakot maksimālo pieļaujamo darba laiku, un tās atšķiras no nodarbinātības tiesībām bez ierobežojumiem, kādas piešķir, piemēram, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas turētājiem vai ģimenes apvienošanas kārtībā ieceļojušām personām.

Studentu gadījumā nodarbinātības režīms ir veidots tā, lai primārā darbība būtu studijas, savukārt darbs būtu pakārtots un sekundārs. Studenta nodarbinātība nav patstāvīgs ieceļošanas pamats, bet izriet no studenta statusa un ir cieši saistīta ar studiju procesa īstenošanu. Šī nodarbinātības forma normatīvajā regulējumā ir ierobežota gan apjoma, gan kontroles iespēju ziņā.

Saskaņā ar ES studentu un zinātnieku direktīvu personai pēc studiju programmas absolvēšanas ir iespēja saņemt termiņuzturēšanās atļauju uz deviņiem mēnešiem, lai meklētu darbu vai uzsāktu uzņēmējdarbību. Šajā periodā personai netiek piešķirtas tiesības uz nodarbinātību, taču tā var pilnībā veltīt šo laiku darba meklēšanai vai uzņēmuma dibināšanai. Pēc tam uzturēšanās atļauju var pārformēt atbilstoši konkrētajam mērķim – darbam vai komercdarbībai. Tas paredz arī iespēju būt pašnodarbinātajam, piemēram, strādājot platformās, tādējādi pagarinot uzturēšanās laiku uz nodarbinātības vai uzņēmējdarbības pamata.

Būtiska problēma ir tā, ka nodarbinātība pēc studiju pabeigšanas praksē netiek regulēta pēc satura. Platformās netiek veikta darba laika uzskaitē, kā rezultātā ārvalstu studentiem bieži netiek ievēroti noteiktie darba stundu ierobežojumi (20 stundas

bakalaura studentiem un 40 stundas maģistra studentiem). Darba laika uzskaites trūkums rada arī risku, ka netiek izmaksāta pienākošā atlīdzība par virsstundu darbu.

Lai arī platformu uzņēmumi ierobežo kontu izveidi bakalaura līmeņa studentiem, praksē pastāv gadījumi, kuros studenti nomā kontus no citām personām, tādējādi darbu veicot ar citas personas identitāti. Sociālajos tīklos un slēgtās saziņas grupās tiek piedāvātas šādas iespējas par noteiktu ikmēneša maksu. Izmeklēšanas komisijas sēdē platformu pārstāvji nenoliedza šādas prakses iespējamību, vienlaikus nespējot pārliecināši pamatot, ka ieviestie kontroles mehānismi ir pietiekami, lai identificētu faktisko darba veicēju.

Institucionālajā statistikā studenti tiek iekļauti to personu kategorijā, kurām ir tiesības uz nodarbinātību, taču šī statistika neatspoguļo faktisko nodarbinātības apjomu. PMLP rīcībā ir informācija par piešķirtajām tiesībām uz nodarbinātību, savukārt informācija par darba attiecību uzsākšanu nonāk VID rīcībā tikai tad, ja darba devējs tās reģistrē. Līdz ar to nepastāv centralizēta informācija, kas ļautu pilnvērtīgi novērtēt studentu nodarbinātības apjomu un intensitāti.

Parlamentārā izmeklēšanas komisija konstatēja, ka praksē studentu nodarbinātība nereti kļūst par galveno aktivitāti, savukārt studijas – par formālu uzturēšanās pamatojumu. Šī tendence īpaši izteikta nozarēs ar zemu kvalifikācijas sliekšni, maiņu darbu un ierobežotām profesionālās attīstības prasībām, piemēram, ēdināšanā, pārtikas piegādē un noliktavu darbībā.

Valsts darba inspekcijas prakse liecina, ka studentu nodarbinātība netiek uzraudzīta kā atsevišķa kategorija, bet tiek vērtēta vispārējā trešo valstu pilsoņu nodarbinātības kontekstā. Pārbaudēs tiek konstatēti gan neregistrētas nodarbinātības gadījumi, gan darba laika un samaksas neatbilstības. Vienlaikus studentu gadījumā pārkāpumu pierādīšana ir īpaši sarežģīta, jo nodarbinātība bieži tiek organizēta daļējā vai pašnodarbinātības formā, kas apgrūtina faktisko darba stundu kontroli.

PVD veiktajās pārbaudēs konstatēti gadījumi, kuros ārvalstu studenti vai citas trešo valstu personas reģistrētas saimnieciskajai darbībai vai kurjeru darbam bez spēkā esoša tiesiskā statusa Latvijā. Šādos gadījumos informācija tiek nodota Valsts robežsardzei un Valsts drošības dienestam, tomēr reaģēšana notiek jau pēc tam, kad persona faktiski ir veikusi darbu.

Būtiska problēma studentu nodarbinātības uzraudzībā ir arī nepietiekama studiju procesa un nodarbinātības kontroles sasaistīšana. Augstākās izglītības iestādes uzrauga studiju apmeklējumu un akadēmisko progresu, savukārt PMLP nesaņem automātisku informāciju par situācijām, kurās students faktiski strādā pilna laika darbu, bet studijas neveic vispār, vai veic formāli.

Izmeklēšanas komisija konstatēja arī gadījumus, kuros studenti pāriet no vienas augstskolas uz citu, saglabājot studenta statusu, bet nemainot savu faktisko nodarbinātības modeli. Šāda prakse ļauj ilgstoši uzturēties Latvijā, faktiski izmantojot studentu nodarbinātības režīmu kā legālu piekļuves mehānismu darba tirgum.

Secinājumi:

1. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka nav pieļaujama esošā situācija, kurā Bolt/Wolt aplikācijās ir iespēja izmantot citas personas identitāti, strādājot par kurjeru vai šoferi. Ir konstatēti daudzi gadījumi Latvijā un citviet Eiropā, kur personas izīrē savus kontus trešo valstu valstspiederīgajiem. Turklāt, ir konstatēta virkne gadījumu, kad caur aplikācijām strādā personas, kurām nav tiesiskā pamata uzturēties Latvijā.
2. Komisija aicina uzņēmumus “Bolt Services Latvia” un “Wolt Latvija” ieviest biometrisko identifikāciju pirms katra pasūtījuma, lai pārliecinātos, ka nenotiek krāpšanās, izmantojot viņu platformas. Ja uzņēmumi nenodrošina šādu iespēju, tad tiesībsargājošām iestādēm ir jāvērtē iespēja vērsties pret attiecīgajām platformām, jo tās faktiski nodrošina ar iespēju nelegāli strādāt.
3. Būtu nepieciešams precizēt Krimināllikuma 281.¹ pantu par citas personas identitātes izmantošanu, nosakot, ka šis pants attiecas arī uz gadījumiem, kad persona strādā, izmantojot citas personas identitāti, kā arī jāparedz atbildība personām, kuras iznomā savus profilus citām personām, kas dod tām tiesības strādāt.
4. Bolt/Wolt aplikācijās nenotiek darba laika uzskaitē, kā rezultātā ārvalstu studentiem, kuriem ir ierobežojums strādāt 20 stundas bakalaura studentiem un 40 stundas maģistra studentiem – tiek pārkāpts. Darba uzskaites problēma paredz arī iespēju nemaksāt par virsstundu darbu.
5. Bolt/Wolt ir jānodrošina Valsts darba inspekciju ar kvalitatīviem datiem par personas nodarbinātības laiku.
6. Ir konstatēti daudzi gadījumi, kur Bolt un Wolt platformas nodrošina iespēju strādāt ar klientiem personām bez valsts valodas zināšanām.
7. Aplikācijas pieļauj, ka tā kurjeri neveic nodokļu samaksu pilnā apmērā. Daļa pašnodarbināto ārvalstu kurjeru dodas prom, pirms iestājas pienākums maksāt nodokļus. Izmeklēšanas komisija rosina atcelt iespēju saņemt pašnodarbinātā statusu personām, kuras Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju vai vīzu.
8. Nav pieļaujama prakse, kurā kurjerpakalpojumu uzņēmumi gūst mantisko labumu, izmantojot pašnodarbinātos kurjerus, bet atsakās uzņemties atbildību par to vai viņi ievēro likuma prasības. Ir jāgroza normatīvais regulējums šādos gadījumos, paredzot atbildību kurjerpakalpojumu uzņēmumiem.
9. Parlamentārās izmeklēšanas komisija ir konstatējusi, ka studentu nodarbinātība praksē nereti kļūst par galveno aktivitāti, savukārt studijas – formālu uzturēšanās pamatojumu.

10. Lai arī trešo valstu studentiem Latvijā nodarbinātības tiesības ir ierobežotas, nosakot maksimālo pieļaujamo darba laiku, tomēr, praksē, noteikto darba stundu limits netiek ievērots to studentu darbā, kas reģistrējušies kā pašnodarbinātie. Rezultātā studenti daudz strādā, neveltot pietiekamu laiku studijām. Minētā problēma ir jārisina kompleksi, pastiprinot augstskolu atbildību par studentu apmeklējumu un sekmēm.
11. PMLP rīcībā ir informācija par piešķirtajām tiesībām uz nodarbinātību, bet informācija par faktisko darba attiecību uzsākšanu nonāk VID rīcībā tikai tad, ja darba devējs reģistrē darba tiesiskās attiecības. Ir jārisina problēma, kas saistīta nespēju centralizēti un pilnvērtīgi novērtēt studentu nodarbinātības apjomu. Tas panākams, veicot ātru un efektīvu informācijas apmaiņu starp PMLP, VID un Valsts darba inspekciju.
12. Augstākās izglītības iestādes uzrauga tikai studiju apmeklējumu un akadēmisko progresu, savukārt PMLP nesaņem automātisku informāciju par situācijām, kurās students faktiski strādā pilna laika darbu, bet studijas neveic vispār, vai veic formāli. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir nepieciešams sakārtot kontroles pasākumu koordināciju starp valsts institūcijām un augstskolām ārvalstu studentu nodarbinātības jomā.

10. Sociālais atbalsts trešo valstu pilsoņiem

Latvijā personām ar *bēgļa statusu* un personām ar *alternatīvo statusu* ir piešķirta starptautiskā aizsardzība, un valsts nodrošina šīm personām sociālo atbalstu atbilstoši starptautiskajām saistībām un nacionālajam regulējumam. Sociālā nodrošinājuma sistēma šīm personām paredz piekļuvi tiem pašiem pamata valsts sociālajiem pabalstiem, kas pieejami Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem, bet papildus šīs personas var saņemt bēgļa pabalstu, patversmes pakalpojumus un konsultācijas. Sociālās apdrošināšanas pabalsti ir pieejami tikai gadījumos, kad persona ir veikusi valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas pietiekamā apjomā, un šo pabalstu piešķiršanas nosacījumi neatšķiras no tiem, kas piemērojami citām sociāli apdrošinātām personām Latvijā.

Trešo valstu valstspiederīgo tiesības uz sociālo palīdzību un sociālo nodrošinājumu Latvijā izriet no uzturēšanās pamata un piešķirtā statusa. Bēgļa un alternatīvā statusa saņēmēji, kuri dzīvo Latvijā un kuriem izsniegta uzturēšanās atļauja, iegūst tiesības uz valsts sociālās apdrošināšanas pabalstiem un valsts sociālajiem pabalstiem, kā arī pabalstu saskaņā ar Patvēruma likumu.

10.1. Pabalstu veidi un apjoms

Eiropas Savienības sociālās nodrošināšanas koordinācijas regulējums attiecas uz trešo valstu valstspiederīgajiem gadījumos, kad persona likumīgi dzīvo dalībvalsts teritorijā un situācija nav saistīta tikai ar vienu dalībvalsti. Regula Nr. 883/2004 un Regula Nr. 987/2009 nosaka koordinēšanas sistēmu, un Regula Nr. 1231/2010 attiecina šo regulējumu uz trešo valstu valstspiederīgajiem; šī attiecināšana netiek piemērota EEZ valstīm (Norvēģijai, Islandei, Lihtenšteinai) un Šveicei. Lieta C-477/17 (24.01.2019.) paredz, ka trešās valsts valstspiederīgie, kas uz laiku uzturas un strādā dažādās dalībvalstīs darba devēja labā, kurš reģistrēts dalībvalstī, izmanto koordinēšanas noteikumus sociālā nodrošinājuma tiesību aktu noteikšanai, ja persona likumīgi uzturas un strādā dalībvalsts teritorijā.

Situācijā, kur Indijas pilsonis ar termiņuzturēšanās atļauju strādā Latvijā, bet laulātā ar bērnu dzīvo Latvijā un strādā Igaunijā, iesaiste divās ES valstīs rada tiesības par bērnu saņemt valsts sociālos pabalstus. Vienotās atļaujas direktīva (Direktīva 2024/1233) paredz vienlīdzīgas attieksmes principu attiecībā uz sociālā nodrošinājuma pabalstiem Regulas Nr. 883/2004 nozaru tvērumā, tostarp vecuma, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma pensijām, slimības un veselības aprūpes pabalstiem, bezdarbnieka pabalstiem, maternitātes un paternitātes pabalstiem un ģimenes pabalstiem, ja tie kvalificējas kā sociālā nodrošinājuma pabalsti. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir nepieciešams izdarīt izmaiņas ES Direktīvā 2024/1233 saistībā ar ārvalstnieku ģimenes apvienošanas noteikumiem.

Bēglim tiek izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja, un tas nodrošina pilnas tiesības saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību tādā pašā apmērā un kārtībā kā Latvijas pilsoņiem. Personām ar *alternatīvo statusu* un viņu ģimenes locekļiem ir tiesības uz pamata sociālās palīdzības formām – *garantētā minimālā ienākuma pabalstu, mājokļa pabalstu, krīzes pabalstu, patversmes un naktspatversmes pakalpojumiem*, kā arī sociālā dienesta sniegtajām *konsultācijām*. Bērniem ar

alternatīvo statusu pieejami arī sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi. Gadījumos, kad patversmes vai naktspatversmes pakalpojumi nav piemēroti personas funkcionālo ierobežojumu vai sociālo prasmju trūkuma dēļ, pašvaldības sociālais dienests nodrošina citus, situācijai atbilstošus sociālos pakalpojumus.

Patvēruma meklētājiem, kuri izmitināti patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, uzturam un dienasnaudas izmaksai paredzēto izdevumu apmērs ir 3,00 euro diennaktī. Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā “Mucenieki” ir līdz 400 vietām, un centra uzdevums ir nodrošināt mājokli laikā, kamēr tiek izskatīta lieta un pieņemts lēmums par starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanu; katrs patvēruma meklētājs saņem dienas naudu 3,00 euro apmērā, izņemot gadījumus, kad patvēruma meklētājs ir pietiekami labi situēts.

Trešo valstu valstspiederīgie *ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju* iegūst tiesības uz visiem valsts sociālajiem un sociālās apdrošināšanas pabalstiem. Personām *ar termiņuzturēšanās atļauju* tiesības uz noteikta veida pabalstiem izriet arī no starpvalstu līgumu nosacījumiem.

10.2. Bēgļi un alternatīvais statuss

Papildus vispārējiem sociālajiem pabalstiem personām ar *bēgļa statusu* un *alternatīvo statusu* tiek piešķirts īpašs pabalsts *uzturēšanās izmaksu segšanai*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 302 nosaka vienreizējā finansiālā atbalsta apmēru: pilngadīgai personai 278 euro; laulātajiem – vienai personai 278 euro un otrai personai 194 euro; nepilngadīgai personai 194 euro. Tie paši noteikumi nosaka pabalsta uzturēšanās izmaksu segšanai apmēru mēnesī: pilngadīgai personai 139 euro; laulātajiem – vienai personai 139 euro un otrai personai 97 euro; nepilngadīgai personai 97 euro. Šāds atbalsts ir terminēts un paredzēts īslaicīgas adaptācijas un integrācijas nodrošināšanai, nevis pastāvīgai iztikai.

Īpaša aizsardzība tiek nodrošināta bērniem. Bērniem ar bēgļa vai alternatīvo statusu palīdzība tiek sniegta neatkarīgi no tā, vai viņi Latvijā uzturas kopā ar vecākiem vai vieni. Bērniem ar alternatīvo statusu ir tiesības uz sociālās aprūpes pakalpojumiem un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem; funkcionālo ierobežojumu vai sociālo prasmju trūkuma gadījumā pašvaldības sociālais dienests nodrošina citus situācijai atbilstošus sociālos pakalpojumus. Ja bērna vecākus nav iespējams atrast, bērnam tiek nodrošināta tāda pati aprūpe kā jebkuram citam bērnam, kas palicis bez vecāku gādības. Tāpat no valsts budžeta līdzekļiem tiek segti izdevumi par nepilngadīgu personu bez pavadības izmitināšanu bērnu aprūpes iestādēs, pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Pabalsta uzturēšanās izmaksu segšanai izmaksas periods bēglim ir 10 mēneši, bet personai ar alternatīvo statusu – 7 mēneši 12 mēnešu periodā no attiecīgā statusa piešķiršanas dienas.⁵ Pabalsta saņemšana ir sasaistīta ar ekonomisko aktivitāti un līdzdalību darba tirgū: darba uzsākšanas gadījumā pabalsta saņemšana ir ne ilgāk kā trīs mēnešus vienlaikus ar darba algu; nestrādāšanas gadījumā pabalsta saņemšana ir sasaistīta ar reģistrēšanos Nodarbinātības valsts aģentūrā, bezdarbnieka vai darba meklētāja statusu un šo pienākumu izpildi, tostarp latviešu valodas apguvi.

⁵ Skatīt pielikumu Nr. 2. “Sociālie pabalsti trešo valstu pilsoņiem”!

Pašvaldību sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu pieejamība personām ar alternatīvo statusu ietver tiesības saņemt garantētā minimālā ienākuma pabalstu, patversmes un naktspatversmes dienesta informāciju un konsultācijas; pašvaldības sociālais dienests piešķir dzīvokļa pabalstu personai ar alternatīvo statusu tādā kārtībā un apmērā, kāds noteikts attiecīgās pašvaldības iedzīvotājiem.

10.3. Pabalsti Ukrainas civiliedzīvotājiem

Ukrainas civiliedzīvotāji, kuri dzīvo Latvijā un kuriem izsniegta termiņuzturēšanās atļauja ar pagaidu aizsardzību, iegūst tiesības uz daļu no valsts sociālajiem pabalstiem un iegūst tiesības arī uz valsts sociālās apdrošināšanas pabalstiem. Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likuma ietvarā pašvaldības sociālais dienests piešķir un izmaksā vienreizēju pabalstu krīzes situācijā vienotā apmērā: 272 euro pilngadīgai personai un 190 euro par katru bērnu. Ukrainas civiliedzīvotājiem ir tiesības saņemt bērna piedzimšanas pabalstu 421,17 euro apmērā, bērna kopšanas pabalstu 171 euro mēnesī par bērnu līdz pusotra gada vecumam un 42,69 euro mēnesī par bērnu vecumā no pusotra gada līdz 2 gadiem, kā arī ģimenes valsts pabalstu 25 euro mēnesī par vienu bērnu, 100 euro mēnesī par diviem bērniem, 225 euro mēnesī par trim bērniem un 100 euro mēnesī par katru bērnu, ja ģimenē ir četri un vairāk bērni. Bērna kopšanas pabalstu un ģimenes valsts pabalstu izmaksā ilgtermiņa vīzas vai uzturēšanās atļaujas derīguma termiņa laikā, sākot ar 2022. gada 5. martu.

VSAA pakalpojumu izmaksas turpināšana Ukrainas civiliedzīvotājiem ir sasaistīta ar derīgu uzturēšanās atļauju. VSAA turpina izmaksu pēc elektroniskā kārtā saņemtas informācijas no PMLP par personai izsniegtu derīgu uzturēšanās atļauju Latvijā. Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likumā noteikto VSAA pakalpojumu lokā ir bērna kopšanas pabalsts, ģimenes valsts pabalsts, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts vecuma gadījumā, atbalsts ar celiakiju slimiem bērniem (ievērojot ārsta izziņā norādīto termiņu), piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti, bērna ar invaliditāti kopšanas pabalsts, pabalsts personai ar invaliditāti, kurai nepieciešama kopšana, un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts invaliditātes gadījumā.

Ukrainas civiliedzīvotājiem sociālais atbalsts tiek nodrošināts tādā pašā kārtībā kā Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem, balstoties uz pašvaldību saistošajiem noteikumiem. Papildus tam Ukrainas civiliedzīvotājiem ir tiesības uz invaliditātes ekspertīzi un uz atbalsta pasākumiem invaliditātes seku mazināšanai, ja persona Latvijā uzturas ar derīgu ilgtermiņa vīzu vai termiņuzturēšanās atļauju.

Ukrainas civiliedzīvotāju primāri sniedzamā atbalsta izmitināšanas periods no jauna iebraukušajiem Ukrainas civiliedzīvotājiem ir samazināts no 120 līdz 60 dienām, un īpaši atbalstāmo grupu personām ir noteikta terminēta izmitināšana līdz 180 dienām ar pašvaldību pienākumu pēc 180 dienām pārvērtēt, vai personai turpinās pienākties valsts apmaksāta izmitināšana; grozījumi Ministru kabineta noteikumos Nr. 339 ir pieņemti 2026. gada 3. martā un stājušies spēkā 2026. gada 10. martā. Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta pasākumu plāna izpildei 2025. gadā ir piešķirti 65 000 000 euro, un 2026. gadam ir novirzīti 39 717 846 euro.

10.4. Izmaksāto pabalstu apjoms

2025. gadā trešo valstu valstspiederīgo sociālais atbalsts VSAA administrēto pabalstu un pensiju izteiksmē parādās kā konkrēts saņēmēju skaits, īpatsvars no kopējā saņēmēju skaita un izmaksāto summu kopums trešo valstu valstspiederīgajiem ar uzturēšanās atļaujām. Bezdarbnieka pabalstu saņēma 2 830 trešo valstu pilsoņi (kopā 86 653), slimības pabalstu 7 029 (kopā 238 180), vecāku pabalstu 1 000 (kopā 28 380), maternitātes pabalstu 242 (kopā 10 785), paternitātes pabalstu 230 (kopā 7 475), vecuma pensiju 27 568 (kopā 453 590), invaliditātes pensiju 1 585 (kopā 83 601), apgādnieka zaudējuma pensiju 259 (kopā 17 477), valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu 2 983 (kopā 27 325), ģimenes valsts pabalstu un piemaksu 6 796 (kopā 220 444), bērna kopšanas pabalstu 972 (kopā 35 755), bērna piedzimšanas pabalstu 240 (kopā 11 771).

Šo pašu datu īpatsvaru griezumā trešo valstu pilsoņi veido 6,08 % vecuma pensijās, 2,95 % slimības pabalstā, 3,27 % bezdarbnieka pabalstā, 3,52 % vecāku pabalstā, 3,08 % ģimenes valsts pabalstā un piemaksā, un 10,92 % valsts sociālā nodrošinājuma pabalstā.

Trešo valstu pilsoņiem piešķirtā aptuvenā sociālo pabalstu summa ir 100 miljoni euro gadā. 2025. gadā trešo valstu valstspiederīgajiem ar termiņuzturēšanās atļaujām izmaksātās summas pa pabalstu un pensiju pozīcijām veido 34 633 689,70 euro: bezdarbnieka pabalsts 2 915 403,26 euro, slimības pabalsts 4 464 511,32 euro, vecāku pabalsts 2 884 598,06 euro, maternitātes pabalsts 762 575,52 euro, paternitātes pabalsts 147 484,51 euro, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts 2 078 245,23 euro, ģimenes valsts pabalsts 3 676 156,53 euro, bērna kopšanas pabalsts 724 692,42 euro, bērna piedzimšanas pabalsts 70 335,39 euro, vecuma pensija 15 959 464,38 euro, invaliditātes pensija 438 332,85 euro, apgādnieka zaudējuma pensija 72 999,43 euro un apdrošināšanas atlīdzība nelaimes gadījumā darbā vai arodslimībā 438 890,80 euro.

Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka liela daļa no summām tiek izmaksātas Krievijas Federācijas pilsoņiem, liela daļa no viņiem ir pastāvīgie iedzīvotāji Latvijā. Turklāt, komisija secina, ka Latvijā netiek apkopota informācija no pašvaldībām par izmaksātajiem pašvaldību pabalstiem trešo valstu valstspiederīgajiem.

10.5. Sociālās palīdzības kontroles mehānismi

Kontroles mehānismi pabalstu piešķiršanā un izmaksā trešo valstu valstspiederīgajiem ietver ikdienas informācijas apmaiņu ar PMLP un VID tiešsaistes režīmā, pakalpojuma piešķiršanu un izmaksu, ievērojot TUA un PUA derīguma termiņu, un papildu informācijas iegūšanu par personas un bērna faktisku dzīvošanu Latvijā, izmantojot datus par medicīnisko pakalpojumu saņemšanu, izglītības iestāžu apmeklēšanu, pašvaldību sociālo dienestu informāciju, Valsts robežsardzes datus par ārējās robežas šķērsošanu un mentoru iesaisti.

Sociālās palīdzības piešķiršanas un izmaksas kontrole balstās uz personas pienākumu sniegt pilnīgu un patiesu informāciju par savu materiālo stāvokli. Persona, piesakoties sociālajai palīdzībai, iesniedz dokumentus par ienākumiem un materiālo situāciju, tostarp banku kontu izrakstus par pēdējiem trim kalendāra mēnešiem. Valsts un pašvaldību rīcībā ir informācija par personas banku kontiem Latvijā, taču dati par

ārvalstu kontiem nav pieejami. Tādēļ ienākumu un uzkrājumu ārvalstīs pārbaude balstās uz personas sniegto informāciju un godaprātu. Izņēmums ir Lietuvas bankas Revolut konti, kas ir noteiktos gadījumos pieejami Latvijas institūcijām.

Ja tiek konstatēts, ka sociālā palīdzība ir saņemta nepamatoti, sniedzot nepatiesas vai nepilnīgas ziņas vai nepaziņojot par būtiskām pārmaiņām, pašvaldības sociālais dienests pieņem lēmumu par pārmaksāto pabalstu atgūšanu. Neatmaksāšanas gadījumā piedziņa notiek piespiedu kārtā administratīvā procesa ietvaros.

Kopumā patvēruma un pagaidu aizsardzības sistēma Latvijā darbojas piesardzīgi un ierobežoti, balstoties uz minimālu atbalstu, infrastruktūras elastību un Eiropas Savienības regulējuma prasībām. Pieņemtie risinājumi ir orientēti uz kontroli, procedūru efektivitāti un valsts kapacitātes noturēšanu potenciāli pieaugoša migrācijas spiediena apstākļos.

Praksē sociālās drošības sistēma saskaras ar problēmām, kas saistītas ar informācijas nepieejamību par trešo valstu pilsoņu faktiskajiem ienākumiem, uzkrājumiem un īpašumiem ārvalstīs. Tāpat pastāv gadījumi, kad personas nepaziņo par izbraukšanu no Latvijas, kas apgrūtina savlaicīgu valsts pabalstu izmaksu pārtraukšanu. Citas strukturālas vai sistemātiskas problēmas sociālās palīdzības nodrošināšanā bēgļiem, alternatīvā statusa saņēmējiem vai Ukrainas civiliedzīvotājiem nav identificētas.

Latvijā trūkst pieejas ārvalstniekiem pieejamiem banku kontiem. Nav iespējas būt pilnīgi drošiem, ka ārvalstnieks, kurš prasa sociālo palīdzību Latvijā, negūst ienākumus kādās citās valstīs. Piemēram, ja Krievijas Federācijas pilsonis ir atvēris bankas kontu Krievijā, kur viņš saņem Krievijas pabalstus un vecuma pensiju, tad Latvijas institūcijas to neredz, un Krievijas pilsonis, kuram slepeni ir Latvijas dubultpilsonība, var saņemt arī Latvijas pensiju.

Sabiedrības integrācijas fonds (SIF) iepazīstināja Izmeklēšanas komisiju ar pabalstu un konsultāciju veidiem, ko fonds sniedz trešo valstu pilsoņiem un starptautiskās palīdzības saņēmējiem. Viens no veidiem, kā SIF to īsteno, ir projekts “Vienas pieturas aģentūra”; tā uzdevums ir nodrošināt atbalstu trešo valstu pilsoņiem, kas saņēmuši tiesības uzturēties Latvijas teritorijā, un personām, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība (bēgļi, personas, kurām piešķirts alternatīvais statuss, un patvēruma meklētāji) un kuras likumīgi uzturas Latvijas teritorijā. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka atsevišķi SIF atbalsta veidi pārsniedz to, ko bez maksas var saņemt Latvijas pilsoņi.

Secinājumi

1. Praksē sociālās drošības sistēma saskaras ar problēmām, kas saistītas ar informācijas nepieejamību par trešo valstu pilsoņu faktiskajiem ienākumiem, uzkrājumiem un īpašumiem ārvalstīs. Tāpat pastāv gadījumi, kad personas nepaziņo par izbraukšanu no Latvijas, kas apgrūtina savlaicīgu valsts pabalstu izmaksu pārtraukšanu.
2. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka daļa personu pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas, ātri pārvietojas uz citu ES valsti, tāpēc ir nepieciešams ieviest mehānismu, kas ļautu maksimāli ātri pārtraukt pabalsta izmaksu.

3. Latvijā trūkst pieejas ārvalstniekiem piederošiem banku kontiem ārvalstīs; tas būtiski apgrūtina ārvalstnieka kvalitatīvu izvērtēšanu tajos gadījumos, kad prasītais pabalsts ir atkarīgs no personas materiālā stāvokļa. Minētais apstāklis arī vairo Krievijas dubultpilsonības un otras pensijas saņemšanas riskus.
4. Izmeklēšanas komisija ierosina izskatīt iespēju vērsties ar priekšlikumu ES līmenī, lai panāktu tādu kārtību, kas ļautu Latvijas institūcijām iegūt informāciju par ES pilsoņu banku kontiem, gadījumos, kad tas ir nepieciešams imigrācijas kontroles uzdevumu veikšanai.
5. Izmeklēšanas komisija uzskata par nepieņemamu situāciju, kurā Sabiedrības integrācijas fonds sniedz ārvalstu pilsoņiem tādus bezmaksas sociālos pakalpojumus, kuri Latvijas pilsoņiem nav pieejami.
6. Izmeklēšanas komisija aicina Labklājības ministriju un atbildīgās institūcijas mainīt kārtību saistībā uz garantētā minimālā ienākuma (GMI) pabalsta un mājokļa pabalsta piešķiršanu ārvalstniekiem, kuriem saskaņā ar uzturēšanās atļaujas saņemšanas noteikumiem, ir jābūt pietiekamiem iztikas līdzekļiem.

11. Atbildīgo dienestu kapacitāte nodrošināt imigrācijas kontroli

Viens no Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisijas izvirzītajiem mērķiem ir noskaidrot, vai par imigrācijas kontroli atbildīgajām institūcijām Latvijā ir pietiekama kapacitāte, lai efektīvi pildītu savas funkcijas.

Gan globālie migrācijas procesi, gan Baltkrievijas īstenotais hibrīdkarš, organizējot un virzot migrantu plūsmu uz Latvijas valsts robežu, ir licis no jauna izvērtēt imigrācijas kontroli kā neatņemamu nacionālās drošības sastāvdaļu. Šie apstākļi prasa pastiprinātu un prioritāru valsts uzmanību.

11.1. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde un Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs

PMLP kapacitāte uzturēšanās atļauju izsniegšanai un nepieciešamo pārbažu veikšanai atsevišķos laika posmos ir bijusi nepietiekama, piemēram, 2022. gadā, sākoties Krievijas plaša mēroga iebrukumam Ukrainā. Arī šobrīd PMLP kapacitāte visu pieteikumu savlaicīgai apstrādei ir ierobežota. Pieaugošo slodzi ietekmē gan normatīvo aktu izmaiņas, gan īpašas iniciatīvas, piemēram, Ekonomikas ministrijas īstenotais “zaļais koridors”, kas paredz saīsinātu pieteikumu izskatīšanas termiņu noteiktām personu grupām. Papildu noslodzes piemērs ir arī nepieciešamība pārformēt Krievijas Federācijas pilsoņu dokumentus. Lai gan šim procesam iepriekš tika nodrošinātas papildu amata vietas, turpmākajos pasākumos šāds papildu resursu pieaugums nav plānots.

Izmeklēšanas komisijas sēdē izskanēja prognoze, ka imigrācija uz Latviju nākotnē varētu pieaugt par 10,0 %. Tas nozīmē, ka nepieciešams stiprināt imigrācijas kontroli īstenojošo institūciju kapacitāti. Vienlaikus jāņem vērā, ka šo kapacitāti nav iespējams palielināt neierobežoti, jo izdevumi imigrācijas kontrolei jau šobrīd ir būtiski. Tādēļ būtu jāvērtē arī pasākumi, kas mazinātu imigrācijas pieplūdumu Latvijā, īpaši no trešajām valstīm.

Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs nodrošina imigrācijas kontrolei nepieciešamo IT infrastruktūru, sadarbojoties ar Valsts policiju, CERT.LV, PMLP, LVRTC un VDD. Šī infrastruktūra ir pakļauta regulāriem kiberuzbrukumiem, kas kļūst arvien sarežģītāki, tādēļ Informācijas centram un PMLP pastāvīgi jāpildina datu aizsardzība. PMLP datubāzēs neatbilstošu ierakstu veikšana ir apgrūtināta, jo ierakstu apstrāde ir vairāku darbinieku kopdarbs. Vienlaikus Iekšlietu ministrijas Informācijas centra pārziņā ir vairāk nekā 100 dažādu informācijas sistēmu un vairāk nekā 1000 serveru, kas rada būtisku uzturēšanas un drošības slodzi.

Izmeklēšanas komisijas sēdē Iekšlietu ministrijas Informācijas centra pārstāvis vērta uzmanību, ka risku mazināšanai un IT infrastruktūras drošības uzlabošanai nepieciešams palielināt centra kapacitāti. Informācijas centrs nodrošina kopējo infrastruktūru, kurā darbojas arī PMLP informācijas sistēmas.

Izmeklēšanas komisija piekrīt Informācijas centra pārstāvja paustajam, ka centra kapacitāte pašlaik nav pietiekama un tas palielina kiberdrošības riskus. Informācijas

centra pārziņā ir 12 valsts nozīmes informācijas sistēmas. Katrai no tām būtu nepieciešami vismaz divi sistēmu analītiķi, savukārt pašlaik attiecīgo darbu veic tikai viens kiberdrošības speciālists. Ņemot vērā 2026. gada datu apjomu, nepieciešams palielināt kiberdrošības speciālistu skaitu vismaz līdz trim personām.

Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija konstatēja, ka viena no problēmām patvēruma meklētāju izvērtēšanā ir tulku trūkums; to skaits nav pietiekams, lai operatīvi tulkotu komunikāciju ar pretendentiem. Eiropas Savienības Patvēruma aģentūra dod iespēju attālināti veikt saziņu. Tas palīdz, bet neatrisina problēmu pilnā mērā, jo īpaši tāpēc, ka sākot ar 2023. gadu ir strauji pieaudzis patvērumu meklētāju skaits no Tuvo Austrumu un Āfrikas valstīm, ar kuru pilsoņiem agrāk Latvijas institūcijām nebija īpaši nācies saskarties. Pretendenta intervija ir jāveic mēneša laikā kopš PMLP ir saņēmusi informāciju no Valsts robežsardzes. Darbinieku un tulku trūkuma dēļ bieži nākas pieņemt lēmumu par papildus uzturēšanās mēneša piešķiršanu.

11.2. Valsts robežsardze un Nacionālie bruņotie spēki

Jāņem vērā, ka Latvijas robeža ar Krievijas Federāciju un Baltkrieviju vienlaikus ir arī Eiropas Savienības un NATO ārējā robeža. Tās apsardzības nozīme ar katru gadu pieaug, jo īpaši kopš Krievijas plaša mēroga iebrukuma Ukrainā 2022. gadā. Vēl viens būtisks faktors ir visu Šengenas zonas dalībvalstu iekšējās drošības aizsardzība, jo robežkontrole uz iekšējām robežām Šengenas zonā ir atcelta.

Valsts robežsardzes (VRS) darba apjoms ir ievērojams, un tās nozīme ir īpaši būtiska, ņemot vērā plašo drošības risku loku. Tie ietver valsts robežas nelikumīgu šķērsošanu, hibrīddraudus, terorisma draudus, pārrobežu organizētās noziedzības grupējumu darbību, viltotu dokumentu izmantošanu, cilvēktirdzniecību, ieroču un narkotisko vielu kontrabandu, sankcijām pakļauto preču pārvadāšanu, kā arī ārzemnieku uzturēšanās un nodarbinātības nosacījumu neievērošanu.

2021. gadā Baltkrievijas organizētais migrācijas spiediens uz Latvijas valsts robežu daļēji tika mazināts, iesaistot Nacionālo bruņoto spēku (NBS) vienības, kuru pamatuzdevums nav valsts robežas apsardzība. No vienas puses, tas apliecināja labu sadarbību starp valsts institūcijām, taču, no otras puses, šāda NBS iesaiste bija nepieciešama tādēļ, ka Valsts robežsardzes kapacitāte nebija pietiekama, lai patstāvīgi pārvarētu hibrīdkara radītos izaicinājumus.

Zemessardzes vienības tiek gatavotas cita veida uzdevumu izpildei, tādēļ to iesaiste robežas apsardzībā samazināja laiku, ko iespējams veltīt apmācībām un kaujas spēju uzturēšanai. NBS pamatuzdevums ir konvencionālu militāru draudu novēršana, nevis ilgstoša robežapsardzības funkciju pildīšana miera laikā.

Nākotnē nepieciešams palielināt Valsts robežsardzes kapacitāti līdz tādām līmenim, kas tai ļautu risināt ar robežas apsardzību saistītos jautājumus bez NBS vienību iesaistes. Valsts robežsardze jau vairākus gadus saskaras ar personāla trūkumu, kas apgrūtina darbinieku slodzes sabalansēšanu, kā arī efektīvu un savlaicīgu uzdevumu izpildi. Personāla piesaiste notiek spēcīgas konkurences apstākļos ar citām institūcijām, tostarp Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, kā arī ar privāto sektoru.

Nepieciešams paaugstināt atalgojumu Valsts robežsardzē, lai mazinātu kadru mainību, kas negatīvi ietekmē institucionālo atmiņu un uzdevumu izpildes kvalitāti. Jaunu darbinieku piesaisti apgrūtina arī Latvijas demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās, tostarp iedzīvotāju skaita samazināšanās un lauku reģionu depopulācija.

Vakanču neaizpildīšana un ilgstošs virsstundu darbs var novest pie darbinieku pārslodzes un psiholoģiskas izdegšanas. Lai gan jaunie tehnoloģiskie risinājumi palīdz pildīt robežuzraudzības uzdevumus, lielais nenokomplektēto amata vietu skaits rada funkciju neizpildes risku, kam var būt tieša ietekme uz valsts drošību. Valsts robežsardze jau kopš 2014. gada vairākkārt ir sniegusi priekšlikumus par robežsargu blīvuma palielināšanu, tomēr tie apmierināti tikai daļēji. Valsts kopējo taupības pasākumu ietvaros laika posmā no 2008. līdz 2020. gadam Valsts robežsardze būtiski samazināja amata vietu skaitu. Šajā periodā tika likvidētas trīs teritoriālās pārvaldes – Valmierā, Jelgavā un Liepājā.

Intensificējot rekrutēšanas un sabiedrisko attiecību pasākumus, Valsts robežsardzei 2025. gadā daļēji izdevās palielināt reflektantu skaitu Valsts robežsardzes koledžas profesionālās tālākizglītības programmā “Robežapsardze”. Veikto pasākumu rezultātā 2024. un 2025. gadā Valsts robežsardzes personāla nokomplektējums ir uzlabojies un vakanču skaits samazinājies, tomēr problēma joprojām nav atrisināta. Lai neapdraudētu valsts robežas uzraudzības sistēmu, robežuzraudzības kvalitāti un valsts robežas drošību kopumā, nepieciešams nodrošināt pastāvīgu un pietiekami intensīvu mobilo patruļu klātbūtni robežuzraudzības iecirkņos. Šīm patruļām jākontrolē salīdzinoši nelieli robežas posmi, nodrošinot iespēju operatīvi reaģēt uz incidentiem, tostarp iesaistīties robežpārkāpēju meklēšanā un aizturēšanā.

Nepieciešams palielināt robežsargu un sadarbības partneru – Valsts policijas, karavīru un zemessargu – skaita blīvumu uz ārējās jeb “zaļās” robežas. Pilnībā izbūvējot valsts robežas tehnoloģisko infrastruktūru, būs iespējams samazināt reaģēšanas laiku uz incidentiem. Tomēr šo uzdevumu izpildei nepieciešams būtiski palielināt gan reaģējošā personāla, gan tehnisko sistēmu operatoru skaitu robežapsardzības nodaļās.

Lai gan valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātā iegūtie līdzekļi pamatā tiek novirzīti aizsardzības izdevumiem un demogrāfijas pasākumiem, jāņem vērā, ka Valsts robežsardze nodrošina ne tikai Latvijas valsts robežas neaizskaramību, bet arī piedalās valsts apdraudējumu novēršanā. Valsts robežas apsardzība ir tieši saistīta ar valsts aizsardzību.

Gan esošais Valsts robežsardzes amata vietu skaits, gan to nokomplektējums nav optimāls robežuzraudzības funkciju veikšanai pat miera laikā. Kopš 2021. gada Latvijas austrumu robeža saskaras ar nepieredzētu nelegālās migrācijas spiedienu, kas prasa ievērojamu papildu resursu iesaisti. Hibrīduzbrukuma apstākļos robežuzraudzībā būtu nepieciešams dubultot norīkojumā esošo robežsargu skaitu, kā arī būtiski samazināt reaģēšanas laiku uz incidentiem.

Latvijas Republika nevar izvairīties no Valsts robežsardzes personāla skaita palielināšanas. Tas nozīmē gan esošo vakanto amata vietu aizpildīšanu, gan jaunu amata vietu izveidi. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka valdība līdz šim nav piešķirusi pietiekamus papildu resursus, lai aizpildītu esošās amata vietas un izveidotu jaunas.

Izmeklēšanas komisijas ieskatā nepieciešams atbalstīt Valsts robežsardzes priekšlikumu par iespēju Valsts aizsardzības dienestu pildīt Valsts robežsardzē. Tas ļautu nodrošināt robežsardzes specializācijas apguvi un dienestu robežuzraudzības jomā uz ārējās jeb “zaļās” robežas. Tādējādi Valsts aizsardzības dienesta karavīri varētu veidot personāla rezervi Valsts robežsardzes robežapsardzības nodaļās. Turklāt ir jārisina problēmas, kas ir saistītas ar Valsts robežsardzes nepietiekamo kapacitāti īstenot imigrācijas kontroli valstspilsētās, kur koncentrējas ārvalstnieki.

11.3. Valsts policijas un pašvaldības policijas iesaiste nelegālās imigrācijas novēršanā

Valsts policija piedalās nelegālās imigrācijas novēršanā, sniedzot atbalstu Valsts robežsardzei gan pierobežas teritorijās, gan valsts iekšienē. Īpaši aktīvi Valsts policija robežas nelikumīgas šķērsošanas gadījumu risināšanā iesaistīta kopš 2021. gada. Vienlaikus kopš tā laika nodarbināto policistu skaits ir samazinājies, nevis palielinājies. Valsts policija reaģē uz iedzīvotāju sniegtajiem ziņojumiem par iespējamu trešo valstu pilsoņu nelikumīgu uzturēšanos Latvijā un veic personu pārbaudes gan ikdienas režīmā, gan mērķtiecīgu reidu laikā.

Nelegālās imigrācijas novēršana notiek apstākļos, kuros būtisku ietekmi rada policijas personāla trūkums. Nepieciešamā kapacitāte pierobežā tiek nodrošināta, pārdislocējot amatpersonas no citām struktūrvienībām. Šāda pieeja ļauj uzturēt policijas klātbūtni augsta riska teritorijās, vienlaikus palielinot slodzi citās Valsts policijas darbības jomās. Policijas darbu ierobežo arī materiāltehniskā nodrošinājuma nepietiekamība. Trūkst pilnpiedziņas transportlīdzekļu, kas nepieciešami darbam sarežģītā apvidū. Ierobežotas ir arī dronu detektēšanas iespējas, kas samazina spēju savlaicīgi identificēt nelikumīgu pārvietošanos. Tāpat radiosakaru nodrošinājums nav pietiekams pilnvērtīgai operatīvai koordinācijai, kas ietekmē rīcības efektivitāti.

Valsts policija dara visu iespējamo savas kompetences ietvaros, tomēr Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka pašreizējā kapacitāte nav pietiekama visu uzdevumu efektīvai izpildei. Nelegālās imigrācijas pieauguma gadījumā būtu nepieciešams gan palielināt iesaistīto amatpersonu skaitu, gan uzlabot materiāltehnisko nodrošinājumu. Tas nozīmētu turpmāku personāla pārdislocēšanu un papildu tehnisko resursu iesaisti.

Palielinoties policijas iesaistei pierobežā, aktualizētos arī loģistikas jautājumi. Amatpersonām būtu jānodrošina izmitināšana, ēdināšana un cits ikdienas atbalsts, kas nepieciešams ilgstošai darbībai ārpus pastāvīgās dienesta vietas. Tādējādi nelegālās imigrācijas pieaugums radītu ietekmi ne tikai uz operatīvo darbu, bet arī uz Valsts policijas kopējo organizatorisko un resursu plānošanu.

Rīgas valstspilsētas pašvaldības policija (RVPP) 2025. gadā veica vairākus uzdevumus imigrācijas kontroles jomā. RVPP nodeva Valsts policijai 114 ārvalstniekus par ceļu satiksmes noteikumu neievērošanu un citiem administratīviem pārkāpumiem. Tāpat RVPP par nelikumīgu uzturēšanos un robežas šķērsošanu nodeva vairākas personas Valsts robežsardzei.

Nelikumīga robežas šķērsošana tika fiksēta 32 gadījumos, un lielākais iesaistīto personu īpatsvars bija no Etiopijas, Indijas un Sudānas. Savukārt nelikumīga

uzturēšanās 2025. gadā tika konstatēta 10 gadījumos, visbiežāk iesaistot Uzbekistānas un Tadžikistānas valstspiederīgos.

RVPP informēja Izmeklēšanas komisiju, ka valstis ar vislielāko klātbūtni tās redzeslokā 2025. gadā bija Indija, Krievija, Uzbekistāna, Ukraina un Lietuva. Tas liecina, ka RVPP daļa resursu ir jānovirza arī ārvalstu pilsoņu, tostarp trešo valstu pilsoņu, pārkāpumu konstatēšanai un saukšanai pie atbildības.

11.4. Valsts drošības iestādes

Valsts drošības dienests (VDD) sadarbībā ar citām valsts drošības iestādēm nodrošina, lai Latvija netiktu pakļauta ārvalstu apdraudējumam ar migrācijas procesu starpniecību. VDD un Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (PMLP) termiņuzturēšanās atļauju pieteicēju pārbaudēm velta ievērojamus administratīvos un cilvēkresursus, kurus, iespējams, būtu lietderīgāk novirzīt citu būtisku drošības uzdevumu veikšanai.

2024. gadā PMLP un VDD veica 818 termiņuzturēšanās atļauju pretendentu pārbaudes, no kurām 80,0 % bija saistītas ar ārvalstnieku ieguldījumiem nekustamajā īpašumā. Pēc 2022. gada Imigrācijas likuma grozījumiem, ar kuriem Krievijas un Baltkrievijas pilsoņiem tika liegta iespēja investēt Latvijas tautsaimniecībā termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanas nolūkā, izsniegto TUA skaits samazinājās. Vienlaikus VDD darba apjoms būtiski nemazinājās, jo kopš 2022. gada tika ieviests arī Krievijas Federācijas pilsoņu uzturēšanās dokumentu pārreģistrācijas process, kura ietvaros personām bija jāaizpilda anketas, lai varētu vērtēt to attieksmi pret Latvijas Republiku un iespējamos drošības riskus.

No visām valsts drošības iestādēm imigrācijas kontrolē lielākā loma un atbildība ir Valsts drošības dienestam. VDD sadarbībā ar citām institūcijām pastiprinātā režīmā turpina īstenot migrācijas kontroles pasākumus gan robežkontroles punktos, gan valsts iekšienē.

2025. gadā VDD vairākos gadījumos konstatēja riskus, kuru dēļ ārvalstniekiem tika liegta ieeļošana Latvijā robežkontroles punktos. Pamatojoties uz VDD konstatētajiem valsts drošības riskiem, 2025. gadā ieeļošana Latvijā tika liegta 1764 ārvalstniekiem. Balstoties uz VDD identificētajiem riskiem, iekšlietu ministrs 139 ārvalstniekus iekļāva to personu sarakstā, kurām ieeļošana Latvijas Republikā ir liegta.

Ārlietu ministre atbilstoši VDD rekomendācijai 2025. gadā Latvijai nevēlamo personu jeb *persona non grata* sarakstā iekļāva 37 personas. Liela daļa šo personu atbalsta Krievijas agresiju pret Ukrainu. VDD piedalās dažādos ar imigrācijas procesa kontroli saistītos pasākumos, kas prasa būtiskus resursus un pastāvīgu uzmanību. Lai dienests arī turpmāk varētu efektīvi veikt ar imigrācijas kontroli saistītos drošības profilakses uzdevumus, būtu jāizvērtē iespēja piešķirt papildu finansējumu jaunu amata vietu izveidei un dienesta kapacitātes palielināšanai.

Vienlaikus jāņem vērā valsts drošības iestāžu darba specifika, proti, jaunu darbinieku atlase, pārbaude un apmācība prasa ievērojamu laiku un resursus.

11.05. Latvijas diplomātiskās pārstāvniecības

Latvijas diplomātiskās pārstāvniecības trešajās valstīs, piemēram, Indijā un Uzbekistānā, saskaras ar lielu vīzu pieteikumu skaitu. Daļa no šīs slodzes tiek mazināta, izmantojot ārpakalpojuma uzņēmumus dokumentu pieņemšanas tehniskajā procesā.

Latvija ir viens no Uzbekistānas pilsoņu pārcelšanās galamērķiem, un ar šo migrācijas virzienu saistītas vairākas problēmas. Viena no tām ir uzņēmumu darbība pelēkajā zonā, tostarp ieeļošanas dokumentu viltošana un viesstrādnieku uzaicinātāju organizēšana Latvijā. Tā kā Latvija nav noteikusi kvotas Uzbekistānas pilsoņu ieeļošana, Latvijas vēstniecība Uzbekistānā izsniedzamo vīzu apjomu nosaka atbilstoši diplomātiskās pārstāvniecības darba kapacitātei. Latvijas diplomāti ir saskārušies arī ar botu un mākslīgā intelekta rīku izmantošanu, lai apgrūtinātu vēstniecības darbu.

Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisija konstatēja, ka institūciju pārslodze un pieteikumu apjoma dinamika rada papildu riskus dokumentu kontroles kvalitātei. Latvijas pārstāvniecības ārvalstīs, īpaši Uzbekistānā un Indijā, strādā ar ļoti lielu pieteikumu skaitu – vairākiem tūkstošiem pieteikumu gadā. Vīzu pieteikumi bieži netiek sagatavoti patstāvīgi, bet ar starpnieku kompāniju palīdzību. Šajās kompānijās dokumenti tiek standartizēti, un atsevišķos gadījumos tiek konstatēta arī dokumentu viltošana.

Šādas kompānijas mēdz piesātināt pierakstu sistēmas ar automātiski ģenerētiem pieteikumiem, radot mākslīgu rindu pieaugumu un kavējot godprātīgu pieteicēju iespējas iesniegt dokumentus. Atsevišķās valstīs konstatētas viltotas banku izdrukas, nepamatoti norādīti ienākumi un citi neatbilstoši dokumenti.

Viena no problēmām, ar ko saskaras Latvijas imigrācijas kontroles institūcijas, ir konsultāciju jeb tā saukto *coaching* kompāniju darbība, palīdzot trešo valstu pilsoņiem, kuri vēlas studēt Latvijā. Šīs kompānijas apkopo informāciju par iemesliem, kuru dēļ Latvijas institūcijas atsaka vīzas vai termiņuzturēšanās atļaujas izsniegšanu, un mērķtiecīgi sagatavo potenciālos ieeļotājus intervijām un dokumentu iesniegšanai.

Starpnieku kompānijas palīdz arī sagatavot sūdzības par vīzas atteikumu. Tas palielina diplomātisko pārstāvniecību administratīvo slodzi un var radīt situāciju, kurā atteikuma lēmuma pieņemšana kļūst nesamērīgi laikietilpīga. Komisijas ieskatā būtu izvērtējama drošības naudas vai būtiskākas valsts nodevas noteikšana par atteikuma pārsūdzēšanu, lai mazinātu automātisku un nepamatotu pārsūdzību skaitu.

Latvijas vēstniecība Indijā izmanto VFS Global pakalpojumus – starpnieku kompāniju, kas izvēlēta konkursa kārtībā. Šāds ārpakalpojums ļauj mazināt vēstniecības darbinieku slodzi, nododot tehnisko dokumentu pieņemšanas procesu ārpakalpojuma sniedzējam. Starpnieks nodrošina arī tehniskas iespējas attālinātām intervijām, lai novērstu dzīvo rindu veidošanos vēstniecībā. Vienlaikus vēstniecība nosaka pieteikumu skaitu, ko starpnieks drīkst pieņemt.

Lai arī Indija ir ieinteresēta mobilitātes līguma slēgšanā ar Latviju, komisijas ieskatā Latvijai būtu lietderīgi vispirms noslēgt tiesiskās palīdzības līgumu ar Indiju. Tas ļautu efektīvāk pārbaudīt informāciju un kontrolēt ar imigrācijas plūsmu saistītos riskus.

Diplomātisko pārstāvniecību darbu apgrūtinā ne tikai lielais pieteikumu apjoms, bet arī nepieciešamība juridiski pamatot katru lēmumu. Atteikumu gadījumā bieži seko pārsūdzības, kurās uzmanība tiek koncentrēta uz procedūras niansēm. Atteikumu skaits ir būtisks: Uzbekistānas pieteikumu grupā atteikumu īpatsvars ir 17,0 %, Indijā – 23,0%, bet Tadžikistānā – gandrīz 39,0 %. Pārsūdzību mehānisms rada papildu administratīvo slogu, jo daļā gadījumu pieteikumi tiek pārsūdzēti automātiski, izmantojot komerciālu starpnieku pakalpojumus.

Latvijas diplomātisko pārstāvniecību kapacitātes palielināšana, būtiski audzējot darbinieku skaitu, pašlaik nav atbilstoša valsts budžeta veidošanas prioritātēm. Tādēļ reālākais veids, kā mazināt pārstāvniecību noslodzi, ir trešo valstu imigrācijas plūsmas optimizēšana un stingrāka pieteikumu kvalitātes kontrole.

Secinājumi

1. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka aizvien pieaugošais imigrantu skaits rada noslodzi visām atbildīgajām iestādēm, kā rezultātā veidojas kapacitātes iztrūkumi un samazinās iespējas kvalitatīvi pārbaudīt personas, kas vēlas ieceļot Latvijā.
2. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka viena no problēmām patvēruma meklētāju izvērtēšanā ir tulktruūkums; to skaits nav pietiekams, lai operatīvi tulkotu komunikāciju ar pretendentiem. Sākot ar 2023. gadu ir strauji pieaudzis patvērumu meklētāju skaits no Tuvo Austrumu un Āfrikas valstīm. Pretendenta intervija ir jāveic mēneša laikā kopš PMLP ir saņēmusi informāciju no Valsts robežsardzes, tomēr darbinieku un tulktruūkuma dēļ to ir apgrūtināši paveikt.
3. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrā un PLMP trūkst IT sistēmu analītiķu un tikai viens kibersdrošības speciālists uz 12 sistēmām. Pie 2026. gada datu apjoma ir nepieciešams palielināt kibersdrošības speciālistu skaitu līdz trim personām.
4. Valsts robežsardzes kapacitāte nav pietiekama. Kopš migrācijas plūsmas pieauguma 2021. gadā, Valsts robežsardze nav radītas papildus štata vietas imigrācijas problēmu risināšanai. Turklāt Valsts robežsardzē 2026. gada sākumā nebija pilnā mērā aizpildītas arī esošās darbavietas. Iekšlietu ministrijai sadarbībā ar Robežsardzi ir jāizstrādā īstenojams rīcības plāns, kā panākt, lai Robežsardze būtu nokomplektēta pienācīgā apjomā, lai spētu atbildēt imigrācijas radītajām problēmām.
5. Ir nepieciešams atbalsts Valsts robežsardzes priekšlikumam par Valsts aizsardzības dienesta (VAD) iziešanu Valsts robežsardzē, kas ļautu nodrošināt robežsardzes specializācijas apguvi un dienestu robežuzraudzības jomā uz ārējās robežas. Tas ļautu robežsardzei piesaistīt rezervistus hibrīduzbrukumu gadījumos. Ir jāatrod iespēja palielināt Valsts robežsardzes darbinieku skaitu, jo īpaši domājot par eventuāli iespējamām hibrīdkara uzbrukumiem valsts robežai.

6. Valsts policija dara visu iespējamo savas atbildības robežās nelegālās imigrācijas kontrolē, tomēr, nelegālās imigrācijas pieauguma gadījumā būtu nepieciešams gan palielināt iesaistīto amatpersonu skaitu, gan uzlabot materiāli tehnisko nodrošinājumu.
7. Drošības iestādes, jo īpaši Valsts drošības dienests, pārbaudot savas kompetences robežās iecerējamos ārvalstniekus, un veicot citus ar imigrācijas kontroli saistītus uzdevumus, dara nacionālās drošības jomā neatsveramu darbu, kā apjoms un intensitāte aizvien pieaug. Ja valdība nepieņems stratēģiskus lēmumus pieaugošās imigrantu plūsmas mazināšanai, tad ir jāņem vērā drošības iestāžu darbinieku skaita palielināšanu.
8. Ņemot vērā to, ka atbildīgo iestāžu kapacitātes robežas ir jau sasniegtas pie līdzšinējā imigrācijas apjoma, tad komisija uzskata par lietderīgu noteikt kvotas kopējam trešo valstu pilsoņu skaitam, kas var saņemt uzturēšanas atļaujas vai ilgtermiņa vīzas.
9. No vienas puses, atsevišķos gadījumos imigrācijas kontroles uzdevumu veikšanai ir jāpalielina institūciju finansējums un jārada jaunas amata vietas. No otras – Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ņemot vērā Latvijas demogrāfisko un ekonomisko situāciju, nav iespējams bezgalīgi palielināt atbildīgo dienestu kapacitāti, tāpēc ir jāplāno, kā samazināt, nevis palielināt imigrantu plūsmu.

KOPSAVILKUMS

Latvijas imigrācijas tēma nav skatāma atrauti no kopējās situācijas Eiropas Savienības migrācijas kontrolē. Ilggadējā “atvērto durvju” politika ir radījusi sociālu spiedienu vairākās Eiropas valstīs, kurās ir liels ieceļotāju īpatsvars no valstīm ar izteikti atšķirīgu kultūru un vērtībām. Kopumā Eiropas Savienībā uzturas vairāk nekā 26 miljoni trešo valstu pilsoņi. Imigrācijas jautājumi jau labu laiku nav skatāmi tikai kā ekonomikas jomas sastāvdaļa; pieaugošie drošības un sabiedriskās kārtības riski liek vērtēt nelegālo imigrāciju caur nacionālās drošības prizmu. Vairāku Eiropas valstu imigrācijas regulējuma prakse norāda uz arvien stingrākiem noteikumiem ieceļotāju uzturēšanās statusa iegūšanai, ģimeņu apvienošanai, vērtību un uzvedības normu ievērošanai, valodas apguvei un nelegālas uzturēšanās nepieļaušanai. Pēdējos piecos gados Francija, Nīderlande, Dānija un citas ES dalībvalstis ir veikušas vairākas izmaiņas ar imigrāciju saistītos likumus, padarot tos stingrākus. Rietumeiropas valstu imigrācijas noteikumu pastiprināšana rada politiski labvēlīgu situāciju, lai Latvija varētu rīkoties izlēmīgi un pastiprināt legālās imigrācijas kontroli, kā arī lemt par striktiem soļiem nelegālās imigrācijas mazināšanā.

Legālās imigrācijas kontrole un nelegālās imigrācijas novēršana Latvijā sevišķi uzmanību piedzīvoja, kad Baltkrievijas režīms 2021. gadā uzsāka hibrīdkara īstenošanu, instrumentalizējot nelegālo imigrantu plūsmu uz Latvijas valsts robežu. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka pie atbildības ir saucamas tās ārvalstu amatpersonas, kuras ir atbildīgas par hibrīdkara organizēšanu pret Latviju un citām ES valstīm. Atsevišķi aktīvisti un nevalstiskās organizācijas ir apgrūtinājušas veidot objektīvu priekšstatu par problēmu, faktiski darbojoties Baltkrievijas interesēs, diskreditējot Latviju. Valsts robežsardzes izlēmīgā rīcība, atturot no valsts robežas šķērsošanas lielu skaitu ārvalstnieku, ir pasargājusi Latviju no daudz lielāka iespējamā nelegālo imigrantu pieplūduma, kas rastos, ja Ziemeļāfrikas, Tuvo Austrumu un Āzijas valstīs izplatītos ziņas, ka atturēšana nenotiek.

Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka ar ieceļošanu un uzturēšanos saistītu dokumentu viltošana ir viens no būtiskiem pārkāpumiem, kas prasa atbildīgo iestāžu skrupulozu darbu. Ir nepieciešami uzlabojumi – sākot ar aktīvu monitoringu attiecībā uz piedāvājumiem viltot Latvijas dokumentus, korupcijas risku prevencijas un kontroles mehānismu pilnveidošanu, līdz darba devēju un izglītības iestāžu atbildības stiprināšanai – ir būtiski, lai nodrošinātu migrācijas procesu caurskatāmību un likumību. Ir nepieciešams stiprināt darba devēju un izglītības iestāžu atbildību imigrantu piesaistē, paredzot daudz augstākus sodus negodprātīgiem uzņēmējiem vai amatpersonām. Ir jāizskata iespēja slēgt tiesiskās palīdzības līgumus, tostarp tādus, kuri nodrošina tikai Latvijas pusi ar tiesībām saņemt tiesisko palīdzību ar tām valstīm, no kurām nāk vislielākās migrācijas plūsmas un dokumentu viltojumu riski.

Izmeklēšanas komisija atbalsta to, ka Latvijas pārstāvniecības var noteikt savus vīzu pieteikumu izskatīšanas apjoma ierobežojumus. Atzinīgi ir vērtējams lēmums paaugstināt sodus nelegālo imigrantu pārvadātājiem, bet vienlaikus problēmas saglabājas, ka finansiālie ieguvumi no sekmīgas ieceļošanas Eiropā atsver potenciālos zaudējumus. Latvijai ir jāveicina, lai ES līmenī tiktu ieviesta daudz stingrāka atbildība

tiem, kuri nodarbina vai nodrošina nelegālos trešo valstu valstspiederīgos ar iespēju uzturēties Eiropas Savienībā.

Reidi saglabājas kā viens no efektīvākajiem instrumentiem, lai atrastu nelegālos imigrantus, kuri turpina uzturēties valstī pēc tiesiskā statusa zaudēšanu, tāpēc Robežsardzei kopā ar Valsts policiju un pašvaldības policiju ir jāturpina rīkot regulārus, koordinētus reidus, lai notvertu nelegālos imigrantus. Ir nepieciešams stiprināt Valsts robežsardzes imigrācijas kontroles īstenošanas kapacitāti, jo sevišķi valstspilsētās.

Kontrolējošām institūcijām ir jāpilnveido prakse, kā tiek izmeklēti gadījumi, kad ārpus valsts robežām tiek masveidā izgatavoti dokumenti, kuri ir interpretējami kā Latvijas dokumenti, piemēram, Latvijas pases, autovadītāja tiesības vai ID kartes. Latvijā ir konstatēta prakse, kurā personas patvēruma iegūšanas procedūru izmanto nevis starptautiskās aizsardzības vajadzībām, bet gan ļaunprātīgiem mērķiem — izvairoties no izraidīšanas, slēpjot identitāti vai mēģinot apiet imigrācijas regulējumu. Arī readmisijas mehānisms praksē atklāj, ka Latvijā uzņemtās personas bieži neuztver Latviju kā galamērķa valsti, bet kā pagaidu uzturēšanās vietu Eiropas Savienības teritorijā.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka patvēruma sniegšanas tiesiskajā regulējumā ir nepieciešamas izmaiņas. 1951. gada Konvencija par bēgļa statusu ir novecojusi un vairs nespēj piedāvāt adekvātus risinājumus 21. gadsimta migrācijas problēmu risināšanai. Lai arī jaunā ES Migrācijas un patvēruma pakta ieviešana dod cerību atrisināt procesuālas dabas problēmas, tomēr arī jaunajā ES regulējumā joprojām nebūs *hibrīdkara* tēmai pievērsta pietiekama uzmanība. Līdz ar to Latvijai nav pietiekamas brīvības efektīvi risināt legālās un nelegālās imigrācijas radītās problēmas, tāpēc valsts nacionālajās pozīcijās ES līmenī ir jāpieprasa atbilstošas izmaiņas.

Ir nepieciešams uzlikt par pienākumu patvēruma statusa pretendentiem ne tikai piedalīties patvēruma procesuālajā darbībā, bet arī pastāvīgi uzturēties noteiktā vietā līdz lēmumu pieņemšanai. Būtu jāizskata iespēja atbildīgajām institūcijām izstrādāt noteikumus par tiem gadījumiem, kuros personām būtu pienākums regulāri reģistrēties, ja tās uzturas ārpus patvēruma meklētāja centra, nosakot sodu par noteikumu neievērošanu.

Līdzšinējais patvēruma regulējums ir radījis valstij arvien pieaugošas izmaksas. Papildus administratīvajām un uzturēšanas izdevumiem, kas rodas saistībā ar katru patvēruma meklētāju, valstij nākas ieguldīt naudu, lai aizvien paplašinātu infrastruktūru patvēruma meklētāju apkalpošanai. Šāda situācija nav ilgtspējīga.

Sākot ar 2024. gadu, visbiežāk reģistrētie trešo valstu pilsoņu paveiktie noziedzīgie nodarījumi Latvijā bija saistīti ar transportlīdzekļa vadīšanu alkohola vai citu apreibinošu vielu ietekmē. Pārkāpumu augšgalā ierindojas arī zādzības, krāpšana un piesavināšanās nelielā apmērā, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta aprīte. Izmeklēšanas komisija, ņemot vērā Valsts policijas secinājumus un prognozes, uzsver nepieciešamību pēc pastiprinātas uzmanības šai imigrācijas jomai valsts līmenī. Ir jāpieņem stratēģiski politisks lēmums, par trešo valstu turpmākās imigrācijas kontroli, ņemot vērā atsevišķu valstu specifiku. Ir jāturpina imigrācijas risku monitorēšana un regulāra valstu kvalitatīva analīze, lai pēc nepieciešamības varētu laicīgi papildināt vai mainīt to valstu sarakstu, kuru pilsoņiem

ieceļojot Latvijā tiek piemērotas papildu drošības pārbaudes atbilstoši MK noteikumiem Nr. 554 “Noteikumi par valstīm, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veic papildu pārbaudi”.

Lai konstatētu ārzemnieka faktisko uzturēšanos, Latvijas atbildīgajām iestādēm būtu jāizstrādā noteikumi par to, kuros gadījumos ārzemniekam ar termiņuzturēšanās atļauju būtu regulāri klātienē jāreģistrējas PMLP nodaļā vai pašvaldības vienotajā klientu apkalpošanas centrā. Līdzīgs regulējums būtu apsverams arī attiecībā uz patstāvīgās uzturēšanās atļaujas saņēmējiem, paredzot izņēmumus, uz ko šī prasība netiktu attiecināta.

Ministru kabinetam būtu jāaicina Eiropas Komisiju grozīt direktīvu 2004/38/EK, aicinot precizēt direktīvā ietvertu “ģimenes” regulējumu, lai tas attiektos tikai uz laulāto, bērniem vai apgādībā esošu personu. Attiecīgi būtu jāprecizē ģimenes jēdziens “Eiropas Savienības, Eiropas Ekonomikas zonas un Šveices Konfederācijas pilsoņu un viņu ģimenes locekļu ieceļošanas un uzturēšanās Latvijas Republikā likumā”.

Izmeklēšanas komisija secina, ka investīciju programmu nozīme termiņuzturēšanās atļauju sistēmā laika gaitā ir būtiski samazinājusies. Vienlaikus programmu piemērošana ir saistīta ar administratīvu slogu, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas riskiem un drošības riskiem, tai skaitā drošības pārbažu apjomu un informācijas pieejamības ierobežojumiem par atsevišķu valstu pilsoņiem. Balstoties uz Uzņēmumu reģistra un citu institūciju sniegtās informācijas, Izmeklēšanas komisija ir konstatējusi, ka TUA izsniegšana uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus, gadījumos, kad ārzemnieks veic investīcijas nekustamajā īpašumā, nesniedz gaidītos rezultātus Latvijas ekonomikas attīstībā. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka līdzšinējās TUA programmas, kas dod iespēju ārvalstu pilsoņiem iegūt uzturēšanās tiesības Latvijā balstoties uz nekustamā īpašuma iegādi, ieguldot kapitālsabiedrību pamatkapitālā, veicot ieguldījumus Latvijā reģistrētu kredītiestāžu pakārtotajās saistībās vai iegādājoties īpašam mērķim noteiktus bezprocentu valsts vērtspapīrus, ir slēdzamas.

Ministru kabinets un Saeima nav rīkojušies pietiekami izlēmīgi, lai pārskatītu Imigrācijas likumā minētos TUA iegūšanas noteikums saistībā ar investīciju programmām, kas nesniedza nozīmīgus ieguvumus Latvijas ekonomikas attīstībai. Netika pievērsta pietiekama vērība iespējai atsaukties uz atsevišķu institūciju aicinājumiem un slēgt minētās programmas, laikā, kad Imigrācijas likums bija atvērts citu grozījumu veikšanai.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir jāprecizē Latvijas augstākās izglītības eksporta stratēģijas mērķi, kas nedrīkst būt pretrunā ar nacionālās drošības apsvērumiem. Ir no jauna jādefinē mērķa valstis, jānosaka stingri personu kvalificēšanās studijām Latvijas augstskolās kritēriji, jānostiprina datus balstīta uzraudzība studiju laikā un informētība par viņu gaitām pēc absolvēšanas. Būtu jāatsakās no principa, ka ir “labās prakses” augstskolas un valstij būtu jānosaka vienotus un stingrus atbildības nosacījumus visām augstskolām, kuras vēlas saņemt tiesības uzaicināt ārzemniekus, nevis tikai tām, kuras pašas izrāda interesi. Augstskolām būtu jāpārorientē darbība, lai tiktu piesaistīti Eiropas Savienības, EEZ, NATO valstu pilsoņi un latviešu diaspora. Imigrācijas likumā ir jāparedz, ka students nevar mainīt augstskolas. Ja persona lemj mainīt augstskolu, tad ir jāsāk ieceļošanas/uzturēšanās procedūras no sākuma. Tiklīdz persona tiek atskaitīta

vai pati aiziet no konkrētās augstskolas, kur bija uzsācis studijas, tā zaudē tiesisko pamatu uzturēties Latvijā.

Nemot vērā, ka ārvalstu studentu piesaiste ir finansiāli ienesīgs uzņēmējdarbības veids, Imigrācijas likumā ir jāparedz adekvāts sods uzaicinātājiem – izglītības iestādēm, kuras neievēro likuma prasības. Lai risinātu problēmu, kad ārvalstu studentu ieceļošanas patiesais mērķis ir nodarbinātība, nevis studijas, būtu jāparedz, ka studentam ir papildus studiju vīzai jāsaņem nodarbinātības atļauja. Izmeklēšanas komisija aicina izskatīt iespēju izdarīt izmaiņas Eiropas Savienības Direktīvā (ES) Nr. 2016/801, paredzot, ka nodarbinātības atļauju nebūtu iespēja saņemt pirmajā studiju gadā. Izglītības ministrijai būtu jāparedz, ka mērķtiecīgi tiek atbalstīts, lai diasporas latvieši neatkarīgi no pilsonības pieņemtu lēmumu par labu studijām Latvijā. Valstij būtu jārada īpašas atbalsta programmas, lai piesaistītu minētos studentus.

Valsts darba inspekcijai ir jānodrošina iespēja ārvalstniekam ātri ziņot par ekspluatējošu nodarbinātību. Valsts darba inspekcijai ir jānodrošina darba sludinājumu monitorings attiecībā uz nodarbinātību Latvijā, kas ir publicēti ārpus Latvijas, lai laicīgi identificētu potenciālos likuma pārkāpumus, kas ir saistīti ar ārvalstnieku nodarbinātību Latvijā.

Izmeklēšanas komisija uzskata, ka nav pieļaujama esošā situācija, kurā Bolt/Wolt aplikācijās ir iespēja izmantot citas personas identitāti, strādājot par kurjeru vai šoferi. Ir konstatēti daudzi gadījumi Latvijā un citviet Eiropā, kur personas izīrē savus kontus trešo valstu valstspiederīgajiem. Turklāt, ir konstatēta virkne gadījumu, kad caur aplikācijām strādā personas, kurām nav tiesiskā pamata uzturēties Latvijā. Komisija aicina uzņēmumus “Bolt Services Latvia” un “Wolt Latvija” ieviest biometrisku identifikāciju pirms katra pasūtījuma, lai pārliecinātos, ka nenotiek krāpšanās, izmantojot viņu platformas. Bolt/Wolt aplikācijas pieļauj, ka tā kurjeri neveic nodokļu samaksu pilnā apmērā. Daļa pašnodarbināto ārvalstu kurjeru dodas prom, pirms iestājas pienākums maksāt nodokļus. Izmeklēšanas komisija rosina atcelt iespēju saņemt pašnodarbinātā statusu personām, kuras Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju vai vīzu. Nav pieļaujama prakse, kurā kurjerpakalpojumu uzņēmumi gūst mantisko labumu, izmantojot pašnodarbinātos kurjerus, bet atsakās uzņemties atbildību par to vai viņi ievēro likuma prasības. Ir jāgroza normatīvais regulējums šādos gadījumos, paredzot atbildību kurjerpakalpojumu uzņēmumiem.

Parlamentārās izmeklēšanas komisija ir konstatējusi, ka ārvalstu studentu nodarbinātība praksē nereti kļūst par galveno aktivitāti, savukārt studijas – formālu uzturēšanās pamatojumu. Lai arī trešo valstu studentiem Latvijā nodarbinātības tiesības ir ierobežotas, nosakot maksimālo pieļaujamo darba laiku, tomēr, praksē, noteikto darba stundu limits netiek ievērots to studentu darbā, kas reģistrējušies kā pašnodarbinātie. Rezultātā studenti daudz strādā, neveltot pietiekamu laiku studijām. Minētā problēma ir jārisina kompleksi, pastiprinot augstskolu atbildību par studentu apmeklējumu un sekmēm. Augstākās izglītības iestādes uzrauga studiju apmeklējumu un akadēmisko progresu, bet darba devēji un kontroles iestādes neredz, vai darba slodze ir savienojama ar studijām. Savukārt PMLP nesaņem automātisku informāciju par situācijām, kurās students faktiski strādā pilna laika darbu, bet studijas neveic vai veic formāli. Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ir nepieciešams sakārtot kontroles pasākumu koordināciju starp valsts institūcijām un augstskolām ārvalstu studentu nodarbinātības jomā.

Praksē sociālās drošības sistēma saskaras ar problēmām, kas saistītas ar informācijas nepieejamību par trešo valstu pilsoņu faktiskajiem ienākumiem, uzkrājumiem un īpašumiem ārvalstīs. Tāpat pastāv gadījumi, kad personas nepaziņo par izbraukšanu no Latvijas, kas apgrūtina savlaicīgu valsts pabalstu izmaksu pārtraukšanu. Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka daļa personu pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas, ātri pārvietojas uz citu ES valsti, tāpēc ir nepieciešams ieviest mehānismu, kas ļautu maksimāli ātri pārtraukt pabalsta izmaksu. Latvijā trūkst pieejas ārvalstniekiem piederošiem banku kontiem ārvalstīs; tas būtiski apgrūtina ārvalstnieka kvalitatīvu izvērtēšanu tajos gadījumos, kad prasītais pabalsts ir atkarīgs no personas materiālā stāvokļa.

Izmeklēšanas komisija konstatēja, ka aizvien pieaugošais imigrantu skaits rada noslodzi visām atbildīgajām iestādēm, kā rezultātā veidojas kapacitātes iztrūkumi un samazinās iespējas kvalitatīvi pārbaudīt personas, kas vēlas ieceļot Latvijā. Viena no problēmām patvēruma meklētāju izvērtēšanā ir tulkus trūkums; to skaits nav pietiekams, lai operatīvi tulkotu komunikāciju ar pretendentiem. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrā un PLMP trūkst IT sistēmu analītiķu un tikai viens kiberdrošības speciālists uz 12 sistēmām.

Kopš migrācijas plūsmas pieauguma 2021. gadā, Valsts robežsardze nav radītas papildus štata vietas imigrācijas problēmu risināšanai. Turklāt Valsts robežsardzē 2026. gada sākumā nebija pilnā mērā aizpildītas arī esošās darbavietas. Iekšlietu ministrijai sadarbībā ar Robežsardzi ir jāizstrādā īstenojams rīcības plāns, kā panākt, lai Robežsardze būtu nokomplektēta pienācīgā apjomā, lai spētu atbildēt uz imigrācijas radītajām problēmām. Ir nepieciešams atbalsts Valsts robežsardzes priekšlikumam par Valsts aizsardzības dienesta (VAD) iziešanu Valsts robežsardzē, kas ļautu nodrošināt robežsardzes specializācijas apguvi un dienestu robežuzraudzības jomā uz ārējās robežas. Tas ļautu robežsardzei piesaistīt rezervistus hibrīduzbrukumu gadījumos. Arī Valsts policijas un drošības iestāžu kapacitāte ir nepietiekama aizvien pieaugošas imigrācijas apstākļos, kas var radīt drošības riskus nākotnē. Ņemot vērā to, ka atbildīgo iestāžu kapacitātes robežas ir jau sasniegtas pie līdzšinējā imigrācijas apjoma, tad komisija uzskata par lietderīgu noteikt kvotas kopējam trešo valstu pilsoņu skaitam, kas var saņemt uzturēšanas atļaujas vai ilgtermiņa vīzas.

No vienas puses, atsevišķos gadījumos imigrācijas kontroles uzdevumu veikšanai ir jāpalielina institūciju finansējums un jārada jaunas amata vietas. No otras – Izmeklēšanas komisija uzskata, ka ņemot vērā Latvijas demogrāfisko un ekonomisko situāciju, nav iespējams bezgalīgi palielināt atbildīgo dienestu kapacitāti, tāpēc ir jāplāno, kā optimizēt imigrantu plūsmu.

PIELIKUMI

Pielikums Nr. 1. “Eiropas Savienības imigrācijas direktīvas”

Padomes 2003. gada 22. septembra direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanas paredz nosacījumus ģimenes atkalapvienošanās tiesību īstenošanai attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem, kas likumīgi uzturas dalībvalstu teritorijā. Direktīva neparedz tiesības noteikt trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļu skaitu, kas var pretendēt uz atkalapvienošanas.

Padomes 2003. gada 25. novembra Direktīva 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji, paredz nosacījumus pastāvīgā iedzīvotāja statusa piešķiršanai un atsaukšanai, ko piešķir dalībvalsts attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem, kuri likumīgi dzīvo tās teritorijā, un ar to saistītajām tiesībām; kā arī uzturēšanās nosacījumus citās dalībvalstīs, kas nav dalībvalsts, kurā trešo valstu pilsoņiem piešķirts pastāvīgā iedzīvotāja statuss. Minētā direktīva neparedz tiesības noteikt trešo valstu valstspiederīgo skaitu, kuriem var būt piešķirts pastāvīgā iedzīvotāja statuss.

EP un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, paredz nosacījumus, kas reglamentē Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu īstenotās tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā; Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesības pastāvīgi uzturēties dalībvalstu teritorijā; noteiktus tiesību ierobežojumus sabiedriskās kārtības, valsts drošības un sabiedrības veselības apsvērumu dēļ. Minētā direktīva neparedz tiesības dalībvalstīm noteikt uzņemamo ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu skaitu.

EP un Padomes 2011. gada 13. decembra direktīva 2011/98/ES par vienotu pieteikšanās procedūru, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu vienotu uzturēšanās un darba atļauju dalībvalsts teritorijā, un par vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi nosaka: vienotu pieteikšanās procedūru vienotas atļaujas izsniegšanai trešo valstu valstspiederīgajiem, lai viņi varētu uzturēties un strādāt dalībvalstu teritorijā, lai vienkāršotu procedūras viņu uzņemšanai un atvieglotu viņu statusa kontroli; un vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi, neatkarīgi no tā, ar kādu mērķi viņi sākotnēji tika uzņemti attiecīgās dalībvalsts teritorijā, pamatojoties uz vienlīdzīgu attieksmi pret šīs dalībvalsts valstspiederīgajiem. Minētā direktīva neparedz tiesības dalībvalstīm noteikt trešo valstu valstspiederīgo skaitu, kuriem būtu izsniedzama vienotā uzturēšanās atļauja.

EP un Padomes 2013. gada 26. jūnija direktīva 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai dalībvalstīs. Minētā direktīva neparedz tiesības dalībvalstīm noteikt patvēruma meklētāju skaitu, kuru pieteikumi varētu tikt izskatīti un attiecīgi neparedz skaitu patvēruma statusa piešķiršanas gadījumiem. Ievērojot minēto, Latvija ir tiesīga ieviest kvotu mehānismu attiecībā uz tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas vēlas ieceļot un uzturēties

Latvijas Republikā nodarbinātības nolūkā, pamatojoties uz attiecīgajos ES normatīvajos aktos noteikto.

EP un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīva 2014/36/ES par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem nodarbinātības kā sezonas darbiniekiem nolūkā nosaka ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumus trešo valstu valstspiederīgajiem nodarbinātības kā sezonas darbiniekiem nolūkā un nosaka sezonas darbinieku tiesības. Atbilstoši Direktīvas 2014/36 noteiktajam tā neietekmē dalībvalsts tiesības noteikt, cik lielā skaitā uzņemt tos trešo valstu valstspiederīgos, kuri sezonas darba veikšanai ieceļo tās teritorijā. Pamatojoties uz minēto, pieteikumu atļaujai sezonas darba veikšanai var vai nu uzskatīt par nepieņemamu, vai noraidīt. Tādējādi var secināt, ka dalībvalstis var noteikt uzņemamo sezonas darbinieku skaitu.

EP un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva 2014/66/ES par ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem trešo valstu valstspiederīgajiem saistībā ar pārcelšanu uzņēmuma ietvaros paredz nosacījumus, ar kādiem trešo valstu valstspiederīgie un viņu ģimenes locekļi var ieceļot un ilgāk par 90 dienām uzturēties dalībvalstu teritorijā, kā arī viņu tiesības saistībā ar pārcelšanu uzņēmuma ietvaros. Minētā direktīva neietekmē dalībvalsts tiesības noteikt trešo valstu valstspiederīgo uzņemšanas apjomus atbilstīgi LESD 79. panta 5. punktam. Pamatojoties uz minēto, pieteikumu uzņēmuma ietvaros pārcelta darbinieka uzturēšanās atļaujai var vai nu uzskatīt par nepieņemamu, vai noraidīt. Tādējādi var secināt, ka dalībvalstis var noteikt uzņemamo trešo valstu valstspiederīgo skaitu, kas ierodas saistībā ar pārcelšanu uzņēmuma ietvaros.

EP un Padomes 2016. gada 11. maija Direktīva (ES) 2016/801 par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos pētniecības, studiju, stažēšanās, brīvprātīga darba, skolēnu apmaiņas programmu vai izglītības projektu un viesaukles darba nolūkā paredz nosacījumus, ar kādiem trešo valstu valstspiederīgie un attiecīgā gadījumā viņu ģimenes locekļi var ieceļot un uzturēties ilgāk par 90 dienām dalībvalstu teritorijā pētniecības, studiju, stažēšanās vai brīvprātīga darba Eiropas Brīvprātīgo dienestā nolūkā un, ja dalībvalstis tā nolemj, skolēnu apmaiņas programmu vai izglītības projektu, kāda cita brīvprātīga darba – ne Eiropas Brīvprātīgo dienesta – nolūkā vai viesaukles darba nolūkā, kā arī viņu tiesības. Minētā direktīva nosaka, ka tā neskar dalībvalsts tiesības saskaņā ar LESD 79. panta 5. punktu noteikt šīs direktīvas 2. panta 1. punktā minēto trešo valstu valstspiederīgo, izņemot studentu, uzņemšanas apjomus, ja attiecīgā dalībvalsts uzskata, ka viņi ir stājušies vai stāsies darba attiecībās. Uz minētā pamata pieteikumu atļaujas saņemšanai var uzskatīt par nepieņemamu vai noraidīt. Attiecīgi ir secināms, ka dalībvalstis var noteikt uzņemamo trešo valstu valstspiederīgo skaitu, kuri ierodas pētniecības, studiju, stažēšanās vai brīvprātīga darba Eiropas Brīvprātīgo dienestā nolūkā, taču šis ierobežojums nevar tikt attiecināts uz studentiem.

EP un Padomes 2021. gada 20. oktobra Direktīva (ES) 2021/1883 par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkā un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2009/50/EK paredz nosacījumus, ar kādiem dalībvalstu teritorijā var ieceļot un uzturēties ilgāk par trim mēnešiem trešo valstu valstspiederīgie augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkā un viņu ģimenes locekļi, kā arī šādu personu tiesības. Minētā direktīva nosaka, ka tā neietekmē dalībvalstu tiesības noteikt uzņemšanas apjomu trešo valstu valstspiederīgajiem saskaņā ar LESD 79. panta 5. punktu. Var secināt, ka dalībvalstis

var noteikt uzņemamo trešo valstu valstspiederīgo skaitu, kuri vēlās ieceļot augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkā.

Pielikums Nr. 2. “Sociālie pabalsti trešo valstu pilsoņiem”

SOCIĀLIE PABALSTI TREŠO VALSTU PILSOŅIEM – LAIKA RĀMIS

PATVĒRUMA MEKLĒTĀJI Uzturas Patvēruma meklētāju centrā "Mucenieki"	Dienasnauda 3,00 EUR dienā Visu uzturēšanās laiku centrā līdz lēmuma pieņemšanai *Izņēmums: ja persona ir pietiekami labi situēta			
BĒGĻI Pēc bēgļa statusa piešķiršanas un pastāvīgās uzturēšanās atļaujas izsniegšanas		Vienreizējais finansiālais atbalsts (MK 302) • Pīngadīgais – 278 EUR • Laulātie – 278 + 194 EUR • Nepīngadīgais – 194 EUR 0-1 reize →	Pabalsts uzturēšanās izmaksu segšanai (MK 302) 10 mēneši 12 mēnešu periodā • Pīngadīgais – 139 EUR/mēn. • Laulātie – 139 + 97 EUR/mēn. • Nepīngadīgais – 97 EUR/mēn. 10 mēneši	Pilnas tiesības uz visiem valsts sociālajiem un sociālās apdrošināšanas pabalstiem tāpat kā Latvijas pilsoņiem (neierobežoti)
ALTERNATĪVAIS STATUSS Pēc alternatīvā statusa piešķiršanas un terminu uzturēšanās atļaujas izsniegšanas		Vienreizējais finansiālais atbalsts (MK 302) • Pīngadīgais – 278 EUR • Laulātie – 278 + 194 EUR • Nepīngadīgais – 194 EUR 0-1 reize →	Pabalsts uzturēšanās izmaksu segšanai (MK 302) 7 mēneši 12 mēnešu periodā • Pīngadīgais – 139 EUR/mēn. • Laulātie – 139 + 97 EUR/mēn. • Nepīngadīgais – 97 EUR/mēn. 7 mēneši	Tiesības uz valsts un pašvaldības sociālo palīdzību visu uzturēšanās laiku: • GMI pabalsts • Mājokļa pabalsts • Krīzes pabalsts • Patversmes / naktspatversmes • Sociālā dienesta konsultācijas • Bērniem – sociālā aprūpe un rehabilitācija
TREŠO VALSTU PILSOŅI AR TERMINU UZTURĒŠANĀS ATĻAUJU Tiesības atkarīgas no atļaujas derīguma	Sociālās apdrošināšanas pabalsti (maternitāte, paternitāte, slimības, vecāku pabalsts u.c.) – ja veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas Daži pabalsti – saskaņā ar starptautisku līgumu nosacījumiem			
TREŠO VALSTU PILSOŅI AR PASTĀVĪGĀS UZTURĒŠANĀS ATĻAUJU	Pilnas tiesības uz visiem valsts sociālajiem un sociālās apdrošināšanas pabalstiem tāpat kā Latvijas pilsoņiem (neierobežoti)			
UKRAINAS CIVILIEDZĪVOTĀJI (pagaidu aizsardzība)	Vienreizējais krīzes pabalsts • Pīngadīgais – 272 EUR • Bērns – 190 EUR 0-1 reize	Valsts pabalsti TUA / vīzas derīguma laikā (no 05.03.2022.) Bērna piedzimšanas pabalsts 421,17 EUR (1 reize) Bērna kopšanas pabalsts • līdz 1,5 g. – 171 EUR/mēn. • 1,5 – 2 g. – 42,69 EUR/mēn. (TUA derīguma laikā) Ģimenes valsts pabalsts • 1 bērns – 25 EUR/mēn. • 2 bērni – 100 EUR/mēn. • 3 bērni – 225 EUR/mēn. • 4+ bērni – 100 EUR par katru bērnu (TUA derīguma laikā) Citi VSAA pabalsti Invaliditātes, valsts sociālā nodrošinājuma, piemaksas par bērnu ar invaliditāti, celakijas atbalsts u.c. (TUA derīguma laikā)		Izmītnāšanas atbalsts • No jauna iebraukusījiem – 60 dienas • Īpaši atbalstāmām grupām – līdz 180 dienām + pašvaldība pēc tam izvērtē nepieciešamību turpināt

PABALSTU PĀRTRAUKŠANA

VSAA un pašvaldību pabalsti tiek pārtraukti, ja persona:

- zaudē derīgu uzturēšanās atļauju
- izbrauc no Latvijas (ja nezino, sistēma to neatpazīst)

Ī Papildu pakalpojumi (bez termiņa)

Sabiedrības integrācijas fonda (SIF) pakalpojumi – "Vienas pieturas aģentūra": konsultācijas un atbalsts.
Daļa pakalpojumu pārsniedz to, kas bez maksas pieejams Latvijas pilsoņiem.

Patvēruma meklētāji Bēgļi Alternatīvais statuss Terminu uzturēšanās atļauja Pastāvīgā uzturēšanās atļauja Ukrainas civiliedzīvotāji (pag. aizsardzība)

Piezīme: summas norādītas EUR. Informācija balstīta uz dokumentu sadaļu "10. Sociālais atbalsts trešo valstu pilsoņiem".

Parlamentārās izmeklēšanas komisijas locekļa Edmunda Zivtiņa atsevišķais viedoklis

Atbilstoši Parlamentāro izmeklēšanas komisiju likuma 13. panta trešajai daļai, komisijas loceklim ir tiesības rakstveidā pievienot savas atsevišķās domas, ja viņš nepiekrīt komisijas galīgajam ziņojumam.

Es, 14. Saeimas deputāts un komisijas loceklis Edmunds Zivtiņš (frakcija “LATVIJA PIRMAJĀ VIETĀ”), izmantoju šīs likumā noteiktās tiesības un paziņoju, kā nepiekrītu sagatavotajam dokumentam. Līdz ar to pievienoju savu atsevišķo viedokli “Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par problēmām nacionālā un Eiropas Savienības līmeņa imigrācijas regulējumā un izpildinstitūciju darbā, kas izraisa trešo valstu pilsoņu masveida ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā” galīgajam ziņojumam.

Par komisijas galīgo ziņojumu un investīciju piesaistes politikas revīziju

Iepazīstoties ar parlamentārās izmeklēšanas komisijas sagatavoto galīgo ziņojumu un tajā ietvertajiem secinājumiem par Terminuzturēšanās atļauju (TUA) programmu, kategoriski iebilstu pret ziņojumā pausto konceptuālo virzienu.

Komisijas piedāvātais redzējums nav vērsts uz valsts ekonomisko attīstību, bet gan uz kapitāla piesaistes kanālu paralizēšanu, kas tiešā veidā grauj Latvijas reģionālo konkurētspēju. Aicinu mainīt valsts stratēģisko fokusu no populistiskiem “visaptverošiem aizliegumiem un birokrātiskās kontroles” uz “efektīvu, uz rezultātu vērstu kapitāla pārvaldību”, par pamatu ņemot gan vēsturiski sekmīgo Latvijas pieredzi, gan funkcionējošus Rietumeiropas valstu modeļus.

I. Par valsts vērtspapīru programmas ekonomisko analīzi (ziņojuma 6.6. punkts)

Ziņojuma 6.6. punktā ietvertais apgalvojums: “Viena no iespējām iegūt terminuzturēšanās atļauju Latvijā ir ieguldījums īpašam mērķim noteiktos bezprocentu valsts vērtspapīros. [...] Līdz ar to šāds ieguldījums nav uzskatāms par paliekošu investīciju Latvijas tautsaimniecībā.”

Šāds secinājums liecina par fundamentālu finanšu pratības un makroekonomisko procesu izpratnes trūkumu komisijas vairākumā.

Bezprocentu aizdevums valstij kombinācijā ar tiešu, neatgriezenisku 38 000 euro iemaksu valsts budžetā ir vistīrākā un valstij izdevīgākā valsts parāda finansēšana. Tā vietā, lai valsts aizņemtos dārgu naudu starptautiskajos finanšu tirgos ar augstiem procentiem, šī programma ļauj piesaistīt bezprocentu ārvalstu kapitālu, tiešā veidā mazinot valsts parāda apkalpošanas izmaksas. Šādas investīciju programmas slēgšana un atteikšanās no bezmaksas finanšu resursiem ir fiskāli bezatbildīgs solis.

II. Par Finanšu izlūkošanas dienesta (FID) darbības formām un metodēm

Ziņojuma izklāstā, jo īpaši 6.6. punktā, nepamatoti bieži tiek izmantotas Finanšu izlūkošanas dienesta (FID) padziļināto izpēšu (2024 – 2026) interpretācijas, norādot uz “šķietami fiktīviem ieguldījumiem kapitālsabiedrību pamatkapitālā”.

FID pašreizējā darbības forma un metodes ir kļuvušas par galveno šķērsli saprātīgi brīvai kapitāla plūsmai un ārvalstu investīciju ienākšanai Latvijā. Tā vietā, lai darbotos kā mērķtiecīgs un diskrets analītiskais dienests, FID un uzraugošās iestādes piemēro “vispārēju aizdomīguma un vainīguma prezumpciju”.

- Ja investors uzņēmumā ir iemaksājis reālu naudu, nomaksājis nodokļus un uzņēmums maksā algas vai iegādājas aktīvus (tostarp transportlīdzekļus saimnieciskās darbības nodrošināšanai) — tā ir normāla ekonomiskā aprīte, nevis “fiktīva shēma”.
- FID destruktīvā pieeja šobrīd paralizē leģitīmu komercdarbību, apgrūtina banku kontu atvēršanu un aizbauda Rietumu kapitālu.

Ir nepieciešams konceptuāli pārskatīt uzraudzības iestāžu kompetences robežas un veikt to funkciju radikālu reformu un optimizāciju, likvidējot dublējošos mehānismus, jo pašreizējā formā dienesta darbība nodara lielāku kaitējumu valsts ekonomikai un reputācijai, nekā novērš reālus riskus.

III. Par kolektīvās atbildības principu un dubulto pilsonību (ziņojuma 6. nodaļas 6.8. punkts un secinājumu 6. punkts)

Ziņojuma 6. nodaļas secinājumu 6. punktā rosināts liegt uzturēšanās tiesības arī personām ar dubulto pilsonību, ja viena no tām ir Krievijas vai Baltkrievijas, kā piemēru 6.8. sadaļā izmantojot gadījumu ar Izraēlas pilsoni, kurš pēc VDD informācijas pieprasījuma pieteikumu atsaucis. Tiek rosināts liegt uzturēšanās tiesības vispārinot drošības riskus.

Kolektīvās atbildības principa automātiska piemērošana investīciju jomā nav savienojama ar tiesiskas un modernas valsts pamatprincipiem. Šīs domas tālākai analīzei ir trīs fundamentāli argumenti:

1. Tiesiskuma un Satversmes pamatprincipu pārkāpums

Demokrātiskas valsts iekārtas pamatā ir individuālās atbildības un izvērtēšanas princips. Automātisku, uz personu izcelsmi vai otru pilsonību balstītu aizliegumu noteikšana ir tiesisks solis atpakaļ. Ja persona ir ieguvusi mūsu stratēģisko Rietumu sabiedroto — ASV, Kanādas, Izraēlas vai kādas ES dalībvalsts — pilsonību, tiesiskai valstij ir jārespektē šo valstu izsniegtie tiesiskie statusi. Kolektīvā sodīšana pēc nacionālās vai piederības pazīmes demotivē lojālus, pret autoritāriem režīmiem noskaņotus investorus izvēlēties Latviju kā drošu patvērumu savam kapitālam un ģimenēm.

2. Graujošs signāls stratēģiskajiem partneriem un sabiedrotajiem

Rosinājums ierobežot tiesības personām ar dubulto pilsonību sūta aizskarošu diplomātisko signālu mūsu galvenajiem ģeopolitiskajiem partneriem. Faktiski Latvija ar šādu regulējumu paziņotu, ka tā neuzticas, piemēram, ASV vai Izraēlas tiesību

sistēmai un to veiktajām personu pārbaudēm, ja konkrētajam pilsonim vēsturiski saglabājusies cita pilsonība. Tas rada tiesisko nedrošību un demonstrē Latviju starptautiskajā tirgū nevis kā stabilu un prognozējamu Rietumu pasaules partneri, bet gan kā jurisdikciju, kurā spēles noteikumi var tikt mainīti emociju vai populistisku lozungu ietekmē.

3. Drošības iestāžu administratīvās mazspējas piesegšana

Nacionālās drošības sargāšana ir valsts prioritāte, taču tai jābūt profesionālai un mērķtiecīgai. Valsts drošības iestādēm (VDD, SAB) ir visi nepieciešamie instrumenti un tiesības veikt padziļinātu, individuālu katra pretendenta un tā kapitāla izcelsmes vērtīšanu.

Mehānisku, likumā ierakstītu pilnīgu aizliegumu noteikšana ir vai nu mēģinājums attaisnot un piesegt kontrolējošo iestāžu administratīvo mazspēju vai mēģinājums nodarboties ar populistiskiem priekšlikumiem 15. Saeimas vēlēšanu maratonā. Ja dienesti nespēj vai neuzņemas veikt kvalitatīvu individuālo filtrāciju, tiek izvēlēts vienkāršākais, bet valsts ekonomikai kaitīgākais ceļš — aizliegt visus pēc kārtas.

Uzskatu, ka drošības pārbaudēm ir jābūt dzelžainām, taču tām ir jānotiek tiesiskā rāmī, vērtējot reālus, pierādāmus riskus un konkrētās personas darbības, nevis piemērojot automātiskus aizliegumus, kas paralizē investīciju piesaisti un grauj valsts reputāciju.

IV. TUA programmas vēsturiskā un starptautiskā konteksta ignorēšana

Komisijas ziņojumā ir vērojama TUA programmas ekonomiskā pienesuma nepamatota noniecināšana un noklusēšana.

1. Vēsturiskie fakti: No 2010. līdz 2024. gadam TUA programma Latvijas tautsaimniecībai piesaistīja vairāk nekā 1,6 miljardus eiro. Globālās finanšu krīzes laikā 2010. gadā tieši Aināra Šlesera iniciētā un ieviestā TUA programma kļuva par glābiņu pilnībā apstājusies nekustamo īpašumu un būvniecības nozarei. Valstī ieplūdušais miljards eiro novērsa pārmērīgu budžeta deficītu, izglāba vietējos attīstītājus un banku sektoru no masveida bankrotiem.
2. Mūdienu situācija: Programmas faktiskā likvidēšana un maksimāla apgrūtināšana kopš 2022. gada ir atstājusi smagu negatīvu fiskālo ietekmi uz budžetu. Pat Latvijas Ekonomikas ministrija vēl pavisam nesen (24.03.2026.) rosināja saglabāt TUA programmu, kas saistīta ar ieguldījumiem nekustamajos īpašumos, apzinoties tās ekonomisko nozīmi.
3. Starptautiskā prakse: Kamēr citas Eiropas valstis pelna, Latvija demonstrē administratīvu mazspēju un bailes. Tādas valstis kā Šveice un Itālija spēj nodrošināt gan augstāko nacionālās drošības līmeni, gan vienlaikus piesaistīt pasaules mēroga kapitālu, balstoties uz skaidriem ekonomiskās stimulēšanas un nodokļu līgumu noteikumiem. Latvijai ir jāpārņem šī pragmatiskā, nevis populistiski ierobežojošā prakse.

Komisijas priekšlikums pilnībā slēgt investīciju TUA programmas (ziņojuma 6. nodaļas secinājumu 3. punkts) nav saistīts ar nacionālo drošību. Tas demonstrē galaziņojuma sagatavotāju administratīvo mazspēju, vēlmi palielināt birokrātiju un acīmredzamas bailes meklēt risinājumu valsts ekonomiski atpalcībai. Mehāniski aizliegumi un durvju aizvēršanai kapitālam ir ierēdniecības vājuma, nevis valsts stipruma pazīme. Šis

parlamentārās izmeklēšanas komisijas ziņojums un tajā iestrādātie secinājumi pašreizējā redakcijā ir administratīvas bezspēcības akts. Aizliegumu politika ir vieglākais ceļš ierēdņiem, kuri nespēj vai neprot pārvaldīt procesus un kontrolēt riskus individuāli. Valstij ir jāveicina investīciju piesaiste un kapitāla brīvība, nevis pašmērķīgi jāaudzē birokrātija un jārada mākslīgi strupceļi. Es uzskatu par nepieņemamu atbalstīt šādu galaziņojumu. Komisijai ir jāņem vērā Latvijas Ekonomikas ministrijas 2026. gada pavasara atziņas un rosinājumi saglabāt TUA programmu, kas saistīta ar investīcijām nekustamajā īpašumā. Tas ir nepieciešams, lai sildītu būvniecības un pakalpojumu sektoru, radītu darba vietas un nodrošinātu nodokļu ieņēmumus, nevis atdotu šos investīciju miljardus kaimiņvalstīm.

Pamatojoties uz augstāk minēto:

1. Uzskatu par nepamatotiem Izmeklēšanas komisijas galīgā ziņojuma 6. nodaļas secinājumus (jo īpaši 3. un 6. punktu) pašreizējā redakcijā.
2. Uzdot Ekonomikas ministrijai sadarbībā ar finanšu un investīciju jomas ekspertiem izstrādāt jaunu, kvalitatīvu un reģionāli konkurētspējīgu Investīciju un uzturēšanās atļauju regulējumu, par pamatu ņemot Šveices un Itālijas sekmīgos modeļus.
3. Ministru kabinetam sākt tiesībsargājošo iestāžu (tostarp FID) darbības reformu, nodrošinot debirokratizāciju, kapitāla brīvību un nosakot, ka tiesības apturēt leģitīmus biznesa darījumus ir iespējama tikai ar pamatotu tiesas lēmumu, nevis uz administratīvu aizdomu pamata.

Edmunds Zivtiņš,
14. Saeimas deputāts,
Parlamentārās izmeklēšanas komisijas loceklis